Stelian Baboi

Spiritualitatea morală a poporului român

Edict

Stelian Baboi

SPIRITUALITATEA MORALĂ A POPORULUI ROMÂN

Cartea de căpătâi a românului credincios

Scanned with OKEN Scanner

INTRODUCERE

Progresele deosebite înregistrate în secolele XIX şi XX de către poporul nostru în toate domeniile de activitate umană au creat condiţiile materiale şi spirituale pentru o cercetare exhaustivă, istorico-metafizică a culturii noastre în contextul european şi universal pentru a pune şi mai bine în evidenţă originalitatea felului nostru de a fi şi de a gândi, de a munci şi de a lupta împotriva vicisitudinilor vremurilor, duşmanilor şi cotropitorilor întru păstrarea şi manifestarea plenară a fiinţei naţionale.

Un succint demers în istoria zbuciumată a poporului român ne arată că puţine popoare din lume au reuşit, ca noi, să-şi păstreze nealterată credinţa etnică, înfruntând cu eroism şi stoicism barbarii invadatori şi imperiile vecine dornice să ne subjuge total sau parţial pentru a putea pune mai lesne mâna pe bogăţiile şi roadele muncii noastre.

Desele războaie purtate pentru apărarea fiinţei naţionale n-au dat răgazul istoric suficient pentru a se manifesta în toată plenitudinea spiritul inventiv, creativ şi constructiv al poporului român în sisteme teoretice sau filosofice atotcuprinzătoare ca la greci sau germani, însă preluând de la înaintaşi marea forţă de penetraţie a culturii orale, el a reuşit, ca nimeni altul din Europa şi din lume, să elaboreze un vademicum cosmologic, cosmogonic, atropologic, etico-filosofic şi poetico-muzical asemuitor prin profunzimi cu upanişadele indiene şi prin înaltele aspiraţii şi deschideri către nou cu „Coloana infinită", demonstrând înaltele virtuţi ale oamenilor din popor dornici să transmită prin urmaşi conştiinţa de neam a tuturor românilor de

Scanned with OKEN Scanner

pretutindeni, mândria de a se fi născut români, demni urmaşi ai dacilor şi romanilor sub soarele libertăţii.

În virtutea acţiunilor legilor bio-istorice, generaţiile nu numai că s-au succedat în spaţiul danubiano-carpatico-tisan existând în permanenţă aici o încleştare acerbă, o duşmănie prietenească între om şi natură pentru a smulge şi din piatră seacă roadele vieţii, dar a şi întemeiat un cod moral, o învăţătură antropologică originală mai presus de efemer şi vremelnic, aptă să înveţe pe urmaşi cum să trăiască şi să se purifice prin vieţuire, căci numai cine s-a născut liber poate prin trăirea libertăţii să-şi impună norme morale cu valabilitate universală, iar acestea nu mai exprimă înţelegerea diferenţiată a fericirii de către subiecţi eterogeni, ci credinţa tuturor celor liberi într-o calmă, echilibrată şi eternă fericire, de aici şi de pretutindeni.

Despre bogăţia, diversitatea, vitalitatea şi marea capacitate de îmbogăţire a folclorului nostru au scris cu nestăpânită uimire şi nestrunit elogiu savanţi de renume mondial din străinătate şi de la noi, încercând fiecare să găsească matricea originară generatoare de sonuri şi tonuri cromatice caleidoscopice, de miraje şi miracole apoteotice, de geometrii aspaţiale în sculptură, în frescă şi pe covoare şi de câte multe altele nu s-a spus, însă fiind prea copleşiţi de frumuseţi au stăruit, cu rezultate remarcabile deseori, doar asupra *a ceea ce-i interesa pe ei ca formaţie profesională şi ştiinţifică*, evidenţiind fie aspectul literar, fie muzical, fie coregrafic, fie sculptural, fie etnografic etc., abordând fenomenul respectiv înarmaţi deja cu o uriaşă bibliografie, cu o metodă riguroasă cartesiană, deseori şi cu o concepţie proprie privind creaţia populară, îndepărtându-se de izvorul viu al ephosului, ethosului şi sophosului nostru: sufletul omului din popor, care în milenara lui devenire a rămas acelaşi, trebuinţele lui şi-au schimbat forma nu şi esenţa iar sub aspect biologic a rămas acelaşi, în cutia craniană poartă aceeaşi cantitate de

Scanned with OKEN Scanner

creier ca şi acum 100.000 ani cu toate că şi-a îmbogăţit considerabil sfera de acţiune iar informaţiile provin din cu totul alte surse, deşi sursele principale de informare au rămas aceleaşi: natura, societatea, gândirea, mecanismele. Acordând o atenţie aparte acestor concluzii, am crezut de cuviinţă să mă dezbar de tot balastul lecturilor şi ca un novice să pătrund în labirintul romboidal al folclorului pentru a găsi, dacă iniţierea mi-o fi de bun augur, mai multă lumină în întuneric decât în soare că nu în zadar bobul de grâu prinde viaţă sub brazda neagră şi udă.

Dacă suntem în consens cu antropologii, ecologii şi etnologii şi acceptăm ideea că structura biologică a omului nu s-a modificat esenţial timp de secole şi că pentru asigurarea proceselor vitale ale organismului a avut nevoie, în mare, de acelaşi număr de calorii ca şi noi, indiferent de provenienţa lor, putem enunţa ipoteza că prin oricâte avataruri a trecut românul el şi-a avut mereu drept far călăuzitor Codul moral zămislit de experienţa milenară a înaintaşilor, că dintr-un resort profund raţional şi nu sentimental a vibrat până lui Bălcescu, scriind: „Poeziile populare sunt un mare izvor istoric... ele intră şi în viaţa privată, ne zugrăvesc obiceiurile şi ne arată ideile şi sentimentele veacurilor..." şi subliniind sintagmic: „românii s-au luptat mai mult pentru păstrarea limbii lor decât pentru religia lor"[1].

Codul moral al românilor s-a constituit dintr-o îndelungată trăire în natură şi lume şi el nu a ajuns la noi doar cu mici eroziuni ca piramidele la egipteni, ci dispersat în zeci de forme întocmai ca trunchiul unui pom pe care au fost altoite feluritele roade şi din graba noastră a ne înfrupta din ele uităm să mai turnăm apă la rădăcina lui, că nu a noian s-a prigonit Zamolxis şapte ani în haosul subteran. Noi, pe parcursul cercetării întreprinse, vom defini codul moral nu ca o sumă aritmetică de legi ce trebuiesc să fie respectate, de

Scanned with OKEN Scanner

oglindire a lumii cum este şi cum ar trebui să fie şi nici prin principiul imperativului categoric kantian: „Acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât şi în persoana oricui altuia totdeauna în acelaşi timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc”[2] deoarece conținutul său nu reflectă o realitate temporală şi nu este destinat unui om anume care prin idealul moral tinde spre perfecțiune şi binele universal, ci trăirea unei anumite comunități umane particularizată în proverbe, basme, snoave, obiceiuri, doine, balade, cântece, descântece, eresuri etc. toate având o deosebită încărcătură afectivă şi de aici însuşirea normelor morale se face, în primul rând, prin viețuire, iar comunicarea a ceea ce s-a preluat oral de la străbuni se înşiruie în vreme prin tetraedru: naştere, nuntă, viețuire, moarte, odată ce omul a trecut prin toate acestea înseamnă că şi-a însuşit partea terestră a codului moral şi poate intra fără îngrijorare în partea celestă, transcendentală a aceluiaşi cod – nemurirea.

Deşi până la scrisoarea lui Neacşu către judele Braşovului nu posedăm alte documente scrise, nu înseamnă că străbunii noştri nu cunoşteau scrierea, pe care o moşteniseră de la romani, însă după retragerea aureliană, societatea daco-romană a devenit din nou de tip închis, sfera comunicării limitându-se la sporadice legături comerciale, diplomatice şi militare cu vecinii; se urmărea conservarea ființei etnice în aria geografică moştenită de la daci în condițiile presiunilor populațiilor migratoare din răsărit şi apus, de aceea s-a simțit nevoia de a relua obiceiul dacilor de a învăța libertatea în luptă, preferând moartea decât sclavia şi fericirea în muncă, jertfa de sine pentru memoria înaintaşilor şi pentru mândria urmaşilor. Ori, această inițiere nu se putea face în academii sau plimbări peripatetice, ci în tabere de luptă, în războaie, pe ogoare şi în ateliere. Cuvântul, chiar dacă nu mai păstra din încărcătura magică şi mistică decât în intonațiile oratorului, el redevine o armă de luptă, sintetizând

Scanned with OKEN Scanner

în sine credința în puterea dreptății, a adevărului și a libertății.

Marsahall Mc'Luhan în „Galaxia Gutenberg" face o distincție netă între cultura orală și scrisă, erijându-se în apologet a celei dintâi deoarece dezvoltă la om nu numai vorbirea, auzul și ochiul, dar sensibiliza întreaga ființă a celui ce audia, „întrucât povestitorul de mituri vorbește ca o mulțime către o mulțime, nu ca o persoană către o altă persoană și el transmite tuturor o tradiție anonimă". Punctul lui de vedere ne interesează în bună măsură și este adevărat că scrierea are evidente dezavantaje față de cuvântul viu, dar are și imensul avantaj tehnic de a se conserva și transmite mai ușor generațiilor următoare, în timp ce rostirea (cultura orală) poate fi uitată sau distrusă odată cu nimicirea poporului respectiv și de aceea dacii ca și celții și mai târziu românii, pentru a menține și cultiva memoria, darul cel mai de preț cu care l-a înzestrat natura pe om, au fost împotriva scrisului și i-au învățat pe toți de același neam filosofia lor proprie la care n-aveau acces alții întrucât ea nu era explicită, ci trăită.

Pentru a justifica atitudinea față de scris a strămoșilor, izvorâtă nu din ignoranță, cum s-a presupus până de curând, ci din considerente superioare, întru păstrarea și perpetuarea etniei, mă voi referi la trei poziții congruente a trei mari gânditori din epoci diferite, care dintr-o adâncă străluminare au ajuns la același gând paradoxal: „nu vreau să las în urma mea cele ce-mi aparțin, în trupuri lipsite de spirit (cărțile), ci în *cuvinte însuflețite* (s.n.) sau în învățături, astfel încât oricine întrebând să i se poată răspunde" (Pitagora)[3] și „Dacă aș fi fost tot atât de înțelept ca maimuțele (sălbaticii cred că maimuțele știu să vorbească dar tăinuiesc acest lucru de teamă să nu fie puse la muncă) nimeni pe lume n-ar fi aflat că scriu cărți" (Descartes) și „blestemat să fie cel ce mi-a pus condeiul în mână" (Eminescu). Toate acestea vin să

Scanned with OKEN Scanner

întărească supoziţia că adevărata învăţătură nu se citeşte, ci se propagă întocmai ca undele de lumină şi dacă exprimă experienţa şi năzuinţele unei colectivităţi, ea se menţine veşnic trează în conştiinţa acesteia, nu degeaba orice basm începe aproape la fel: „a fost odată ca niciodată" neinteresând timpul istorico-real, deşi evenimentul se consumă în sfera lui, important fiind derularea faptelor din care auditorul singur să tragă învăţăminte utile lui şi semenilor lui. Nu trebuie uitat că nici basmele nu se spuneau la gura sobei de către bătrâni sau adulţi, într-un timp special dedicat povestirii sau dialogului ca la greci, unde tinerii doar ascultau evlavioşi, mirându-se; la noi erau puşi să execute anumite lucrări folositoare colectivităţii, obicei ce se păstrează şi astăzi.

Extinzând prin extrapolare părerea lui D.Cantemir şi B.P.Haşdeu despre sensul originar al cuvântului doină, care semnifica la origine nu numai cântec (la cei vechi cântecul avea rol terapeutic sau moral, mult mai târziu el a devenit mijloc de încântare şi desfătare, pierzându-şi în mare conţinutul social) dar şi lege sacră, asupra tuturor creaţiilor populare, putem să ne propunem descifrarea din multele şi diversele texte a mecanismului de gândire şi a mesajului acestui fel de a gândi, „întrucât se pare că aproape nimic nu se modifică în viaţa colectivităţii, totul fiind încadrat în cicluri repetate la infinit şi la acelaşi stadiu, după modelul unui eveniment primordial"[4]. Or, codul moral nu-i altceva decât redarea pe planul conştiinţei a momentelor existenţiale din viaţa omului, deşi de-a lungul prefacerilor social-istorice activitatea umană s-a modificat, însă în esenţă ea a rămas aceeaşi: cheltuirea de energie intelectuală şi fizică de către om pentru modificarea obiectului muncii.

În creaţia noastră populară este prefigurată firea şi fiinţa românului în toată complexitatea ei contradictorie, judecăţile morale fiind: 1) de constatare asupra faptelor

Scanned with OKEN Scanner

consumate şi prezente, 2) normative, de prescriere a unui model axiologico-praxiologie şi 3) imperative, de urmat modelul străbun pentru apropierea de idealul moral (pornindu-se de la statul dac centralizat, toate generaţiile şi-au propus să înfăptuiască Unirea tuturor românilor, fiind convinse că au acest drept prin statutul etnico-istoric glorios al înaintaşilor).

Dacă în concepţia modernă şi contemporană idealul moral semnifică unitatea dialectică dintre ceea ce este (Sein) şi ceea ce trebuie să fie (Sollen), între prezent şi viitor, între realitate şi aspiraţie, între ceea ce este prezent şi ceea ce trebuie să fie viitor din prezent, iată că în viziunea filosofică a românilor idealul moral are o altfel de prezentare şi desfăşurare, faptul trăit cândva de înaintaşi, de buni şi străbuni, devine model perpetuu pentru generaţiile următoare: unitatea şi libertatea etnică, care nu se poate împlini şi perfecţiona decât în condiţiile libertăţii depline. Acest ideal trecut prin mai multe generaţii devine structură apriorică a fiinţei etnice.

În spiritualitatea românească s-au conservat acele elemente care au dat durabilitate şi consistenţă crezului într-o *lume autentică, dacă nu mai bună şi mai dreaptă, atunci tot atât de bună şi de dreaptă ca a strămoşilor lor* şi pe români nu i-a interesat atât de mult devenirea altora, *cât reintrarea lor în posesia pământului sfânt, a unităţii lor de neam pentru care s-au jertfit ca nimeni alţii, stârnind admiraţia, invidia şi ura multora dintre vecini.*

Pe bună dreptate eticianul Ioan Grigoraş atrage atenţia că „O privire retrospectivă a istoriei vieţii morale ne pune în lumină faptul că legile dezvoltării sociale au exclus treptat din patrimoniul valorilor morale tot ceea ce, sub raportul comportării umane, nu mai putea nici folosi şi nici subzista, devenind non-valori, lucru anacronic sau perimat”[5]. În acelaşi timp, o astfel de analiză ne prilejuieşte reliefarea

Scanned with OKEN Scanner

unor valori, inclusiv principii morale perene, *păstrarea unor elemente autentice de morală în virtutea semnificației lor general umane.*

Or, în cercetarea noastră, tocmai acest lucru ni l-am propus: de a găsi elemente, principii, reguli, trăiri, moravuri conservate în folclor, de a le aduce la lumină şi de a arăta felul cum ele au reglat spontan sau conştient raporturile interumane, deoarece ele se armonizează cu năzuinţele şi idealurile etice ale celor mulţi şi obidiţi şi cu valorile morale ale înţelepţilor luptători pentru progresul social.

Era în firea lucrurilor ca idealul de libertate şi unitate naţională să se concretizeze într-o atitudine morală faţă de prezent şi într-o pravilă de învăţături pentru pregătirea viitorului, acesta semnificând mult timp atingerea trecutului strămoşesc de pe timpul lui Zamolxis, Burebista şi Decebal. *Timpul care a fost să fie s-a prefigurat în timpul care va să fie într-o matrice spaţială preexistentă.*

Structura social-politică a României, în decursul devenirii sale istorice, nu se aseamănă nici cu a Bizanţului, nici cu a Rusiei, nici cu a Franţei, nici cu a Angliei, nici cu a Prusiei şi nici cu a Austro-Ungariei întrucât poziţia ei geografică de tampon între cultura militaro-religioasă a Occidentului şi cultura religioaso-militară a Orientului nu i-a îngăduit să-şi stratifice în detaliu, pe paliere bine organizate, populaţia pe caste, categorii şi clase sociale.

Organizarea ei internă funcţiona – nu în raport cu diviziunea socială a muncii, ci în raport cu ameninţările externe, cu războaiele populare de apărare şi eliberare, aşa se explică trecerea frecventă dintr-o stare socială în alta după faptele de vitejie de pe câmpul de luptă, după serviciile aduse ţării, după situaţia din teritoriile vremelnic ocupate, după stima şi prestigiul de care se bucurau băştinaşii în ochii Domnului.

Deci, mediul popular în care s-au format şi afirmat normele şi sentimentele morale, riturile şi obiceiurile

Scanned with OKEN Scanner

pământului, cu caracter durabil, are o sferă mai largă, incluzând în sine nu numai pe țărani, muncitori, ostași, intelectuali, ci și pe acea parte importantă a boierimii și burgheziei, care s-a postat, în desele momente cruciale și grele pentru țară, de partea poporului român. Ethosul popular românesc a știut să discearnă faptele și să dea valoare de model acelora care au contribuit la promovarea dragostei de țară și de libertate și la respectarea demnității umane. Toată cultura românească, orală și scrisă, are un profund caracter moral din care decurge înaltul ei umanism, dragostea de viață, prețuirea tuturor semenilor și preaslăvirea patriei.

Având mereu în atenție metoda dialectică aplicată de N.Bălcescu, Hegel și Claude Levi-Strauss în cercetarea complexității existenței sociale, a vieții umane, deseori structurată în monade aparent închise și al felului eterogen și fenomenologic de redare a ei prin intermediul conștiinței sociale și individuale, am căutat să descifrez în folclorul nostru nu numai mesajul transmis sub formă de informație concret – senzorial trăită de un subiect anume, ci și cauzele care au generat o atitudine sau alta față de individ, față de colectivitate, față de natură, față de lumea cotidiană și transcendentală.

Lumea înconjurătoare nu prilejuiește omului numai aserțiuni constatative, dacă ar fi așa, atunci viața n-ar fi decât o dulce excursie printre obiecte și viețuitoare, ci îl implică în acțiune, îl obligă nu numai să se automodeleze prin modelarea lumii, dar îi oferă și o perspectivă îndepărtată a existenței sale în timp: dacă omul și-ar reduce viața doar la existența lui individuală, trupească, efemeră și iluzorie, atunci n-ar avea nici un sens construcțiile care durează mai mult decât el și nici sistemele filosofico-științifice, nici, în ultimă instanță, urmașii care să-i dăinuie. Creațiile spiritului nu se opun materiei în veșnică schimbare, însăși spiritul își are

Scanned with OKEN Scanner

sălaşul în substanţă şi fiind aşa nu avem nici un motiv să acceptăm părerea că conştiinţa umană este opusă materiei, deci fapta intelectuală şi morală decurge din corporalitatea umană şi în măsura în care ea este bună şi folositoare se va reîntrupa într-o altă individualitate umană dornică să fie nu numai în prezent dar şi în viitorime.

Dacă geţii erau vestiţi în antichitate prin vitejia lor, prin dreptatea lor, dar şi prin *credinţa lor în nemurirea sufletului*, aşa cum ne-au comunicat Herodot, Platon, Clement din Alexandria, Grigorie din Nazians şi Iulian Apostatul, atunci românii au preluat de la ei ritualul de purificare a substanţei prin abstinenţă sau prin trăirea dorului, a nostalgiei sau a presimţirilor tragice (Miorița, Meşterul Manole, Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţă fără de moarte, nu-s decât fragmente dintr-o epopee sau o pravilă de învăţături în care depilarea sensorială nu are alt scop decât atingerea ideii pure, a adevărului, a durabilului). Tocmai această credinţă în superioritatea binelui l-a făcut pe Constantin Brâncoveanu să îndure cu sânge rece moartea fiilor lui şi chinurile trupeşti la care a fost supus de către turci, nerenunţând nici o clipă la mândria de a fi român şi neacceptând nici cu preţul morţii familiei lui trecerea la altă credinţă decât credinţa strămoşească.

Toţi filozofii, istoricii şi etnologii care au studiat populaţia traco-getico-română sunt de acord că fiece individ care făcea parte din ea se mândrea cu acest lucru, de la zeul Dionysos la filosofii Orfeu şi Musaios până la regii Burebista şi Decebal, de la vestiţii generali de oşti Resos şi Spartacus până la marii voievozi Ioan Asan, Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, care se considerau adevăraţii continuatori *ai imperiului roman de răsărit, a idealurilor de unitate naţională şi europeană*. Existând din cele mai îndepărtate timpuri o conştiinţă etnică, de neam şi teritorială – statul

Scanned with OKEN Scanner

centralizat a lui Dromichete, Burebista şi Decebal s-a înfăptuit tocmai datorită acestei unităţi de rudenie – daco-romanii şi-au făurit nu numai o cultură materială şi spirituală proprie, ci şi un mod de viaţă, un fel al lor de a fi, de a se raporta la populaţiile vecine sau migratoare de la care au asimilat cu mare uşurinţă ce era durabil şi uman în cultura lor fără a renunţa o clipă la valorile strămoşeşti.

Poate că tocmai încrederea lor în perenitatea vieţii omeneşti trăite în consens cu armonia universală i-a făcut să-şi limiteze vitejia ostăşească doar la apărarea patriei, cotropirea altor bogăţii şi teritorii nefiind în firea lor. Această virtute de înţelegere şi toleranţă faţă de vecini nu i-a scutit de unul dintre cele mai tragice destine din istorie: orice imperiu care se constituie, de la cel persan, macedonian, roman, mongol, otoman, rus, polonez, habsburgic şi până la revanşardismul fascist germano-maghiar au căutat să treacă prin foc şi sabie pământul românesc, fie pentru supremaţia militară în Europa centrală, fie pentru poziţia strategică deosebită a Dunării şi Carpaţilor, fie pentru roadele muncii harnicului popor, aşa că populaţia, indiferent de rangul social, s-a aflat mereu într-o stare de alertă căci îndată după încheierea păcii cu polonezii, începea războiul cu turcii sau tătarii sau habsburgii sau ruşii. Pentru salvarea fiinţei etnice, românii s-au folosit de toate mijloacele care i-au stat la îndemână; nu s-au retras, cum greşit credea şi Lucian Blaga, din istorie, ci i-au dat acesteia un făgaş deosebit întru salvarea fiinţei, căci ei ştiau mai bine decât toate popoarele din experienţa dacilor şi romanilor că în faţa puhoaielor militare asiatice şi occidentale nu te poţi apăra cu pieptul gol, este necesar să te retragi şi să ataci la timpul potrivit, când constelaţiile îşi sunt prielnice. Dacă de la retragerea militaro-administrativă aureliană (504) şi până la făurirea statului unitar român în vechile graniţe (1918) au trecut peste 1500 de ani, aceasta dovedeşte nu numai marea putere de

Scanned with OKEN Scanner

conservare a populației, ci și inteligența și agilitatea cu care a știut să-i asimileze sau să-i învingă pe cei care intenționau să o distrugă total. Într-un mileniu și jumătate de izbânzi și eșecuri, romanii n-au încetat să viseze la unitatea strămoșească, *deci trecutul este prefigurat în viitor, devine ideal de reîmplinit într-un timp oarecum îndepărtat când popoarele cuceritoare de noi teritorii vor obosi sau decădea și își vor putea recuceri teritoriile pierdute căci nici o stăpânire nu le-a putut zdruncina unitatea de etnie, limbă și credință – atât românii din Ardeal, Muntenia, Moldova, cât și cei din Maramureș, Oltenia, Banat, Bucovina și Dobrogea vorbesc aceeași limbă de întotdeauna.*

Unitatea de limbă nu este întâmplătoare întrucât ea reflectă comunitatea de viață economică, de factură psihică și de credință, de obiceiuri și de tradiție. Totodată, limba redă un anumit mod de a gândi, de a reflecta o obiectivitate concretă printr-o subiectivitate specifică deoarece nu numai fiece om este o individualitate inconfundabilă în univers dar și mesajul pe care îl comunică el, de aceea mi se pare pertinentă și folositoare supoziția *că limbajul a avut și are o puternică funcție socială, politică și culturală unind într-o comunitate de trăiri și aspirații pe cei care vorbesc aceeași limbă.* Mitul, descântecul, oratia, invocația, doina, balada, basmul și legendele românești conțin într-o diversitate de forme o matrice unică, o geometrie și arhitectură comună ca și cum motivul florii de măcieș s-ar repeta la infinit pe covoare, lăicere și scoarțe, ceea ce ne face să credem că ele cuprind în maniera de structurare și de redare graduală a narațiunii o învățătură accesibilă și una criptică, ascunsă în chiar ceea ce ni se pare ușor de înțeles. *Nu-i vorba numai de o morală diriguitoare, ci și de una intrinsecă pe care urmează să o descoperim prin viețuire, meditație și implicare în momentele cruciale ale existentului.* Nu-i este oricui la îndemână să descifreze Miorița sau Meșterul Manole sau Tinereță fără bătrîneță și viață fără de moarte, însă oricine savurează frumusețea povestirii și

Scanned with OKEN Scanner

trage învățămintele care crede el de cuviință. Rostirea românească prin subtilele modalități verbale: „N-a fost să fie", „Era să fie", „Va fi fiind", „Ar fi să fie", „Este să fie" și „A fost să fie" se desfășoară într-un evantai cromatic extrem de bogat, sugerând, totuși, o anumită curgere care nu lasă urme definitorii în ființă, căci apa trece pietrele rămân și lunga, dramatica și pitoreasca odisee a fiului de împărat care a trăit în tinerețea veșnică nu-i altceva decât întoarcerea izvorului în matca de baștină, întoarcerea la moartea natală deoarece românului nu-i este indiferent unde moare, el vrea să moară în vatra strămoșească, fiindcă de acolo purcede nemurirea în lume.

În ansamblul ei, mitologia română, datorită conjuncturilor istorice nefavorabile, s-a dezghiocat de fabulația excesivă, menținându-și sâmburele, nomenul, simbolul, pretextul inițial, urmând ca generațiile viitoare să refacă prin trăirea și faptele lor ceea ce s-a distrus; ar fi, metaforic vorbind, întocmai ca un templu căreia timpul încrâncenat și păgânii i-au ars acoperișul și i-au dărmat cărămizile de pe pereți, însă fundația și coloanele au rămas vii. După cum cu îndreptățire observă Romulus Vulcănescu „Rămân de multe ori, ca un laitmotiv tema mitică cu ideile ei abstracte – simbolurile – sau însemnele concrete ale mitului cu monumentalizarea lor. Oricare ar fi situația, chiar dacă din întreaga fabulație supraviețuiește un singur element constitutiv, din acesta se poate, bineînțeles în mod aproximativ, reconstitui fabulația inițială și prin aceasta mitul respectiv"[6].

Pornind de la capacitatea timpului mitic de a fi veșnic și omolog timpului istoric, omul trăind în ambele timpuri fără a-și dedubla în părți opoziționale firea sau ființa, am urmărit nu numai cum „mitul povestește o istorie sacră" consumată într-un trecut imemorabil „a fost odată", ci și cum mitul a evoluat în societate, ajungând până în zilele

750627
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ "GH. ASACHI" IAȘI

Scanned with OKEN Scanner

noastre sub altă înfățișare, schimbându-şi doar forma, nu şi conținutul inițial. Am făcut acest lucru pentru a reliefa istoricitatea şi consistența normelor morale, a obiceiurilor şi tradițiilor la români; „oricine îşi aminteşte că Manimazos, zeul trac, luând chip de om, îi învață pe traci să fie înțelepți şi drepți, apoi îi deprinde cu meşteşugul armelor, el fiind primul ostaş, cu agricultura, el fiind primul semănător, cu arta ghicitului în stele, el fiind primul mare preot. După ce le-a făcut pe toate cu răbdare şi chibzuință, dispare, reintră în numen pentru a fi venerat la festivități"[7]. Ca şi Zamolxis, ca şi Deceniu, ca şi Daniil Sihastru, dar mult mai târziu, el s-a retras din lume în peşteră sau chilie pentru purificarea de cele lumeşti întru a da durabilitate doctrinei sale. Acelaşi lucru îl vor face toți acei homines religioşi şi schimnici şi călugări de-a lungul a 1500 de ani, păstrând în singurătate învățătura neamului lor, ferind-o de duşmani şi propăvăduind-o în popor când hordele barbare sau cotropitoare se retrăgeau.

Dacă peştera sau chilia din munții Cogaionon şi Vrancea s-au metamorfozat prin veacuri în biserica de la Curtea de Argeş şi în bisericile din Putna, Pătrăuți, Bucovina, monumente arhitecturale şi picturale de o inestimabilă valoare artistică şi didactică, pentru omul de rând, ocupat mereu cu muncile câmpului şi apărarea hotarelor, locul de retragere, de laudă şi jeluire, de încântare şi închinăciune, de veselie şi bocet nu putea fi prea departe de ograda lui, de aceea fiece gospodar îşi clădeşte pe lângă casa de zi cu zi, Casa mare, acolo unde intră numai de sărbători sau la necaz (când îi moare cineva din familie).

Iată cum peştera lui Zalmoxis şi chilia lui Daniil Sihastru devin o odaie mare, frumos împodobită, din care românul împreună cu familia primeşte colindătorii şi urătorii de a căror „texte constituite evident pe ambiguități lasă să se întrevadă tentativa de substituire imaginară a locuinței cu grădina raiului (corect cu lăcaşul zeului, preotului, învățatului

Scanned with OKEN Scanner

adult, s.n.), precum şi imaginea gospodarului cu aceea a unui personaj mitic (corect, cu a zeului sau învăţatului) că odată pe an putea şi el să se asemene cu perfecţiunea"(8.

Dacă, din motive economice sau sociale, omul nu şi-a putut înălţa şi o Casă mare, atunci obligatoriu are în casa de locuit o odaie a musafirilor, în care îi poftește pe cei străini pentru a-i omeni din tot ce are el mai bun adunat. Nietzsche în celebra sa carte *Also Sprach Zarathustra,* care probabil cunoştea şi mitologia tracică, ne arată că la un moment dat Zarathustra are viziunea unei stranii porţi de intrare numită clipa, de la care duce înapoi o lungă uliţă veşnică şi înainte o altă lungă uliţă veşnică pe care o mulţime de lucruri aleargă şi se transformă. Deci, gândirea mitică surprinde veşnicia din devenire sau schimbare, aşadar „eternitatea apare odată cu suprimarea procesului de transformări produse în viaţa omului şi deci „timpul mitic este un timp în care, aşa cum ne indică miturile paradisului sau cel puţin o parte din ele, devenirea succesivă a etapelor existenţei umane are loc doar până la un anumit punct, după care urmează stagnarea într-un anumit stadiu biologic; omul desăvârşit este, deci, omul care se fixează într-un anumit stadiu al evoluţiei vieţii şi ajunge, astfel, să trăiască, practic, nelimitat"(9.

Putem vorbi despre daco-roman ca despre un om dionisiac? Desigur că da, mai cu seamă că însuşi Dionysos se trăgea din acelaşi arbore genealogic cu ei. Prin urmare, omul deplin, în care simţurile şi cu inteligenţa trăiau într-o deplină armonie, existase, exista şi nu mai constituia doar o aspiraţie filosofică, naşterea lui rezultând din simbioza sau îngemănarea dintre munte şi câmpie, dintre păstorit şi agricultură, dintre minerit şi meşteşuguri, dintre sedentarism şi migraţie. „Dacă cum se ştie, începând cu mijlocul secolului trecut şi până la mijlocul secolului nostru, societatea românească presupune, grosso modo, coexistenţa a trei principale moduri de producţie: capitalist, feudal şi producţia

Scanned with OKEN Scanner

de mărfuri simple... Acestei configurații economice îi corespund instituții și elemente ideologice, politice și de conștiință, articulate într-o modalitate particulară. Este structura de rezistență a formațiunii social-economice românești, un subiect determinat în spațiu și timp; este românitatea însăși, dincolo de ea, nu mai poate exista nici un atom de românitate reală... Așa se face că un păstor maramureșean de la 1900 seamănă mult mai bine cu păstorul de la 1600 (noi am zice cu păstorul dac sau daco-roman) decât cu contemporanul său bucureștean (cu care, tocmai, nici nu e contemporan)"[10].

Gradul de civilizație nu se poate măsura numai prin mobilitatea socio-profesională, îmbrăcăminte, hrană și unelte folosite, dacă ar fi așa atunci americanii ar fi cei mai împliniți oameni din lume, ci și prin gradul de cultură și de tradiție, prin felul specific de a interpreta lumea în valori poetice, muzicale, picturale și arhitecturale, că la o adică până și cel mai slab poet dintre laureații premiului Nobel este mai bun decât cel mai genial robot american.

Omul mitic sau mioritic posedă în sine genetic dimensiunile moralei universale. Cel trimis de către obște la Zeul suprem să-l întrebe dacă astrele le sunt prielnice în viață și luptă mergea, fiind sacrificat simbolic, pe lumea cealaltă, în peștera lui Zamolxis, unde totul era minunat, mirific și veșnic tânăr și într-un asemenea lăcaș mare bucurie îi făcea zeului să-l cunune cu moartea inițiatică. Acest ritual străvechi conține în sine dorința de cunoaștere a colectivității a forțelor obscure pe care le presimțeau și nu aveau încă știință cum să le învingă, necunoscutul lua forma unor animale fabuloase care nu se temeau de apă, foc, săgeată și numai învățatul suprem putea să le arate calea pentru izbăvirea de secetă sau dușman. Oricine își închipuia cu câtă bucurie era primit de către Zamolxis solul lor, de aceea îl însoțeau cu ofrande de grâu și miere, cântece și dansuri. În timp, uneori,

Scanned with OKEN Scanner

aşteptarea celui dus la zeu, devenea zădarnică, însă omul din popor l-a tot aşteptat şi i-a pregătit o cameră pentru el anume.

Ospitalitatea proverbială a românilor nu vine, după cum cred mulţi etnologi, de la fondul său sufletesc funciar bun, ci de la îndelunga, milenara aşteptare a celor mai buni, mai curajoşi, mai viteji, mai frumoşi şi mai curaţi fii trimişi de către Dromichete, Burebista şi Decebal la Zamolxis, apoi răpiţi de către romani, apoi trimişi de către Domnitori în solie sau ca haraciu pe la marile curţi imperiale din Asia şi Europa, apoi dispăruţi în nenumăratele războaie etc. Omul din popor îl pofteşte în casă pe străin pentru: 1) a-l „ischiti", a-i trezi aducerea aminte a locurilor pe care el a copilărit pentru a-l identifica, a afla cine este şi cu cine se înrudeşte (el speră să fie fiul sau ruda îndepărtată dispărute), 2) a-l interoga asupra celor văzute în altă parte, prin ce se aseamănă şi se deosebesc de lumea lui, pentru a trage învăţăminte utile.

Tocmai elementele materiale care s-au succedat în forme arhitecturale deosebite de-a lungul secolelor au fost, credem, păstrătoare nu numai de simboluri mitice, ci şi de reguli şi norme morale care s-au perpetuat îmbogăţindu-se în forme şi dând o mare persistenţă spiritualităţii româneşti.

Analiza structural-dialectică şi structural-genetică ne-a îngăduit să vedem morala sistematizată într-un întreg, într-un cod valabil în orice timp, sesizând în polifonia creaţiei populare felul specific de conservare şi evoluţie a conceptelor, normelor şi sentimentelor morale în interiorul uni sistem etnico-spiritual complet şi complex, care s-a închis automat când au încercat să pătrundă în el firele de nisip şi s-a deschis larg când a simţit în preajmă firele de aur întocmai ca scoica născătoare de perle. Românii s-au manifestat constant, de-a lungul secolelor, pentru apărarea drepturilor elementare ale popoarelor, iar atunci când a fost cazul, au pus, fără şovăire, mâna pe arme. Ei n-au aşteptat să li se facă altora milă de soarta lor şi n-au socotit niciodată că libertatea

Scanned with OKEN Scanner

este rodul unei conjuncturi internaţionale, când alte guverne îşi atribuiau, cu de la sine putere, mandatul de a decide felul de viaţă teritorială şi social-politică al popoarelor. Ei n-au renunţat niciodată la mijloacele loiale şi oneste care să ducă la salvarea naţiei; au ştiut să înfrunte riscurile şi să tragă consecinţa faptelor lor. Pe lângă milenara luptă pentru independenţă, întregire şi libertate, poporul român a oferit un larg sprijin ţărilor vecine să se elibereze de dominaţia străină, să repună fiinţa umană în drepturile ei naturale, fiind convins că făcând bine altora îşi face lui însuşi.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL I

PROCESUALITATEA FORMĂRII ŞI DEZVOLTĂRII CONŞTIINŢEI ETNICO-ETICE LA ROMÂNI

Poporul român, de-a lungul milenarei sale existenţe, a fost suprasolicitat de istorie să participe la evenimentele cruciale ale zbuciumatului nostru continent, fie pentru: 1) apărarea propriului teritoriu, arealul vital întrucât întotdeauna factorul geografic a constituit catalizatorul vieţii demografice şi spirituale; puţine popoare, care şi-au pierdut ţara de origine, au mai rămas în istorie, ele fiind nimicite sau asimilate de marele migraţii din Asia şi Europa Apuseană, 2) participarea, alături de Europa creştină, la stăvilirea invaziei otomane, 3) păstrarea autonomiei şi independenţei teritoriale şi politice faţă de imperiile vecine creştine, care doreau frenetic să încorporeze România în teritoriile lor, lucru care s-a şi întâmplat uneori cu suprafeţe întinse din Transilvania, Moldova şi Muntenia şi 4) conservarea în conştiinţa vie a daco-românilor a valorilor moralo-religioase din imperiul bizantin, mişeleşte ucis de otomani; după distrugerea imperiului roman de răsărit, românii, datorită înaltului lor simţ civic şi mistic, s-au considerat ca fiind singurii continuatori în viaţă a Bizanţului, oferind un puternic sprijin militar, diplomatic şi politic atât bisericilor creştine aflate sub ocupaţie turcească, cât şi populaţiilor de pe malul sudic al Dunării.

Scanned with OKEN Scanner

N-a fost să fie un răgaz mai îndelung şi nici o pace mai trainică în viaţa românilor, care să le îngăduie să îşi pună în valoare marele lor talent demiurgic. Tocmai în desele încleştări de forţe cu duşmanul s-a format şi cimentat unitatea de neam şi normele morale cu însemnătate general-umană.

Dacă în tratarea teoretică a conştiinţei sociale de către politologi se urmăreşte multiplicarea formei ei pe domenii distincte în relaţia nemijlocită cu praxis-ul, cu interferenţa dintre subiect şi obiect, în demersul nostru ea reprezintă un tot, un sistem cu legi şi trăsături proprii întrucât întotdeauna a funcţionat ca un sistem cu mecanisme extrem de discrete şi individul a văzut-o mai mult în întreg decât pe părţi, deşi el însuşi s-a manifestat doar într-o sferă sau celulă a ei, aşa se explică de ce insul spune că-i frumos acolo unde se simte el bine.

Conştiinţa socială, cu atât mai mult cea individuală, nu poate fi într-un moment politică, în alt moment filosofică sau religioasă, ea este conştiinţă sintetică în acţiune, manifestându-se printr-o gamă variată de trăiri şi gânduri în flux şi în reflux în funcţie de datum-ul natural, social şi istoric. Nimeni nu era la arat când băteau turcii sau ungurii sau muscalii la hotar. Arar are loc în folclor ruperea valorilor morale de cele estetice, a depolarizării binelui de frumos şi adevăr, a aprecierii omului frumos, dar laş, imoral sau leneş.

Folclorul n-a apărut ca o floare suav parfumată într-un pământ sterp, el este rodul trudei, luptei, visului şi nous-ului a sute de generaţii care au crezut în puterea neamului de a vindeca rănile istoriei şi de a clădi o lume pe pofta inimii în hotarele de milenii statornicite. Căci, după dreapta cumpănire a vremurilor rezultă că din unirea dacilor cu romanii s-a plămădit un popor nou, plin de energie şi vigoare, moştenitor al marilor virtuţi şi tradiţii ale glorioşilor săi înaintaşi – poporul român. Păstrând de la daci setea

Scanned with OKEN Scanner

nestinsă de libertate, voința de a nu-şi pleca gâtul sub jugul străin, hotărârea ancestrală de a rămâne el însuşi, unic stăpân pe viaţa şi moartea sa şi continuând spiritul raţional, judecata şi pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou ivit în lume sub astre, avea să împlinească, într-o viaţă de peste două milenii, un eroic, zbuciumat şi măreţ destin, dezvoltându-se şi afirmându-se cu temei în rândul popoarelor lumii. Această succintă caracterizare a etnogenezei şi spiritualităţii poporului român făcută de către marele istoric Vasile Pârvan ne obligă la o cercetare în detaliu a perenităţii şi devenirii conştiinţei etnico-morale la români în cadrul folclorului deoarece între creaţia populară şi creaţia cultă n-a fost niciodată o ruptură, o dezvoltare în sensuri contrarii, dimpotrivă, cea din urmă este continuarea celei dintâi pe o treaptă superioară a prefacerii umane.

Dacă „Morala este o modalitate normativă a raporturilor sociale, exprimând acele cerinţe de conduită ale oamenilor care sunt determinate de legile convieţuirii şi activităţii lor sociale sub formă de norme, principii şi reguli de comportare”[1] iar „etica este morala explicată şi fundamentată din punct de vedere ştiinţific, ea presupunând reevaluarea, selectarea, fundamentarea unor valori morale *într-un sistem teoretic şi respingere, contestarea teoretică a altor sisteme de valori morale* (s.n.)”[2], fiindu-ne clar raportul dintre real şi ideal, dintre practică şi teorie, dintre observat şi observator, putându-ne permite să dăm eticului o largă extensiune asupra fenomenelor sociale retrăite şi interpretate de conştiinţa individual-colectivă, mai anevoios ne-a fost găsirea coloanei de sprijin în iluminarea conceptelor de folclor şi etnic deoarece din noianul de definiţii, cam toate îmbietoare, ne-a fost greu să le alegem tocmai pe acelea care să ne ajute în obţinerea aurului dintr-un minereu aşa de bogat, de diversificat şi de infinite echivocuri cum este creaţia populară românească.

Scanned with OKEN Scanner

Acolo unde socialul a avut o anumită durabilitate, deoarece el se defineşte prin excelenţă prin poziţia oamenilor faţă de mijloacele de producţie, chiar întrucât de rudimentare ar fi ele, ne este oarecum uşor să distingem trăsăturile grupărilor umane constituite pe un anumit teritoriu, însă în cazul poporului român, când proprietatea n-avea durabilitate datorită deselor războaie, schimbându-şi conţinutul în funcţie de interesele statale şi de momentele de reflux istoric, generate de presiunile externe, ne-ar fi fost imposibil să definim etnia românească dacă istoricii n-ar fi definit poporul român ca o sinteză fericită dintre daco-romani, fiind moştenitorul marilor virtuţi şi tradiţii ale glorioşilor săi înaintaşi, care prin voinţa de libertate s-a impus în concertul popoarelor lumii.

Aşadar, când o parte din teritoriul ţării a fost ocupat mai multe secole, cum s-a întâmplat cu Transilvania sau Bucovina, populaţia românească obidită fiind nevoită să se regrupeze în zonele submontane şi montane, etnia românească nu numai că nu s-a destrămat, ci, dimpotrivă, ea şi-a dovedit şi mai mult consistenţa tocmai prin virtuţile intrinseci pe care le conţinea în sine şi prin credinţa continuităţii aceluiaşi ideal de pace şi înţelegere dintre oameni al strămoşilor.

Pentru noi etnicul are o sferă largă, fără a-l identifica însă cu rasa întrucât el nu cuprinde numai comunitatea de limbă, de cultură, de teritoriu, de viaţă economico-ecologică, de factură psihică, de origine comună, de sânge etc., ci implică, *conţine în sine o anumită atitudine axiologică şi morală faţă de viaţă şi faţă de lume,* tocmai atitudinea de toleranţă şi felul blând şi auster al românilor i-au făcut pe mulţi dintre noii veniţi pe meleagurile ţării să adere la codul lor etico-religios, etnia lor transformându-se aproape peste noapte.

Nu-i vorba doar de „fapte de supravieţuire ale unui trecut arhaic" sau de „matricea stilistică modelată de la

Scanned with OKEN Scanner

început şi rămânând constantă de-a lungul timpului"[3] aşa ceva este posibil doar la comunităţile închise, la populaţiile care au dus secole în şir o viaţă izolată, or, românii au fost într-o permanentă legătură cu fel de fel de populaţii pe care nu numai că le-au influenţat dar le-au şi asimilat în cea mai bună parte.

Comunitatea natural-biologică are, având în atenţie istoria civilizaţiei româneşti, o semnificaţie aparte pentru că în arcul carpatin viaţa a avut o anumită stabilitate geopolitică, popoarele migratoare fiind de stepă n-au îndrăznit în furia lor pârjolitoare să atace desişurile şi înălţimile, aşa că în păduri şi în munţi s-a conservat cea mai mare parte din românitate. Aceasta nu înseamnă că populaţiile rămase în câmpie, chiar în arealul marilor fluvii nu şi-au menţinut crezul etnico-religios, deşi prin căsătorii au avut loc fuziuni de populaţii diferite într-o singură etnie.

Fie că fata sau băiatul intrau într-o familie de români, copiii lor erau educaţi şi formaţi în spiritul culturii daco-romane-române, întrucât aceasta avea precepte mai clare, mai blânde, mai înţelepte şi mai sensibile pentru trăirea aposteorică.

Dacă luăm de bună că „Membrii unei etnii au trăsături somatice comune, dar fac parte dintr-o diviziune rasială mai largă şi că în acelaşi timp etnia se caracterizează printr-o relativă uniformitate de civilizaţie. Există etnii care au devenit naţiuni, dar în alte cazuri naţiunea poate să aibă diferite etnii"[4], ar însemna că: 1) factorul somatic este de origine rasială, din cele trei mari grupe rasiale: negroide, mongoloide şi caucazoidă şi din ele se desprind diferite etnii, care îşi păstrează matricea de rasă, ori între mongoli, finlandezi şi unguri, ca să dăm doar un exemplu, nu mai există nici o asemănare de fond în prezent, 2) populaţii care aparţin aceleaşi etnii dar au grade diferite de civilizaţie să nu fie ceea ce sunt, dacă ar fi aşa, atunci care dintre evreii din

Scanned with OKEN Scanner

S.U.A., din fosta U.R.S.S., din Israel sau din Etiopia sunt etnia adevărată!? Etnia nu depinde, în acest caz de teritoriu şi nici de gradul de civilizaţie atins de societatea umană, ci de afinităţile de neam şi de religie, iar la români de credinţa în codul moral al strămoşilor, care, în anumite împrejurări, pentru a fi mai penetrant în rândul populaţiilor dispersate, s-a formalizat în ortodoxism.

Neexistând un consens în distincţia dintre etnic şi rasă, ni se pare utilă ideea avansată de Claude Levi-Strasuss, care este de părere că între cultură şi rasă există un raport biunivoc; „Ar fi drept să se spună că fiecare cultură selecţionează aptitudini genetice care, prin retroacţiune influenţează asupra culturii care contribuise mai înainte la întărirea lor".[5] Este vorba de rolul activ al culturii asupra culturii, de autodeterminare şi perfecţionare în interiorul sistemului, de tendinţa normelor de convieţuire de a se nuanţa în cadrul codului moral sub presiunea vieţii, căci trăirea are prin excelenţă o tentă individuală, însă pentru a se bucura de aprecierea colectivităţii trebuie să se încadreze în anumite tradiţii şi precepte, căci doi tineri de etnii diferite se pot iubi în taină, singurătatea fiindu-le prielnică un timp, însă pentru a se căsători trebuie să aibă asentimentul părinţilor sau a colectivităţii lor: deci, se interferează nu numai două culturi diferite, ci şi două concepţii morale diferite, acea concepţie care va şti să unifice contrariile va contribui la educarea urmaşilor. Dacă mediul geografic îşi lasă desenul pe chipul şi sufletul omului, atunci de ce ne-am îndoi de puterea de integrare în structurile genetice a elementelor persuasive ale culturii, dându-i acesteia o independenţă faţă de dinamica socialului în coordonatele spaţiu-temporale şi economico-politice.

Mult mai aproape de o înţelegere unitară a fizicului şi spiritului, a naturalului şi socialului ni se prezintă teza care susţine că: „Etnia este un grup natural, esenţialmente

Scanned with OKEN Scanner

caracterizat prin faptul că fiecare din membrii săi are conştiinţa de a-i aparţine, caracterizat de asemenea printr-o relativă endogamie şi un mozaic particular de tipuri rasiale"[6], acordându-se prioritate conţinutului bio-psihic al conceptului. Realitatea umană fiind diversă şi extrem de diferită nu poate încăpea într-o singură sintagmă, sunt necesare eforturi pentru a vedea prin ce se aseamănă şi se deosebeşte de-a lungul existenţei sale istorice. Dacă pentru Hegel, lupta spiritului în sine de la sine şi pentru sine întru mai pură şi universal regăsire, depăşind treapta în care „se află confundat în natural", în non-diferenţiat, pentru a păşi în afară, „în concepţia libertăţii sale" din care aripile larg desfăcute îl vor propulsa în „esenţa spiritualităţii"[7], iar „... ideea spiritului apare în realitate ca o succesiune de alcătuiri exterioare, fiecare manifestându-se sub forma unui popor realmente existent [8] duce la un consens între om şi acţiune, între colectivitate şi civilizaţie deoarece „Popoarele sunt ceea ce sunt înfăptuirile lor"[9] atunci demersul teoretic s-ar rezuma numai la manifestările împlinite, neglijându-se aspiraţiile neîmplinite, deşi este cunoscut că *omul are nu numai conştiinţa a ceea ce a fost şi este, ci şi a ceea ce ar fi trebuit să fie, idealul etnico-moral făcând parte organic din fiinţa lui.* Dacă n-ar fi aşa, s-ar împlini într-un anumit prezent ajungând la o deplină armonie calorică cu natura şi societatea, această stagnare într-o spirală a progresului ar duce, indiscutabil, la eşecul omului ca fiinţă creatoare. Din confruntarea cu natura, cu propria lui esenţă susceptibilă de perfecţionare şi agresivitatea semenului, omul nu iese întotdeauna învingător, uneori, înfăptuirile lui materiale şi culturale înălţate prin eforturi sisifice sunt distruse de cataclismele naturale sau de războaie ca pe nişte umile castele de nisip, supravieţuitorul urmând să o ia de la capăt, însă în conştiinţa lui pe planul ideatic *există ceea ce a fost şi urmează ca ceea ce a fost să refie.* Credem că şi *eşecul face parte din spiritualitate,* alimentându-se şi din latura negativă

Scanned with OKEN Scanner

a existentului, că nu fără temei Freud afirmă că în sufletul colectiv „se săvârşesc aceleaşi procese ca cele care îşi au reşedinţa în sufletul individual”[10] cu distincţia că libido-ul prin bipolaritatea plăcere-agresivitate surprinde doar instinctul de reproducere şi că forţele de sublimare şi reprimare nu sunt de nici un folos când omul este singur, poate mai dărâmat lăuntric decât Oedip după ce şi-a ucis tatăl şi s-a căsătorit cu mama, el trebuie să-şi depăşească singurătatea prin creaţie, el trebuie să se reconstruiască pe sine şi în această operă poate să iasă învingător sau înfrânt, însă înalta moralitate moştenită şi îmbogăţită în experienţa istorică nu-l duce la deprimare, aşa se justifică perseverenţa seculară a românilor pentru unitatea naţională, erau doar războaiele pierdute, nu şi bătălia. Etnicul şi-a pus efigia nemuririi pe fiecare eşec, sinuciderea lui Decebal, decapitarea lui Constantin Brâncoveanu, lui Mihai Viteazul, lui Ioan Vodă şi a altora nu numai că n-a dus la destrămarea credinţei în unitatea neamului, dar i-a sanctificat pe aceştia în martiri şi simboluri pentru viitorime.

Pentru O. Spengler, „sufletul este virtualul, căruia i se opune universul, ca fiind realul, viaţa jucând rolul termenului mediu”[11], aşa cum chiar el scria: „Sufletul este ceea ce trebuie să se realizeze, universul ceea ce este realizat, iar viaţa, această realizare”[12], iar pentru Lucian Blaga poporul nu are numai un suflet inconştient, ci şi „un spirit inconştient”[13] expresie a Marelui Anonim, care integrează şi generează tot ceea ce există prin categoriile abisale, cum ar fi orizontul spaţial, orizontul temporal, accentul axiologic, atitudinea anabasică, atitudinea catabasică, mitul, misterul etc. Aceste categorii sunt anistorice şi „modalitatea specifică acestora”[14] dă naştere matricii stilistice. „Un etnic trăieşte atâta timp cât matricea lui stilistică nu se destramă sau atâta timp cât numărul categoriilor ce-o alcătuiesc nu se schimbă, nici prin dispariţie, dar nici prin adaos; o singură categorie

Scanned with OKEN Scanner

intrată sau ieşită din, respectiv în constituţia ei, afectează întreaga configuraţie etnică. Un popor îşi poate schimba conştiinţa, îşi poate schimba rânduielile, dar determinaţiile lui definitorii rămân mereu aceleaşi: conţinutul inconştientului său e dincolo de transformare, în metafizic"[15].

Deşi sute de ani grupuri etnice au trăit laolaltă în acelaşi spaţiu geografic şi în aceleaşi evenimente istorice, ele au rămas ele însele tocmai datorită atemporalităţii matricei stilistice; marele filozof face, probabil din considerente metodologice, abstracţie de următoarele: 1) Conştientul s-a născut din Inconştient, evoluţia biologică demonstrează acest lucru şi ne arată că nu numai omul, ca fiinţă ruptă de animalitate, este tânăr faţă de strămoşii lui dar şi conştiinţa, cu atât mai mult conştiinţa socială; 2) evoluţia raselor şi a etniilor a parcurs un foarte lung proces istoric selectiv, etnia pe care o ştim noi nu seamănă decât în mare cu cea iniţială; oare câţi dintre istorici se mai întreabă de populaţiile care au existat pe o parte din teritoriul european când s-au întâlnit cu indo-europenii? 3) antropogeneza încă n-a clarificat dacă omul a apărut în una sau mai multe zone ale globului, oricum, umanizarea nu începe numai cu acţiunea de confecţionare a uneltelor, ci şi cu gândirea proprii fiinţe în raport cu lumea, a definirii statutului lui în universul apropiat şi îndepărtat, care de asemenea, a durat mult timp.

Lucian Blaga discută despre tiparul stilistic precum structuraliştii de mai târziu despre sistemul etnogenetic, ca şi cum acesta ar exista deasupra socialului şi umanului; entuziasmat de descoperirea sa, scrie: „Despre stabilitatea acestor tipare se poate vorbi cu adevărat în superlative. Nu ni se pare deloc exagerat să susţinem că o asemenea matrice stilistică, o dată statornicită în inconştient, suportă, inalterabilă, orice bombardament al conştiinţei"[16]. Nu subapreciem de loc, dimpotrivă, acordăm o mare atenţie ciclicităţii vieţii (copilărie, tinereţe, maturitate, bătrâneţe) şi

Scanned with OKEN Scanner

legat de aceasta de o anumită stabilitate a îndeletnicirilor umane, însă legile sociale acționează prin intermediul conștiinței umane, subiectivându-se și reobiectivându-se prin om, schimbându-i acestuia atitudinea față de universul în care este implicat, fiindcă nu-i posibilă o prăpastie atât de adâncă între trăire și conștiință, fiindcă aceasta din urmă rezultă din prima și, totodată, îi transcende acesteia noi modele și norme.

Dacă la români nu s-ar fi dezvoltat conștiința etnică în cadrul marelui cod de tradiții, obiceiuri, norme și aspirații ar fi însemnat ca populația să adopte o atitudine pasivă față de propria soartă, știindu-se conservată în matricea inițială și să treacă indiferentă din istorie în mit. Or, ținând seama de raportul dintre parte și întreg, de importanța aparte acordată întregului de filosofia getică, înclinăm spre o interpretare antropologică a etnicului, așa după cum Durkheim arată că conștiința colectivă reprezintă: „ansamblul credințelor și sentimentelor comune mediei membrilor unei societăți... ea este tipul psihic al societății, tip care are proprietățile sale, condițiile sale de existență, modul său de dezvoltare, la fel ca tipurile individuale, deși de o altă manieră”[17], la care s-ar cuveni adăugat că adevărata etnie este realitatea spirituală apriorică mobilă care are conștiința propriei sale existențe în individualitatea umană. „Întrucât de puternică ar fi ea, originalitatea obiectivă a unei etnii nu este suficientă pentru a se constitui în naționalitate; *etnia trebuie să aibă pe deasupra conștiința și dragostea personalității sale, voința de a o proteja și de a o cultiva (s.n.)*[18], altfel riscă să se topească într-o comunitate abstractă lipsită de atributul ei fundamental de a genera personalități viguroase, deschizătoare de noi orizonturi în viața și gândirea popoarelor.

Etnicul posedă o multitudine de atribute, am zice că subiectul se revarsă în nesfârșite predicate tocmai diversităților formelor de organizare socială, care, obiectiv,

Scanned with OKEN Scanner

depind în cel mai înalt grad cauzal de datum-ul natural în care colectivitate se constituie ca o comuniune distinctă în sine şi pentru sine.

Şi dacă populaţii de etnii diferite trăiesc acum în teritorii comune de parcă ar fi de când lumea pe acele locuri, aceasta s-a petrecut în negura vremurilor după ce etniile s-au format în sine şi de la sine, iar relaţiile dintre ele sunt şi astăzi, esenţialmente, relaţii de muncă şi de informaţii psiho-afective, chiar dacă nu lucrează în aceeaşi unitate economică, ele intră în relaţii de schimb de activităţi umane şi de bunuri materiale. Nu mai contestă nimeni faptul că societatea îl asimilează pe individ întocmai ca marea pe stropul de ploaie, căci aşa cum sublinia Karl Marx: „Societatea nu este alcătuită din indivizi, ea exprimă suma legăturilor şi relaţiilor dintre aceşti indivizi"[19] şi că „această sumă de forţe de producţie, capitaluri şi forme de relaţii sociale pe care fiecare individ şi fiecare generaţie o găseşte ca pe ceva dat este temelia reală a ceea ce filozofii şi-au închipuit a fi „substanţa" şi „esenţa omului"[20], aşadar, etnicul are o consistenţă materială şi spirituală, iar de particularităţile, de originalitatea unor elemente ale suprastructurii depinde durabilitatea lui în planul socialului. Dacă evreii ar fi renunţat la religia iudaică şi la ritualul de circumcizie, atunci ar fi fost destul de uşor de asimilat de către arabi sau de către populaţiile pe unde s-au răspândit, poate că acelaşi lucru s-ar fi întâmplat şi cu o bună parte dintre *români dacă şi-ar fi pierdut credinţa în nemurire şi ar fi renunţat la ritualul nunţii.*

După cum am mai arătat etnicul românesc nu s-a format în afara societăţii umane, el prezintă asemănări cu etniile indo-europenilor, dacilor, romanilor şi a altor popoare cu care se înrudeşte sau se învecinează, dar se şi diferenţiază de toate acestea prin marea lui moralitate şi prin profundul umanism manifestat constatat de milenii, *căci dacă la indo-europeni poarta marca graniţa dintre lumea din afară şi dinăuntru, tot*

Scanned with OKEN Scanner

ceea ce ființa dincolo de ea se constituie în străin și ostil, la daco-români poarta semnifică împăcarea dintre lumi, îmbrățișarea dintre oameni.

Folclorul reprezintă creația colectivității, a transfigurării etnicului în muzică, poezie, mit, basm, dans, pictură. De natura etnicului depinde în cea mai mare parte conținutul folclorului și felul lui specific de a se exprima. Dacă termenul este de sorginte engleză (folk identic popor, iar lore identic știință) și cuprinde în sfera lui o arie întinsă de manifestații ale spiritului popular, el se menține, totuși, în sfera abstractului, arar identificându-se cu concretul palpabil sau trăit și nici n-ar putea să coincidă întrucât chiar în interiorul unei singure etnii sau zone geografice creația colectivităților diferă.

Putem accepta, pentru a ușura distincția dintre folclor, etnografie și etnologie, definiția ilustrului savant Tache Papahagi, care ne arată că: „Folklorul cuprinde toată *literatura*, orală și scrisă, a unui popor cu privire la: superstiții, fabule, anecdote; jocuri (de idei sau cuvinte), ghicitori, satire, dictoane și proverbe, vrăji, farmece, descântece și, în general, magie; lumea înconjurătoare însuflețită (pământul, atmosfera și cerul reală sau închipuită, în mijlocul și sub influența căreia visează întreaga complexitate sufletească și pur intelectuală a acelui popor din trecutul îndepărtat și până astăzi. La care am mai adăugat comoara muzicală”[21].

Tot el subliniază că raporturile dintre etnografie și folclor sunt ca și cele dintre corp și suflet Întrucât sunt între țesături între ele organic, fiind rezultatul exteriorizării etnicului și socialului. Dacă etnograficul rezultă direct din etnic având o răspândire mai limitată, folclorul, printr-o serie de specii, are o arie mult mai întinsă, iar datorită afectivității mitice sau inițiale este comun întregii omeniri, așa cum superstiția: „Când se ivesc furnici prin casă e semn de belșug” o găsim la italieni în: „Una formica addosso a una persona è segno di abbondanza” și la francezi în: „Trouver

Scanned with OKEN Scanner

une fourmi sa personne le soir est un prèsage favorible", pe care o găsim şi la japonezi şi la chinezi şi la englezi, etc. dar există, cum ar fi unele proverbe şi în mod deosebit creaţii lirice ale căror radieri sunt limitate, cum ar fi proverbul: „La începutul stânei se mănâncă câinii, iar la spartul stânei se sfădesc stăpânii", care se găseşte numai la români.

Folclorul are o serie de caracteristici, cum ar fi: 1) o mare elasticitate generată de trăirea senzorial-afectivă şi de capacitatea de a se transmite prin semn, gestică, ritual în vreme ce elementele lingvistice, produse ale gândirii, au cu totul altă soartă, aşa cuvântul grecesc kixwpia a trecut în latină pe care l-a moştenit italiana în cicoria, româna în cicoare şi aromâna în ţicoară, rămânând străin celorlalte limbi romanice; 2) posedă un timp acumulativ ce se desfăşoară spiralic, adunând neselectiv un noian de trăiri, peripeţii, experienţe etc. individuale ca într-un imens recipient, urmând ca decantarea, selectarea şi fuzionarea a ceea ce este caracteristic omului în genere să se manifeste într-o creaţie. Datorită acestei trăsături proprii *de colector de fapte*, care ca durată istorică depăşeşte vârsta a mai multor generaţii, dă impresia că este atemporal pentru că suntem obişnuiţi să apreciem evenimentele omenirii prin noi, reducând eternitatea la durată şi creaţia colectivă la viaţa uni om. Suntem convinşi că motivul unui cântec liric are un *autor iniţial care l-a înfiripat cum l-a dus capul şi inima,* - dacă acesta posedă în sine ceva original, nou, deosebit, mulat pe o schemă arhetipală, atunci conştiinţa colectivă îl tot prelucrează în timp până ajunge la perfecţiune; 3) Versimilitatea echivocă, deşi mulţi cercetători consideră că cea mai mare parte a fondului folclorului aparţine sufletelor simple, a căror credulitate putea considera orice închipuire drept o realitate, noi credem într-o putere demiurgică a spiritului creator popular, de diversificare a lumilor căci a trăi într-o singură lume, cea a adulţilor lucizi, ar fi îngrozitor de

Scanned with OKEN Scanner

plictisitor şi pentru mulţi viaţa n-ar mai avea nici un rost. Oare vechile credinţe în medicina populară, cândva cotate zeflemitor în superstiţii şi leacuri băbeşti, nu au devenit catalizatorul principal al medicinii contemporane!? 4) Implicarea, de regulă, în conţinutul lui a unei învăţături morale laice sau religioasă. Dacă ne oprim doar asupra descântecului constatăm că el este specializat pe boli, iar în timpul ritualului textul este îngânat, melodia şi frânturile de versuri sunt auzite de către bolnav întru a-i întări convingerea în puterea magică a cuvântului, iar când i se dă să muşte din căţelul de usturoi (ne referim la descântecul de sperietură) este pus să zică în şoaptă sau să repete în gând anumite sintagme pentru ca odată cu înghiţirea medicamentului să se treacă de la sugestie la autosugestie, de la curant la pacient, declanşând în acesta voinţa de a învinge boala, de a refi ceea ce a fost mai înainte. Fiinţa umană trebuie să fie într-o deplină armonie cu natura umană, căci numai în această natură umană omul are rost şi înţelegere, se află în apele lui.

Poporul român a avut şi are intuiţia psihică a omului ca factor generator de social şi moral, de aceea locul lui nu poate fi decât în comunitate pentru a împlini un destin luminos urmaşilor. Din vremi arhaice de când s-a desprins homo sapiens diluvialis de peşteră pentru a vâna mamuţi şi urşi, întrucât nu producea unelte şi se folosea doar de tăria braţelor şi a picioarelor pentru a folosi pietrele sau bolovanii şi ramurile de copac a fost obligat, fiind slab fizic în comparaţie cu vieţuitoarele vânate, să se folosească de voce ca de un fel de sperietoare împotriva animalului şi ca de un fel de drapel pentru cel aflat în acţiune, dacă ar fi avut momente de slăbiciune.

Descântecul nu este altceva decât reluarea acelei voci într-o formă nouă, adaptată uneltelor, însă insuficiente sau insuficient perfecţionate. Niciodată cel foarte bine înarmat

Scanned with OKEN Scanner

nu se sperie de lup, dimpotrivă. Şi cum omul şi-a pierdut din presimţiri şi întrucât de departe ar ajunge în univers nu are, totuşi, capacitatea de previziune suficient de dezvoltată, întrucât el este obişnuit să localizeze în timp anumite obiecte, evenimente necesare, fenomene etc. scăpându-i mereu din vedere procesele şi obiectele care nu intră în sfera lui de gândire şi imaginaţie, el va rămâne întotdeauna insuficient înarmat în faţa infinitului şi va apela mereu la descântec, căci ce altceva este sonoterapia modernă în bolile psihice incurabile prin medicina tradiţională!? Încă odată se dovedeşte de bun augur teza lui Tache Papahagi, cum că: „Cultura şi civilizaţia contemporană nu pot schimba sufletul omenesc în toate adâncurile lui astfel încât el să nu mai poată avea nimic comun cu sufletul primitiv. Ca atare, din germenii imperceptibili ce rămân şi se transmit în acest suflet modern, e imposibil ca, măcar în miniatură, să nu se producă aceleaşi procese de creaţie folclorică, aşa cum s-a produs în sufletul primelor popoare închegate – evident, o creaţie impregnată de caracteristicile mediului respectiv". Noi am relevat şi cu mai multă pregnanţă că îndeletnicirile şi uneltele omului, indiferent de stadiul atins de civilizaţie au fost şi vor fi, atâta timp cât va bate inima planetei şi va înflori liliacul, generatoare de cultură populară, fiindcă numai sufletul colectiv trăieşte nemijlocit natura umană şi numai din această simbioză spiritul desprinde normele teoretice de convieţuire socială. În ultimă instanţă, în orice terapie se recurge la sugestie şi autosugestie, acordându-se, poate uneori exagerat, voinţei o putere demiurgică.

Dacă am neglija ritualul din descântec, care este după părerea noastră sâmburele aducător de sănătate şi noroc, am cădea în eroarea metafizică de exagerare sau diminuare a părţilor în detrimentul întregului. Pentru ca ideea (gândul) însoţit de leacul băbesc să-şi atingă puterea curativă, cel intrat în lumea magiei este implicat într-o lume ireală, de basm, de

Scanned with OKEN Scanner

euforie şi beatitudine, inaccesibilă lui în lumea de toate zilele şi de aceea este pus să repete în gând anumite versuri până s-o simţi mai bine sau până s-o vindeca: aceasta dovedeşte că el îşi însuşeşte o nouă regulă sau învăţătură morală. Descântecele pentru legănatul erotic sunt însoţite de căutatul în oglindă şi de o serie de sfaturi şi iniţieri, cum ar fi, care dintre fete poate să aducă mai multe găleţi de apă de la fântână pe timp de noapte şi care dintre flăcăi poate să călărească buhaiul satului; 5) Folclorul este infinit mai bogat şi mai fluid decât limba, cuvintele au o origine, o evoluţie sau involuţie desemnând în majoritatea cazurilor o noţiune, un obiect, o acţiune sau o poruncă (indicaţie), în timp ce o credinţă, o superstiţie, o magie, şi un mit sunt abstracţiuni vii, cinetice, străbătând cu viteza luminii pământuri şi ape şi prinzând rădăcini în toate locurile fertile în care au zăbovit o clipă. Tocmai de aceea ni se pare seducătoare dar fără destulă sevă ideea lui Constantin Noica de a extrage gândul filosofic românesc doar din cuvinte şi de a interpreta folclorul prin semnificaţiile pe care le-a avut odinioară vorba bătrânească.

Cuvântul smuls din grădina lui, tors şi rcîntors prin felurite chipuri sfârşeşte prin a muri ca puiul de iepure sălbatic vârât în cutia neagră a savantului. Dacă pentru mulţi cercetători sufletul omenesc în esenţă este acelaşi şi, indiferent de spaţiu sau timp, îşi poate, prin sensibilitatea lui transcendentală, crea aceeaşi superstiţie sau credinţă, dar nu şi acelaşi cântec, aceeaşi melodie, aceeaşi anecdotă întrucât formele spaţiale dau culoare şi formă vieţii, pentru noi *esenţa umană cunoaşte o continuă procesualitate în însăşi interioritatea ei tinzând de la sine către altceva, către perfecţiune şi absolut;* 6) Folclorul reflectă, în cea mai mare parte, ceea ce este durabil din existenţa socială dinamică, îndeletnicirea omenească din tărâmurile toate – infernul, purgatoriul şi paradisul. Munca nu este numai creatoare de valori de întrebuinţare, ci şi de valori spirituale dacă se desfăşoară dintr-o necesitate

Scanned with OKEN Scanner

lăuntrică de consonare cu natura; interacțiunea dintre om şi obiectul muncii, duce la însufleţirea naturii şi la naturalizarea omului completându-se în mod fericit reciproc. Munca impusă, făcută fără tragere de inimă, este corvadă, chin şi blestem şi de aceea ea nu poate intra în sfera teleologicului. Pentru domeniul investigat de noi, ne interesează munca autentică privită ca o *necesitate apriorică, bio-naturală şi eternă, adică însăşi viaţa omului din lumea largă şi fără determinaţii proscrise,* ea nu numai că a dat naştere Fiinţei gânditoare, dar a şi circumscris-o în veşnicie prin singularitatea ei demiurgică faţă de toate celelalte vieţuitoare. Prin muncă omul nu schimbă numai mediul ambiant, nu se remodelează doar pe sine prin finalizarea unor scopuri şi idealuri, ci învinge clipă de clipă şi ceas de ceas moartea din propriile celule care mor sub propriu-i înveliş precum efemeridele; el este conştient că se trece din viu în mort prin muncă singulară dăltuindu-şi dulce firidă lângă zei.

S-ar părea că munca, având în vedere schimbul de substanţe şi de sentimente dintre om şi natură, are o dublă semnificaţie: a) activitate fizică şi intelectuală prin care se schimbă sau se creează obiectul muncii conform scopului propus, deci obiectul este subiectivizat şi b) activitate afectivo-sufletească prin care obiectul îşi pune efigia însuşită de om, aceasta poate schimba în cea mai mare parte felul de a fi, simţi, gândi şi trăi al lui, deci subiectul este obiectivizat sau Ideea pură se inoculează benefic în Ideea substanţială. Tocmai cel de-al doilea aspect al muncii are însuşirea de remodelare a omului în fiinţă pentru eternitate, cel ce nu va învăţa nici geometria empirică nu va şti nicicând să măsoare pământul, d-apoi cerul şi adâncul.

În noua accepţie a muncii, munca este generatoare de relaţii interumane nu numai în procesul de modificare a obiectelor, ci şi în sfera schimbului de valori materiale şi spirituale pentru că *obiectele nu au avut şi nu au numai o cantitate*

Scanned with OKEN Scanner

de muncă umană încorporată, ci şi o anumită cantitate de afectivitate, voinţă, precepte, gânduri şi stări emoţionale generate doar de anumiţi producători; toate popoarele sunt în stare să facă scoarţe, însă nu le pot întrece în originalitate pe cele oltenești, după cum motivul păsării maestre îl găsim peste tot aproape, însă numai românii i-au dat consistenţă cosmică şi după cum în covoare nu o să-i întreacă nimeni niciodată pe persani, întrucât ar cibernetiza procesul de producţie.

Tocmai acel inefabil, heratic, inedit, imperceptibil specific al unui popor se comunică prin obiecte, tradiţii, obiceiuri şi eresuri altor popoare – ori fără muncă autentică nu se poate nimic, ca să fii un bun dansator trebuie să repeţi tot atât dacă nu chiar mai mult decât pentru a fi un bun cibernetician: şi unul şi altul transmit prin munca lor un mesaj semenilor, deci munca nu numai că încorporează informaţie, dar şi transmite o nouă informaţie prin dansul prezentat şi prin robotul realizat.

A absolutiza numai aspectul senzorial-empiric al muncii şi a exclude aspectul teleologic înseamnă a ne îndepărta de natura intimă a omului, de activitatea omenească sensibilo-volutivă ca practică, de opoziţia armonică dintre existenţa vie şi reflectarea ei în conştiinţă şi de trebuindul uman nu numai ca ceea ce este, ci şi ca ceea ce trebuie să fie deoarece omul are nevoie, necesarmente, de hrană atât pentru trup cât şi pentru suflet. *Pentru noi, atât produsele materiale, cât şi cele spirituale sunt produsul muncii productive, al marii diversităţi de activităţi umane,* altfel ajungem să gândim ca sfântul Augustin despre lucruri: „Ele sunt pentru că sunt create din Tine, nu sunt însă, deoarece nu sunt ceea ce eşti Tu. Căci este real numai ceea ce rămâne neschimbat”[22].

Munca, în multitudinile ei semnificaţii, „constituie punctul de plecare genetic pentru o problemă vitală care i-a mobilizat profund pe oameni în cursul întregii lor istorii:

Scanned with OKEN Scanner

libertatea"[23]. Indiferent din ce unghi abordăm libertatea, moral, juridic, politic, ea are o semnificaţie general umană, întrucât conţinutul ei s-a îmbogăţit din experienţa multimilenară a omului viu şi pentru a fi liber a însemnat să nu depinzi de altul şi să nu fii supus altuia, *să ai independenţă în muncă şi viaţă, să-ţi alegi singur uneltele şi soiul seminţei pentru a-ţi munci ogorul şi gândul şi visul.* Tripticul muncă-patrie-libertate a fost la baza viziunii sociogonice şi morale a românului, nici una din aceste dimensiuni nu este posibilă, izolată, întocmai cum nu poţi desparte de trup spiritul sau sufletul fără a distruge fiinţa sau de cer pământul sau apa fără a distruge universul. Din această perspectivă, am cercetat întreaga creaţie populară şi am deprins că poporul nostru are aceeaşi atitudine gravă faţă de munca depusă în libertate pe tărâmul strămoşesc ca şi faţă de viaţă şi moarte; acestea din urmă nici nu pot fiinţa în afara existenţei umane dinamice, transformatoare şi modelatoare. Munca e comoară/ Munca sfinţeşte locul/ Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge/ Arătura bună pururea îţi dă în gură/ Omul muncitor ca un pom roditor/ Amu-i vreme de lucrat, Nu doru` de legănat/ Cine nu munceşte nu trebuie să mănânce!/ etc. sau „Decât o viaţă cioară mai bine o zi şoim/ Apa curge pietrele rămân/ Fie pâinea cât de rea tot mai bine în ţara mea/ Şi fiara cea mai crudă cinsteşte neamul său/ Decât să trăieşti murind, mai bine să mori trăind/ Mai bine în bordeiul tău decât în palatul altuia/ Decât să mănânc mămăligă cu unt/ Şi să mă uit în pământ,/ Mai bine să mănânc mămăligă cu sare/ Şi să mă uit la soare/ Neunirea în ţară/ O face să piară/ E rău când cineva îşi pierde drumul/ Românul nu piere/ Românului poţi să-i iei cu de-a sila, dar să-i dai, nu/ La plug se cunoaşte românul/ Românul în ţară străină duce dorul şi suspină/ Românul ştie multe suferi, dar nu uită/ Românul tace şi face/ Cine umblă din ţară în ţară nu e om/ Fie pâinea cât de proastă/ Tot se cheamă ţara noastră/ Decât în ţară

Scanned with OKEN Scanner

străină/ Cu pită şi slănină/ Mai bine în satul tău/ Cu mălaiul cât de rău/ De ar fi pâinea cât de bună/ Tot se face clei în gură/ Dacă e-n ţară străină/ Mila de la străin,/ E ca umbra de la spini/ Munca pământului e bogăţie/ Munca e bogată ca Dumnezeu/ Munca e brăţară de aur/ Munca sfinţeşte locul/ Munceşte astăzi ca să mănânci mâine/ Omul e dator să muncească, să nu-l găsească moartea şezând/ Căile celor ce şed fără de lucru sunt acoperite cu spini/ Cel ce suferă pe nedreptate, se întăreşte/ Viaţa făr' de muncă la răutăţi te aruncă/ Pe vrăşmaşii ţării tale, ai tăi vrăşmaşi să-i socoteşti/ Omul vrednic şi voinic şi din piatră scoate lapte/ Munca depărtează orice rău şi orice lipsă/ Războiul pentru slobozenie, cel mai sfânt război/ A ţine pe om în robie cea mai spurcată cruzime/ Sărbătoarea sfântului, sărăcia omului/ Slobozenia temeiul omenirii.(s.n.) Pentru a susţine ideea noastră am exemplificat prin proverb întrucât acesta „rosteşte înţelepciunea omului care pătimeşte într-un chip sau altul în freamătul lumii, el este înţelepciunea omului păţit, iar nu simplu, a omului cu experienţă, care priveşte lumea ca spectator"[24], întrucât cum sugestiv şi plastic se exprima filosoful Ortega y Gasset „fiecare viaţă este un punct de vedere asupra universului. Cu toată rigoarea, ceea ce ea vede, o alta nu poate să vadă; fiecare individ, popor, epocă, este un organ de neînlocuit pentru cercetarea adevărului". Întrucât existenţa socială nu poate fi concepută static, ci ca o continuă procesualitate generatoare de trăiri, gânduri şi aspiraţii pentru orice om care nu se poate pune în valoare ca om decât în relaţii interumane, atunci tocmai în aceste relaţii el îşi izvodeşte originalitatea, felul lui aparte de a concepe micro şi macrouniversul şi în anumite condiţii istorice, economice, morale şi religioase pe un anume spaţiu riguros delimitat şi într-un timp sufletesc propriu, munca se transfigurează în acele elemente distincte de etnopsihologie

Scanned with OKEN Scanner

specifice numai unui anumit individ sau popor, care îşi are un timbru propriu în marea diversitate a omenirii.

Prin această nouă interpretare a folclorului, a creaţiei populare româneşti, noi nu mai suntem în consens cu cercetătorii etnografi şi etnologi, unii de renume mondial, cum ar fi Ov. Densuşeanu, B.P. Hajdeu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Ovidiu Papadima, Lucian Blaga, care susţin că întreaga naţionalitate a noastră s-a format în Carpaţi, pogorându-se mult mai târziu la şes şi deci păstoritul, viaţa nomadă, de transhumanţă ne-a caracterizat o bună perioadă din istorie sau am întors spatele istoriei pentru a ne autoconserva etnia. Păstoritul a fost doar una din îndeletnicirile milenare ale românilor, iar faptul că această ocupaţie a fost mai cântată decât celelalte nu ne îndreptăţeşte să tragem o concluzie nu numai pripită, dar şi eronată. În mitologia tuturor popoarelor, deoarece viaţa n-ar fi fost posibilă fără îmblânzirea animalelor, păstoritul figurează ca una dintre cele mai importante diviziuni sociale ale muncii, care a generat nu numai o vastă literatură şi sculptură populară, ci şi o nouă religie şi arhitectură: politeismul se erodează treptat făcând loc monoteismului (un păstor stăpân peste turma de oi), iar piramidelor şi palatelor grandioase din piatră şi marmură masive le iau locul construcţiile circulare, în forma staulului sau a stânei, fiindcă din centru este mereu aceeaşi distanţă către orice punct al marginii. Apoi, ca să nu uităm că geometrii trec de la studiul triunghiului la a cercului şi a sferei şi nu întâmplător, căci gândul nu mai pornea din multiplu sau complex spre unul sau simplu, din deducţie în inducţie, ci din unul spre multiplu şi infinit, din centru spre nesfârşit, trinitatea din fiecare Olimp, Zeus-Poseidon-Demetra (cer, apă, pământ) Zamolxis-Gebeleizis-Bendis se deconectează în conţinut, devenind o abstracţie pură: Dumnezeu, sub cele trei ipostaze: Numele Tatălui, Şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Trisoscelul se circumscrie în cerc

Scanned with OKEN Scanner

însă Întrucât de la centru până la cer, apă, pământ distanța este aceeași, atunci înseamnă că unul este identic cu doi și doi cu trei, fiul și sfântul duh sunt după chipul și asemănarea Tatălui, deci sunt tot Unul. Dacă înainte naşterea era rară şi secretă, acuma rutul animalelor şi fătatul oilor devin fapte cotidiene, omul prinde să se inițieze și în tainele naşterii lui şi de aceea casa subterană, chelia schimnicul, stâna, cortul, nu-s altceva decât pântecul matern sau pântecul plin de viață în general şi prin cerc şi sferă tocmai acest pântec se studiază.

Dacă, forțat de vitregia naturii, omul a fost nevoit printr-un efort incredibil imaginației noastre, întâi să gândească şi apoi să acționeze, *Întrucât întâi i-a venit ideea că ridicând o piatră și aruncând-o cu forță într-o vietate o poate ucide pentru a o mânca,* apoi i-a venit ideea să-şi confecționeze uneltele pentru a vâna mai uşor şi a perseverat milenii în şir în a gândi cum să ucidă mai uşor pentru a procura hrană multă şi gustoasă, atunci numai după ce a observat că totul se pustieşte în juru-i, i-a venit ideea să prindă animalele spre a-le îmblânzi. *Această practică social-umană, întâi de a gândi și după aceea de a acționa a durat până în secolul al XV-lea,* când în toată Europa ia un avânt deosebit experiența, cercetarea pe viu. Trecerea de la vânătoare (de la a ucide) la păstorit (la a sacraliza naşterea, a zemisca oaia sau boul) a durat mii de ani şi a schimbat nu numai modul de a vedea şi a gândi lumea înconjurătoare, ci şi felul de a gândi pe sine în raport cu începutul şi infinitul, căutându-şi cu o asiduitate rar întâlnită în filosofia secolelor originea şi veşnicia. „Dintre formele pe care ni le oferă natura, elementul sexual e una din cele mai tipice Urformen (forme originale) şi prin urmare e logic să fie reluat de fiecare simbologie mitică, rituală, magică, religioasă... Faptul că atâtea religii au folosit forme (ca lingam sau vescica piscis) drept elemente reprezentând divinitatea, înseamnă că însuşi conceptul de divinitate se identifică uşor cu formele naturale care în epocile lipsite de prejudecăți

Scanned with OKEN Scanner

moraliste – conţineau încărcătura maximă de vitalitate şi putere creatoare"(25. *Dacă triunghiul simboliza săgeata, mişcarea, transhumanţa, cercul reprezenta prin cea mai profundă abstracţiune matricea iniţială cu falusul în centru,* pântecul umplut de sămânţa falusului, repausul şi viaţa domestică deoarece păstoritul este primul pas spre viaţa sedentară, dând o anumită stabilitate comunităţii umane.

Naşterea şi procreaţia constituie miracolele luminoase ale existenţei umane şi cum aproape întotdeauna femela zămislea doar un copil sau miel sau ied nu putea să fie decât un singur Sfânt Duh viril de la Dumnezeul-unic că „Religia, aşa cum ne apare ea astăzi, este o reînviere sub formă de fantasmă a imaginilor uitate ale trecutului omenirii şi ale trecutului individului. Această reapariţie a lucrurilor uitate sub formă de fantasmă religioasă poate fi comparată cu reapariţia în nevroza obsesională a lucrurilor refulate"(26. Reapariţia lucrurilor, credem noi, şi a îndeletnicirilor folosite şi practicate de mii de generaţii, nu se petrece numai în religie, ci în întreaga cultură întrucât codul genetic nu înmagazinează numai ceea ce am moştenit de la moşi şi strămoşi, ci şi experienţa, reflexele specifice unei colectivităţi: orice copil de 10-15 ani de la oraş poate să mulgă o oaie, nu ca un baci, dar destul de bine ca să-şi poată procura hrana, însă nici un băietan nu va putea şofa deodată o maşină, întrucât îndeletnicirea de şofer a apărut mai recent, însă peste câteva mii de ani fiece ţingău o va face cu mare uşurinţă. *Cele două diametre ale cercului vor deveni crucea la creştini, iar trupul uman sau animal motiv de inspiraţie arhitectonică pentru monumentele religioase, iar strunga oilor, uşa purificatoare,* aşa cum spune apostolul Ioan: „Adevărat, adevărat zic vouă; eu sunt uşa oilor" sau „Eu sunt uşa; de va intra cineva prin mine, se va mântui" *Deci, păstoritul a constituit perioada cea mai frumoasă şi mai înfloritoare din începuturile vieţii omeneşti şi era în firea lucrurilor să lase rezonanţe adânci în conştiinţa umană, chiar şi după ce s-a trecut*

Scanned with OKEN Scanner

la practicarea pe scară largă a agriculturii şi a meşteşugurilor, ea a rămas alături de acestea ca o realitate sau ca o nostalgie şi nu credem că românii au fost mai ciobani decât grecii sau slavii sau germanii sau turcii fiindcă au un folclor despre viaţa păstorească mai bogat şi mai autentic decât aceştia. *Un popor care a moştenit cultura şi civilizaţia daco-romană n-avea cum să se retragă din istorie în păstorit şi prin aceea că iernatul oilor trebuia să se facă la şes, iar lâna, carnea şi laptele trebuiau preparate, deci erau necesare anumite ateliere, pentru a fi valorificate pe pieţele europene.*

Întregul folclor, şi-n mod aparte proverbele, ne arată firea românească în toată complexitatea ei policromă zidită pe pilonul omeniei cu trei tulpini de granit: munca (hărnicia), dragostea de ţară (patriotismul) şi libertatea (înfăptuirea muncii pe pământul strămoşesc, spre a lăsa semnele nemuririi în creaţii durabile spre bucuria şi mândria urmaşilor). Or, pentru ca omenia să se împlinească este nevoie de pace şi poporul nostru, ca puţinele altele din istorie, întrucât s-a luptat pentru ea şi întrucâte daruri a făcut vecinilor că „atunci când cineva aruncă în tine cu spini tu să arunci în el cu pâine", n-a avut decât arar clipe de răgaz, mereu a fost încolţit pe nedrept din toate părţile. La un trai atât de zbuciumat şi incert, românul îşi tot amâna idealul şi nu putea fi „într-una optimist şi luminos" cum scrie cu naivitate proletcultistă C.I. Gulian în zănatica monografie „Sensul vieţii în folclorul românesc", avea şi are o anumită rezervă, suspiciune şi îndoială asupra evenimentelor, cântărindu-le mult şi pe îndelete în minte, de aceea nu s-a hazardat în lucrări sortite pierii, deşi avea piatră din belşug, n-a înălţat castele sau piramide din materie, ci din spirit, mulţumindu-se cu biserica din lemn, casa din bârne, atelierele din chirpici pentru a nu suferi prea mult de pe urma invaziilor potopitoare şi cotropitoare.

Şi cum chipul omului este oglinda sufletului, tot aşa proverbele sunt o formă a conştiinţei etice, exprimă nu

Scanned with OKEN Scanner

numai o atitudine, o apreciere, un sfat, un îndemn, o realitate, ci şi o năzuinţă spre perfecţiune şi bine. Dorinţa de perfecţionare este, neîndoios, o realitate organică, o valoare imanentă a naturii umane şi unul din atributele funciare ale ideii de om. Omul munceşte, gândeşte, luptă pentru cunoaşterea, schimbarea şi supunerea naturii şi în acest proces măreţ şi eroic, plin de succese şi de căderi, de iluzii şi deziluzii, se schimbă pe sine însuşi şi se perfecţionează neîntrerupt. Nu numai insul, ci întreaga societate umană se află în virtutea legilor dialectice, într-o continuă devenire şi perfecţionare, aşa cum scria cândva Victor Hugo: „frumuseţea tuturor lucrurilor de pe lumea aceasta constă în puterea lor de a se perfecţiona".

Aşadar, ca o etnie să consiste are nevoie să-şi formeze un anumit cod moralo-religios după care să-şi diriguiască viaţa terestră şi transcendentală; observaţia lui Wittgenstein că pentru a exprima o părere estetică sau etică „despre lucrurile care sunt conforme cu regulile, dacă n-aş fi învăţat regulile n-aş fi capabil să emit o părere estetică sau etică" se dovedeşte de bun augur pentru noi. Fără aceste reguli, norme, structuri etice care să-ţi uşureze să faci aprecierea a ceea ce este sau nu moral, nu se poate face evaluarea vieţii nici ca realitate şi nici ca posibilitate sau ca scop şi ideal.

De la primele elemente de formare a limbii române, acea comandă militară spusă în celebrul episod al războiului bizantinilor cu avarii de la 587, de către un ofiţer adresată soldaţilor în graiul locului sau în vorbirea părintească: „torna, torna fratre! de a se întoarce şi de a porni înapoi, în loc să meargă înainte, pentru a ataca pe avari"[27] şi până la codul moral al obştilor săteşti şi al breslelor de meseriaşi, emanaţie a unei îndelungi experienţe de viaţă şi gândire sofianică, poporul român a parcurs un lung proces de maturizare, impunându-şi cu tenacitate stilul său propriu de a fi în

Scanned with OKEN Scanner

concertul popoarelor europene: *el a rămas precum o stâncă de granit în mijlocul puhoaielor cotropitoare venite peste el din toate punctele cardinale.*

Nu putem neglija teza unor savanți străini și români de rezonanță universală, care au arătat că mândria de a fi român, de a aparține românității este moștenită de la daci și romani și că în sufletul primar al fiecărui individ există o genealogie glorioasă și nobilă, *după cum grecii se considerau urmașii lui Pericle, așa și românii se consideră urmații lui Decebal și Traian fiindcă marele personalități întruchipătoare de absolut devin mit și legendă încă din viață, modele analoage zeității demne de urmat de fiecare om pornit în viețuire.*

Folclorul nu urmărește istoria în detalii cronologice, el desprinde ce este viu, plastic și etern uman din viețuire fiindcă toate speciile lui sunt la origine atât cât și lege sacră. „Strămoșii își impuneau legile și prin cântec (ritualuri, dans, bocet) fapt ce se generalizează prin toate categoriile de text"(28; din acest citat putem deduce că jocul „Călușarii", din care astăzi se păstrează doar partea alegorică a dansului, era însoțit de un text tot așa de frumos ca plugușorul, ca strigăturile și cimiliturile de la hore, *prin joc se învață războiul, arta de a te bate și curajul de a primi moartea dacă sorții îți erau potrivnici.*

Era, deci, retrăirea într-un anumit cadru și cod a ceea ce a fost întrucât ar fi fost posibil să mai fie, nu numai anotimpurile se repetă, ci și firea omului și pentru a nu suferi ce au suferit înaintașii este absolut necesar să învețe bine legea morală, regula de luptă, știința mânuirii armelor etc.

Omul, fie că preface natura, fie că schimbă societatea prin el însuși, pornește de la infrastructuri preexistente, care sunt și de natură spirituală, iar folclorul încearcă să fie „istoria fiecărui individ care este înainte de toate istoria adaptării lui la modelele și pildele pe care i le oferă tradițiile comunității lui[29].

Scanned with OKEN Scanner

Realitatea preexistentă şi relaţiile socio-economice ce se stabilesc în ea nu-s statice şi nici nu funcţionează după principii sau legi mecanice, ci psiho-umane, care trec prin filtrul conştiinţei individuale şi sunt subiectivizate în funcţie de interesele etnice, morale, religioase, politice şi economice ale comunităţii; *pe timp de război nu mai sunt săraci şi bogaţi, ci toţi sunt egali în luptă, mânuind arma la care se pricepe mai bine pentru apărarea gliei strămoşeşti.* Deseori, pentru actele de vitejie, Domnitorul îi trecea pe ţărani şi meşteşugari dintr-o clasă socială inferioară în una superioară.

Dacă modul de producţie este, în mare, generatorul formelor suprastructurale, deci şi al folclorului, fiindcă omul concret trebuie întâi să-şi producă cele necesare traiului şi după aceea să cânte, tot atât de adevărat este că în condiţiile năvălirii popoarelor barbare peste popoarele paşnice, omul este dislocat din mediul în care se desfăşoară ca fiinţă producătoare de valori şi trebuie să-şi comunice fosta îndeletnicire, obiceiul, tradiţia şi aspiraţia pe cale orală urmaşilor, urmând ca, după trecerea sau potolirea taifunului nomad, fiii sau nepoţii să reia îndeletnicirea de bază a familiei sau castei, cu alte cuvinte ţăranul chiar dacă nu se mai îndeletnicea cu muncile câmpului, el îşi iniţia urmaşii în această meserie pentru a se reîntoarce cu succes la ea, de aici un anume dispreţ la români faţă de cei care se ocupau cu comerţul. *Noi credem că prin practicarea îndelungată, milenară a unor meserii acestea devin reflexie şi se transmit genetic tot aşa de bine precum culoarea ochilor.*

Frustrarea omului de propria lui natură fiinţealizată de strămoşi nu duce la o adaptare imediată şi fără dramatisme la o nouă realitate obiectivă, dacă ar fi fost aşa, multe popoare ar fi dispărut din istorie, iar actul de cultură spirituală n-ar mai fi avut loc şi am fi fost martorii unei uniformizări umane, ori tocmai prezenţa în conştiinţă a naturii umane, a valorilor tradiţionale specifice, a făcut ca

Scanned with OKEN Scanner

chiar în condițiilor amalgamării popoarelor (cum a fost cazul în S.U.A sau în fosta U.R.S.S.) etniile să-şi păstreze ființa, un rol aparte revenind educației în familie, instituțiilor de cultură şi cult.

Românii, deşi au avut şi mai au încă patria ciuntită şi au fost împinşi de la şes spre munte şi de la munte spre câmpie, de la nord spre sud şi de la sud spre nord, de la răsărit spre apus şi de la apus spre răsărit, *ei au avut întotdeauna țara lor, insula lor de latinitate în oceanul de slavi şi n-au avut precum troienii, etruscii, evreii etc. nostalgia patriei pierdute*, a paradisului pierdut pentru a deveni nihilişti, *ei au crezut în puterea legității universale, a dreptății de pe pământ şi în acest spirit au lucrat*, iar gândul şi sentimentul frăției dintre oameni l-au pus în toate creațiile culturii populare; *frumosul şi binele, fericirea şi bucuria nu-ți pot veni de la asuprirea altora, ci de la muncă şi visare.*

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA CADRULUI SOCIAL ŞI ECONOMIC DE FORMARE ŞI DEZVOLTARE A POPORULUI ROMÂN

Cultura trebuie privită ca un tot de manifestări umane, nu ca ceea ce învaţă omul de la ceilalţi oameni, nici ca raport între mit şi revelaţie şi nici ca mister întru revelaţie sau matrice stilistică asemuitoare structurii genetice sieşi suficientă. Ea este, sintetic, cantitatea dialectică de efort uman concentrat în valori durabile, perene şi transmisibile întrucât au în conţinutul lor idealuri neîmplinite de generaţiile trecute transmise ca mesaje de împlinire pentru generaţiile viitoare: nici un creator, indiferent de gradul de pregătire intelectuală, nu pictează sau scrie sau inventează maşini numai din dorinţa de a-şi perpetua numele prin generaţii sau a lăsa un semn de scurta lui trecere prin cele lumeşti, ci şi din dorinţa de a tulbura şi pe urmaşi cu întrebările şi neîmplinirilor lui, încă anticii cunoşteau forma aerodinamică a obiectelor care să zboare, dar abia în secolul al XIX-lea le-a putut realiza. Tocmai această aspiraţie neîmplinită prin milenii, incredibilă pentru o vârstă, ne-o comunică mitul lui Icar, nu faptul că i s-au topit aripile şi a murit interesează pe omul din popor, ci acţiunea, curajul, încercarea de a zbura, de a se desprinde din lumea terestră

plină de necazuri, nu moartea Meşterului Manole interesează, ci mănăstirea care închide între zidurile ei neîmplinirea meşterului ca tată.

Cultura conţine în sine şi *eşecul uman*, finitudinea sa, căci ce altceva ne transmit piramidele în afară de cunoştinţele astronomice şi grandoarea omului în deşert, decât nimicnicia lui în faţa morţii, neputinţa de a fi peste timp ca soarele şi luna. Tocmai acest element insuficient de cercetat din cultură ne-a îndepărtat de esenţa umană, care în actul creaţiei nu se comunică pe compartimente sau porţiuni, ci ca întreg istoric pozitiv-negativ, victorie-eşec, aspiraţie-resemnare: orice înfăptuire umană conţine în sine unitatea opoziţională dintre viaţă şi moarte, dintre efemer şi etern, dintre folositor şi distrugător şi pentru a menţine echilibru între polii opuşi, omul încearcă să se conserve şi să se comunice pe sine prin tot ce are el mai deosebit faţă de semenii lui, aşa se explică diversitatea ideilor filosofice, politice, religioase şi artistice într-o singură cultură.

Valorizarea culturii nu înseamnă numai reinterpretarea monumentelor spirituale de pe poziţii atinse de filosofie şi ştiinţe, ci şi reintegrarea în universul umanului care a făurit aceste minunăţii pentru a descifra paradoxurile existenţei sociale, a naturii umane, a omului transformat peste veacuri în pământ şi tăcere. Dacă, pornind de la absurd, omul ar fi fără început şi fără sfârşit, creaţia nu şi-ar avea rost, întrucât şi-ar fi sieşi suficient: ori, *tocmai în început stă victoria, stă superioritatea lui în faţa tuturor vieţuitoarelor*, în timp ce prin sfârşit, prin moarte, este asemuit tuturor gângăniilor de pe pământ şi tocmai acest sfârşit banal la îndemâna oricui l-a determinat să caute să se diferenţieze în viaţă prin ceva de regnul animal, nu numai că nu şi-a renegat strămoşii, dar s-a gândit şi la Dumnezeu pentru a-l avea de părinte şi pentru ca moartea lui, dacă nu poate fi ca finalitatea altfel decât la celelalte vieţuitoare, atunci barem ritualul drumului ei să fie

Scanned with OKEN Scanner

altcum: groapa trebuie să fie matricea maternă transcendentală, prin ea se va ridica în copilăria atemporală.

Oricâte eforturi sisifice a depus omenirea pentru a-şi învinge dilemele, firidele de beznă şi instinctele agresiv-canibalice din făptură, ea a rămas, totuşi aceeaşi unitate dulce-amară de iubire şi ură, de compasiune şi agresivitate, de lumină şi întuneric, de victorie şi de eşec şi în actele spirituale ale românilor se observă bine lupta acerbă pentru perfecţionarea dinlăuntru a fiinţei în vederea iluminării zărilor aducătoare de noroc pentru toţi cei care sunt oameni de omenit.

Nu ne vom referi la perioada de după retragerea aureliană de pe teritoriu cuprins în graniţele vechii Dacii până la desăvârşirea unităţii naţionale ca geograf, întrucât din punct de vedere morfologic teritoriu a rămas acelaşi, cu aceleaşi râuri, câmpii, dealuri şi munţi, dar şi cu mai multe bogăţii furate de imperiile vecine, ci vom încerca să evaluăm structurile culturale şi socio-economice care au făcut posibilă continuitatea şi generalizarea unei limbi comune pe toate teritoriile locuite de români.

Adevărul este că în Dacia, în 271, regimul sclavagist s-a prăbuşit fără a se îndrepta spre feudalism, că populaţia de limbă latină, care a rămas în continuare, s-a organizat în castre, oraşe şi obşti păstoreşti şi agricole-meşteşugăreşti. Obştea sătească daco-romană se caracterizează prin dualismul dintre proprietatea comună asupra pământului şi gospodăria parcelată, individuală a familiilor întărite de pe urma războaielor, însă acest mod de producţie s-a interferat cu obştile săteşti tribale existente la dacii liberi din Crişana, Maramureş, Carpaţii răsăriteni, Moldova şi Muntenia neromanizată. „ Cazul special al poporului român, care în epoca sa de formare, păstrează din sclavagism orânduirea obştilor săteşti şi chiar orânduirea gentilică, este uşor de înţeles când ne gândim că avem a face cu un popor de la

Scanned with OKEN Scanner

granița lumii sclavagiste greco-romane, graniță la care sclavagismul era puternic atacat de popoarele migratoare"[1] dar el nu va mai reveni la sclavagism, întrucât acesta nu se mulase în suficientă măsură pe tradiția dacică, „va urma o dezvoltare socială asemănătoare cu dezvoltarea socială a popoarelor din nordul germanic, slav, turc, mongol"[2].

Dacă în imperiul roman, orașele sunt centrul vital al funcționării mecanismului politico-economico-militar, bunurile circulând în cantitate mai mare dinspre urbe către sat, în Dacia română satul își reia funcția de centru vital, se reia comunicarea dintre oameni datorită nevoilor, îndeletnicirilor și aspirațiilor comune: acest nou tip de relații libere, neîngrădite de stat și de legiunile romane a dus la o efervescență rar întâlnită în istorie; în limba română, un amestec fericit de latină și dacă, vorbită încă de pe timpul romanilor în pături largi, se impune și datorită conștiinței etnice aparte, de a fi român, de a fi urmașii lui Decebal și Traian. Renumitul filolog G. Ivănescu consideră că formarea limbii române a dat naștere la conștiința de sine, ori nouă ni se pare că orice cuvânt redă într-o anumită formă o realitate individual percepută, trăită sau transformată. Nu toți indivizii trebuie să vorbească aceeași limbă pentru a avea conștiința apartenenței la aceeași etnie, este suficient să-și cunoască rudele îndepărtate și apropiate, genealogia pentru a fraterniza cu cel de același neam cu el; în ultima instanță, limba leagă veriga din lanțul rupt al conștiinței etnice și ușurează considerabil propagarea ideilor printre oamenii de aceeași limbă, *însă fără datinile, tradițiile, superstițiile, ritualurile, credințele, obiceiurile moștenite de-a lungul timpului, ea nu poate impune un popor,* căci nu toți cei care vorbesc spaniola sunt convinși că-s spanioli, ba unii sunt negri sau arabi. Cei care au folosit româna și pe timpul romanilor, o făceau în ciuda ocupanților și pentru că era mai vie, mai concretă, mai apropiată de inima și sufletul lor: să nu uităm că dacii și chiar romanii veniți din

Scanned with OKEN Scanner

imperiu (soldaţi şi meşteri) aveau o aversiune funciară faţă de aristocraţia romană parvenită, de aceea se simţea nevoia unei limbi oarecum inaccesibilă celora rupţi de popor din vârful piramidei, utilă şi plăcută păturilor largi muncitoare.

Oare nu se observă şi astăzi că între limba vie, mobilă şi de o rară plasticitate alegorică vorbită de poporul autentic şi limba folosită de politicieni, ziarişti şi comercianţi este o puternică ruptură, deşi nu întotdeauna cea din urmă face abuz de neologisme. Credem că şi această împrejurare concretă de diferenţiere a oamenilor şi prin lexic şi frazare a uşurat mult răspândirea limbii printre cei din acelaşi neam întrucât atât pentru mentalitatea primitivă cât şi pentru cea evoluată limba n-a fost altceva decât instrumentul cel mai la îndemână de transmitere a tradiţiei, aşa după cum ne descrie Rainer Maria Rilke în povestirea „Cum muri cântând bătrânul Timofei", fiind cel mai bun cântăreţ din întreaga regiune (Bucovina de Nord, aflată pe atunci sub ocupaţia habsburgică, s.n,) şi aflându-se pe patul de moarte, la rugăciunea celora din sat să le cânte şi să înveţe şi ei ceea ce ştia, bătrânul rămânea mut. Voia să-l înveţe pe fiul lui. Aflat în alt sat, Jigoruşca aleargă spre vechea casă strămoşească, dând ascultare unei datini străbune: „Trebuie să mă întorc acasă, nu mai cântă nimeni în sat, este rândul meu. Şi bătrînul Timofei îi cântă tot ce ştia el iar fiul le învaţă repede, căci cântecele fuseseră auzite de-atâtea ori în copilărie. Ţăranii spuneau despre Jigoruşca că şi el cântă tot atât de frumos ca şi tatăl"[3].

Reţinem că nu oricui *îi era îngăduit să cânte, ci doar unor descendenţi din casta celora care deţineau parte din secretele nemuririi. Cântul conţinea în sine nu numai incantaţii de încântare a timpanului sufletesc, ci şi anumite secrete şi mistere care nu puteau deveni accesibile decât celor predestinaţi genetic din cadrul etniei,* astfel cântecele lui Timofei ar fi putut să fie învăţate de nemţi, lipoveni, ucraineni, polonezi şi ruşi, care trăiau ca minorităţi infuzate

Scanned with OKEN Scanner

printre români. Din text se mai deduce că „morala nu este numai ideal, principiu şi datorie de împlinit, ea este şi viaţă morală ca atare, moravuri, obiceiuri, tradiţii în comportare, trăsături de caracter... ea este şi model ezoteric dar şi exemplu practic de urmat”[4] şi a jucat un rol hotărâtor în viaţa comunităţilor umane.

Populaţia autohtonă, înfruntând cu toleranţă, tenacitate şi eroism, fiind deseori victorioasă sau înfrântă, vicisitudinile istorice, *n-a părăsit niciodată vatra strămoşească,* deci, de la înfiinţarea primelor voievodate şi cnezate româneşti şi până la descălecatul principatelor şi la desăvârşirea unităţii naţionale, majoritatea românilor au trăit în aşezări urbane şi rurale, puternic dezvoltate economic şi militar, cu cetăţi şi forturi, întinse atât pe deal, munte, cât şi pe podişuri şi câmpie ştiind să înfrunte sau să asimileze, ştiind să deplaseze luptele de pe câmpul de război la masa tratativelor sau să accepte înfrângerea ca ceva provizoriu şi să rabde cu stoicism generaţii în şir până la ivirea momentului prielnic, *fără a pierde o clipă din vedere dreptul strămoşesc şi mândria de neam nobil.*

Este eronată şi tendenţioasă teza lui Ovid Densuşianu despre români pentru evul mediu, că ei s-ar fi ocupat doar cu păstoritul, când, chiar din timpul vieţii lui, B.P.Haşdeu, Vasile Pârvan şi Nicolae Iorga au demonstrat prin dovezi arheologice că preocuparea preponderentă a populaţiei româneşti a fost munca pământului şi, legat de agricultură, pomicultură, silvicultură şi păstorit, cunoşteau şi practicau cu multă dibăcie meşteşugurile necesare, că doar nu importau morile, războaiele de ţesut, piuăle, teascurile de ulei şi atelierele de fierărit pentru tras şinele pe roată, chiar roata cu care a fost zdrobit Horia era făcută de români.

Continuitatea daco-romană şi română s-a manifestat prin următoarele elemente: 1) în spaţiul geografic sfinţit cu sânge de străbuni, practicarea îndeletnicirilor specifice şi

Scanned with OKEN Scanner

legat de aceasta, perfecționarea uneltelor, preluarea a ceea ce era valoros din experiența popoarelor cu care au venit în contact; 2) păstrarea, perfecționarea și îmbogățirea limbii cu acele cuvinte slave, grecești, turcești etc., care nu au alterat fondul principal de cuvinte sau topica frazei; 3) păstrarea sau reînvierea practicilor de cult, integrarea firească a concepțiilor lor religioase în ortodoxism întrucât Isus Hristos a pătimit ca și Zamolxis și ca și el a luptat pentru întronarea dreptății pe pământ și 4) transmiterea tradiției, a creației și învățăturii nemuririi, care au avut o putere covârșitoare în a zădărnici încercările de deznaționalizare, catolicizare și integrare în etniile imperiilor vecine.

Având în vedere că în satul românesc se practicau atât agricultura cât și meșteșugurile, este greu să facem o delimitare între rural și urban. Procesele de urbanizare și ruralizare a localităților se datorau anilor de pace și război. În diferite studii elaborate de O.N.U., cel mai uzitat și mai frecvent criteriu luat în considerare este cadrul natural și mărime demografică, considerându-se „localități drept urbane acele așezări cu peste 5000 locuitori și rurale pe cele sub această cifră”[5], ori în România au existat și mai există sate cu populație numeroasă cum ar fi Dăbuleni în Oltenia, Plopiș în Ardeal, Belcești și Podul Iloaiei în Moldova etc. Școala geografului german Fredrich Ratzel consideră densitatea ca element decisiv în stabilirea caracterului urban sau rural al localității. Stabilirea exactă a densității populației necesită și o precisă delimitare a suprafețelor localităților, rurale și urbane, operație extrem de dificilă pentru așezările dispărute sau chiar pentru cele existente ale căror hrisoave s-au pierdut.

Teoriile geografice sau sociologice care acordă un rol determinant cadrului natural și absolutizează influența acestuia asupra societății sunt contestate de experiența activității umane în cele mai variate domenii. Cadrul natural

Scanned with OKEN Scanner

reprezintă un factor obiectiv, care poate influența, după propriile legi, societatea omenească, impulsionând-o la acțiune sau la împăcare cu clima blândă şi roadele din belşug ale pământurilor darnice. Engels, într-o scrisoare adresată în 1894 lui G.Starkenburg, preciza că: „în noțiunea de relații economice este inclusă şi baza geografică pe care acestea se desfăşoară”[6]. Observăm că se extinde, de fapt, relația de proprietate şi peste geografic deoarece acesta nu poate exista în afara relațiilor interumane decât pe câteva insule şi atoli unde încă n-a pus omul piciorul.

În cadrul concepției sale despre procesul istoric de transformare a modului de activitate şi existență al țărănimii noastre, Dimitrie Gusti defineşte satul românesc ca o unitate de viață şi de trai: „Satul nu este o asociație liberă de indivizi în care fiecare să se poată comporta după gustul său, ci o comunitate puternică de viață, un tipar şi un factor de transformare şi modelare”, unitatea socială se manifestă în multiple cerințe de trai ale oamenilor, manifestările sociale, „sunt de atâtea feluri de câte sunt şi trebuințele omeneşti, şi anume: manifestări economice, adică privitoare la satisfacerea nevoilor de ordin material de hrană, adăpost, circulație, spirituale, adică privitoare la satisfacerea nevoilor de afirmare şi orientare în lume şi viață, cum sunt manifestările religioase, artistice şi ştiințifice, moral-juridic, adică privitoare la modul de edicare şi de impunere a acestor reglementări şi instituționalizări”[7]. Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti a deschis o nouă cale în cercetarea concretă, pe viu, a devenirii satului românesc şi în dorința de a nu lăsa nici o latură, nici un amănunt de sub lupa observației n-a mai putut găsi miezul relațiilor interumane, puterea lui germinativă.

Pentru elucidarea definirii satului o contribuție remarcabilă au adus cercetările sociologice, etnografice şi filosofice ale lui H.H. Stahl pe întreg cuprinsul țării şi în mod

Scanned with OKEN Scanner

aparte în Vrancea, care i –au permis să pună, cu mult înaintea lui Claude Lèvi-Strauss şi F. Beas, bazele unei teorii asupra satului arhaic, cu referiri la satele vechi româneşti. El a dat o definiţie atotcuprinzătoare a satului devălmaş românesc, care „este o formă de convieţuire socială, pe un trup de moşie, a unui grup biologic, deseori legat prin rudenia de ceată, trăind în gospodării familiale, asociate într-o obşte care, prin hotărâri luate în adunările ei generale, are dreptul de a se amesteca în viaţa particulară a fiecărei gospodării, potrivit regulilor juridice ale devălmăşiei şi conform mecanismului psihic al obştii, pe bază de tradiţii difuze”[8], din care a tras concluzia că de fapt nu există sat românesc devălmaş, ci fiecare sat fiind o variaţie originală pe aceeaşi temă. Diversitatea geografică a ţării noastre, precum şi dezvoltarea anarhică a forţelor de producţie, în condiţiile relaţiilor de producţie feudale şi capitaliste, au determinat diversitatea extremă a satelor cu un scăzut nivel de dotare, cu un ritm lent de dezvoltare pricinuit de desele confruntări militare şi slabei preocupări a guvernanţilor. H.H. Stahl consideră că datorită diversităţii factorilor social-economici a putut identifica o tipologie ştiinţifică a satelor, fiind astfel următoarele forme de sate: a) sate pastorale sau sate mixte pastoral-agrare şi b) sate agrare, cu treceri graduale de la un tip la altul şi cu forme de civilizaţie corespunzătoare. Dacă H.H. Stahl, din cercetările efectuate cu studenţii şi colaboratorii, s-ar fi mulţumit numai cu definiţia găsită pentru sat, ar fi fost îmbucurător pentru cercetătorii de după el, întrucât n-ar mai repetat nişte teze depăşite, cum că românii au fost preponderent păstori, de unde a reieşit că cele mai multe sate erau de păstori; *ori cercetările mai recente demonstrează că satul românesc a fost prin excelenţă un sat agrar-păstoral-industrial*, că pentru măcinatul grâului şi pentru bătutul sumanilor la piuă sau pentru confecţionarea plugurilor şi a carelor şi a uneltelor nu mergeau la Roma sau

Scanned with OKEN Scanner

la Moscova sau la Budapesta: *în fiecare localitate mai răsărită funcţionau din plin meşteşugurile.*

Dacă ţinem seama de diversitatea formelor geografice, de sursele de materii prime, de îndeletniciri şi de stadiul atins de modul de producţie, putem desprinde din marea categorie de sate agraro-pastorale-industriale (nu luăm în seamă cătunele) trei categorii de sate: 1) sate cu funcţii predominant agricole, răspândite şi risipite pe întreaga suprafaţă a ţării. Ele mai cuprindeau încă 60% din terenurile agricole în 1980. Aceste sate se deosebesc între ele prin specificul ocupaţiei populaţiei active, în unele domină fie cultura cerealelor, fie creşterea animalelor, în altele se remarcă o activitate prioritară horticolă sau legumicolă, acestea fiind de obicei amplasate în teritoriile din preajma oraşelor pe care le aprovizionează, 2) sate cu funcţii predominant industriale, al căror specific este legat de industria extractivă (cărbuni, minereuri feroase şi neferoase, petrol, sare) sau de industrie prelucrătoare (lemn, metale, textile, alimente, etc.), aceste aşezări au existat şi pe timpul dacilor; romanii, care aveau nevoie de materii prime şi de aur în imperiu, au perfecţionat îndeletnicirile respective, iar după retragerea aureliană populaţia a continuat şi continuă nu numai să trăiască, dar şi să producă pe aceste locuri. Multe dintre ele s-au urbanizat treptat, devenind similare celor urbane.

Aşa se explică uşurinţa de trecere de la mediul natural la mediul tehnic, capacitatea românilor de a produce valori materiale industriale într-un timp scurt pentru care unor popoare le-au trebuit 50-100 de ani, cum ar fi maşini-unelte ultramoderne, utilaj petrolifer cu excelenţi parametri calitativi pe plan mondial, utilaj minier, o diversitate de automobile, bună parte dintre ele fiind exportate în întreaga lume, avioane etc. Aceasta nu dovedeşte numai marea mobilitate socio-profesională a românilor, ci şi o tradiţie, o continuitate

Scanned with OKEN Scanner

din generație în generație, din tată în fiu a unor îndeletniciri practicate încă din cele mai vechi timpuri şi până astăzi: în raportul antitetic dintre om şi natură, nevoia vitală de a modifica mediul înconjurător pentru a putea vieţui sau supravieţui, omul s-a folosit de unelte, deci de la o epocă la alta s-au schimbat doar uneltele şi felul de a fi şi de a gândi a omului, nu şi natura sau mai precis, obiectul muncii.

Istoria ştiinţei şi a tehnicii ne dovedeşte că românii au participat din plin la opera de inventare şi perfecţionare a mijloacelor de muncă; oare nu ne mai amintim de basmul în care Ionică a inventat o maşină de omorât timpul, a morţii deci!? Dacă îndeletnicirea de meseriaş este mai puţin cântată în folclor, deşi poate capodopera Meşterului Manole ne-ar fi suficientă pentru a invoca forţa constructivă a neamului, aceasta se explică prin apariţia ei mai târzie faţă de păstorit şi prin teza emisă de noi arătam deja, că şi slavii şi ungurii şi germanii şi francezii şi grecii şi evreii etc. au o literatură orală în care dominat este motivul păstoritului; 3) sate cu funcţii economice mixte, în aceste aşezări coexistă şi se îmbină activităţi legate de agricultură cu diferite ocupaţii anexe ale locuitorilor, cum ar fi creşterea oilor şi a vitelor; aproape fiece sat şi-a avut şi îşi are turma de oi şi cireada de vite, pe care cei din preajma muntelui le duc vara la păşunat în munte, munci sezoniere la pădure, exploatări forestiere, meşteşuguri săteşti tradiţionale, cărăuşie, pescuit, construcţii, căi de comunicaţie, munci sezoniere în întreprinderi industriale etc. Această categorie a fost şi este cea mai numeroasă, cuprinzându-le şi pe cele agricole în care, în prezent se implantează diferite industrii mici.

Pentru cercetarea noastră, vom acorda o atenţie aparte acestor aşezări întrucât în ele s-a conservat şi făurit românismul şi „nu istoria unui popor hotărăşte mitologia acestuia, ci mitologia unui popor hotărăşte istoria unui popor, faptele spirituale deosebit de importante ce ar fi avut

Scanned with OKEN Scanner

loc în faza auroralã a omenirii"[9] şi care, credem noi, au constituit cheia de boltă după care s-a ghidat oamenii concreţi în vieţuire şi dacă Zeus, mâniat pe Hefaistos că a încercat să-l înfrunte, îl alungă din Olimp, la tracii din Lemnos, renumiţi pentru marile lor ateliere de prelucrare a metalelor, fiii se întorc din lume pentru a învăţa meserie bună, atunci toţi tracii, geto-dacii şi românii au fost buni meşteşugari, renumiţi în arta prelucrării metalelor preţioase, a bronzului şi a fierului. Faptul că „olarii din cutare sat de munte, unde se găseşte lut bun de ars, lucrează probabil la fel cum se lucra acum două-trei mii de ani, felul de a fi, ritmul vieţii, modul de a gândi, felul de a se purta, diverse acte, de la acela al aratului până la actul aproape ritual al mâncatului, proprii săteanului, fac impresia unui stil statornicit de mii de ani"[10] dovedeşte persistenţa mitologiei în realitate, individul se schimbă, însă omul rămâne mereu acelaşi, *dorinţa lui de a nu se îndepărta de început, de copilărie, de a nu vieţui întru moarte îl fac să repete ca pe un ritual sacru îndeletnicirea celui de dinainte, care astfel rămâne prin el şi prin fiu şi fiul prin fiul lui, - această credinţă în statornicia omului pe pământ a dacilor* (probabil şi a altor popoare) *a fost preluată de creştinism,* care în opoziţie cu politeismul, în care fiul îşi ucide tatăl pentru a-i lua puterea şi femeia, echivalând cu distrugerea timpului bătrân, tatăl se identifică cu fiul, care este imaculat şi tocmai datorită purităţii lui poate îndura în numele tatălui, iar datorită acestui fapt, tatăl este mereu tânăr, dătător de Duh sfânt şi frăţie între oameni.

Satul în accepţiunea noastră este o realitate istorică în care preistoria, mitologia, mitul, tradiţia se derulează peste trăirea umană dându-i acesteia un conţinut demiurgic în stimularea ei pentru a se transfigura în veşnicie – deci, economicul, politicul, religiosul, moralul etc. suportă integritatea în legile şi regulile codului prestabilit pentru a se prefigura, după ce s-au consumat ca act al omului concret, în

Scanned with OKEN Scanner

acelaşi cod, îmbogăţind natura umană. De la simplu la complex, putem generaliza această definiţie asupra tuturor aşezărilor româneşti izvoditoare de pilde, învăţăminte, cântece şi descântece.

În cercetarea noastră am folosit ideile hermeneutice ale lui Lucian Blaga, dar ne-am şi distanţat de el prin metoda structuralist-genetică şi prin integrarea amănuntului în întreg, a cercetării întregului spre deslușirea rostului părţilor (aşa cum procedau dacii) şi a corelării tuturor formelor de timp, căci pentru trăirea autentică, trecutul, prezentul şi viitorul sunt veşnice.

Spre marea mea bucurie, marele filosof se detaşează de tehnicile de cercetare sociologice şi etnografice pentru a ajunge la satul-idee prin intuiţie, transpunându-se în amintirile din copilărie, „Privit însă ca structuri, iar nu ca etape, copilăria şi maturitatea îşi au, fiecare pentru sine, autonomia lor, prin aceea ce continuitatea liniei se sfarmă. *Copilăria se afirmă prin aspecte, valori, structuri, unice, incomparabile; ea are o înflorire şi o culminaţie în sine şi pentru sine* (s.n). Cert, copilăria privită sub unghiul acestei structuri, încetează a mai fi o simplă pregătire pentru vârstele celelalte. Copilăria, ca un complex de structuri, poate deveni deci un fel de prismă, prin mediul, prilejuind o cultură: toţi oameni creatori, de orice vârstă stau sub constrângerea unor norme şi structuri proprii copilăriei”[11].

Am preluat, ca fiind extrem de valoroasă, ideea copilăriei şi am identificat-o cu veşnicia sau trăirea autentică din următoarele motive: 1) *vârsta cea mai lungă a omenirii a fost copilăria*, în această copilărie ea s-a zbuciumat pentru ca individul să-şi depăşească animalitatea şi să ajungă la conştiinţa de om autentic, a unicităţii sale în univers prin naştere; 2) Raportându-se la toate animalele, îndeosebi la cele asemuitoare lui, se vede pre sine superior, *nu acceptă aceeaşi moarte şi acelaşi destin după moarte* (aceasta este şi cauza

Scanned with OKEN Scanner

principală a apariției religiilor) și caută să subordoneze sfârșitul, începutului, a eternei reîntoarceri în matricea inițială, în copilăria fără de sfârșit, căci în toate credințele, religiile, superstițiile și filosofiile mistice moartea este un provizorat (paradoxal, vârsta cea mai lungă a omenirii este copilăria, iar vârsta cea mai scurtă a individului este copilăria, de aceea în conștiința atee moartea este inevitabilă și fără sfârșit), o încercare tragică prin care trece ființa, după care reia începutul; în gândirea primitivă sfârșitul este o inițiere în reînceput. În insulele Polinezia există și astăzi triburi în care omul se naște bătrân, i se dă o anumită vârstă din care scade mereu, până la zero, după care îl consideră mort și îl obligă să trăiască în singurătate și abstinență un timp, după care i se dă o altă vârstă ca și cum s-ar fi născut din nou, deci moartea a fost depășită prin viață curată, nici n-a mai fost necesară întrucât începutul vieții a început cu sfârșitul, care trebuie să se sfârșească în început și 3) în preistorie și mitologie s-au constituit normele, regulile, codul de perfecționare a ființei umane pentru nemurire, pentru *viețuirea în copilăria transcendentală*. Deci satul a fost și rămâne, indiferent de mărime și grad de civilizație, o realitate istorică generatoare, prin natura relațiilor interumane, de o gamă variabilă de creații ale sufletului și spiritului care, conform principiului convergenții, tind prin ce au mai penetrant și mai distinct să se difuzeze în durată.

Să nu neglijăm faptul că majoritatea îndeletnicirilor rurale au loc în aer, sub soare sau lună – oricât de nesemnificativă treabă ar face un țăran (concept prin care noi înțelegem mult mai mult decât literatura de specialitate, *nu doar o profesie, ci un mod de viață* de a concepe și făuri civilizația conform tradiției, nevoii și aspirației comunității etnice căreia aparții) el nu se raportează la becul din tavan sau la felinarul din mină, ci la soare și lună, la întregul univers, așa că întotdeauna este un consens între mișcarea astrelor pe cer și

Scanned with OKEN Scanner

mişcarea lui pe pământ, orizontul lui profesional nu-i îngrădit într-o cutie de beton, ci se desfăşoară în spaţii largi, cu evenimente imprevizibile întrucât nu poate fi sigur nici de zi nici de noapte. Poate şi această incertitudine a dat naştere la formulele magice dintr-o serie de descântece: „ să se adune os la os, sânge la sânge, om la om".

Satul încărcat de mister, fabulos, mitologie şi metafizică din copilăria sau imaginaţia lui Lucian Blaga, „aşezat oarecum înadins în jurul bisericii şi al cimitirului, adică în jurul lui Dumnezeu şi al morţilor...Localizam pe Dumnezeu în spaţiul ritual de după iconostas, de unde îl presimţeam iradiind în lume. Nu era de aceasta o poveste, cum ni s-a spus ca multe altele, ci o credinţă de neclintit. Făceam o tranşantă deosebire în „povestea-poveste" şi „povestea-adevărată". La fiecare pas, perspectivele se adânceau şi se înălţau...Satul întreg era cuibărit de fapt într-o geografie mitologică...satul există în conştiinţa copilului ca o lume, ca *unica* lume, mult mai complex alcătuită şi cu alte zări, mai vaste, decât le poate avea un oraş, sau metropolă, pentru copiii săi"[12] are, indiscutabil, multe elemente comune pentru toţi cei care s-au născut şi copilărit la ţară, însă cuprinde neadevăruri pentru tipologia şi topografia satului tipic românesc, că el nu este situat „într-o geografie pur materială şi că pentru propria conştiinţă este situat în centru lumii şi se prelungeşte în mit", nu-i o argumentaţie suficientă.

Cercetările arheologice şi investigaţiile de teren au dovedit următoarele: 1) lăcaşele de cult la daci erau construite în afara aşezărilor omeneşti, chiar în locuri secrete la care aveau acces preoţii, comandanţii de oşti şi tinerii pe care aceştia îi iniţiau în tainele nemuririi şi ale războiului, spre deosebire de religiile primitive, în care sanctuarul este accesibil numai bărbaţilor, la daci, iniţierea era atât pentru băieţi cât şi pentru fete de o anumită vârstă, fiind obligaţi să

Scanned with OKEN Scanner

păstreze secretul celor învățate, s-ar părea că între vârste se interpun anumite secrete (mistere) pe care bătrânii încearcă să le atenueze prin basme, născociri moralizatoare şi cântece. Zeul şi mai târziu la români Dumnezeu n-au fost inima Universului, ci un principiu îndepărtat, o lume de vis în care realul atinge perfecțiunea absolută, coloana cerului din mijlocului casei, brazii funerari de la capătul mortului, bisericile de pe deal şi mănăstirile de pe munte nu-s altceva decât prefigurarea drumului către înalt, către paradis, către copilăria fără liman. Observația genială a lui Blaga că: „ nici Dumnezeu, nici Isus Hristos, nici Maica Domnului nu sunt pentru săteni subiecte de meditație dogmatică-filosofică, ci motive de mitizare, adeseori foarte libere, oare descântecul nu angajează persoanele trinității şi pe toți sfinții în slujba unei magii arhaice"[13] sprijină cu sporită autoritate ideea noastră că *nu viziunea mitică sau mitologică sau ortodoxă a dat vitalitatea necesară poporului român de a înfrunta eroic tornadele devastatoare ale istoriei întru a-şi conserva ființa etnică în potopul năvălirilor străine, ci credința nestrămutată în nemurirea omului autentic, stăpânul lui şi al vremurilor ce se vremuiesc.*

Moartea fiind cealaltă față a vieții, partea necunoscută, pântecul matern autentic, însă spre deosebire de pântecul matern individual care este supus devenirii prin naştere şi sfârşitului inexorabil asemănător cu sfârşitul tuturor animalelor, *murirea pământeană îi asigură omului o durată elevată în copilăria eternă, aşa se explică de ce a fuzionat atât de uşor credința în nemurire cu credința în Înviere*, de ce pe meleagurile dacice au găsit orizont de propăvăduire fel de fel de culte religioase şi de ce au aderat atât de uşor, cu multe sute de ani înaintea celorlalte popoare europene, românii la creştinism şi îndeosebi la ortodoxism întrucât acesta prin dogmele, preceptele şi învățăturile sale morale nu-l îndepărtau de religia străbună, dimpotrivă, îi dădea o formă doctrinară.

Scanned with OKEN Scanner

Biserica în viața satului şi a poporului român a avut următoarele atribuții: a) de păstrare şi conservare a tradiției, popii când aveau de comunicat porunci de îndeplinire fără cârtire pe pământ invocau cu mult har şi cu multă rezonanță strămoşii, aşa cum ne-au lăsat cu limbă de moarte bunii şi străbunii noştri, trebuie să ne apărăm hotarele etc. b) de comunicare a învățăturii, urmând ca prin viețuire, prin faptele bune să ajungi la nemurire: satul românesc nu era întocmai circular, avea deschidere spre orizont, spre îndepărtare, spre necunoscut. Precizăm că în perioada feudalismului evoluat, în cadrul doctrinei religioase din țara noastră, nemurirea a fost împărțită în două: o parte care se învață în biserică, de sărbători, prin ritualuri, prin predici lungi, adevărate conferințe sau lecții de morală (partea teoretică, ideală) şi o parte care urmărea aplicare în viață, după puterile şi starea fiecărui individ, a celor învățate (partea practică, concretă, de viețuire). Prin praxis-ul social-uman, omul putea să atingă nemurirea. Această diviziune se va adânci atât de mult, încât în faza capitalismului primitiv, viața omului se va împărți în două: o parte în viața religioasă şi o alta în viața laică, păcătoasă şi condamnată de Dumnezeu (fanatismul religios a mers până acolo încât nu numai că a disprețuit şi a condamnat actul sexual, împerecherea, ci l-a identificat pe diavol în femeie) şi pentru a fi pe placul lui Dumnezeu trebuie să te retragi în pustie, în singurătate, în abstinență întru a ți se revela nimicnicia.

Aşadar, viziunea geometrică a lumii se schimbă, cercul şi sfera sacră sunt înlocuite cu elipsa, cu ovoidul, distanțele din centru spre periferie, unde se găseşte Dumnezeu, sunt infinite şi în consecință iubire trupească este o ispită sau capcană pusă la cale de diavol. Această împărțire tranşantă a vieții omului sărman făcută de religie n-a satisfăcut nici tradiția, nici spiritul şi nici sufletul de aceea o bună parte dintre români vor adopta *o atitudine echivocă față de*

Scanned with OKEN Scanner

dogmele religiei, nu însă şi faţă de normele morale ale nemuririi, de încredere în triumful valorilor perene şi de credinţă în izbânda Dumnezeului românilor; c) lăcaş de păstrare a secretelor comunităţilor umane, a tezaurului ei şi a odoarelor deosebite ale credincioşilor ei.

Având în vedere aceste aspecte, biserica nu putea fi ridicată în mijlocul satului, fiindcă nu îngăduie tradiţia, n-ar fi fost în siguranţă, nu şi-ar fi atins scopul de învăţător al obştei şi *ar fi fost uşor accesibilă duşmanilor pentru descifrarea învăţăturii asupra nemuririi*, fiind ştiut că pentru a distrugere credinţa etnico-religioasă a unui popor nu-i destul să dărâmi şi să pârjoleşti lăcaşele de cult, să le distrugi din temelii aşa cum au procedat romanii cu dacii, hunii şi turcii cu românii, mongolii cu chinezii, arabii cu evreii, ruşii cu basarabenii etc., ca populaţia pierzându-şi orientarea spaţială apriorică să orbecăie în beznă şi să fie uşor distrusă etnic sau manipulată sau îngenuncheată, *ci este absolut necesar să cunoşti în detaliu credinţa poporului respectiv pentru a o distruge din interiorul ei precum viermele gogoaşa de mătase, numai aşa îl poţi nimici pe om ca fiinţă etnică.*

Economicul şi politicul sunt supuşi unor schimbări mai rapide, însă etnicul, religiosul sau moralul sunt de durată, că nu în zadar spune legenda că Decebal sau Ştefan cel Mare sau Mihai Viteazul pentru a arăta unitatea dacilor sau a românilor în faţa unor înalţi demnitari străini veniţi în ospeţie le-au arătat doi câini bătându-se, însă când a slobozit un lup, ei au părăsit duşmănia între ei şi s-au repezit asupra lupului, învăţătura: cei de acelaşi neam sau sânge, oricât de certaţi ar fi între ei, în faţa duşmanului se unesc pentru a-l înfrunta. Lăcaşul de închinăciune, mai târziu biserica şi mănăstirea păstrau şi secretele satului sau ale poporului român privind vieţuirea şi dăinuirea şi a fost întotdeauna construită la depărtare, fie în munţi la locuri ferite de ochiul străin, fie pe deal, aşa că satul descris de Lucian Blaga are

Scanned with OKEN Scanner

oarecum toponimia satului săsesc şi nemţesc, unde Dumnezeu este în centru universului, ca prin extrapolare să se ajungă la ideea că poporul german este singurul reprezentant al cerului pe pământ.

Indiferent prin câte prefaceri a trecut viaţa şi implicit, religia, credinţa originară a nemuririi a rămas aceeaşi, nu preistoria a coexistat, în felurite chipuri cu istoria, ci fiinţa etnică fiind una şi-a fost sieşi suficientă un timp şi nu s-a îndepărtat de sine pentru a se regăsi în altul şi nici sinele său prin oricât timp a trecut, nu a îmbătrânit, simţindu-se mereu în copilăria veşnică; după cum am mai arătat toate popoarele lumii au nostalgia începutului, a copilăriei, *însă numai dacii şi mai târziu românii au înălţat această nostalgie la principiu existenţial de conduită şi manifestare, de credinţă şi ideal, că nu în zadar în popor se zice că cine îşi pierde copilăria este mort.* Şi nu trebuie să mire pe nimeni că în tot ce are mai bun şi va mai avea, suntem siguri, tradiţia, toată creaţia populară şi cultă va fi tocmai credinţa în valorile etnico-etnice ale poporului român şi în capacitatea acesteia de a îmbogăţi spiritualitatea umană cu noi valenţe ale sincerităţii, demnităţii, înţelegerii, prieteniei şi omeniei.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL III

MORALA ŞI ARTA LA ROMÂNI. CATEGORIILE DE BINE-FRUMOS ŞI RĂU-URÂT ÎN CONCEPŢIA POPULARĂ

Trăirea autentică nu defineşte doar o durată biologică şi metafizică a individului sau colectivităţii, ci ea face corp comun cu spaţiul şi timpul social extrăgându-şi sevele din vieţuirea fiecărui ins şi fiind ca şi acesta infinită în manifestări, de aici falsa impresie a unora că românii „refuză istoria".

Ori, satul românesc cunoaşte o iradiere spaţială prin subiectivitate, iar timpul se conservă în sine prin creaţie şi acţiune, istoria devenind legendă, sau cânt, sau mit, sau mânăstire, sau artă, sau normă şi învăţătură morală. *La nici un popor european creaţia populară n-a asimilat atât de bine istoria ca la români şi din acest adevăr suntem nevoiţi să considerăm motivul traco-getic cosmogonic şi cosmologic, muzica (cântul, descântecul, balada, doina) nu numai ca incitatorul lumii şi al vieţii, ci şi ca orizont nesfârşit în care trăirea se particularizează de la sine, inconştient.*

Copilăria este o vârstă pentru maturi, nu şi pentru cei mici, care prin joc şi imaginaţie retrăiesc istoria umanităţii formându-şi deprinderile necesare, prefigurate în codul genetic al fiecăruia, căci structura bio-psihologică a individului nu conţine în sine numai stadiile devenirii, ci şi stadiile parcurse de specie şi în cadrul social omul se repetă

Scanned with OKEN Scanner

pe sine ca o valoare nouă, făurindu-se mereu şi mereu din neuitare şi efort. Şi dacă după Lucian Blaga „Copilul este întruparea întrebării", orice copilărie simbolizează trăirea în interogaţie şi nu în realitatea nudă, crudă şi categorică. Prin joc, copilul nu caută să refacă un obiect sau un fenomen, ci o întrebare care să fie pusă de el lui însuşi.

S-ar putea ca prin joc el să se apropie de vârsta primară, de firea lucrurilor destul de ascunsă în lucrul în sine, comunicând cu ele, înţelegând limba dulce a plantelor şi a păsărilor şi a obiectelor neînsufleţite.

Capacitatea românilor de a fi sinceri, spontani, naivi şi imprevizibili în raporturile cu natura şi istoria a dat naştere unei culturi de o deosebită originalitate, forţă şi frumuseţe. Natura prin ciclicitate şi repetiţie, prin noianul de speranţe stârnite în firea fiecăruia, că după iarnă (îngheţ, osificare, tăcere, moarte) va fi primăvară şi odată cu înverzirea pomilor va înverzi omul, a generat credinţa în durabilitatea faptelor umane, care erau în consens cu ea şi cu existenţa umană autentică, deseori cel ce făcea faptele cele mai bune se identifica firesc cu durata, soarele sau luna, aşa cum se întâmplă în colinde, unde astrul diurn devine comparatul suprem în metafora binelui şi a frumuseţii.

Reamintim că funcţia principală a colindei străvechi ca şi la cei care vor veni după noi a fost şi fi-va urare, de apreciere, de sfătoşenie şi laudă, aşa cum apare şi în „Colinda lui Ion", culeasă în 1944 de Zozim Pâzgu, în care metafora soarelui cunoaşte una din pirogravurile sale euritmice de o transparenţă lină: „Cum de după codri verzi/ D-arvunel cu frunza lată,/ Pare-un soare răsărit,/ Dar nu-i soare răsărit,/ Că-i Ion împodobit,/ Pe-un cal, bun, în păr galbin,/ Dar nu-i galbin de făptură,/ Că-i galbin de asudătură./ Unde calcă/ Piatră seacă-n patru crapă,/ Unde calcă în muşchi pârliţi/ Muşchi pârliţi,/ Tare înverziţi,/ Ca să-şi pască Ion cal,/ Calul lui şi acest boier,/ Unde-mi calcă, izvorăşte/ Izvor seci, reci,

Scanned with OKEN Scanner

să-mi izvorască/ Ca să se facă o fântână,/ Să-şi adape Ion cal,/ Calul lui şi acest boier/ Noi cântăm/ Şi colindăm,/ Şi lui Ion o închinăm." Comparaţiile succesive se neagă una pe alta într-un paralelism negativ pentru ca culorile să se ilumineze reciproc într-o portretizare de ales rafinament estetic. Pe acelaşi motiv, în care soarele este comparantul, iată încă două cântece de o strălucire şi o înmiresmare de rouă: „colo, sus, la răsărit/ Leru-mi Doamne!/ Mândru-i câmpul înflorit/ Şi e soare ca de vară,/ Ziua lungă, până-n seară,/ Dar nu-i soare ca de vară,/ Ci-s feciori din altă ţară/"(feciorii sunt peţitorii, după cum ni-i indică şi multe basme, când încep să se extindă căsătoriile între feciorii şi fiicele de boieri şi domni din diferite ţări, după criteriul celui mai vechi os domnesc şi după avere) şi „Pe supt deal, pe supt deluţ,/ Pare soare/ Că răsare;/ Dar nu-i soare răsărit,/ Ci-s doi sfinţi împodobiţi,/ Cu podoabe gălbioare;/ Nu-s galbene la făptură,/ Ci-s galbene d-alergătură/", amintind de chipurile schimnice ale prelaţilor creştini din epoca bizantină care colindau lumea întru a propovădui credinţa în imperiu, în Dumnezeu şi în doctrina fecioarelor imaculate, care urmau să se mărite fie cu împăratul, fie cu Fiul Domnului.

S-ar părea că orice întâmplare sau faptă, sau eveniment din folclor îşi are originea într-o realitate social-umană, într-o trăire existenţială a unui om sau popor concret şi pentru o mai largă înţelegere a acestui punct de vedere, vom interpreta cele trei colinde prin schimbările care au avut loc în societatea românească, în modificarea unor reguli şi datini strămoşeşti: 1) căsătoria la daci se făcea pe bază de sânge sau rudenie de neam, de etnie: deci compararea mirelui cu soarele şi a miresei cu luna, ca întruchipând speranţa, frumuseţea şi veşnicia era tradiţională, o pereche mai ideală nici cea mai înflăcărată şi bogată imaginaţie nu putea închipui. Motivul rămâne mereu acelaşi, numai substanţa, cărămizile care îi dau consistenţă formală se schimbă. De ce

Scanned with OKEN Scanner

îl laudă urătorul pe Ion şi nu pe Gheorghe sau Vasile sau Petru sau alte nume neaoşe româneşti? Un folclorist superficial ar răspunde fie că aşa a vrut creatorul popular, fie că numele românesc de Ion era mai răspândit în zona geografică şi etnografică din care s-a cules colinda. Or, folclorul nu este o creaţie arbitrară, respectă trăirea şi extrage din ea sevele rare, care să încânte auzul şi să îndemne inima spre fapte măreţe. Iată ce scrie marele savant erudit B.P.Haşdeu: „Toţi principii noştri cei vechi de la timpurile cele mai îndepărtate şi până la secolul de faţă, prenaintau numele lor personal cu sacramentala formulă Io, a căreia întrebuinţare s-a păstrat din părinte în fiu, ca o icoană, moştenită de la străbuni, fără ca să i se mai cunoască începutul şi însemnătatea. Io, se trage de la numele român-bulgar Ioan sau Ioniţă; nepotul lui Ioniţă se numea Ioan Asan şi Ioan Cătălin. Ce alta este formula noastră, Io şi Ioan, fără numai un fel de August Cezar Flavius!? Se ştie că, în tot cursul evului mediu, numai popii aveau privilegiul de a înălţa o ţară la gradul de regat. Toate monarhiile cele vechi, rămase până acuma, cu Francia în fruntea lor, datoresc coroanele regeşti pontificelului roman, şi nimeni nu visează a le tăgădui cât de puţin validitatea dreptului. Regatul nostru, al românilor, al fiilor lui Ioniţă, se întemeiază pe următoarea diplomă apostolică a papei Inocenţie III din 1203: „...sceptrum regni et regium tibi mittimus diadema", apoi, istorisindu-se actele de vitejie ale lui Ioan (al treilea frate după Asan şi Petru) împotriva turcilor, victoriile lui stârnind invidia şi slava apusului, care îl îmbia cu felurite titluri nobiliare, el nu a uitat că este de viţă român şi se mândrea cu numele ce-l poartă, deci după cum Caiserul nemţilor şi Cezarul ruşilor derivă de la Cezar cu sensul de întemeietor şi de împărat tot aşa Io este o prescurtare a lui Ioan care înseamnă rege."[1] Ne-am reamintit că şi Dimitrie Cantemir scrie despre Dragoş: „dăinuie la noi o tradiţie că el s-ar trage

Scanned with OKEN Scanner

din vechea seminție a Moldovei şi că tatăl său a fost Bogdan, feciorul lui Ioan, de la care toți voievozii şi-au luat obiceiul să pună Ioan în titlul lor"[2]. Nomen est omen, numele este omul sau numele îşi pune pecetea asupra soartei.

Şi dacă mai avem în vedere că Ioan Corvin a îmbunătățit mult soarta românilor din Ardeal, colinda aduce laude nu oricărui Ioan, ci lui Ioan-domn, rege, continuatorul demnității strămoşeşti prin faptele de hărnicie şi de luptă, că îşi merită cântul înainte de a merge la o nouă luptă sau la un nou arat şi semănat: ceea ce fac copiii nu este numai imitarea adulților sau a naturii, ci şi transpunerea îndeletnicirilor şi virtuților omeneşti într-o lume idealizată, festivă, în haine de sărbătoare; 2) relațiile feudale au schimbat şi căsătoria, ea a dus la contracte între sexe diferite ca neam sau chiar etnie, *însă respectându-se cu strictețe credința religioasă şi rangul social*, ca să ajungi nobil nu îți era destulă averea, îți mai trebuia şi o comportare demnă. Feciorii din altă țară, nu-s oricine, ci prinți, feți-frumoşi împețiți la zâne sau Ilenile Cosânzene sau fiicele oamenilor gospodari, cu stare; că fără avere nu avea loc înțelegerea –colinda exprimă indirect o stare materială înfloritoare, deşi s-au purtat războaie multe, din vremea domniei lui Ştefan cel Mare sau Alexandru cel Bun sau Mircea cel Bătrân, când frumusețea şi bogăția romăncelor îşi căpătase un binemeritat renume în imperiile creştine şi 3) decăderea imperiul bizantin s-a datorat şi schismelor religioase, sărăcirea maselor şi a visteriilor a dus la radicalizarea concepției despre căsătorie, preoții propăvăduind căsătoria cerească, virginitatea, miresele lui Dumnezeu trebuiau să fie călugărițe, să îndure abstinența şi caznele pământeşti pentru mirii din ceruri pentru a putea strânge noi averi pentru împărăție întrucât căsătoriile tradiționale şi din perioada de înflorire a imperiului deveniseră costisitoare şi risipitoare, nu îngăduiau să se strângă destul aur pentru armată şi apărare. Această

Scanned with OKEN Scanner

propagandă se făcea întotdeauna de către doi apostoli slabi, cu pielea tăbăcită pe ei de posturi şi în odăjdii strălucitoare pentru a sugera oamenilor necesitatea purificării prin renunţarea la fericirea pământeană; în plus, viaţa conjugală dusese la scăderea apetitului războinic, la o delăsare şi demoralizare a bărbaţilor în faţa primejdiilor – victoriile turcilor împotriva apusului se explică şi prin aceea că în timp ce Turcia se închina lui Alah cu sabia la cingătoare, Europa o ţinea în nunţi şi cumătrii, tămâindu-l pe Dumnezeu cu buchete de busuioc.

Românii au privit întotdeauna cu îngăduinţă şi, uneori, cu admiraţie pe cei care voiau să-i înveţe ceva nou – vom constata că de la căsătoriile premature (domnitorii şi împăraţii şi regii obişnuiau să-şi însoare sau mărite odraslele încă din fragedă copilărie, această modă s-a răspândit şi în popor, care îşi căsătoreau copiii înaintea majoratului) la căsătoriile extramature, când bărbatul atingea cel puţin vârsta de 30 – 35 de ani şi femeia vârsta de 20 –25 de ani s-au petrecut mari prefaceri, fie progresive, fie regresive, în economicul, politicul şi religiosul european. Folclorul a reţinut doar notele definitorii: a) Ioan este în pragul nuntirii, deci merită să-l lăudăm, b) căsătoria va fi între tânărul şi tânăra din neam ales, prin peţire, după datină, de către feciori (pentru nunta terestră) şi de către sfinţi (pentru nunta cerească) rămâne în sarcina cercetătorului să deducă nespusul în spusul alegoric şi deseori încifrat; *toate popoarele păstrează în fondul lor spiritual anumite secrete, un anumit incomunicando, transcendent doar copilărie etniei lor.*

Cultura populară nu poate fi definită stricto senso prin opoziţia dintre om şi natură, ci prin legătura de durată dintre ei, care în împrejurări tragice pot să se rupă. Creaţia umană nu apare ca o imitare a realităţii şi nici ca o subiectivizare transfigurată la maximum, ci ca o dezghiocare

Scanned with OKEN Scanner

de aparent a firescului natural, care odată înfăţişat are efecte magice, morale sau terapeutice asupra colectivităţii.

Credem că arta apare mult mai târziu decât morala, deoarece omul prin simţuri a făcut delimitarea între durere şi plăcere, între folositor şi vătămător, între bun şi rău. Din acest considerent, esteticul a fost şi mai este încă, în viziunea populară, subordonat eticului sau mai bine-zis frumosul apare şi se împlineşte sub zodia binelui. Istoriceşte, arta nu apare, după cum se mai crede încă, dintr-o necesitate lăuntrică, de a restructura lumea după trăirea individuală, dimpotrivă, ea apare dintr-o necesitate de comunicare a omului cu semenii lui asupra *realului trăit de el*, împărtăşindu-şi prin aceasta atitudinile şi gândurile de atunci, cât şi ce a omis. Toate gravurile rupestre şi alpine cu figuri zoomorfe, antropomorfe, geometrice etc. din Europa ne înfăţişează un real trăit de cineva anume, care prin mişcare s-a modificat şi tocmai de aceste modificări trebuie să ţină seama şi ceilalţi când vor fi în situaţia lui. Gravurile respective comunică nuanţat comportarea şi atitudinea pe care trebuie să o adopte omul într-un moment sau altul: deci ele semnifică o învăţătură pentru contemporani şi urmaşi şi nicidecum o apoteoză a frumosului. Epitaful anonim din Tibiscum, prin ideaţie, limbă şi mesaj, poate fi apreciat ca începutul, cu două milenii în urmă, al literaturii sapienţiale româneşti întrucât el nu îndeamnă la tristeţe şi resemnare, „iar de acum să piară frivola poveste a deşartelor lucruri/ şi să rămână doar faima fundată pe muncă şi fapte reale". Moartea trebuie să incite la meditaţie şi ea trebuie înţeleasă ca un îndemn pentru cei vii, să fie altfel decât cel dispărut, binele şi frumosul se identifică sau îşi trag substanţa din cel mai bun lucru făcut, din concretul înfăptuit în realitatea umană.

Dacă ne referim la gânditorul de la Hamangia, un unicum în arta neolitică universală, nu ne reţine atenţia în mod deosebit formele simple şi de o mare expresivitate,

Scanned with OKEN Scanner

geometria ei cinetică, poziţia pe care trebuie să o adopte omul pentru ca actul de meditaţie, îngândurarea, să se săvârşească în consecinţă. Tocmai căderea pe gânduri, îngândurarea după istovul muncii n-a fost sesizată de Dimitrie Drăghicescu ca aleasă însuşire psihică a poporului nostru şi de aceea el spune că: „datorită împrejurărilor şi condiţiilor istorice nenorocite în care a fost aruncat neamul românesc l-o făcut să fie pasiv, resemnat , nepăsător, cu rezistenţă defensivă”[3] socotindu-le pe acestea ca note dominante ale sufletului etnic românesc.

A confunda îngândurarea sau resemnarea activă sau aşteptarea cu nepăsare este o gravă eroare ştiinţifică şi ideologică pe care au luat-o de bună duşmanii poporului român: *nu numai istoria, dar şi faptele, împlinirile idealurilor de libertate, independenţă şi suveranitate contrazic această teză.* Deci, observăm că pentru Gânditor important este elaborarea ideii înainte de acţiune, în aşa fel ca fapta să corespundă planului elaborat mintal şi să nu contravină nici codul, nici obiceiul sau tradiţia. Puterea cu care omul se apleacă asupra propriului gând, de regândire a gândului între coordonatele sufleteşti şi ale spiritului ne duce la proverbul de veşnică actualitate: :„Gândeşte de azi şi pe mâine!” Dacă în dominantele existenţiale este una diriguitoare, cum ar fi religia la evrei, filosofia la greci, muzica la germani, pragmatismul la englezi şi ateismul la francezi, *atunci la români este morala*, aşa cum pertinent nota Simion Mehedinţi: „ în ierarhia valorilor materiale, neamul românesc a pus ţinta sa foarte sus, dispreţuind şi azi şi în trecut pe cei care n-au în sufletul lor omenia şi că lauda pentru omul de treabă şi de ispravă, adică cel care duce vorba până la faptă, este iarăşi o dovadă că cele mai înalte valori sunt pentru noi, Românii, cele morale.”[4]

Atât Gânditorul de la Hamangia cât şi Însoţitoarea, surprinşi într-o atitudine reflexivă, au menirea de a ne sugera:

Scanned with OKEN Scanner

a) bărbatul trebuie să se gândească la rostul urmaşilor, să-i iniţieze, să-i înveţe nemurirea în viaţă şi b) femeia trebuie să nască prunci voinici şi sănătoşi şi după ce gândul s-a concretizat în act şi în făptură, bucuria tresaltă în cânt şi joc, în hora de la Frumuşica. Oamenii neoliticului înţelegeau acestea din formele sculpturale intenţionat exagerate într-o direcţie întrucât ele nu erau purtătoare de imagini plăcute ochiului, ci de învăţături, care de nu erau însuşite cum se cuvine duceau la anumite hiatusuri în continuitate: armonia, simetria, eleganţa şi diversitatea motivelor ornamentale apar în condiţiile eliberării fiinţei umane de natură vitregă sau atotacaparatoare.

Din moment ce şi în zilele noastre se obişnuieşte a se lăsa testamente, adevărate cărţi de învăţături pentru urmaşi de ce n-am accepta că strămoşii noştri, care erau mai fragili în faţa istoriei şi a naturii, având în vedere condiţiile dramatice în care îţi desfăşurau viaţa, n-ar fi căutat prin toate mijloacele de care dispuneau să-şi împărtăşească experienţa urmaşilor fără a urmări în mod deosebit ceea ce înţelegem noi acum prin formă: orice linie, fragment, segment, volum etc. sugera un concept sau o regulă. Abia mult mai târziu, când bunul, plăcutul sau folositorul sunt însoţite de imagini vizuale atractive sau de emoţii luminoase, omul ajunge să facă distincţia dintre bine şi rău, frumos şi urât. Pentru omul arhaic binele este identic cu frumosul; mult mai târziu va delimita binele de frumos întrucât nu tot ce este frumos este şi bine şi nu tot ce este bine este şi frumos.

Arta populară românească, indiferent sub care formă s-a concretizat, a avut şi are un filon moral moştenit de la daco-romani şi în straturile succesive care au contribuit la plăsmuirea sufletului românesc: „dacii au transmis mândria, curajul şi vitejia, voinţa şi puterea de răspândire, romani ne-au lăsat limba şi conţinutul ei spiritual, devotamentul şi sacrificiul total al individului în favoarea patriei, statornicia şi

Scanned with OKEN Scanner

iubirea de ordine...Inteligența născocitoare, ingenioasă și deschisă către civilizație a dacilor a găsit la romani un material intelectual nespus de mare, încât inteligența daco-romană a fost bogată și vie și complexă"[5] La care am adăuga pe cea mai importantă însușire morală a dacilor, dominantă în felul de a fi a românului: „Au, ce e mai bun decât darul pe lume!?" Și dacii au fost pentru miluirea celui aflat în cumpănă, nu l-au omenit ei în ospăț pe Lisimah și nu arareori își primeau dușmanii cu daruri, căci așa și-i făceau de prieteni. Și astăzi se mai păstrează obiceiul ca omul sau capul familiei să nu prânzească dacă n-are musafir un străin la masă pentru a-l omeni cu bunătățile lui.

Întregul nostru univers spiritual se constituie pe fundamentul moral al omeniei, generată de relațiile interumane de colaborare și înțelegere între oameni, de îndeletnicirile pașnice ale strămoșilor, de faptul că sclavagismul nu și-a găsit terenul economic și moral de manifestare, prin care egalitatea primară este încălcată, iar speța umană se împarte în două, în stăpâni și sclavi, în ființe superioare și în unelte vorbitoare, diviziune care se va perfecționa de la o formațiune socială la alta, săpând o prăpastie materială, filosofică și politică între clasele sociale și între popoare dominante și dominate: ori neintegrarea în sclavagism i-a făcut pe daco-romani să-și valideze în fața istoriei veridicitatea credinței lor în om și în puterea lui de a fi om în orice natură social-umană, *nu poți să te manifești ca om decât într-o societate umană, printre fiare ori ești devorat ori devii obligatoriu fiară ca să poți supraviețui.*

Creația populară românească, studiată ca întreg, indiferent de gen, ne dezvăluie atât fizionomia spirituală a poporului încărcată de roadele omeniei, cât și idealul său etic și estetic. Din demersul pe care îl vom face se conturează deja următoarea schemă cinetică:

Scanned with OKEN Scanner

bine – frumos

Nemurirea Omenia Nemurirea

urât –rău

Prin omenie, răul, indiferent de gradul de manifestare, se purifică şi devine bine.

Prin omenie, urâtul, indiferent de nuanţă, se purifică şi devine frumos.

$$\frac{\text{Binele}}{\text{Frumosul}} = \text{Nemurirea}$$

Omenia este axiomul vital al românilor, ea se răsfrânge în felul de a gândi şi de a fi al poporului nostru, îşi lasă puternic amprenta în toată creaţia lui materială şi spirituală: în prispa primitoare a caselor româneşti, în portul sobru şi decent al oamenilor, în echilibru vieţii de fiecare zi, în comportarea lor, în raporturile neamului nostru cu alte popoare, în idealul său etic şi estetic, rostit atât de profund şi sugestiv în proverbul: „Omul cu omenie de nimic alta se fereşte decât numai de ruşine, că omenia, omenie cere şi cinstea, cinste!"

După cum este ştiut, nemurirea la daco-geţi nu era doar o simplă credinţă panteistă, ci o filosofie cu largi aplicaţii practice, modelatoare de om, omul se gândeşte pe sine nu ca pe o vieţuitoare ivită din haos şi sortită neantului, ci ca pe o fiinţă născută din desfăşurarea firească a evenimentelor ontice.

Şi pentru ca trăirea şi faptele lui să intre în veşnicie (în transcendenţa zeului Zamolxis), el se supune codului, normelor, tradiţiei şi obiceiurilor fiind convins că numai aşa poate să-şi împlinească aspiraţia spre binele suprem. O decantare atentă a valorilor perene din rituri şi credinţe

Scanned with OKEN Scanner

arhaice, judecarea lor de pe poziţiile gândirii native, cu respingerea criticismului aberant şi dogmatismului metodologic în favoarea unei reevaluări naturale ne arată că multe date ale culturii şi civilizaţiei contemporane nu pot fi bine înţelese fără studiul intenţionalităţii lor primitive.

Aşadar, în vechime, omul învaţă rostirea firii şi convieţuirea curată după legile nescrise, dar fundamentate pe o vie intuiţie şi pe o întinsă experienţă individuală. Nemurirea este meşteşugul de a-l face pe om nemuritor, iar exercitarea ei se face numai şi numai în scopul însănătoşirii sufletului, de care depind atât cele rele cât şi cele bune ale trupului; până şi actului erotic îi dădeau semnificaţii cosmice, femeia era luna, iar bărbatul era soarele, comuniunea lor trupească era astrală şi horoscopică, nu animalică şi abjectă ca în viaţa popoarelor ultracivilizate.

Omul, având aprioric codul moral sau legea morală universală, face eforturi deosebite în vieţuire pentru a respecta şi păstra cu sfinţenie tradiţia, *iar felul lui specific de a împleti tradiţia într-un cadru natural-social dat, de a o materializa şi de a o transmite generaţiilor îl ridică deasupra istoriei, a evenimentelor nesemnificative.* Tot ceea ce din istorie nu este capabil să se ridice la Universal şi Absolut este sortit pierii; imperiul lui Alexandru Macedon e o amintire vagă în conştiinţa umanităţii pe când filosofia lui Aristotel străluce pe cer.

Nemurirea este, mai presus de orice, învăţătură, ştiinţă despre ceea ce a fost cândva pentru ceea ce este şi trebuie să fie. Este codul axiologic-moral al unui popor pe care fiecare individ are obligaţia să-l păstreze şi să-l împlinească chiar cu sacrificiul vieţii. A muri în luptă pentru Zamolxis (regele, prietenul şi semenul tău) este o mare cinste, căci el simbolizează sufletul sănătos, învăţătura veşnică. Cultul strămoşilor, riturile agrare şi obişnuinţele legate de anotimpuri sunt moştenite de la geto-daci şi daco-romani, dar ele au o vechime mult mai mare, persistând de la

Scanned with OKEN Scanner

o religie la alta timp de milenii şi păstrându-şi într-un mod liber şi original sensul; colinda, chiar când şi-a pus veşmintele religioase, a rămas ceea ce a fost iniţial, urare şi laudă, iar schimbarea la faţă în creştinism nu-i altceva decât reluarea credinţii populare în schimbarea culorii codrului la sfârşitul verii, precum şi a chipului şi a cugetului omului în preajma culesului sub imperativul îndemn înălţător de a strânge pentru a dărui, de a te bucura dând, de a da poame pentru a fi lăudat – iată cum frumosul îşi estompează culoarea într-o virtute, într-o relaţie morală interumană.

Prin integrarea, respectarea şi săvârşirii nemuririi, omul ţinteşte să atingă binele suprem: „Unui om fără lege, îi trebuie unul fără suflet" şi „Omul fără de omenie e ca şi trupul fără de suflet". Omenia este nu numai o normă, ci şi un ideal colectiv pe care fiecare individ se îngrijeşte să-l împlinească prin mijloacele şi posibilităţile lui specifice. Tendinţa fiecăruia trebuie să fie ca: „Nume bun să dobândeşti, pururea să te sileşti, c-al omului nume bun, moarte n-are nicidecum", întrucât faptele tale intrând în conştiinţa posterităţii devin elemente noi, mobilizatoare din codul moral sau din tradiţie.

Aşadar, omenia este latura terestră a nemuririi prin care omul se apropie de latura transcendentală a nemuririi. Fiece individ, pentru a-şi fiinţa firea, urmăreşte să-şi împlinească sufletul sănătos în fapte bune. Şi atunci ca şi acum din judecata de existenţă se desprinde judecata de evaluare că „Ceea ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face" şi în consecinţă trebuie să urmăreşti binele altuia ca şi pe al tău însuşi dacă nu chiar mai mult, *căci făcând bine altuia îţi faci ţie însuţi*. Şi prin faptele sale poporul român a participat din plin la binele şi fericirea omenirii, de n-ar fi fost el ar fi fost turcizată Europa Occidentală sau ar fi fost catolicizată Europa Răsăriteană.

Scanned with OKEN Scanner

Binele reprezintă ceea ce trebuie şi este de dorit să fie, el este sâmburele omeniei, iar exteriorizarea lui în fapte este veşmântul omeniei. Omenia daco-romanilor nu are nimic comun cu supuşenia bigotă şi nici cu resemnarea stoică deoarece ea îşi trage tăria din nemurire, care nu este doar un principiu etic, ci un mod propriu de a trăi viaţa şi Fiinţa. Nu obedienţa şi resemnarea îi face pe daci să-şi ospăteze prizonierii şi nici frica nu-i sperie pe români să-i ospăteze pe soldaţii duşmani rătăciţi sau prinşi, *ci convingerea intimă că ei sunt nemuritori iar duşmanii, muritori, supuşi vremii, biete fiinţe terne în faţa întâmplării şi a istoriei.*

Atitudinea lor superioară în faţa morţii, atât de plastic şi de sintetic redată în proverbele: „Numai proştii se tem de moarte" şi „Mai bine moarte decât pe tot ceasul cu ştreangul de gât" ne dezvăluie noi sensuri ale omeniei: a) curajul şi disprețul faţă de ignoranţi, care n-au deprins nemurirea, temându-se de neant şi b) omenia cere în mod imperativ ca cel ce vrea să o practice să fie liber, să fie în zona ontică a vieţii umane care este aşa cum trebuie să fie.

Binele nu poate izvorî din sufletul celui împilat, de aceea omul, ca să-şi poată împlini menirea demiurgică, trebuie să opteze pentru moartea eroică decât pentru viaţa de slugă sau rob. Libertatea reprezintă condiţia *sine qua non* pentru făurirea binelui căci prin înfăţişarea sa el bucură pe oameni, le modelează şi le stimulează aspiraţiile spre perfecţiune, că „slobozenia este temeiul omeniei" sau „Numele de român ne spune că e stăpân".

Nu credem că exagerăm cu nimic dacă afirmăm că libertatea pentru român este starea reală, indispensabilă, imanentă în care omul trebuie să se găsească pentru a-şi desfăşura în toată grandoarea sănătatea sufletului şi a trupului prin modelarea în lut a veşniciei.

Pentru el n-a fost şi nici nu este duşman mai mare decât acela care atentează la pământul, casa, familia lui, căci

Scanned with OKEN Scanner

etnia lui este Ființa supremă a Universului, așa cum ne dezvăluie și Paul Hazard, când spune: „Cine va aboli sentimentul deosebirilor naționale!? Cine!? El pune în joc valori ireductibile; ține de rațiuni pe care rațiunea le cunoaște și de altele pe care rațiunea nu le cunoaște”[6]. S-ar părea că nici un fel de integrare geo-economică nu este capabilă să șteargă din credința unui om mândria de a fi ceea ce este și nu altceva.

Dacă pentru multe popoare spațiul patriei are două dimensiuni, una profană și alta sacră, *la români pământul străbun este prin excelență sanctuar*, locul pe care se învață nemurirea prin trăirea vieții. Într-un alt spațiu, românul nici nu poate să moară – ne amintim graba cu care părăsește Făt-Frumos tărâmul tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte pentru a se întoarce acasă *întru a fi în ființa etnică prin trecerea în neființă.*

Din bogata creație populară se desprinde credința, nu într-un bine abstract și temporar îndepărtat, ci într-un bine anume ce se realizează sau care urmează să se realizeze întrucât amânarea îndelungată îl poate transforma în rău, așa: „Mai bine la vreme când ai început, cam pe jumătate l-ai și făcut, de aceea nu-l lăsa din mâna ta până la sfârșit” sau „Nu-l lăsa pe vecin când îl vezi în necazuri, că necazul ca pecinginea pe toți se întinde” sau „Cine se scoală de dimineață departe ajunge” și „Amânarea e hoțul timpului”.

După cum am mai arătat, deși în creația populară se oglindește trăirea ca gând, imagine și amintire a cuiva anume, a celui care a trecut prin lume, nu ca simplu spectator, ci ca ființă care a suferit, a viețuit și din suferință a ieșit învingător prin înțelepciune, se observă o anumită fluiditate naturală a evenimentelor. Și aceasta nu pentru că s-ar fi socotit slab și neputincios, ci fiindcă între el și natură este o comuniune: omul are grijă de iarbă, de pomi, de copaci, de pietre, de stele, de soare și de cer după cum și acestea au grijă de el.

Scanned with OKEN Scanner

Datorită acestui aspect nu trebuie să ne sperie înțelepciunea: „și nenorocirea îi câteodată bună", care nu înseamnă resemnarea în fața răului, ci trezirea conștiinței omului care s-a îndepărtat de datină și de legea părintească sau avantajele care le aduce după secetă o ploaie diluviană sau alianța cu un dușman împotriva altui dușman mai puternic și mai lacom.

Analiza realizărilor obiective, a piramidelor egiptene sau a oraşelor romane, ne dau date asupra stadiului atins de știință și de politica economică, însă rămân mute în ceea ce priveşte ethosul sufletesc şi afirmația lui Marx că „istoria industriei este cartea deschisă şi încă necitită a psihologiei umane" ne îndeamnă de a descoperi nu în unelte, deşi evoluția lor pe teritoriul românesc vorbeşte de continuitatea vieții în același spațiu, ci în folclor, că: „dacă produsul manifestării n-are proprietăți intrinsec morale, înseamnă că moralitatea nu poate fi căutată și găsită decât într-un continuu prezent care o încorporează și o duce cu sine, restructurând-o; ea este vie și elocventă doar la nivelul mereu actual al relațiilor umane, iar istoria ei poate fi refăcută pentru că este încorporată în calitatea actuală a acestor relații și dacă moralitatea nu poate fi găsită direct în obiectivările umane cristalizate, ea nu poate fi căutată legitim nici în lumea lui trebuie, care este proiectat doar în viitor și este numai posibil"[7], atunci apelul la tradiție, modă, felul de a fi și a gândi al românului de azi iluminează trecutul și viitorul constituindu-se într-un veritabil timp moral, într-o dominantă de viață morală.

Dacă în unele morale preceptul de bază în jurul căruia gravitează noianul de principii, reguli, norme etc. este plăcerea (epicureismul, hedonismul în general), refugiu și echilibru (stoicismul și scepticismul), abstinența și fuga din lumea aceasta plină de amărăciuni și nevoi (etica creştină) de ce n-am fi de acord că în cadrul viziunii largi ontologice și antropologice a nemuririi, *românii au pus omenia, coloana de*

Scanned with OKEN Scanner

susținere a cerului întru împlinirea vieții pe pământ și ea fiind prin excelență etern umană a dat iluzia unor călători străini și etnologi grăbiți că românii sunt atemporali.

Lucian Blaga în „Trilogia culturii" distinge trei tipuri stilistice de timp (havuz, cascadă, fluviu) și coroborează acestora, *trei atitudini față de viață, încercând să sugereze că românii sunt optimiști și pesimiști și indiferenți prin eterna reîntoarcere la matcă, la matricea stilistică* (putem folosi cele două drumuri, în sus și în jos, din treptele apă-pământ-aer-cer și cer-aer-pământ-apă), iar D.D. Roșca respinge în remarcabila carte „Existența tragică" aceste enunțuri simplificatoare ale ethosului ca neavând consistență reală, nereflectând viața și le opune postulatul că „existența este și rațională și irațională", cu sens și non-sens, progresivă și regresivă iar *conștiința tragică, antinomică, dă naștere la o atitudine eroică, la un ethos al angajării eroice.* Spre deosebire de cele două concepții filosofice, care își au, indiscutabil, sorgintea în gândirea românească tradițională, creația populară a realizat că „existența trăiește" în afara timpului, acesta este trecător și nu o poate disloca din veșnicie, (iarna vine, iarna trece) și că doar omul poate să înfrumusețeze sau să urâțească această existență, deși el este supus vremurilor.

Așadar, optimismul meditativ (rezervat, cu picături amare de ironie și detașare) al românilor reprezintă o atitudine în interiorul existenței vii în care lumea se mișcă într-un mereu dute-vino precum furnicile pe trunchiul unui stejar, de aceea puhoiul popoarelor migratoare, desele invazii ale imperiilor vecine n-au schimbat existența lor etnică întrucât n-au pus strop de omenie în ea și în consecință au trecut prin veșnicie ca măgarul pe poartă nouă.

Poate că înaintașii n-aveau o înțelegere gnomică a simbiozei bine-rău ca indienii sau iranienii, însă manifestarea antinomică a faptului bun și rău în același timp o cunoșteau ca pe o trăire necesară; dacă acceptăm teza structuralismului genetic că în colectivitățile tribale (și traco-dacii au fost mult

Scanned with OKEN Scanner

timp organizați în ginți și triburi, chiar și mai târziu, deși, cum am mai arătat localitățile comunicau între ele, satele erau oarecum închise și izolate, nu primeau din civilizație decât ce era în consens cu devenirea lor), membrii au o conștiință de grup, dar nu au o conștiință de sine. Sinele este doar o floare dintr-o grădină, de o izolezi sau o rupi nu mai are frumusețe și nici viață, sens, așa după cum omul nu poate fi înțeles pe organe, ci ca întreg, ca unitate indestructibilă dintre trup, suflet și spirit, *atunci putem susține cu îndreptățire că conștiința etnică a apărut înaintea conștiinței individuale* și întregul folclor este opera unei asemeni conștiințe: ceea ce este bine pentru colectivitate, este rău pentru individ și viceversa, *realizarea consonanței are loc în omenie, în natura umanizată, în sacrificiu suprem întru a omeni omenirea dezumanizată.*

Nu antinomia tribal-statal, mamă-tată, tată-fiu, a dat naștere la tragediile trăite ale neamului, ci controversa ireconciliabilă între al meu ca al meu în existența umanizată de mine și al altuia, al dorinței străinului de a-și însuși violent o parte din existență, ființând prin mine, ca și cum ar fi posibil să se ia ceva din făptură (picioarele sau inima sau capul) și făptura să rămână tot făptură.

Sinuciderea lui Decebal a fost un rău pentru ființă, însă un bine pentru colectivitate, o victorie a celui învins, *care a pus mândria etnică și libertatea mai presus de viață: decât să-ți destăinui taina neamului pentru o lingură de linte în închisorile Romei, mai bine moartea în piscul munților natali.* Și iată continuată fapta eroică prin Constantin Brâncoveanu, care, decât să se lepede de credința strămoșească preferă să-și vadă familia, pruncii și femeia dragă uciși sub ochii lui împovărați de durere și să intre odată cu ei prin moartea trupească în nemurirea conștiinței universale: *el a avut de ales între două răuri, pe răul cel mai bun, pe răul prin care și-a pierdut tot cea a avut mai scump și mai drag pe lume, salvându-și sufletul etnic întru cinstirea neamului.*

Scanned with OKEN Scanner

Sinele moral se împlineşte, cristalizează, diferenţiază şi străluce nu în „Eu sunt eu" şi nici în „Eu sunt alţii", ci în „Eu sunt alor mei" în care conştiinţa individuală ajunge să se diferenţieze prin identitate, individualul (I) se inoculează în general (G) pentru a-şi dezvălui esenţa declanşatoare de omenie, de personalizare. *Indiferent ce gen de folclor (sculptural, muzical, oral) nu se petrece inversarea „Ai mei sunt eu", de subordonare a neamului (G) individului (I). Toate dictaturile la români au eşuat într-un mod lamentabil şi dezastruos pentru Fiinţa etnică, tiranii s-au dus pe apa sâmbetei, iar poporul a rămas să-şi spele rănile cu propriile lacrimi încrezător în steaua lui.*

Dacă pentru Anaxagoras omul este măsura tuturor lucrurilor, pentru Platon omul este om şi nu animal, grec şi nu barbar, bărbat şi nu femeie, pentru Seneca omul este un lucru sfânt pentru semenii lui – homo sacra res homini, pentru Aristotel omul este un animal politic – zoon politikon, pentru economiştii englezi omul este homo aeconomicas şi homo moralis, pentru Nietzsche omul este supraom pentru gloată, pentru Heidegger omul este fiinţă pentru moarte, pentru Jean-Paul Sartre omul este ceea ce nu este şi nu este ceea ce este, este o pasiune inutilă şi o fiinţă blestemată să fie liberă, pentru Louis Althusser, Lacan, Lèvi Straus şi Foucault omul este o simplă variabilă sau un biet epifenomen, un mit şi o iluzie ideologică în sistemul atoatedevorator, pentru Lucian Blaga omul este un animal creator de metafore care trăieşte în mit şi mister într-u revelaţie, pentru J. Huizinga omul este fiinţă care se joacă – homo ludens, pentru Gabriel Marcel omul este fiinţă călătoare – homo viator, *pentru românul autentic omul este om de omenie, homo humanus, iar când istoria este fertilă şi omul ferit de primejdii, omenia se dezlănţuie în sărbătoare, în horă, în daruri, în Periniţă în care oamenii se îmbrăţişează şi se sărută cu pioşenie fără a mai ţine cont de rudenie.* Conceptul „eu sunt alor mei" desemnează o existenţă sigură şi monadică, nu incertă, bine

Scanned with OKEN Scanner

definită etnico-geografic a cărei limită nu încorsetează creaţia în nici o extremă, fiecare sat îşi avea şi îşi mai are pe lângă sfatul bătrânilor, popă şi învăţător şi pe nebunul şi prostul lui. Să nu-şi facă nimeni iluzie că Tândală este mai prost decât oricare prost din Europa sau din lume.

Ideea pentru care pledăm, a valorizării binelui şi frumosului, răului şi urâtului prin integrarea lor într-o existenţă ontică umanizată, *care să ne îngăduie a vedea nu numai antinomiile, dar şi unitatea opuşilor în neutralitate*, capacitatea lor de schimbare fiind în consens cu trăirea oamenilor concreţi, ne apropie de palierele ethosului şi ephosului popular: gândul gândeşte întru a se regândi în lumea sensibilă, nu se zbuciumă în abstracţii vide pentru a–şi desluşi mecanismele afectivo-senzoriale care l-au născut.

Deci, din avalanşa de fapte, gândul discerne ceea ce poate fi cernut, ceea ce se cade să cadă din nou. Iată câteva proverbe: „ Dacă răul e înainte, alergi să-l ajungi; dacă răul e în urmă stai să te ajungă", „Nici un rău fără bine", „Tot răul înspre bine", „Răul nu rămâne nepedepsit", „Rău este cu rău, dar mai rău fără dânsul", „Ieşi rău/ Din pârău,/ Că-i mai rău/ Fără de rău/" „Din două rele alege pe cel mai mic", care redau sintetic concepţia poporului asupra devenirii negative întrucât natura nu este ascendentă, nici progresivă ca societatea umană, ci este pur şi simplu şi nu-i poţi şti stările de manifestare, un spic de grâu prefigurează şi o recoltă bogată dar şi o grindină; lumina şi întunericul pot fi cunoscute datorită alternanţei zi-noapte, însă binele şi răul rămân zăgăzuiţi în intimitatea lumii, numai când se exteriorizează pe deplin pot bucura sau vătăma pe om, geaba vrei să-ţi faci sanie vara dacă nu ţi-o şi faci.

Pentru a nu cădea în eroarea unor filosofi ai culturii ca S. Mehedinţi, Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Emil Cioran ş.a. de a interpreta formele lingvistice drept conţinut veritabil al proverbelor, baladelor şi doinelor susţinând că nouă ne

Scanned with OKEN Scanner

este specific „răul mistic", „resemnarea în fața răului și a morții", „indiferența și delăsarea", „trăirea în primitivitatea primordială" etc., ne simțim datori să prezentăm viziunea de ansamblu asupra răului care reiese din folclor.

Un om sau o comunitate cu îndeletniciri identice (păstoritul, cultura pământului, electronica, robotica etc.) din cele mai îndepărtate zone geografice, emisfera nordică, sudică sau continentală, care nu au avut nici un fel de contact, gândesc în genere la fel; *profesia îi unește în cuget,* așa că nu trebuie să ne mire că sunt viziuni, motive, cugetări asemănătoare la populații spațial foarte îndepărtate unele de altele, iar ceea ce credem că este numai al nostru în modul de a vedea și de a gândi să fie și al altora, *că doar omul pentru a naște perle nu are nevoie să se închidă în suferință și singurătate ca scoica de mare.* Metaforic vorbind, după cum curenții de aer bântuie planeta toată tot așa ideile profesionale bântuie capetele oamenilor autentici, originalitate pură nu au nici animalele.

Confruntarea dintre bine și rău reprezintă mobilul vieții morale, după cum confruntarea dintre cald și frig reprezintă mobilul vieții biologice. Toate basmele românești sunt însăilate pe lupta dintre Făt-Frumos (Binele) și fel de fel de zmei, căpcăuni, balauri, draci și vrăjitoare: răul nu iese decât arar și pe scurt timp învingător, fiindcă „binele rezultă în procesul devenirii nu numai ca o treaptă nouă și superioară în raport cu treptele anterioare realizate al binelui, ci și din opoziția cu răul"[8], nedesăvârșirea nu este negația desăvârșirii, este desăvârșirea care iese fragment cu fragment la lumină; finitul nu-i contrastul infinitului, ci infinit ce se manifestă în cuprinsul unor granițe. „Răul nu poate să oprească viața din cursul ei firesc... el trebuie să evolueze necontenit spre bine... Ceea ce este imoral este moral imperfect, după cum ceea ce e fals trebuie să fie, până la un punct, adevărat; altfel n-ar putea să fie fals"[9]. Așadar, în

Scanned with OKEN Scanner

existența lumească omul se manifestă spontan sau conştient şi nu are ideea a ceea ce va fi bine sau rău, judecată de evaluare are loc după comiterea faptei iar omul concret întâi iubeşte şi urăşte şi după aceea are loc aprecierea axiologică. Nu de puţine ori, când viața este prea dură, o perpetuă prigonire a omului din existența umanizată şi modelată, cele mai stranii forțe ale răului (diavolii, zmeii, ghionoaie) pactizează cu cel în suferință, ajutându-l să învingă existența rea, să se reintegreze în lumea lui „alor mei" – cred că fiecare dintre noi îşi aduce aminte de minunățiile din vestita Cenuşăreasă şi pantofiorul ei şi de Ileana Cosânzeana şi drăcuşorii.

Pentru a înțelege că răul constructiv sau necesar este benefic, noi îl deosebim de răul distructiv sau catastrofic care macerează până la pulverizarea modului de viață al colectivității, ducând la distrugerea etniei şi a individului, aşa, închiderea în rezervații sau în ghetouri sau în lagăre a oamenilor: românii nu numai prin ființă s-au crezut că sunt în „ai lor", ci şi prin număr, întrucât din fiecare era constituit universul „ai mei", ai mei părinți, ai mei frați, ale mele neamuri, al meu popor, nu în sens de atribut posesiv, *ci de reflexie integratoare a distincției existențiale.*

Şi în prezent, în unele zone din Bucovina, Tutova şi Maramureş se mai obişnuieşte ca la masă să se pună scaun şi tacâm celui mort şi să i se ureze poftă bună ca şi cum ar fi printre vii, spre deosebire de credința creştină în care majoritatea morților devin strigoii, adevărate sperietori de ciori pentru cei vii. Iată cum colectivitatea ştie să-l păstreze şi să-l omenească pe cel care i-a aparținut, el nu este o ființă în moarte, absorbit de regnul mineral până la uitare, *rămâne o prezență vie în cod, femeile vorbesc şi se sfătuiesc cu cei morți ca şi cu cei vii atât în vis cât şi în clipele lor de singurătate.* Femeia daco-română a trăit mult timp în singurătate, românul fiindu-i plecat la oaste, la război, la pădure, la oraş şi de aceea a părut

Scanned with OKEN Scanner

multora tăcută şi sălbatică, părere întreţinută şi de faptul că femeile dacice în loc să aştepte duşmanul cetăţii cântând la harfă precum grecoaicele sau la pian precum nemţoaicele, le-au scos ochii soldaţilor romani căzuţi în captivitatea lor.

În basmul „Ionică cel isteţ", auzit în satul Mânzaţi, ni se povesteşte despre „un om cu viaţă veşnică" a cărui veşnicie constă tocmai într-aceea că „îşi ascunsese sufletele tare bine" şi că „omul are mai multe suflete", cel puţin trei, tăinuite în adânc (apa primordială), pământ (ogorul) şi cer (ploaia). De ascunderea tezaurului dacic în adânc, acoperirea lui cu pietriş şi tragerea râului peste el, ne aminteşte motivul iniţial încât este deja stabilit că cei vechi în momentele de restrişte îşi ascundeau bunurile materiale de preţ, îndeosebi odoarele legate de cultul zeităţii supreme şi, preluând acest obicei, *am văzut români ascunzându-şi în cel de al doilea război mondial vitele şi uneltele de tracţiune de armatele străine hapsâne care treceau prin sate.*

Bărbatului plecat la depărtare de casă şi acum i se strâng şi i se ascund hainele ca să nu i le îmbrace altcineva, să nu ia din sufletul lui sau să nu i-l întineze, că s-ar însingura în jale. Ca răul să vibreze pe corzile trăirii, el trebuie să atace precum gărgăriţa bobul din interior spre în afară, să deregleze o obişnuinţă, un suflet (o învăţătură), o viaţă din matricea naturii umanizate, ceea ce nu este posibil, aspect extrem de sugestiv redat de evoluţia odoarelor de cult: întâi au fost meşterite din ceramică (argilă şi apă şi soare), apoi din aur şi argint şi bronz, ca mai apoi doar celea din lemn să circule, însă motivele ornamentale ezoterice erau la fel pe toate obiectele, n-am putea deduce prin ce miracol petala de măcieş din ovoidul turtit la un pol s-a configurat în romb, dar cert este că ovoidul turtit nu mai putea păstra o taină şi de aceea i-au dat o geometrie închisă prin veşnica deschidere. Toate obiectele şi odoarele de cult din metal erau ascunse întrucât imortalizau o învăţătură ezoterică la care nu se putea

Scanned with OKEN Scanner

ajunge decât prin învingerea piedicilor şi capcanelor vieţii cotidiene, *a răului necesar că doar nu putea fi pentru nimeni o bucurie truda istovitoare a câmpului sau căratului minereului din mină la suprafaţă sau topirea fierului.*

Şi azi, tacâmurile pentru masă sunt în multe sate şi oraşe: 1) din ceramică bine arsă şi frumos smălţuită şi din lemn de tei, fag, răchită; 2) din metal, în special cele din metale rare sunt strânse (ascunse) bine undeva în gospodărie şi nu sunt folosite decât la evenimente mari (întoarcerea fiilor din război, de ziua cuiva, la nunta de aur, de anul nou etc.). Masa la români prin obiectele folosite şi prin ritual sugerează munca pământului şi a păstoritului (ceramica şi lemnul), prin care se face trecerea din terestru în sideral, fiind umbrele concrete, palpabile şi efemere ale celor ascunse (preţioasele însemne) şi prin fragilitatea lor în timp le aminteşte la fiecare îmbucătură că trebuie să muncească, să se grăbească pentru a ajunge la rod, la bucuria roadelor, la nemurire.

Sufletul etern este ascuns în arbori, obiecte, firide dosite despre care nici cel care-l are (el aparţine unei corporalităţi) nu vrea să ştie unde este, *a-l destăinui, a-l comunica altora înseamnă a te autovinde spre sclavie, a nu mai fi tu însuţi, a nu mai aparţine de neamul tău* – de aici setea de libertate şi ura faţă de duşman, chiar şi în condiţiile când şi-a pierdut libertatea fizică, nu şi-a pierdut libertatea morală, individuală de a gândi prin învăţătura neamului său cum să trăiască. *Românul între moarte şi sclavie (de a fi la voia şi cheremul altuia) optează pentru moarte dintr-o predispoziţie fiinţială, din marea învăţătură că un om este egal cu un alt om şi că nemurirea este atât aici cât şi dincolo iar dincolo este de fapt sufletul etern al neamului şi odoarele toate spre împodobirea lui.* Între aceste două rele, *este preferabil răul capital întrucât el te salvează de înjosirea speţei tale.*

Credinţa că pe când omul doarme, sufletul lui iese din trup şi umblă pe unde vrea el, a dat naştere la vraja

Scanned with OKEN Scanner

ademenirii lui prin chemări mângâitoare, a închiderii lui în ceară sau într-un fir de păr şi a uciderii lui, astfel puterea de a discerne între bine şi rău scade, omul devenind o păpuşă a hazardului. Oare magia, vraja, descântecul etc, nu sunt forme iniţiatice în omenie şi cunoaştere!? Păstrarea sufletului etern în omenie prin ea şi pentru ea implica şi sacralizarea unor secrete, de aicea impresia blagiană că românul trăieşte în mister întru revelaţie a trăirii, ori tăinuirea unei tainei nu este altceva decât îngroparea comorii în trup, a nemuririi în fizic. Şi azi se obişnuieşte ca cel mai apropiat de muribund să fie lângă el până îşi dă duhul pentru a afla de la acesta ultimul cuvânt, secretul, pe care să-l respecte sau să-l transmită celui căruia este adresat: acest ultimul cuvânt nu este altceva decât învăţătura, pilda vieţuirii prin care se dă seama de cele petrecute pentru a fi ghid pentru cei din viaţă. Ultimul cuvânt al mortului printr-o maieutică ciudată încă din preistorie, când încă nu apăruseră formele primitive de religie, s-a metamorfozat în descântec, aşa după cum remarcă Hipocrate despre terapeutica prin emoţie: „Pentru a vindeca trebuie să ştii să dai pacientului cuvântul şi iarba necesară".

Prin ultimul cuvânt, muribundul ne mai comunică şi ceva despre lumea de dincolo, întrucât el zăcând pe orizontală nu mai are umbră, cu o parte din suflet se află deja pe cealaltă lume. În mitologia populară română este credinţa în duplicitatea existenţei noastre pornind de la faptul că fiecare îşi are umbra sa iar celui căruia i s-a luat umbra trebuie să moară: bolnavul este ridicat în şezut pentru a i se vedea umbra, consistenţa ei arată cam cât mai are de trăit, iar dispariţia ei arată începutul sfârşitului. De la animismul naiv, când omul sălbatic trăia în natura naturală şi credea că fiecare lucru şi fiinţă sunt însufleţite, la credinţa în lumea de dincolo s-a ajuns prin contactul direct cu realitatea însufleţită în duhuri bune şi rele, cele rele fiind mai numeroase, iar cele bune fiind ale rudelor şi prietenilor: în unele sate din

Scanned with OKEN Scanner

Maramureş şi acum nu se aşează gard între casele familiilor din acelaşi neam, numai dacă s-au certat între ele, aceasta arătându-ne raporturile etice într-o microetnie şi apariţia sufletelor rele în zona naturii umanizate prin trăirea generaţiilor dispărute.

Această experienţă umană a dus la distincţia netă, la ruptura chiar, dintre viaţă şi moarte, dintre bine şi rău acceptată cu greu şi cu multe rezerve de înţelepciunea făuritorilor de basme. În povestea „Dumnezeu şi Dracul" citim: „Dracul există de la începutul lumii şi era frate bun cu Dumnezeu. Pe atunci era căpetenia îngerilor şi avea sub îngrijirea lui şi pământul. Dumnezeu îi dăduse şi un zapis prin care îl întărea ca stăpân.", iar în urma multor fărădelegi comise de Scaraoschi, deşi răbdarea lui Dumnezeu este mare, fratele l-a pedepsit, spunându-i: „Mi-ai fost frate până acuma, dar de azi ne-frate să-mi rămâi. Ai căutat cu sufletul tău spurcat să te înalţi mai sus decât mine. Ei, bine, de adâncul adâncurilor să ai parte...De atunci frăţia dintre el şi Dumnezeu s-a desfăcut, iar oamenii i-au pus numele Nefrate sau Nefurtate sau Nefurtache", care ne duce cu gândul la egalitatea din comuna primitivă, la primele diviziuni sociale ale muncii (Dumnezeu cu păstoritul, Diavolul cu agricultura) şi la adâncirea diferenţelor materiale în societatea românească: la apariţia haturilor şi a gardurilor, la împărţirea preferenţială a averii părinteşti, multă vreme în gospodăria de bază rămânea stăpân cel mai mare dintre feciori (în Ardeal şi cel mai mic dintre feciori (în Moldova) – acest obicei era respectat de toţi, însă în mod tacit ceilalţi fraţi se supărau sau se revoltau dând naştere la conflicte asemuitoare celui din mitul sus numit.

Deci un bine iniţial se transformă în rău, cauzele sunt multiple, însă prioritate are natura relaţiilor de proprietate, tendinţa de a fi mai stăpân al unuia faţă de altul: toate războaiele din basme îşi au ca motiv dorinţa de posedare a

Scanned with OKEN Scanner

unui obiect sau a unei ființe frumoase, căci nu se făcea încă distincție între mai scump, mintea nu deosebea obiectele decât după înfățișare și nu după valoare, ursul era urât și agresiv, iepurele era frumos și cuminte, putea să-l vâneze ușor iar carnea lui era fragedă în timp ce pe urs nu îl putea vâna decât greu iar carnea lui era ațoasă, deși, curios lucru, uneltele de vânătoare s-au perfecționat mereu. Când putea să-l împuște ușor, omul uitase deja ce gust are carnea de urs. Și azi pe triburile sălbatice din America Latină sau Africa poți să le amăgești cu mărgele de sticlă strălucitoare sau strident colorate obținând de la ele diamante și perle.

Binele și răul au atât un specific etnic cât și universal, între naștere și moarte, între paradis și infern gândirea hindusă a așezat purgatoriu și logica trivalentă, așișderea doctrina creștină, gândirea poetică italiană și filosofia hegeliană, gândirea populară românească a așezat nunta, logodna soarelui cu luna se împlinește în nuntirea dintre fecior și fecioară.

Cele trei faze ale existentului uman din filosofia indiană, creștină și germană – nașterea, suferința și moartea întru purificare spre a atinge absolutul, se prefigurează în viziunea românească în naștere (Doina, contrar părerii lui Cantemir și Hașdeu care o credeau un fel de cântec de război, noi considerăm că este un cântec de leagăn sau de scrânciob), nuntă (balada) și moarte (basmul, transmiterea învățăturii) sau venirea din veșnicie, din apa vie, care nu-i încă viața adevărată, statornicirea ființei între cele două neființe, trecerea spre veșnicie, către apa moartă și din osmoza apei vii cu apa moartă ia naștere viața adevărată.

Din concepția despre bine și rău decurge concepția despre viață și moarte, „se manifestă spiritul său echilibrat și armonios, iar trecerea în neființă, ca în balada Miorița (autorul se lasă păcălit de interpretările lui Mircea Vulcănescu, Lucian Blaga și Mircea Eliade) este văzut ca un

Scanned with OKEN Scanner

eveniment cosmic firesc şi necesar, încheiat cu un ritual ce îl leagă pe om încă odată de peisaj, de fiinţele văzute şi nevăzute, de generaţiile care se succed, preluând întregul patrimoniu de tradiţii şi simţiri, şi odată cu el, sensul trecerii sale prin lume şi istorie"(10

Această înţelegere de ansamblu a gândirii populare l-a făcut pe Brâncuşi să spună că „Frumosul este echitatea absolută", „Când nu mai suntem copii, suntem deja morţi", „Nu cred în suferinţa creatoare" şi „În artă, ceea ce importă este bucuria. Aveţi fericirea să contemplaţi (să vă minunaţi). Aceasta este totul", „Trupul omenesc este frumos numai în măsura în care oglindeşte sufletul" şi referindu-se la sărut (nuntă): „...misterul fecundăţii şi al morţii rămâne însuşi misterul acestei iubiri – care va supravieţui chiar şi dincolo de mormânt...", ca-ntr-un aforism să rezume căutările făcute de noi în creaţia populară: „Însă sculptura nu este altceva decât apă. *Apa însăşi*!" (s.n.), gândindu-se şi el, probabil, ca şi noi la apa iniţială, care nu era împărţită în două, în apă sărată şi apă dulce, apă moartă şi apă vie, născătoare de viaţă eternă.

Aşadar, maleficul din proverbele: „Tot răul spre bine", „Rău cu rău, dar mai rău fără dânsul" şi „Ieşi rău/ Din pârău,/ Că-i mai rău/ Fără rău" exprimă şi principiu că „Din două rele alege pe cel mai mic" care a fost într-adevăr ghid orientativ pentru români în zbuciumată lor istorie, însă ne arată şi o anume atitudine a omului concret pentru care oricât de negru ar fi dracul, el are disponibilităţi sufleteşti în a se îmbărbăta că „Nu-i diavolul aşa de negru", *adică va găsi el până la urmă o soluţie de a depăşi regresul istoric, nedreptatea şi ura.*

Şi dacă „Tradiţia noastră e fără vârstă ca frunza verde; ca matricea stilistică, ea face parte din logosul inconştient"(11 nu înseamnă că „...virtutea personală a omului nu influenţează deloc asupra mersului lucrărilor, *că românul nu tinde niciodată să se revolte împotriva a ceea ce există sau a ceea ce se întâmplă, suprema lui dorinţă fiind anihilarea acţiunii,* moartea (răul

Scanned with OKEN Scanner

suprem, s.n.)"[12] şi nici împăcarea cu suferința în rânduiala impusă, ci ea reprezintă latura dinamică a vieții spirituale care a umanizat mereu natura umană prin fapte bune şi jertfe; întreaga istorie a neamului este presărată de mormintele celora care s-au jertfit pentru independență, libertate şi dreptate socială şi prin idealul lui mereu fărâmițat într-un şir de amânări nu şi-a pierdut încrederea în ziua de mâine, iar proverbele sunt în esență experiența de viață şi cuget a unui om concret, ele diferă de la zonă geografică la zonă etnografică şi a le generaliza fără a le afla substratul este nu numai o gravă greşeală, dar şi o defăimare a comuniunii umane.

Primul proverb se referă *la scoaterea spinilor din picior* (faza când ciobănaşii umblau desculți) cu vârful costorului sau a secerii, provocând dureri, iar după aceea rana se vindeca spre bine; prin extensie, având în vedere chirurgia populară, cuprindea vindecarea mâinilor, coastelor, picioarelor rupte, care puneau la loc provocând dureri îngrozitoare, ca apoi proverbul să se refere şi la acte şi fapte umane, cum ar fi fost războiul dintre turci şi tătari, deşi bună parte din lupte se petrecea pe pământul strămoşesc, era, totuşi bine, că cele două puteri ieşeau mult slăbite din război îngăduindu-i să-şi cucerească libertatea sau „Înalta poartă" fiind victorioasă îl scutea câțiva ani buni de plata haraciului pentru ca populația să se refacă de pe urma distrugerilor.

Al doilea proverb, care a dat şi dă multă bătaie de cap interpreților vieții laice şi religioase, teologiilor şi folcloriştilor este un fel de prelucrare al celui de al treilea, excluzându-se concretul sau îndeletnicirea, răul devenind el însuşi superlativ, suportând grade de comparație prin el însuşi, tehnică des uzitată de creatorii populari şi care îşi are originea în bunul obicei al daco-românilor, fie din mândrie, fie din circumspecție, de a se compara cu ei înşişi şi mai puțin cu vecinii sau cu alții întrucât credeau că au atins o

Scanned with OKEN Scanner

anumită perfecțiune deci, al treilea proverb invocă: „Ieşi rău/ Din pârău/ Că-i mai rău/ Fără de rău!" indicându-ne pescuitul peştilor răpitori, care nu arar îl muşca pe om provocându-i răni, însă fără acest necaz foamea ar fi fost dezastruoasă sau indiguirea, forțarea râului de a ieşi din matcă în vreme de secetă, chiar dacă se inundau anumite parcele cultivate, se salva recolta în general. Prin analogare „Este mai frumoasă decât frumoasă", păstrându-şi nectarul amar, răul este mai rău decât răul care nu vine, căci acesta nu este doar sursă de admirație sau adulare, el are o direcție utilă şi o funcție socială reglatoare şi vine dintr-o experiență strict individuală, aşa spune femeia despre bărbatul ei curvar sau bețiv, că-i un rău la casa omului, însă dacă îl ia la război este mai rău fără de rău şi se roagă cerului să i-l aducă teafăr acasă – *nici vorbă de o pornire ancestrală a românilor către răul cosmic şi supuşenie oarbă în fața maleficului*, ci este vorba de o adâncă şi diferențiată înțelegere a existenței vii, *de a fi a lumii în lume* şi de a descifra bunul şi utilul în lucruri şi evenimente care *apar prin excelență purtătoare de rău şi nenorocire.*

Moartea este răul care nu mai poate fi îndreptat în cazul când acționează din afară, încălcându-se ordinea naturii umanizate şi codul moral. Cu toate că ea reprezintă răul cel mai rău, în alte ipostaze decât cele arătate, ea este de preferat vieții amărâte în subjugare, pentru că: „Decât o săptămână vrabie, mai bine o zi şoim". De aceea moartea eroică pusă în slujba comuniunii sau a unui ideal moral nobil capătă dimensiuni etice mobilizatoare în conştiința posterității, deoarece „Fapta bună nu moare niciodată".

Ca un corolar al omeniei este acest îndemn: „Oricine eşti, şi oriunde eşti şi oricum eşti, adu-ți aminte că om eşti". Omul, indiferent de situația social-istorică în care se găseşte, prin simpla conştiință a Sinelui asemuitor cu întregul, ca făcând parte dintre ai lui, trebuie să facă tot ce îi stă în putere pentru a nu-şi înjosi condiția de om, că nici averea şi nici

Scanned with OKEN Scanner

puterea nu se cade să te înstrăineze de propria-ţi esenţă. Poate şi faptul că românul a avut mai întotdeauna gospodăria lui, nu a fost dependent de mijloacele de producţie ale altora, a făcut posibil ca alienarea omului, a îndepărtării lui de esenţa umană să nu aibă loc ca în ţările supercivilizate, unde individul se simte străin, singur, azvârlit în lume, lipsit de cămin şi fără de rost.

Dacă binele izvorăşte din tăria individuală sau colectivă sau a forţelor naturale înzestrate cu însuşiri supraomeneşti, având o finalitate utilă sau metafizică, frumosul nu reprezintă altceva decât forma ideală, felul de substanţializare sau fenomenalizare al binelui, care conţine în şi de la sine tendinţa sofianică de a deveni dintr-un bine anume, particular, într-un bine suprem, identic cu legea morală universală şi cu veşnicia.

Frumosul şi urâtul sunt vestimentaţia aparentă a prefacerilor care au loc înăuntrul binelui şi al răului şi în confruntarea dintre bine-rău. *Având în seamă că orice conţinut autentic se poate exterioriza într-o multitudine de forme fără a-şi dezvălui întotdeauna esenţa pură, românii au adoptat o anumită rezervă faţă de frumos, nu pentru că nu l-au preţuit sau nu-l preţuiesc, ci pentru că au simţit îndemnul raţiunii de a-i pătrunde rostul, deseori acaparator pentru individ.*

Îndoiala care îi bântuie asupra frumosului este asemuitoare cu îndoiala socratică asupra adevărului, dacă el este sau nu şi binele. Iată câteva structuri arhetipale: 1) Urât (bun) ajută la momentul crucial, deci trece prin Omenie şi devine Frumos, spre exemplu: „Bărbatul trebuie să fie mai frumos decât dracul", după trecerea prin nuntă el se schimbă; cele mai ilustrative exemple avem în basme, unde animale fioroase se prefac în oameni minunaţi; 2) Urât (rău) trece printr-o experienţă umană, căsătorie, nuntă, război etc. şi devine Frumos (bine), cum se întâmplă cu mulţi zmei din basme; 3)Frumos (rău) se îndepărtează de Omenie şi devine

Scanned with OKEN Scanner

Urât (bine) şi 4) Frumos-bine, unitate ideală, trecând prin Omenie devine Nemurire, toate basmele cu Făt-Frumos şi Ileana Cosânzeana. În multe din ele, Făt-Frumos, pentru a-şi găsi mireasa ideală, neîntrecută în frumuseţe şi vrednicie, trece printr-un noian de încercări şi suferinţe, care-l călesc şi îi justifică dorinţa.

În ultima structură observăm că Binele şi Frumosul sunt unite nu de dragul de a idiliza existenţa ontică, ci dintr-o credinţă străveche şi cu un anumit scop: 1) Zamolxis este rege (Binele pământului) şi zeu (Perfecţiunea spre care tindem), de aceea pentru a nu fi înşelaţi de către alţii, Făt-Frumos (urmaş, copil-minune, voinic) este pus în situaţia de a arăta dacă stăpâneşte sau nu arta nemuririi în contexte naturale şi sociale dintre cele mai grele şi mai contorsionate: *el are un rol mesianic şi în consecinţă faptele lui sunt o realitate ideal umanizată spre care aspiră fiecare membru al obştii care ascultă basmul respectiv.*

Deşi frumosul depinde de subiectul care îl receptează, prin acesta, nuanţându-se de la individ la individ, putem discuta despre structuri arhetipale existente în gândirea populară, care dovedesc fără tăgadă că frumosul nu-i „numai ce-mi place mie", ci el este o năzuinţă colectivă şi când se împlineşte în obiecte sau fiinţe, atunci: „Ce e frumos la toţi place".

Atât în proverbe, cât şi în basme sau poezie apar simboluri ale frumosului cu valoare universală, aşa: „Oglindă să te arăţi la supuşii tăi, ca uitându-se la tine să ia pildă de la tine", fată-floare (zână-bună), Făt-Frumos (voinic bun şi viteaz), fecior-brad etc. Poporul face distincţia dintre frumosul natural şi uman. Asupra frumuseţii naturale planează o anumită suspiciune şi neîncredere: „Frumuseţea cui nu-i place /Dar nu ştii în ea ce zace /" sau „Decât un car de frumuseţe, mai bine un car de minte", generate probabil

Scanned with OKEN Scanner

de instabilitatea sentimentală a celora cu însuşiri fizice deosebite.

După ce am surprins, pornind de la folclor, unitatea în opoziţie a moralei şi artei în existenţa umană, a felului cum gândul românesc concepe şi trăieşte frumosul şi binele, răul şi urâtul, putem conchide că ele se nasc din şi în Omenie, pendulând într-un repetat suiş şi coborâş *între trăire şi veşnicie* având ca ţel suprem nemurirea omului şi a universului.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IV

SENSUL VIEȚII ŞI AL MORȚII LA ROMÂNI

Cultura, în dezvoltarea ei, păstrează în sine şi poartă cu sine motivele inițiale de la care a pornit, accentuându-şi originalitatea în contemporaneitate. Între natură şi eul creator comunicarea este reciprocă, distanțele se măresc prin sfera rațiunii, care interpune între om şi peisaj obiectele gândirii; cu toate acestea, analiza structurală a folclorului românesc *ne arată că diversitatea extraordinar de bogată a creației populare este, totuşi, rezultată dintr-un număr limitat de motive generatoare.*

Istoriceşte este dovedită că procesul indoeuropenizării a început încă din epoca neolitică şi deci de pe atunci s-au pus bazele neamurilor tracice. Continuitatea etnico-culturală tracică în regiunea carpato-danubiano-balcanică este dovedită şi prin noile descoperiri arheologice de pe teritoriile României, Bulgariei, Iugoslaviei, Ungariei şi Ucrainei. Legăturile tracilor cu diferite popoare ale antichității, îndeosebi cu lumea greacă, ne sugerează că în acele vremi oamenii nu numai că schimbau obiectele produse prin muncă, ci şi motivele, concepțiile, stările afective şi volitive, care au stat la baza producerii lor. *Modul de a vedea, de a gândi şi de a crea lumea – iată elementul catalizator al raporturilor intercomunitare, al dialogului economic dintre oameni.*

Pornind de la Diogene Laertios, care spune: „...însă cei care atribuie străinilor inventarea filosofiei îl citează pe tracul Orfeu, numindu-l filosof şi socotindu-l cel mai vechi dintre toţi. Dar, ţinând seama de ce fel de lucruri a spus despre zei, nu ştiu dacă acesta poate fi socotit filosof, nici cum să-l numesc pe acela care se încumetă prin mijlocirea vorbirii să învinuiască pe zei de toată suferinţa omenească, ba chiar şi de faptele ruşinoase săvârşite destul de rar de câţiva oameni”[1]. Important în acest text este faptul că Diogenes Laertius acceptă originea tracică a lui Orfeu, care a trăit între secolele XIV-XII î.e.n. şi care, venind în Grecia, aducea cu sine felul de a fi al tracilor şi viziunea lor moral-profetică asupra lumii.

Orfeu se născuse din Oiagros (om, dar şi fluviu din Tracia) şi crescuse în climatul geografic şi spiritual al Traciei, unde omul ajunsese deja să se aprecieze pe sine în raport cu celelalte vieţuitoare şi fiinţe proprii lui imaginaţii, definindu-şi locul şi menirea prin ele. Zeii greci, apoi basileii şi preoţii ucideau sclavii ca şi cum n-ar fi fost oameni şi uneori îi dădeau drept hrană altora; iar mai târziu, marele Aristot, va considera sclavii drept unelte vorbitoare faţă de care stăpânul poate să ia orice măsură.

Credem că orfismul nu a fost productul unui spirit izolat, ci reprezintă prin temeritatea cu care şădeşte omul în centrul cosmogoniei, stadiul deosebit la care ajunsese cultura tracică cu mii de ani în urmă. Astfel, versurile lui Aristofan din piesa „Broaştele”: „Într-adevăr Orfeu ne-a dezvăluit misterele din iniţiere /şi totodată cum să ne ferim de a săvârşi omoruri; /iar Musaios (alt trac) tămăduirea bolilor şi tâlcul oracolelor /” sunt interpretate de către I.M. Linforth în trei chipuri: 1) Orfeu pune capăt canibalismului; 2) Îndepărtează pe oameni de omor şi 3) Înlocuieşte drept hrană de bază oamenilor, *carnea prin cereale*. Dezvoltând tezele lui I.M.Linforth, putem afirma că în Tracia etapa

Scanned with OKEN Scanner

canibalismului fusese depăşită cu mulţi ani înainte de naşterea lui Orfeu, întrucât el nu numai că ia atitudine faţă de această îndeletnicire, ci şi iniţiază pe oameni cum să se dezbare de ea: prin trecerea de la viaţa sălbatică şi haotică, la viaţa domestică şi organizată, care devine posibilă numai prin practicarea raţională a agriculturii – *încă o dovadă în plus că românii au fost mai mult cultivatori decât păstori.* Omul nu mai rămâne la discreţia hazardului, devine centru gravitaţional al proprii sale acţiuni transformatoare, emancipându-şi fiinţa în existenţa vie, insuficient diferenţiată în lucruri şi vieţuitoare.

Aceste elemente preţioase vor fi prefigurate în cosmogonia orfică, după cum ne arată schema întocmită de Hieronymos şi Hellanicos:

Materia —— apa —— pământul —— Cronos cel fără bătrâneţe ——
Eter Haos Erebos —— ou —— zeul cu două trupuri.

Conceptul de materie era necunoscut pentru acea vreme, de aceea ni se pare neverosimilă ontogeneza printr-un principiu atât de abstract întrucât în textul lui Damascius citim: „Căci la el (Orfeu) *apa era principiu tuturor lucrurilor* (s.n.), din apă s-a depus mâlul, iar din amândouă a luat naştere un dragon cu cap de leu crescut în câte o parte, în timp ce în mijlocul lor era chipul unui zeu”[2].

Menţinând, deocamdată, cercetarea noastră în sfera ipoteticului, putem să spunem că pentru Orfeu existenţa a tot ce fiinţează îşi află şorgintea în Oiagros, adică în râurile tracice născătoare de viaţă, pe al căror văi înflorea secara, rodeau livezile şi păşunau turmele de oi şi capre. Din rostogolirea infinită a apei pe jgheaburile de gresie, scăldând în unduirea clipocitoare lumina de cristal a soarelui şi lumina de lămâiţă a lunii, s-a născut timpul, nu ca o forţă de eludare, ci ca o forţă de ordonare a elementelor naturale în succesiunea zilei şi a nopţii.

Scanned with OKEN Scanner

Quitonul uriaş pe care-l zămisleşte timpul din apă, lut, lumină, întuneric şi haos (motiv liric reluat în poemul filosofico-ermetic de către Ion Barbu în „Oul dogmatic") nu-i altceva decât acelaşi om pe care l-a făurit Prometeu la greci sau acelaşi Adam pe care l-a conceput Dumnezeu la evrei, cu distincţia că din oul orific nu apare omul ca operă a creatorului, *ci omul însuşi apare ca zeu, stăpân pe pământ şi cer.* Omul nu mai este rezultatul unei dorinţe de răzbunare pe zei şi nici opera demiurgului plictisit de armonia absolută, *el este curgerea apei din infinit şi anorganic prin lut şi timp către organic, este lăcaşul în care se bate apa moartă şi apa vie întru înfăptuirea naturii umane. El este încununarea firească a chintesenţei dintre elementele disparate ale naturii, - prin el, ele devin veşnice.*

Când, mai târziu, Herodot va spune: „...primul popor pe care îl supuse Darius au fost geţii care cred că sunt nemuritori...apoi, acest Zamolxis fiind om a servit la Samos ca sclav; a fost chiar rob al lui Pitagora...;în urmă însă, îmbogăţindu-se, s-a întors în ţara lui", c-apoi în altă parte să arate că: „geţii sunt cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci", ne va duce cu gândul la învăţătura lui Orfeu, la fondul ideatic al mitologiei tracice care, rătăcită în împrejurări istorice tragice, a fost readusă în vatra strămoşească de către Zamolxis. De observat că Zamolxis după ce a suportat sclavia la un oarecine reuşeşte să ajungă – şi credem că nu întâmplător – sclavul şi prietenul lui Pitagora.

Este cunoscut că Pitagora, ca un mare filosof poliglot, asimilase în doctrina lui şi elementele principale ale orfismului, îmbinând într-un mod original cultura artistică şi visarea cu activitatea practică şi cultura ştiinţifică. Zamolxis poseda doar frânturi (cânturi răzleţe) din mitologia străbunilor; de aceea el va veni la Pitagora cu intenţia vădită de a regăsi liantul acestor fragmente, cu ajutorul căruia să reconstituie codul moral-religios al înaintaşilor pentru a-l reda fraţilor întru salvarea etnică. Învăţătura lui este un fel de

Scanned with OKEN Scanner

reînsămânțare a ogorului vlăguit de secetă, care, de data aceasta va germina umplând de roade conștiința și faptele oamenilor.

Schema (doctrina) orfică, în lumina celor arătate, va suferi o simplificare prin esențializare pentru a ușura înțelegerea și practicarea ei de către geto-daci și Oiagros (apa, fluviul cu unduiri line de caval și răbufniri impetuoase de bucium) se va transforma în învățătură, în logos, în glas de părinte, identificându-se cu Zamolxis; iar respectarea evlavioasă și practicarea învățăturii, al codului moral de către oameni în existența umanizată îi va face pe aceștia să se înțeleagă și să se respecte, să fie uniți și viteji în fața dușmanului căci prin actele sociale se eliberează de ce este dăunător în firea umană și își cuceresc nemurirea în conștiința posterității. Iată cum se reaprind cele trei motive existențiale din viziunea orfică în perioada de închegare și consolidare a statului geto-dac:

1. Zamolxis ——— Omenia ——— Nemurirea
2. Învățătura ——— Aplicarea învățăturii ——— Roadele învățăturii;
3. Copilăria (inițierea în cunoașterea apei, a principiului primordial dătător de viață și a lumii imediate) ——— Tinerețea și maturitatea (cunoașterea pământului, a muntelui, nunta și trăirea lumii) ——— Bătrânețea și moartea (retrăirea apei, a pământului și a lumii prin evocare și prin translarea apei inițiale în cer).

De o importanță covârșitoare în descifrarea și dezvăluirea sâmburelui acestei originale cosmogonii etico-etnice sunt cele câteva pasaje din Charmide-sul platonician din care reiese că însuși Socrate, luând parte la războiul de cucerire a cetății Potideea, a învățat de la un trac arta vindecării prin descântec, el spune: „L-am deprins acolo în

Scanned with OKEN Scanner

tabără de la un trac, unul dintre medicii lui Zamolxis, despre care se zice că stăpânesc *meşteşugul de a te face nemuritor* (s.n.). Şi spunea tracul acesta, că medicii greci pe bună dreptate iau seama la cele pe care tocmai le pomeneam; numai că Zamolxis, adăuga el, regele nostru, care e zeu, arată că, după cum nu trebuie să încercăm a vindeca ochii fără a vindeca capul, ori capul fără să ţinem seama de trup, *tot astfel nici trupul nu poate fi însănătoşit fără suflet (s.n.)* aceasta e şi pricina pentru care medicii greci nu izbutesc să vindece cele mai multe boli: ei nu se ridică până la întregul de care ar trebui să se îngrijească, iar dacă acestuia nu-i merge bine, nici partea nu poate să se însănătoşească. *Şi toate de aici pornesc* (s.n.), îmi lămuri el, *de la suflet* (s.n.): atât cele rele cât şi cele bune ale trupului ori ale *făpturii noastre depline* (s.n.), şi de aici se revarsă ele, aşa cum de la cap totul se răsfrânge asupra ochilor. Prin urmare, *mai ales sufletul se cade îngrijit*, dacă avem de gând să aducem la bună stare atât capul cât şi restul. *Iar sufletul*, arăta el, dragul meu, *se îngrijeşte cu anume descântece şi descântecele acestea nu sunt altceva decât rostirile frumoase* (poate dintre acestea: „Luna-n cer, lupu-n pădure şi piatra-n baltă. Aceşti trei fraţi când se vor întâlni şi vor vorbi, îşi vor da bună ziua şi când vor mânca şi bea la un loc, atunci să mă doară pe mine capul. Atunci şi nici atunci... sau „de apucat": „Să ieşi cu întâmpinările tale,/ Cu tâlniturile,/ Cu frigurile,/ Cu fiorile,/ Cu ameţelele,/ Cu răcorile,/ Cu zobeala,/ Cu fărâmiala/ Cu fârşala... sau de descântec de şarpe: „Cararate/ Conotpate/ Netei/ Congopate/ Corban/ Cruce", care aduce cu descântul de muşcătură de câine din latina medievală „caracaruce, senel, emmanuel" sau: „La o răchită,/ Este o fată împodobită,/ Cu un ochi de apă şi unul de foc/ Cel de apă stinge pe cel de foc/ Cum stinge focul pe apă,/ Aşa să se stingă deochiturile...sau: „Nu leg gura ciobotei,/ Leg gura lupului,/ Să mănânce când i-oi duce/ Şi să apuce când i-oi zice.../). *Din asemenea rostiri se iscă în suflet înţelepciunea* (s.n.) iar

Scanned with OKEN Scanner

odată ce acestea iese la iveală şi stăruie în noi, îi este lesne să deschisă calea sănătăţii şi către cap şi către trupul tot... Eu, aşadar, am să-i dau ascultare, căci am jurat-o şi sunt dator să-i dau ascultare; iar ţie, dacă vei vrea, după îndemnurile străinului, să-ţi înfăţişezi întâi sufletul spre a fi descântat cu *acele descântece trace* (s.n.), îţi voi da leacul pentru cap; dacă nu, n-aş prea avea ce să fac pentru tine..."[3]

Platon nu mai spune descântecul fiindcă, am impresia, că nu l-a auzit de la Socrate sau şi mai verosimil era şi pe atunci credinţa că descântecul îşi pierde puterea magică dacă e spus altuia sau cuiva mai în vârstă, el trebuia prins pe furiş, prin furarea şoaptelor, aşa se face că multe dintre ele se rezumă la tânguiri şi invocaţii incoerente şi ilogice. Credem că era un descântec de deochi ce se mai găseşte din belşug şi astăzi în popor şi care se bazează pe efectul incantoriu şi sugestia magică a verbului incongruent şi ininteligibil pentru a vindeca de melancolie pe tinerii rătăciţi în dor.

Platon foloseşte aserţiunea: „stăpânesc meşteşugul de a te face nemuritor", faţă de judecata constatativă a lui Herodot: „geţii care trăiesc în credinţa nemuririi", la care filosoful o cunoştea şi prin această afirmaţie el ne relevă o latură mai puţin cunoscută de către marele istoric, şi anume: *nemurirea nu era o credinţă mistică, sterilă, era o îndeletnicire, un mod de viaţă activă, care statornicea echilibru între corp şi psihic.* A stăpâni un meşteşug presupune, implică obligatoriu, să-l fi învăţat; deci se pleacă de la formele arhetipale şi prin practicare virtuţii morale se ajunge, pe un plan superior, la modelul iniţial, iar modelul nu-i altcineva decât regele Zamolxis (învăţătura) simbolizând unitatea contradictorie dintre apă şi pământ, dintre copilărie şi maturitate, dintre învăţătură şi roadele învăţăturii, care se împlineşte în el însuşi ca zeitate, ca început al veşniciei actului moral, căci toate pornesc de la suflet şi prin suflet se ajunge la înţelepciune, unul din atributele esenţiale ale nemuririi.

Scanned with OKEN Scanner

Descântecele magice în medicina populară aveau o raţiune aparte, întrucât prin „rostirile frumoase" spuse la căpătâiul bolnavului, nu numai că îi redeştepta setea de viaţă şi încrederile în propriile puteri, dar îi invoca şi muzica în care s-a născut şi cântecele de botez şi susurul râurilor în fluierul copilăriei. Cercetările moderne de psihanaliză, sondând subconştientul şi inconştientul uman, recomandă folosirea muzicii şi a poeziei în tratarea unor maladii nevrotice, ceea ce strămoşii noştri o făceau cu mii de ani în urmă. Vedem că este o relaţie funcţională între sănătatea conservată printr-o metodă totală, folosindu-se mijloacele terapeutice, descântecul şi nemurirea; aceasta din urmă înlătură răul sau părţile bolnave, dând omului o tărie sufletească neobişnuită după ce a trecut printr-o suferinţă. Descântecele nu-s altceva decât partea din mitologia şi din istoria noastră învăluite în ceaţa misterelor; sub învelişul lor enigmatic şi incantator se ascunde, precum fata morgana, inima şi sufletul traco-daco-românilor. Faptul că strămoşii noştri posedau o cultură orală extrem de bogată, ne îndeamnă să-l citãm din nou pe Marshall Mc Luhan că: „cu cât pătrundem în păturile mai adânci ale conştiinţei nealfabetice, cu atât mai des dăm de cele mai progresiste şi diferenţiate idei ale ştiinţei şi artei veacului al XX lea"[4]. Întrucât din domeniul ştiinţelor am dat un exemplu mai sus, nu ne rămâne decât să arătăm că şi arta secolului nostru preia quitonul orific născător de viaţă şi perfecţiune, în formele sculpturale fluide pornite din ovoid şi oval.

Rostirea frumoasă o regăsim şi astăzi sub formă de descântec, cântec, oraţie de nuntă şi doină. H.P.Haşdeu în eruditul studiu: „Doina. Originea poeziei poporane la români" după ce face o incursiune savantă în limbile indo-europene ajunge la ideea că doina, deşi comună într-un timp populaţiilor tracice, s-a păstrat numai la daci, având multiple funcţii sociale, morale, muzicale (s-ar putea ca doina să

Scanned with OKEN Scanner

derive din Diony, numele prescurtat al zeului Dionysos, denumind cântecele de alean şi tristeţe ce se cântau de către păstori şi agricultori întorşi la vetrele casei sau după ce culegeau viile, când se înăsprea vinul).

Descântecul la care se referă Platon se îmbogăţeşte şi rosturile lui se nuanţează de la cântecul de leagăn până la bocetul mortului. Doina este cântată de o singură persoană în clipele de singurătate, având un caracter de intimitate, de alinare sau tânjire; sufletul dialoghează cu sine despre trăirile consumate sau despre nădejdi şi puterea lui de modelare şi statornicire în veşnicie a actului moral – ceea ce Socrate va numi zeul său lăuntric, daimonul.

Cosmogonia melodico-magică a lui Orfeu şi Musaios, descântecul tracului necunoscut, poemele rătăcite în marea vremii ale lui Ondine despre care ia aminte Ovidiu, sunt sonuri din Doina, care constituie doctrina lui Zamolxis, testamentul de aur ce l-am primit moştenire de la înaintaşi. Este ştiut că şi în zilele noastre în unele zone ale ţării, copii se dau în scrânciob îngânând: „Daina, daina!", care pentru ei are înţelesul de odată şi încă odată (învăţătura se fixează prin repetiţie); iar mişcarea membrilor, a trupului şi a capului sunt asemănătoare cu cele ale unui înotător, ceea ce pare a reda unduirea zgomotoasă a apei.

Şi în prezent se mai obişnuieşte ca după părăsirea leagănului, copilul să fie dat daina şi dăinit de tatăl lui pe vârful picioarelor. Acest obicei atestă că pentru străbunii noştri geneza umană se îngemânează cu geneza Doinei (analoagă într-un fel cu acea vrajă mirifică -moira- care la greci a dat naştere pământului - iubirii-luminii). Iată cum sună un cântec din Ardeal: „Doina din ce s-a făcut /Dintr-o gură de mic prunc /L-a lăsat maica dormind /L-a aflat doina zicând", în care bucuria biologică de a fi în existenţa umană devine incantaţie inspirată de forţele vitale şi soma inocenţei, tinzând spre mişcare şi râu.

Scanned with OKEN Scanner

Nu întâmplător în Argonauticele lui Apollonius din Rhodos (sec.III) găsim aceeaşi idee redată, bineînţeles, într-o altă formă, însă accentul căzând tot pe interferenţa, fuziunea şi anologarea existenţei fizice cu natura umanizată, între lumea obiectivă şi natura înconjurătoare subiectivizată – *pentru noi orice punct sau spaţiu din univers pe care a întârziat gândul şi imaginaţia omului este umanizat şi în consecinţă intră în natura lui ca un fel de areal, lumea omului nu este numai lumea trăită, ci şi cea visată şi închipuită, doar menirea lui nu se reduce la capacitatea de a fi în lume, el este lumea pentru alte lumi.* „Şi prinzând Orfeu (aici Orfeu simbolizează inocenţa, deci copilăria) cu mâna-i stângă cithara, încerca să înalţe un cântec (deci îl îngâna în sine, încă nu ştia rostirea şi prin această îngânare se elibera de soma substanţială, tinzând spre cânt şi prin cânt spre unitatea cosmică). Apoi, mai târziu: „Porni să cânte felul cum pământul, cerul, ba chiar şi marea odinioară îmbinate laolaltă într-o unică formă,/ au fost despărţite de nimicitoarea vrajbă..."[5]

Ultimul text se oglindeşte în primul text având aceeaşi osatură, ce ne arată că ontosul cosmic şi ontosul etnic se întrepătrund şi se împlinesc în şi prin ontosul etic. Nu cumva Doina este aceea care prin melosul ei inefabil, tânguitor ca vântul florilor ofilite sparge armonia primară pentru a recrea la nivel uman opoziţia dintre apă, pământ şi cer!? Şi dacă presupunem ca verosimilă originea doinei din numele lui Dionysos, la reîntoarcerea căruia visa Nietzsche scriind: „...nu cunosc un simbolism mai înalt decât acest simbolism grec (trac, după cum este cunoscut, s.n.), cel al cultului dionisian"[6] şi al cărui nume era incizat pe o tăbliţă din Pilos cu di-wo-nu-so-jo, înseamnă că menadele, vestalele, buchantele şi hyadele sub influenţa vinului gângureau, cântau şi jucau între ele întru proslăvirea celui adulat; nu întâmplător şi *în prezent în anumite zone din Ardeal şi Bucovina de nord, unde s-au conservat mai bine misterele dacice, la botezul copilului nu participă*

Scanned with OKEN Scanner

decât femeile, ele cântă, chefuiesc şi aduc laudă phalusului germinator de viaţă.

În general, religiile populare erau organizate într-un sistem de ceremonii şi ritualuri secrete, pe sexe şi vârste – deşi iniţierea în perioada virginităţii era comună, după căsătorie femeile şi bărbaţii se despărţeau, practicând mistere diferite, însă având aceeaşi tentă de zeificare a germinaţiei în natura umanizată concret. Misterele lui Dionysos, de altfel ca toate religiile de mai târziu, aveau un caracter închis, nu erau accesibil oricui, ci numai celor iniţiaţi aparţinând aceleaşi comunităţi etnice şi constau în ospeţe de carne şi vin vechi de durată cu muzici şi jertfe pentru zeul adulat, că nu degeaba s-a revoltat Orfeu pe Dionysos, cerând ca omul să nu mai mănânce carne, să nu folosească obiecte de lână sau piele şi să nu bea vin deoarece religia excesiv de terestră a lui Dionysos făcea ravagii printre turme şi cirezi, iar oamenii până la urmă se dădeau beţiei uitând gustul muzicii.

Nu-i de mirare de ce marele Burebista a scos viile din rădăcini şi a îndemnat poporul să practice o singură religie: *credinţa în nemurire prin dăruirea în muncă şi vitejie, nu prin dezmăţ şi risipă, doctrină care va înrâuri şi lumea helenistică.* Privind misterele greceşti, S.A.Tokarev, observa cu oarecare nedumerire, că: „În cultul eleusin găsim o idee cu totul neobişnuită pentru religia greacă: *credinţa în fericirea de după moarte* (s.n.).Probabil că religia oficială greacă orientat spre viaţa pământească şi care nu promitea adepţilor săi nimic în viaţa de apoi, în afară de o tristă lâncezire în întunecosul lăcaş al lui Hades, încetase de a mai satisface o anumită parte a poporului. Misterele eleusine (şi ele de origină tracă, s. n.) constituie forma embrionară a religiei mântuirii, premergătoare religiilor soteriologice de tipul creştinismului”[7].

Dacă în cultul lui Dionysos se practica credinţa în nemurire prin lungi şi interminabile ospeţe care duceau la

Scanned with OKEN Scanner

ruină economică şi umană întrucât viaţa era trăită deplin în delirul orgiastic al muzicii în care durerea şi beţia erau sacralizate, *cultul lui Zamolxis propăvăduia nemurirea prin asceză* (observăm cum este valorificat un precept orfic) *temporară, de purificare a trupului şi a sufletului, de întristare la naşterea unui copil întrucât îl aştepta îngrijorarea în existenţa ontică, chinul muncii şi al luptei şi de bucurie şi înveselire la moartea cuiva deoarece acesta se reîntoarce în matricea eternă, în copilăria veşnică;* deci, ospeţele au fost corelate de evenimentele existenţiale ale omului, între ele petrecându-se viaţa activă, creatoare de valori.

În popor, cu particularităţile care decurg din zona etnografică respectivă, priveghiul nu-i doar un motiv de petrecere în memoria celui dispărut; cântul, snoavele, jocul băietanilor, glumele, evocările, etc., au un rost mult mai adânc: de a iniţia rudele apropiate ale mortului în a-l uita ca mort, de a trece pragul vieţuirii din anamnezie în amnezie, în uitare a momentului crucial şi în a se obişnui încă de pe acum cu îndelunga lui absenţă întrucât el este plecat pe un drum lung spre groapă. *Petrecerea mortului reprezintă convertirea sau translarea ritualului de petrecere a mesajului la Zamolxis, care era însoţit de tobe, cavale, buciumi, fluiere pentru a înveseli călătoria.* Aşadar, putem spune: 1) drumul cel lung este drumul către peştera din muntele Cogaion, sub care curge limpedea apă a râului cu acelaşi nume, deci nu-i motiv de întristare deoarece cel desemnat să ducă mesajul la zeu a trecut printr-o încercare-cheie fiind claustrat într-o încăpere subterană aproape patru ani, plecarea lui este o mare sărbătoare; 2) groapa este doar mutarea peşterii din munte pe pământ, a chiliei pustnicului înţelept în curtea bisericii şi ea are ca şi locuinţa subterană darul de a-i reda omului tăcerea iniţială, visarea şi viziunile cromatice; trăirea în peşteră nu era practicată în mod abuziv ca să ducă la deprivarea senzorială întru provocarea stărilor de halucinaţie auditivă, vizuală şi tactilă, *ea reprezintă un cămin provizoriu pentru purificare şi meditaţie*

Scanned with OKEN Scanner

căci şi azi homines religioşi din munţii noştri se îndeletnicesc mai mult cu păstoritul, albinăritul, culegerea poamelor sălbatice şi a plantelor medicinale decât de surghiunirea în beznă pentru a se dezbăra de senzaţii, aceasta contravine atât preceptele religiei vechi cât şi a creştinismului de a nu fi în concordanţă cu natura sau dumnezeirea; 3) groapa reprezintă în credinţele primitive, pântecul matern, liniştea şi fericirea fătului, că în basmele românilor nu i se spune niciodată lui Făt-Frumos, Flăcăul sau Voinicul-Frumos şi 4) toate cântecele care-l însoţesc pe mort în priveghi şi pe drumul spre cimitir sunt o suită de doine, parte din descântecele spuse de moaşă pe pântecul gravidei şi parte din cântecele dionisiace, orfice, dacice şi creştine.

Pornind de la cele arătate până acum, putem reconstitui, într-o primă aproximaţie, cosmogonia tracilor şi îndeosebi a daco-românilor, care, în comparaţie cu cosmogonia grecilor (subliniem că şi Mircea Eliade arată că: „misterele helenice erau toate de origină tracă, adică create în Tracia de către personalităţi al căror nume se cunoaşte şi care erau cu toţii traci”[8]) şi în consecinţă comparaţia nu este forţată, îşi va pune şi mai mult în evidenţă originalitatea. Cosmogonia şi ontophonia la traco-daci arată:

MUZICA (cântec magic, descântec pentru pântecul gravidei-chiton, doină), care acţionează asupra

FORMEI UNICE (substanţa nediferenţiată şi nelimitată) dând naştere apei, pământului, cerului (lumina)

CERUL (lumina) având puterea miraculoasă a ultimului născut acţionează simultan asupra

APEI şi PĂMÂNTULUI, din care se modelează OUL (chitonul strălucitor) din care se naşte ZEUL CU DOUĂ CHIPURI, ZAMOLXIS (zeu şi om în acelaşi timp) care va fi: 1) zeu peste apă şi cer, peste naştere şi moarte; 2) rege peste pământurile lui, trăind în vatra strămoşească şi 3)

Scanned with OKEN Scanner

înţelept şi terapeut. Peste toate câte sunt şi vor fi o îngânare de prunc stăruie.

Iar la vechii greci cosmogonia şi ontophonia arată astfel:

VRAJA (moira, soarta), care acţionează asupra

HAOSULUI (învârtejit şi negru, infinit, fără formă) din care se întruchipează Geea (pământul, dragostea) şi Uranus (cerul),

DRAGOSTEA (având puterea de amăgire a vrăjii acţionează simultan asupra pământului şi cerului din care se naşte OCHIANUS (apa), iar omul va apare mult mai târziu, ca o creaţie nedorită de zeităţi. Peste toate câte sunt şi vor fi stăruie o predestinare fatală, omul este sclavul propriului destin iar propriul lui destin nu-i va fi nicicând accesibil, deşi Socrate îi tot îndemna pe atenieni să-şi caute daimonul (zeul) Fiinţei în propria lor individualitate. Totuşi, s-ar părea că cele două cosmogonii au un factor comun: *cântecul magic şi moira sunt aceeaşi muzică a astrelor de care omul nu se poate apropia decât prin trăirile parapsihice.*

Reduse la elementele primordiale din care s-a zămislit lumea, cele două modele ne arată că traco-dacii puneau la baza existenţei apa, pământul şi cerul, în timp ce grecii porneau de la pământ, cer şi apă. Nu vom subaprecia cu nimic pe greci dacă vom sublinia că strămunii noştri erau mult mai aproape de firea naturii întrucât şi cele mai noi ipoteze consideră că datorită acţiunii soarelui asupra apei (supa primordială) au apărut primele forme de viaţă, acel chiton strălucitor din care îşi trag obârşia toate vieţuitoarele.

Întregul corpus al folclorului românesc surprinde cu o rară acurateţă manifestarea deplină prin cânt a existentului, a trecerii lui în existenţă umană, fiindcă: „Mitul se defineşte prin chiar modul său de a fi: el nu se lasă înţeles în calitate de mit decât în măsura în care relevă faptul că un lucru s-a manifestat în mod deplin, şi această manifestare este în

Scanned with OKEN Scanner

același timp creatoare și exemplară, pentru că fondează la fel de bine o structură a realului și un comportament uman. *Un mit povestește întotdeauna că un fapt s-a petrecut în mod real* (s.n.), că un eveniment a avut loc în sensul plenar al termenului – fie că este vorba de crearea Lumii, fie de cea mai măruntă specie animală sau vegetală, ori de o instituție. Faptul însuși de a spune ceea ce s-a petrecut relevă modul în care ființarea în chestiune s-a realizat (și acest *modul în care* ține deopotrivă locul lui *din ce cauză*). Or, actul de ființare înseamnă în același timp emergență a unei realități și dezvăluire a structurilor sale fundamentale. Când mitul cosmogonic povestește cum a fost creată Lumea, el relevă în același timp emergența acestei realități totale care este Cosmosul și regimul său ontologic: el spune în ce sens Lumea există. *Cosmogonia este de asemenea o onotophonie, manifestarea plenară a Ființei* (s.n.). Și pentru că toate miturile participă într-un fel la tipul de mit cosmogonic – căci orice istorisirea a ceea ce s-a petrecut în illo tempore nu este decât o variantă a *istoriei exemplare* (s.n.): cum s-a ființat Lumea – rezultă că orice mitologie este o ontophonie[9]. Miturile relevă structurile realului și multiplele moduri de a fi în lume. Miturile esențiale ale românilor, care implică atitudine axiologică față de viață și de moarte pornesc de la o istorie exemplară petrecută în mod real în Lume (facerea ei în „Dracul și Dumnezeu", facerea pământului în „Mânat de Dumnezeu, dracul, după anumite peripeții coboară în fundul mării și aduce puțin nisip din care Dumnezeu face peste suprafața apei un pat pentru amândoi. Dumnezeu dormind, dracul încearcă să-l înece; dar tot trăgându-l spre apă, patul de pământ crește mereu în jurul lui Dumnezeu, care nu a putut fi înecat. Și așa s-a făcut pământul atât de mare").

Aplicând matricea propusă de noi, Zeul cu două chipuri, Dionysos și Orpheu, pot foarte ușor înlocui pe Dumnezeu și pe Diavol, deși fabulația are altă toană,

Scanned with OKEN Scanner

Dionysos fiind obosit de vin şi nesomn îl trimite pe Orpheu după nisip în mare şi acesta cu cântul lui magic încearcă să-l înece atrăgându-l cât mai în larg, însă descântul are efecte imprevizibile, în loc să răstoarne patul de nisip, dă naştere la pământul nesfârşit. (Este îngrozitor de trist că toţi savanţii noştri nu s-au ocupat decât de originea obiceiurilor, tradiţiilor, cuvintelor, toponimilor, hidronimilor şi *de loc de ideea sensibilă sau sofianică sau mistică din cultura înaintaşilor prezentă în Fiinţa etnică!*).

Aşadar, esenţa mitului s-a păstrat, s-a modificat doar congruenţa narării, cum ar fi jertfa şi sacrificiu uman în „Meşterul Manole" sau ruptura dintre celest şi terestru din „Fata în grădina cu mere de aur" sau nunta cu mireasa vie sau moartă din „Miorița". Este curios că nimeni n-a sesizat până acuma că *Demonii* (nemuritori şi reci, dar fără viaţă pământească în ei, deci nişte morţi cu ochii vii) *nu se cunună până la urmă cu fetele iubite, fiind refuzaţi de acestea, iar feciorii-ciobănaşi (tineri, voinici, însă muritori) acceptă logodna, înnuntirea cu Moartea.*

După cum cunoaşterea de către Demoni, Zburători, Luciafăr a tărâmului terestru este o încercare de integrare în lumesc prin iubirea absolută, tot aşa feciorii-ciobănaşi încearcă prin iubire şi puritate să atingă Nemurirea prin moartea ritualică. Unele din explicaţii ar fi: a) fetele daco-romanilor erau educate în spiritul respectului evlavios al neamului şi prin oricâte doruri sau pasiuni ar fi trecut pentru un străin, legea obştii le interzicea atât împerecherea cât şi căsătoria cu acel intrus (aici ne asemănăm cu indienii, evreii, ruşii şi tibetanii, diferenţiindu-ne de polonezi, unguri şi mulţi alţii care au umplut palatele imperiilor sau ale parlamentelor cu fecioare pentru a obţine favoruri politice şi materiale). Se mai păstrează şi astăzi în anumite zone, sate şi cătune ca fata rămasă îngreunată să fie alungată din comunitate cu huiduieli, măscări şi chiar pietre, ori pe vremea străbunilor,

Scanned with OKEN Scanner

care aveau un statut şi mai sever, după hulire, era ucisă; *fecioria la români este tot atât de importantă ca circumcizia la evrei*; b) menirea fetelor era de a se mărita în spiritul tradiţiei întru perpetuarea neamului, pe străin trebuia să-l urască întrucât el uzurpa temeinicia naturii etnice, *toleranţa apărea doar dintr-o necesitate internă nicidecum dintr-o pasivitate etică* şi c) feciorii daco-românilor prin moartea vie se credeau nemuritori, ajung la împărăţia zeului suprem, unde vor fi fericiţi – acolo vor avea de toate, arme rare şi costume frumoase, deci, nu li se promiteau o nemurire fără nici un conţinut concret; aşa se face că în multele războaie purtate de români, comandanţii promiteau soldaţilor pământ şi, deşi nu cunoşteau un pământ anume, oştenii, care erau din tată în fiu orăşeni, luptau cu şi mai multă abnegaţie în credinţa că vor fi împroprietăriţi.

După cele arătate, se poate spune că viziunea ontophonică a românilor cuprinde trei elemente stabile, care se menţin ca nişte piloni de foc în timp şi pe care omul îi înfrumuseţează cu trăirea lui: 1) naşterea (apa); 2) nunta (pământul) şi 3) moartea (cerul). Între cele trei elemente primordiale şi cele trei stadii ale devenirii umane este o legătură indisolubilă, deoarece românul nu poate dăinui ca român decât în cadrul natal de la care speră mai multe decât de la orice grădină paradisiacă.

1 Devenirea întru decantarea făpturii în fiinţa morală

Dacă românul intră din naştere în copilărie firesc, fără poticniri, purificându-şi şi ostoindu-şi aleanul ancestral al îndepărtării de sânul matern în râul natal, dacă din adolescenţă se intră în nuntă cu tristeţe, durere şi bucurie, simţind ogorul, nu ca pe o cărare şerpuitoare spre pârâu, ci ca pe o brazdă zgrunţuroasă dusă până în orizont, care îi

Scanned with OKEN Scanner

sângeră tălpile şi îl întartă să o grăpeze şi să o samene; din nuntă nu se intră în moarte, ci în bătrâneţe şi aceasta pentru că muncile câmpului îl îngrijorează atât de mult încât arar are timp să-şi ridice ochii la cer şi atunci o face nu dintr-un impuls metafizic, ci pentru a vedea dacă îi este timpul prielnic. Rare sunt popoarele în istorie al căror spirit etnic să reînvie mereu ca pasărea Foenix din cenuşă după sutele şi miile de pârjoluri duşmane – *explicaţia rezidă tocmai în viziunea cosmică şi etică traco-getică adânc implântată în conştiinţa urmaşilor.*

Trecerea forţată, contratimp, din copilărie (adesea căsătoriile erau premature: 14-16 ani pentru fată, 16-18 ani pentru băiat) în nuntă, care prin ritual dădea speranţa viitoarei fericiri, declanşează în sufletul omului obişnuit o nelinişte aparte pe care şi-o domoleşte şi dumereşte prin muncă, frământare şi cânt. Şi dacă nici acestea nu-l alină, nu-l scot din îngândurare, din acel obsesiv „mă tot bate gândul" atunci crede că i-a venit sorocul de ducă şi îşi aşteaptă moartea ca pe o stea să-i aurească drumul spre râul în care s-a scăldat cândva, deci nu-i vorba de trecerea de la starea profană la starea sacră, de la Viaţă la Moarte, de la un mod de a fi la alt mod de a fi, de la Pământ la Cer, ci de reintrarea în copilărie, în ipostaza fără de vârstă a omenirii.

Actuala înjurătură de mamă, care supără pe oricine, la origine a fost o formă de salut, du-te în mă-ta!, spus pe româneşte, o auzim în multe sate cu care se salută băietanii când se întâlnesc noaptea pe şes, după cum expresia servus din latina vulgară însemna un fel de înjurătură la adresa cuiva pe care-l nesocoteai demn de tine, a devenit un salut de aleasă amiciţie. Deseori în limbă se produc procese magmatice de răsturnare a sensului iniţial al cuvântului, aşadar, *ea nu ne poate decât îmbia pe drumul spinos al cunoaşterii, nu ne face şi înţelepţi.*

La nici un neam nu există nostalgia copilăriei atât de puternică şi de intens trăită ca la români întrucât între straniu

Scanned with OKEN Scanner

şi miraculos în dichotomia ontologică arhetipală bine-rău, râul mimează binele, se joacă, se ţine de şotii şi mereu pare travestit în straie de rege dând iluzia omului că totul e minunat pe Pământ. Reîntoarcerea la râul al celui care a smuls prin luptă, trudă şi sudoare roadele Pământului lui nu mai are loc pe orizontală, ci pe verticală, înălţându-se pe giriada de grâu, pe tulpina bradului, pe piscul muntelui spre albia cerului, *unde apa este cristalină şi mângâitoare ca matca maternă*. Zgăul apelor generator de viaţă veşnică se află în cer (pe vârful munţilor învăluiţi în nori, în burniţe şi binecuvântaţi de statornica lumină a lui Zamolxis) şi râurile Maris (Mureş), Alutus (Oltul), Crişul (Crisia) etc., se bucurau de o aleasă preţuire din partea daco-românilor. Faţă de Dunărea (Dunaris) aveau un cult aparte şi în ea vedeau apa vie din care beau înainte de a pleca la război sau în necunoscut pe Pontul Euxin. Nu cumva Dunaris din perioada când geto-dacii formau o grupă deosebită în marea familie a triburilor tracice este acelaşi Oiagros (râu şi om, tatăl lui Orpheu) din vremea când, după Herodot: „neamul tracic era cel mai numeros din lume după acel al inziilor!? Toate acestea vin să întărească ideea că pentru nemurire dacii se pregăteau cu răbdare şi tenacitate; nu fieştecine se aventura în război sau pe mare şi nu fieştecine bea din fluviu sfânt. Aceste practici ne-au fost transmise din generaţie în generaţie; în Moldova centrală, dimineaţă, înainte de a porni la treabă, se bea o cană de apă proaspătă.

Credinţa, sedimentată de tradiţie şi mereu prezentă în viaţa comunităţii prin ritualuri şi obiceiuri, că prin moarte omul se contopeşte cu cerul (apa iniţială născătoare de viaţă veşnică) care-l va spăla de murdăriile vieţii, *redându-i-l pe el însuşi într-o netărmurită copilărie*, a aruncat un pod de aur peste prăpastia dintre sus şi jos, dintre adânc şi înalt, dintre Cer şi Pământ, sacrul şi profanul coexistând în fiinţa umanizată, mereu preocupată de autodepăşire, de refiinţare, că nu face o

Scanned with OKEN Scanner

afirmație gratuită Vasile Pârvan când zice că geții aveau o zeitate unică și că: „Zamolxis și Gebeleizis erau numai două din mulțimea nesfârșită de atribute pe care acest zeu cu puteri atotcuprinzătoare le avea. Lăcașul zeului se afla în cer și geto-dacii, disprețuind viața Pământească, se bucurau să-și trimită sufletele lângă dânsul"(10 (ilustrul savant comite și el, ca și istoricii greci și romani, eroarea de a crede că dacii disprețuiau viața și prețuiau mai mult moartea, or, *nemurirea pentru ei era o învățătură și trăirea prin fapte eroice și demne în viața cotidiană de către om, îl putea înălța la zeitatea supremă*: dacă n-ar fi fost conținutul mobilizator al acestei religii, ar fi putut foarte bine să-și răpună zilele cu toții bând cucută sau făcându-și harachiri cu daca.

Toate celelalte zeități care vor mai fi nu sunt decât chipuri, ipostaze, înfățișări ale formei unice, ale elementelor primordiale (apa, Pământul, cerul) esențializate în chitonul strălucitor (simbioză a formei și conținutului, a luminii și întunericului, a undei și substanței). Din acest ou strălucitor s-au născut frați gemeni – zeul și omul – așa că nu trebuie să ne mire aspirația omului de a ajunge la zeu (cel mai uman dintre oameni), eforturile lui de a-și împlini ireproșabil prin creație și sacrificiu menirea pe Pământ pentru a fi demn de a primi mângâierea supremă: copilăria veșnică, ferită de devenire – un fel de reintegrare (nu cu natura cum susține majoritatea interpreților folclorului) în chitonul strălucitor, în acel soare de andezit din incinta sacră a Sarmizegetusei. Credința într-un principiu unic coordonator i-a ușurat considerabil lui Burebista să pună bazele statului dac unitar, unind cetățile și triburile sub o singură conducere, *ceea ce alte popoare vor înfăptui mult mai târziu.*

Grija cu care românul (chiar dacă are urmași sau chiar dacă este înstărit) își pregătește din vreme cele trebuincioase morții, ne arată că el ține cu orice preț să ajungă la râu (Oiagros, Dunărea, cer) nu îmbrăcat oarecum, ci în straie de

Scanned with OKEN Scanner

sărbătoare pentru ca apa să-l primească în voie ca pe un musafir mult aşteptat, care după ce a luptat şi a trudit pentru şi pe Pământ (Zamolxis=ţara) se întoarce la copilărie, la râul natal de pe cer (mai persistă superstiţia că în anumite zile curcubeul fură plodurile ducându-le în nori), de unde va veghea râul natal real şi hotarele ogorului său lăsate moştenire fiilor.

Că dacii nu disprețuiau viața Pământească, ne-o arată Vegetius spunând că: „dacii, moesii şi tracii au fost întotdeauna aşa de războinici, încât legendele spun că zeul Marte s-a născut chiar în ţara lor"[11]; *ori ei nu erau războinici din lăcomie, ci îşi apărau mănoasele ogoare, şi livezile, şi mierea, şi aurul, şi uneltele, şi vitele, şi fetele frumoase de năvălitorii hapsâni.* De n-ar fi fost uniţi printr-un crez etnico-moral şi-ar fi pierdut cu uşurinţă libertatea şi fiinţa, căci: „o cultură se naşte în momentul în care un mare suflet se trezeşte din protospiritualitatea umanităţii mereu tinere şi se detaşează o formă din lipsă de formă (un gen de exoni dintre introni, cum ar defini etnologii structuralismului genetic), un lucru mărginit şi muritor din nemărginit şi nemuritor. Ea înfloreşte pe solul unui peisaj precis definibil, de care, ca şi planta, rămâne legat. O cultură moare când acest suflet şi-a actualizat suma deplină a posibilităţilor lui sub forma popoarelor, limbilor, dogmelor, artelor, statelor, ştiinţelor şi revine la protosuflet"(12 şi, deşi paralelismul organism-cultură este atrăgător, noi am sesizat că *spiritul îşi trage tăria, seva, viaţa din realitatea finită, dintr-o mulţime de existenţe fizice finite spaţio-temporal şi cu toate acestea el este infinit, continuă să dureze dincolo de suportul material* şi dacii erau deplin convinşi că nemurirea lor este o continuă acumulare de valori şi nu poate îmbătrâni niciodată precum izvorul şi apa: sufletul lor se găseşte într-o continuă căutare de dreptate, libertate, frăţie şi omenie.

Scanned with OKEN Scanner

Iar în Chronographia sa Pomponius Mela spune despre daci, că: „cred că sufletele celor ce mor se vor reîntoarce pe Pământ iar alții povestesc că, deşi nu se vor mai întoarce, ele totuşi nu se sting, ci merg în locuri mai fericite" sau că „sărbătoresc moartea prin cântec şi jocuri ca fiind ceva sacru". Această viziune optimistă asupra morții nu a izvorât din teama față de necunoscut, ci din tăria fizică şi sprinteneala gândului, din marea lor moralitate şi din vibrația artistică care i-a definit şi diferențiat pe geto-daci în contextul popoarelor antice. Nu-i surprinzător că zeități ca Dionysos, Apollo, Arteemis, Ares, Asclepios, Hermes (pe numele căruia geto-dacii se jurau)? Letona, Semele, Silenus, Hera etc., sunt de origine tracă. Aşişderea Asklepios (părintele medicinii), Spartacus (conducătorul marii răscoale a sclavilor din imperiul roman, care se mândrea cu originea lui etnică), Regellianus (unul dintre cei mai vestiți generali romani, fiind rudă cu Decebal) şi mulți alții, care şi-au adus contribuția la înflorirea culturii greceşti şi la modelarea spiritului militaro-moral la romani.

Alternanța aici-dincolo, jos-sus, cer-Pământ reapare în motivul cosmogonic al despărțirii cerului de Pământ într-o frumoasă legendă românească, după care la început, când cerul era prea aproape de pământ şi când oamenii puteau să-i ceară sfat bun, ca celui din munte, din gura podului sau din prepeleac, lui Dumnezeu, într-o zi o nesăbuită de muiere azvârli în cer peste fața domnului cămaşa murdară a copilului ei şi, jignit profund de această purtare, bunul Dumnezeu îndepărtă pentru veşnicie cerul de Pământ.

Acest motiv al despărțirii Cerului de Pământ (care la început erau o pereche de îndrăgostiți) din îmbrățişarea primordială îl găsim şi în basmele din Egipt, Rusia, Anglia, Noua Zeilandă, etc.; deci pricina o constituie rodirea iubirii – fiindcă îmbrățişarea eternă este inertă şi mută. Copilul (creația) duce nu numai la despărțirea, dintre Cer (phalusul

Scanned with OKEN Scanner

primordial, lumina care fecundează) şi Pământ (zgăul primordial, întunericul care este luminat întru rodire) dar şi la revelarea contradicţiilor dintre bărbat şi femeie, dintre Dumnezeu şi Diavol (în religia creştină, cerul se îndepărtează mâhnit şi ameninţător de Pământ întrucât Fiul Domnului, născut din Sfântul Duh (lumina) şi zgăul imaculat al fecioarei Maria (Geia) a fost jertfit prin sângerare, ori ştiut fiind că vechii credeau că duhul tatălui-zeu este în sângele fiului şi acesta nu trebuia văzut niciodată de oameni de rând decât drept ofrandă pe sanctuarul zeităţii adorate).

Ne amintim că în Roma, cultul mamei zeilor, Cybele, „al cărei partener era în hieros gamos, în ziua de 22 aprilie se tăia un pin şi după ce era împodobit se ataşa la mijlocul trunchiului chipul unui tânăr, care-l înfăţişa pe Attis iar pe 24 aprilie marele-preot se sângera la braţ şi aducea sângele său drept ofrandă, iar după el, ceilalţi preoţi, în delirul stârnit, îşi tăiau pielea, ca să-şi răspândească sângele pe înfăţişatul pin sacru"; Ovidiu, scriind despre Attis, care se automutilase deoarece nimfa Sagaris, iubita lui, fusese ucisă de zeiţa Cybele, căreia el îi jurase credinţă, arată că: „Ba îşi crestase şi trupul cu o piatră ascuţită, iar lungul/ păr, prin praful murdar, el şi-l târăşte pe jos. Strigă: „Aşa-mi trebuia! *pedeapsa de sânge o merit* (s.n.)/ Piară partea din trup care m-a dus la păcat!/ Piară!" striga, şi tăia ce mai jos de pântec atârna/ Şi nimic n-a rămas să-l dovedească bărbat./ Pildă luând de aicea, preoţii cei fără vlagă,/ Părul pe spate purtând, taie-ale lor mădulare"[13]. Cultul Cybelei este asemănător cu cel al Marii zeiţe Cotys la traci, iar obiceiul pomului (bradului) de iarnă de la noi pare a fi identic, deşi s-au schimbat multe în ritual, fiind adaptat nevoilor creştinismului, a naşterii lui Hristos şi a stropirii cu aghiasmă (botezare) întru sfinţire.

Şi acum există în popor teama de a vedea sânge, nu pot suporta să vadă sânge întrucât sângele este viaţă, iubire şi rupere de iubire, *desprinderea din iubire a creaţiei, a copilului* şi la

Scanned with OKEN Scanner

români mai degrabă se împacă să fie fraţi de sânge decât duşmani, preferă nuntirea urii dintre Cer şi Pământ, dintre bărbat şi femeie, aşadar în legendele despre căsătoria Soarelui cu Luna auzim o mitică îmbiere: „Soră, soră Acrisie (atragem atenţia că în majoritatea creaţiilor folclorice cuvintele soră şi frate au înţeles de bună şi drept, nu se referă la rudenia de sânge, căsătoria între soră şi frate fiind interzise încă de pe timpul tracilor)/ Pune cartea pe chelie,/ Haid' cu mine-n cununie.../.

Conform postulatului dacic de a exprima partea prin întreg (pars pro tot), a miturilor tracice şi a altor surse istoriografice, care ne arată că: „Unii spun că el (Zamolxis) mai este numit şi Thales"[14], nu pentru că Thallo, thaleo, înseamnă înfloresc şi că ar reprezenta lumea plantelor şi înflorirea lor cum susţine Gh. Muşu, ci fiindcă în gândirea traco-dacică-română *apa este principiul primordial* şi aceii unii îi spuneau şi Thalles fiindcă era o mare similitudine între filosofia lui şi a lui Thalles: *totul este apă, fără de care lumina nu poate împlini în rod şi că apa era mai cinstită decât soarele, întrucât ea era naşterea, trecerea, moartea, iarăşi naşterea şi continua trecere din fiinţă în nefiinţă a lucrurilor şi făpturilor.*

Parafrazându-l pe Sofocle putem exclama: „O, Apă, lumină prea cinstită de tracii iubitori de cai!", că deşirând povestea de la „gura sobei" despre „Crăciun", ne spune unchiaşul Crăciun aflând că Crăciunoaia a moştenit naşterea lui Hristos (a unui prunc fără tată legitim din neamul lor) înspăimântat (deci era ameninţat de a fi pedepsit – şi în prezent în unele zone mai arhaice, cel sau cei care ascund pe o fată îngreunată fără nuntă i se iau boii sau i se dă foc la casă, deoarece viitorul prunc poate fi un străin uzurpator al neamurilor fiindcă cununia se face numai între vlăstarele de neam şi daco-românii s-au crezut şi se cred de neam ales), a apucat-o pe babă de mână, a dus-o la tăietor, şi acolo i-o ciuntit mâinile din încheieturi... a plecat şi s-a dus în sat. În

Scanned with OKEN Scanner

urmă, moaşa Crăciunoaia a umplut cum a putut un ceaun cu apă, l-a pus cu gura pe foc, şi când a crezut că apa este numai bună pentru scăldătoare i-a spus Maicii Domnului să încerce apa şi să vadă cum este. Maica Domnului însă i-a răspuns: „Încearcă şi dumneata, moaşă Crăciunoaie! Crăciunoaia *vârî mâinile amândouă în apă şi deodată văzu că partea tăiată îi creşte la loc*,(s.n.) mult mai curată şi mai frumoasă ca la început", iar într-o variantă din Ardeal: „Maica precistă *a suflat peste mâinile Crăciunesei şi îndată i s-au făcut frumoase şi curate, iar nu zbârcite, cum erau înainte de aceasta* (s.n.) şi de atunci a rămas datina să se facă pomenitul colac românesc împletit şi uns pe deasupra cu gălbenuş de ou ca să sclipească întocmai cum sclipeau atunci mâinile Crăciunesei", în care aparent se iluminează două mituri: mitul soarelui, colaci rotunzi ca soarele şi mitul mâinilor tăiate, a strălucirii lor ca aurul: mâinile de aur despre care vorbeşte legenda menţionată se prefigurează în forma colacilor de Crăciun, care reprezintă, „o mână cu degetele întinse, începătură a lor şi a luminării noastre. Alfa după care va veni şi Omega"[15].

Dacă aceste două mituri descind din practicile şi riturile de la solstiţiul de iarnă, se trece cu vederea că forţa curativă a divinului se împlineşte din şi prin apă (răsuflarea este abur) şi despre care nu ştim cum este, numai cel care o trăieşte nemijlocit îi simte starea şi energia că nu în zadar în multe credinţe soarele îşi revarsă într-o ploaie de raze-mâini dărnicia asupra oamenilor, *el însuşi ia chip de apă generatoare de viaţă şi de bucurie.*

În viaţa de zi cu zi apa era omniprezentă, lichidă, gazoasă, solidă, oricum, ea era concret-senzorială, nu îndepărtată şi oarecum abstractă ca soarele, iar razele lui au fost întotdeauna preludiul ploii. Obiceiul ca în noaptea de 30 noiembrie, începutul iernii, fetele să pună grâul pe patul unde avea să stea preotul ca să se mărite în câşligele următoare, nu era orice fel de grâu, ci ţinut nouă zile în apă neîncepută. Ca

Scanned with OKEN Scanner

mâinile, creaţia umană, să fie precum soarele, ele trebuie să îndure munca, să fie spălate în apa vie şi moartă, iar colacii întru a le simboliza ideal trebuie să fie unşi cu gălbenuş din chitonul (oul) strălucitor. Ni se pare hazlie interpretarea că femeile puneau grăunţe sub aşternutul patului unde avea să se aşeze popa, ca să le stea cloştile pe ouă (una este obiceiul şi alta ce s-a păstrat din semnificaţia iniţială, una este ce ne spune o bătrână de acum şi alta ce ne-ar fi spus de acum 2000 de ani –important e că el există şi noi să încercăm să-l interpretăm în esenţa lui). Acest obicei dacic avea cel puţin două sensuri: 1) naşterea din ouă a cât mai multor pui frumoşi şi 2) statornicia rodului şi belşugului în casă, în familie.

Între cer şi Pământ traco-dacii-românii au pus lumina blândă a lunii, pe zeiţa Bendis, care leagă ziua de noapte, femeia de bărbat şi care, mai târziu, în reprezentările sacre ale Selenei, va fi zeiţă a morţii, infernului şi tristeţii: „Părea că printre nori s-a fost deschis o poartă,/ Prin care albă trece regina nopţii moartă./ O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie/ Şi în mormânt albastru şi-n pânze argintie,/ În mausoleu-ţi mândru, al cerurilor arc,/ Tu adorat şi dulce al nopţilor monarc!/.

Deschiderea şi închiderea porţii la români se face de către gazdă, străinul nu are voie să o închidă ca să nu închidă venirea norocului din urma lui sau a peţitorilor dacă aveau fete de măritat. Acest obicei reprezintă o transferare târzie a îndeletnicirilor de pescari, oieri şi grădinari când puneau stavilă râului pentru a prinde peşte, a adăpa şi îmbăia oile şi de a uda legumele: deschiderea şi închiderea stăvilarului avea tainele ştiute numai de omul concret, cunoscător al metamorfozei apei, aşa că nu oricine şi oricum putea să-i intre în bătătură, *căci poarta reprezintă intrândul şi ieşindul apei din matcă (în omenie) ridicat de pe orizontală pe verticală în stâlp, în*

Scanned with OKEN Scanner

coloană de susținere a casei și a Universului, a echilibrului dintre natural și uman.

Această despărțire dintre cer și Pământ, dintre zeu și om, dintre sacru și profan s-a petrecut, probabil, la unele popoare în împrejurări istorice oarecum necunoscute, deși structura socială, uneltele și îndeletnicirile nu se schimbaseră decât foarte puțin, cauza fiind dorința preoților de a-l îndepărta pe zeu de oameni, diminuând în felul acesta puterea regelui, care la daci era și zeu. Herodot, cu toate exagerările lui, mai spune, printre altele: *„Aceiași traci, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință pe zeu, socotind că nu este altul decât al lor"*[16] despre care rivalul lui Nietzsche, avertiza: „Dacă – așa cum se înțelege îndeobște – sub zeu, pe care geții îl amenință în timp de furtună, ar fi numit zeul lor (Zamolxis), atunci motivarea amenințării acestui zeu prin aceea că ei îl consideră singurul zeu adevărat ar fi, desigur, ciudată, chiar absurdă"[17]. Textul ne duce cu gândul la: 1) zeul concentrase o putere atât de mare încât putea oricând tulbura ordinea universală, de aceea el mai trebuia strunit, ei credeau că el tună și fulgeră și nu îngăduie ploii să cadă; 2) ei nu vor să-i mai revadă fața luminoasă decât după ploaie, după ce au fost ei înșiși spălați de secetă; 3) vor să facă o vrană în cer pentru a-și implânta săgeata-stâlp în înalt întru a restabili echilibru energetic dintre uranic și teluric, așa și glăsuiește mitul: „Sfântul Ilie, vântul și focul sunt veri", care trimis de Dumnezeu s-o supărat și i-o luat o mână și un picior, că de-lăsa așa tare cum era, cu vântul și cu focul, ferească Dumnezeu ce făceau" sau „când săgeta (Sfântul Ilie), se cutremura Pământul și se dârdâia și cerul din țâțânile lui".

Așadar, sub numele creștin de Sfântul Ilie se ascunde o zeitate dacă rudă cu Hefaistos care a fost ologit de zeul suprem întrucât atenta la puterea lui și 4) *motivul săgeții aruncate, însoțită de magia cuvintelor împotriva stihiilor cerești este*

Scanned with OKEN Scanner

foarte vechi, din vremea practicilor ancestrale când omul pentru a alunga furtuna juca cântând în pielea goală până la leşin sau ca mama lui Ion Creangă: „alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, *înfigând toporul în Pământ, afară, dinaintea uşii* (dacă n-ar fi „vrăjit" sau descântat, simpla implântare a toporului în faţa casei n-ar fi avut nici o raţiune, însă nici Creangă precum odinioară Socrate nu spune *spusa celora care făceau minuni*) şi 5) Azvârlirea cu săgeţi era un descântec de ploaie, poate cea a Caloianului care sună: „Coloiene, iene,/ Du-te în cer şi cer/ Să sloboadă ploaie/ Să curgă ca gârlele,/ Zilele şi nopţile/ Ca să crească grânele.../", caloian însemnând în elină, frumos, nume care stăruie şi în numele împăratului româno-bulgar Ioniţă Coloian (Frumosul Ioan) şi care a durat multă vreme cu înţelesul de bine făcut, flăcău bine făcut, teafăr, care, pentru înlăturarea unor calamităţi, cum a fost flagelul lăcustelor din Moldova secolului al XVIII-lea a cărat o apă neîncepută pentru a o descânta în vederea restabilirii firii în natura umanizată.

Sunt o sumedenie de obiceiuri şi rituri străvechi ale căror conţinut nu a suferit modificări deşi modalităţile de exprimare au evoluat de la cuvântul încărcat de magie şi mister la limbajul mitologic, plin de aluzii apolinice, telurice şi htonice şi de acestea la naraţiunea faptului de viaţă trăit sau gândit, în care naşterea este văzută ca o trecere din matricea maternă (Chitonul strălucitor) în apă (copilăria fără griji) şi de aici pe Pământ unde mereu va fi îngrijorat de soarta holdelor, a meşteşugurilor, a vitelor şi a cerului şi *între moartea mică* (a biologicului) descrisă de Heidegger *nu se întemeiază angoasa ca fapt de a fi în lume, ci îngrijorarea întru împlinirea vieţuirii*, căci „grija înseamnă tensiune, supravegherea încordată a raportului dintre posibil şi imposibil, înseamnă opţiune conflictuală între posibilităţi"(18 şi în acest efort de a discerne întru împlinirea în natura umană, fiinţa nu mai este

Scanned with OKEN Scanner

„ființă-pentru moarte", *este ori ființă-pentru eroism, ori ființă-pentru dăruire.*

Unii etnografi şi folclorişti au luat de bună interpretarea lui Pomponius Mela, care în Chronographia sa spune că în unele aşezări dacice oamenii obişnuiesc să bocească la naştere, să „deplângă soarta nou născuţilor". După ce am reconstituit universul existenţial al strămoşilor, *putem corecta interpretare acestui obicei de o neîntâlnită frumuseţe şi originalitate ce se mai practică şi astăzi în anumite zone din Carpaţii Apuseni şi de Nord.* Pentru daci, apa modelează din lut şi lumină chitonul strălucitor sub învelişul căruia stăruie viaţa (ovoidul asemănător capului uman) din care se va naşte zeul, cuvântul, omul şi este cunoscut că în culturile orale *cuvântul însuşi semnifică o zeitate de moment*, o revelaţie şi că din tăcerea înfiorată şi pioasă germinează *Cuvântul născător de ființă.*

Cuvântul ca şi viaţa vor apare din acelaşi ovoid (cap de om şi de zeu în acelaşi timp). Din zbaterea, lupta dintre apă, Pământ şi lumină în intimitatea oului (care semnifică perfecţiunea, precum cerul la popoarele africane) apare o fisură (imperfecţiune) în perfecţiune, un rău necesar într-un bine făcut, în absolut, prin care se furişa viaţa – *de aceea oamenii îi vor primi pe nou născuţi plângându-i că au părăsit perfecţiunea şi, primindu-i cu lacrimi (apa) îi îmbărbătează că soarta lor de pe Pământ nu-i va duce la pierzanie, dimpotrivă, la nemurire.* Dacă din muzică pornesc toate, atunci naşterea omului cum poate fi întâmpinată altfel decât prin cântec!? Şi bocetul nu este altceva decât *un cântec prin care omul îşi individualizează făptura în faţa celui care este de acelaşi neam cu el.*

Şi dacă viaţa este un miracol al muzicii, cum poate fi întâmpinată altfel decât tot prin muzică – iată de ce credem că din acest obicei ni s-a păstrat ritul, credinţa, pe când forma de redare s-a modificat în evoluţia social-istorică şi că strămoşii noştri nu deplângeau naşterea, *ci o sărbătoreau în felul lor specific, sărbătoare pe care nu o înţelegeau cei care aveau o altă*

Scanned with OKEN Scanner

viziune asupra lumii, că întotdeauna aprecierea porneşte de la subiect spre obiect, de integrare a unei realităţi naturale sau umane *în trăirea şi concepţia proprie fiecărui om,* de aici şi sensurile diferite pe care îl are viaţa, munca, fericirea la popoarele din Sud şi din Nord sau chiar din vecinătăţi apropiate. Astfel că tabloul marţial, de o deosebită ordine şi măreţie: „În prima linie de luptă (este vorba de războiul Troiei) mergeau tracii, despre care se spune că *îngrozeau foarte mult prin înfăţişarea lor, nişte bărbaţi înalţi, având drept arme scuturi albe şi strălucitoare, cnemide bine încheiate, iar ei, îmbrăcaţi în tunici negre. Mai agitau pe umărul lor drept săbii cu două tăişuri, lungi şi grele, ţinându-le ridicate în sus*"[19] în loc să stârnească admiraţie, îngrozea deoarece tracii erau altfel decât grecii.

Pentru o mai adâncă înţelegere a obiceiului în discuţie, care n-are capacitatea de a se lăsa spus, esenţa lui coexistând în mister şi nu în revelaţie, căci după cum nu toată lumina de la soare ajunge la Pământ tot aşa nu întreaga învăţătură a nemuririi îi este dăruită în întregime omului, ea îşi tăinuieşte de la sine în sine şi pentru sine nomenul întru vecinică dăinuire, vom întârzia asupra ethosului românesc: astfel, la naştere, apa pentru scălduşa copilului se încălzeşte într-o oală de lut (apa + Pământ + foc, iarăşi elementele primordiale care au modelat chitonul strălucitor) pentru a avea copilul glas frumos (de data aceasta crearea lumii porneşte invers, de la cântul lui la ontophonie).

La ceremonialul naşterii participă de obicei femeile, care murmură cântece sau glăsuiesc despre copilăria lor ca şi cum prin acest ritual l-ar iniţia în ale vieţii pe copil. Ele pun în apa din copaie busuioc, petale de trandafir, pelin, frunze de nuc, conduraşi etc. pentru a fi copilul îndrăgit. După scălduşcă, apa se varsă la rădăcina unui cireş şi a unui prun ca noul născut să crească înalt şi împodobit ca cireşul şi roditor ca prunul. În multe zone ale ţării, apa pentru scălduşcă este cărată de la izvoare neîncepute, tăinuite de codri sau de

Scanned with OKEN Scanner

munți. Iată cum sună un cântec bătrânesc: „Şi-am plecat pe cale,/ Pe deal şi pe vale./ Şi pe Pământ nu călcăm,/ Nici că zburam./ Şi ajunsesem,/ Poposit-am/ Şi bătut-am/ La porțile de apă,/ Cu lacăte de foc.../ (s.n.), care nu numai că redă bucuria celui care este părinte, dar ne arată şi în ce fel a ajuns el la izvorul primordial păzit de lumina orbitoare a soarelui de munte: călătorind pe râuri. Acel izvor ce va spăla pruncul de întuneric, inoculându-i în trup viața şi moartea va primi, drept răsplată, numele născutului (După cum Oiagros este râu şi om, la fel se petrec lucrurile şi astăzi).

În sprijinul ideii noastre vine şi inspirata interpretare a tracologului Gh. Muşu, care, în explicare arborelui genealogic al numelui Cotya (rege), ca derivând din cotiata (iarbă tare în limba dacă sau pir la noi) şi că în repetarea succesiunii Cotys-Rascuporis ar însemna : „cel în vie, iute în mişcare, Iuteş" spre hidronimul Resos sau spre legendarul râu, în fața căruia stă numele legendarului rege trac şi că „Numirea de persoane şi de râuri care brăzdează peisajul țării în toate timpurile şi locurile, deopotrivă cu cele de mai târziu ale urmaşilor din nordul Dunării, cum sunt Bistrița, ori Jijia, Jiul"[20] împlinesc o fraternitate om-râu, deci cel care botează dă numele pruncului după dorința tatălui şi dă numele râului după numele copilului: *oricare nou născut înainte de a şi avea steaua îşi are râul.* Ritualul primei scălduşe este o moştenire a daco-românilor de la popoarele traco-getice, al cărui vechime întrece botezul, adaptat nevoilor sacrosanctale de către biserică. Şi-n cazul descântecului de iele a copilului se spune: „Apă mare/ Doamnă mare/ De pe 99 de văi venită,/ De pe 99 de văi întâlnită,/ Să dai leac (cutărui)" făcându-se apel la apă ca la un principiu natural mai puternic decât amăgitoarea lumină a aerului.

Dacă mai adăugăm la cele arătate, că pentru scăldat apa nu trebuie să fiarbă până la clocot, pentru ca „viața lui să nu fie neliniştită ca apa când fierbe şi clocoteşte"[21] întăreşte

Scanned with OKEN Scanner

şi mai mult ideea că strămoşii concepeau viaţa ca venind din apă şi că apa, ipostazele ei, vor prefigura însuşirile etico-psihice ale omului în natura umanizată.

Prima scaldă, clipocitul apei este transfigurată în cântec de leagăn care prin formulele sale incantorii, fără sens naţional, dar pline de încărcătură afectivă marchează atât iniţierea în somn cât şi în marea carte a vieţii vieţuită, de la acest: „Aida, nani, puiul mamei,/ Aida, nani, nani, na/ Nani, nani, nani, nani,/ Nani, nani, na/ imitând parcă mişcarea leagănului sau unduirea valurilor sau tremurul ireal al frunzelor şi până la cântecul de prorocire a viitorului: „Să te văd umblând în casă,/ Să şedzi cu mama la masă.../ Să te văd umblând la şcoală,/ Să-mi fii ajutor de boală.../ Să te văd la câmp lucrând/ Şi cu fete mari giucând.../ Ş-apoi mamă să te însori/ Să fii mamii d-ajutori/" se scurg zilele şi anotimpurile prin care Cântecul (intonat pe melodie de doină, de bocet, de strigături, de cânt) plin de învăţături şi poveşti se strecoară în sufletul copilului, modelându-i-l.

Reamintindu-ne că în cosmogonia şi cosmologia traco-geţilor apa trece prin Pământ în cer (în munte) iar cerul trece prin Pământ în apă, că în credinţa lor se ajunge la lumină prin întuneric (Zamolxis a devenit zeu după ce a zăbovit într-o încăpere subterană, o rememorare a vremurilor germinative din chitonul strălucitor) vom afla fără surprindere această trecere şi devenire atât în proverbul: „Urcă-te-n jos, c-acum, în sus, te-ai scoborât (pentru noi are mai mult o valoare morală şi cognitivă decât speculativă şi euthanasică), cât şi în cântecul de leagăn, dezvoltând tema creşterii prin somn (orice nou născut era atât un om pentru oameni cât şi un haoma-soma, viitor sol la zeu sau soldat, întreaga-i făptură trebuia să se împlinească, să devină omul cel mai deplin din toată lumea corporală, cu trup strălucit şi nemuritor, nepieritor): „Nani, nani, copiliţă,/ Draga mamei garofiţă,/ Că mama te-a legăna/ Şi pe faţă te-a spăla/ Cu apă

Scanned with OKEN Scanner

de la izvor,/ Ca să fii ruptă din soare,/ sau: „Culcă-mi-te mititel/ Şi te scoală măricel,/ Să te duci cu vacile,/ Pă câmpul cu fragile/ Să te arză soarele/ Să te duci cu oile,/ Pe câmpul cu florile,/ Să te plouă ploile/" găsim o strălucită şi multimilenară reprezentare predeistă a legăturii dintre cer şi Pământ, săgeata sau coloana nesfârşită fiind ploaia, care: „Grâul să-l ogoaie,/ Spice crească mii,/ Mari şi aurii/". În somn, în amnezis, frumosul şi falnicul prind contur din cânt şi apă.

Plecând de la ceea ce este viu şi astăzi, gândul ne duce la triburile Dardanilor şi Aheilor, de origine tracică – primii, întemeietorii Troiei şi următorii, făuritorii lumii greceşti, care, prin versul lui Homer ne amintesc de felul lor de a fi şi de faptele lor. Ahile este fiul zeiţei Thetis, tracă la obârşie, şi ea îl scaldă în râul Styx ca trupul să-i fie tare ca fierul călit (deci apa şi pe fier îl făcea mai tare, această observaţie trebuie să fi provocat o mare uluială şi fenomenul nu şi-l putea explica decât prin sufletul apei sau vrajei ascunse în ea). Ahile nu putea fi rănit decât în călcâiul stâng, de unde îl ţinuse zeiţa când îl băgase în râu. Până la urmă, Paris ajutat de Apollon (apărător, alungător, omonim lui Teutiaplus, apărătorul poporului) reuşeşte să-şi trimită săgeata în piciorul lui Ahile, parte a corpului care n-a primit veşnicia vieţii de la apă, rămânând vulnerabilă precum e însăşi matca, smârcul, lutul (Pământul) la ascuţitul săgeţii (a razelor soarelui). Slăbiciunea lui Ahile reprezintă starea paradoxală în care s-a zbătut gândirea pornind de la realitatea mitizată, ori omul trece prin moarte (Infern) în timpul vieţii şi devine nemuritor precum zeii, ori omul trăieşte pentru a muri fiindcă „doar suferinţa e singura cauză a conştiinţei"[22], ori confruntarea omului cu propria-i imagine de o cumplită aventură îl duce la gândire şi „orice gândire se judecă după ceea ce ştie să scoată din suferinţă"[23], adevărul omului constând din faptul de a fi „fiinţă-pentru-moarte".

Scanned with OKEN Scanner

Aşadar, *teama şi îngrijorarea de a fi pentru a nu fi nu putea îngădui omului nicicând libertatea de a fi*, căci a depinde mereu de cineva sau de şţreang, cu atât mai mult de moarte, *fapta umană nu numai că este neantizată, dar conţine în sine şi ceva din nefiinţă. Decât să faci ceva pentru a muri, mai bine mori pentru a nu fi pomenit.* Virilitatea creatoare iminentă omului este estompată încă din act, pasivitatea şi resemnarea înourează până şi cerul lui amor fati, de unde patos pentru viaţă dacă mai şi anatizăm că „Omul este o frânghie întinsă între animal şi supraom, o frânghie peste prăpastie" şi că „Supraomul este sensul Pământului;[24], rupându-l din contextul socio-natural pentru care s-a născut, moartea fiind accidentul necesar al eternei deveniri.

Ahile primeşte de la apă (râul ce face trecerea din viaţă în moarte şi din moarte în viaţa veşnică) nemurirea inexpugnabilă, dar făptura lui nu este afundată în totalitate pentru *a deveni omul deplin, care să ia asupra sa destinul întregii omeniri*, parte din el păstrează legătura cu făptura din care s-a desprins şi, deşi această făptură este nemuritoare (zeiţa Thetis), partea neumezită de undele călitoare ale apei, va rămâne supusă sorţii.

După cum se observă, prima parte a mitului este de origină tragică, scăldătoarea la naştere a pruncului în Dunaris fiind un ritual străvechi, nu-i exclus ca creştinii să-l fi învăţat de la gladiatorii şi militarii traco-geţi care trăiau în imperiul roman sau de la ostaşii traci care colindaseră Asia mică până în Palestina înainte ca latinii să fi apărut pe arena istorică.

Partea a două este de origine greacă, întrucât pentru traco-geţi viaţa se naşte din oul strălucitor, dintr-o perfecţiune absolută, ca o perfecţiune relativă, care posedă în sine ca pe o potenţă nemurirea. De aceea, Thetis, pentru a-l salva de moartea veşnică, îl răpeşte dintre greci şi-l aduce printre ai săi pe insula Peuce (insula albă, chitonul primordial), sălaşul eroilor, „Un asemenea lăcaş al sufletelor,

Scanned with OKEN Scanner

sedes animarum, îl constituie insula Peuce sau Leuce, care se află la mică distanță de Gurile Dunării, astăzi unită cu țărmul prin depozitarea aluviunilor"(25.

Observăm că se face distincția dintre moartea eroilor care prin actele de vitejie s-au ridicat deasupra faptului doar *de a fi în lume* intrând în nemurire (că acel sedes animarum este metafora palpitantă a Conştiinței etnice mereu trează) şi *moartea obişnuită*, naturală după care viața s-a scurs firesc în ritmul firii lucrurilor, în consens cu dorințele omului de a lăsa nu o urmă pe Pământ, ci o fântână, o casă şi un gard, că „ ele vorbesc mai bine decât orice că am fost pe aiastă lume".

Dacă pentru greci nemurirea este un fel de platoşă ce apără pe om de ploaie şi soarele vieții, un fel de poartă între totul şi nimic, între conştiința predestinat nefericită şi nulla dies sine lacrima, între Prometeu şi Sisif, *pentru daco-români nemurirea înseamnă integrarea totală în tumultul lumii*, supunerea trupului spiritului catilinar dornic să afle necunoscutul în cunoscut imediat, deoarece însăşi viața de zi cu zi era plină de evenimente imprevizibile, miraculoase şi fascinante. Trăirea demnă, în care libertatea de a se gândi pe sine din adâncul Pontului Euxin şi pînă în piscurile înzăpezite ale Carpaților, de a se găsi pe sine la baza universului şi în univers, l-a făcut pe român să spună că: „Decât să trăieşti murind, mai bine să mori trăind" sau „Mai bine odată moarte decât pe tot ceasul cu ştreangul de gât", întrucât libertatea nu este „domeniul destinului care, de fiecare dată, întâlneşte o dezvăluire"(26 *ci modul de a fi al omului ca om concret, independent de culorile apocaliptice ale hazardului şi conjuncturalului istoric, capabil să-şi înfrunte propria viață când ea nu se mai integrează în codul moral modelator de om întru omenie.*

Nici o literatură populară nu este atât de unitară în diversitatea ei ca cea românească, aceasta ne face să credem că creația poetică a avut la bază o carte de învățături morale, religioase, astronomice, istorice, medicale, că nu în zădar

Scanned with OKEN Scanner

Jordanes în Geticele lui, referindu-se la opera de culturalizare a lui Deceneu, spune: „Observând dispoziția lor de a-l asculta în toate şi că ei sunt din fire inteligenți, i-a instruit în aproape toate ramurile filosofice, căci el era în aceasta un maestru priceput. El i-a învățat morala (s.n.) dezvățându-i să trăiască potrivit legilor naturii. I-a învățat logica, făcându-i cu mintea superioară celorlalte popoare. Arătându-le practica, *i-a îndemnat să petreacă în fapte bune* (s.n.). Demonstrându-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor şi toate secretele astronomice şi cum creşte şi scade orbita Lunii şi cum globul de foc al Soarelui întrece măsura globului Pământesc şi le-a expus sub ce nume şi sub ce semne cele trei sute patruzeci şi şase de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit şi până la apus, spre a se apropia sau îndepărta de polul ceresc. Vezi ce plăcere (este) ca nişte oameni prea viteji să se îndeletnicească cu doctrinele filosofice, *când mai aveau puțin răgaz de războaie* (s.n.). Puteai să-l vezi pe unul cercetând poziția cerului, pe altul proprietățile ierburilor şi ale arbuştilor, pe acesta studiind creşterea şi scăderea Lunii, pe celălalt observând eclipsele Soarelui şi cum, prin rotația cerului, Soarele vrând să atingă regiunea orientală, este dus înapoi spre regiunea occidentală..."

Descrierea lui Jordanes ne arată că religia, filosofia, morala, ştiința şi artele erau unite într-un corpus, constituiau elementele de bază în inițierea omului în cunoaştere. Aceste produse ale spiritului erau cu mult înainte de relatarea lui Jordanes, Deceneu nu făcea altceva decât să le predea dacilor propria lor învățătură, care, fără tăgadă, se păstra, conserva şi circula prin intermediul generațiilor. Şi, împărtăşind şi nuanțând punctul de vedere al lui Mircea Eliade, creația populară românească şi-a păstrat „conținutul său mitic şi metafizic" îmbogățindu-şi de la o epocă la alta redarea, fără a-şi altera fondul ideatic.

Scanned with OKEN Scanner

În textul lui Jordanes observăm că au prioritate cunoştinţele despre suflet (morala, logica) şi cele de astronomie, de aceea nu trebuie să ne deruteze faptul că în Miorița ciobanul îşi închipuie moartea ca o nuntă la care cosmosul participă, prinde suflet din sufletul lui, iar Meşterul Manole este în căutarea a ceva nedeterminat, posibil, a lăcaşului în care strămoşii lui propăvăduiau credința nemuririi, că nu fără întemeiere insistă mereu: „Mândru flăcăuaş/ La oi strungăraş,/ Pe unde-ai trecut/ Nu ai fost văzut/ De un zid învechit/ Şi nemântuit!?/. Şi după ce Manole ridică pe ruinele „Foarte învechite,/ Foarte mucezite/ Mândră mănăstire,/ Chip de pomenire/ Pentru închinăciune/" a fost nevoit, datorită cerbiciei lui de a crede că poate făuri o perfecțiune mai deosebită decât perfecțiunea împlinită, să zboare din înaltul ei (cerul) pe Pământ şi-n locul în care s-a prăbuşit a apărut: „...mândră fântână/ Cu apă puțină/ Cu slove săpate/ Cu slove de carte/.

Meşterul prin opera lui, s-a apropiat de desăvărşit şi-n consecință se va reîntoarce în apă, în fântâna (pântecul matern) dătătoare şi păstrătoare de viață fără sfârşit, pe pietrele căreia sunt încrustate tragedia lui. Fântâna în care el trece fără zgomot ca o sămânță în lut este analoagă chiliei în care şi-a zidit femeia: acelaşi ou zămislit din apă, lut şi lumină în care sălăşluieşte începutul şi sfârşitul a toate câte sunt, *extremele nu se îndepărtează în prăpastie, ci sunt în acelaşi spațiu întru nouă străluminare a ființei spre umanizare.*

Analizând mai multe variante din balada „Meşterul Manole", şi îndeosebi cele din ampla antologie a lui Al. I. Amzulescu, aflăm cu surprindere şi plăcută încântare în argumentarea tezei noastre că mănăstirea se zideşte pe zidirea începută şi neisprăvită a altei mănăstiri, învăluită în apă: „Ba, doamne, -am văzut/ Şi am cunoscut,/ Pe unde am trecut/ Turma de-am păscut/ Un zid de demult,/ Un zid părăsit/ Şi neisprăvit/ Vechi şi mucezit/: colo unde-mi

Scanned with OKEN Scanner

creşte,/ Unde se-ndeseşte/ Trestică/ Pitică,/ Răchită/ 'Nflorită,/ Papura/ -'Nverzită". Iar în zidirea Mănăstirii Argeşului, la întrebările lui Negru-Vodă, purcăraşul răspunde: „Eu porcii păzind/ Şi în sus mergând,/ Eu că am găsit,/ Şi tare-am văzut/ Pe unde-am trecut/: Hăţiş, curpeniş,/ Şi-ezer fără fund,/ Cu apă curată/ Trestioară – naltă/". Domnul, însă alege loc de mânăstire un frumos poeniş: „În sus pe Argeş/ La cetinu-nalt,/ Nalt şi răsfirat,/ Cum nu era alt,/" apoi porunceşte să se anine o icoană într-un cetin înalt (obiceiul dacilor de a organiza întrecerea arcaşilor în vederea găsirii locului de construire a templului, săgeata care va ajunge mai departe (mai sus, spre nourii zeului lor) şi se va împlânta în cel mai frumos copac, acolo se va zidi – copacul va fi centrul, coloana cerului.

Motivul a fost preluat întocmai în Principate şi în toate legendele Domnul (ca fiind os de zeu) aruncă cel mai tare şi mai departe: săgeata lui sfinţeşte locul, însă în perioada medievală de mare avânt religios, multe obiecte de cult tradiţionale au fost înlocuite cu altele care prin formă să sugereze resemnare şi speranţă, triunghiul (săgeata) de aur este părăsit pentru agresivitatea lui raţională şi instinctuală în favoarea dreptunghiului (scara sacră mult cântată de teologi, care duce la ceruri) blajin, supus precum Pământul la muncă şi resemnat în faţa vitregiilor cereşti: iată cum săgeata (cea mai mare descoperire a omului primitiv), prefigurată de triunghi şi piramidă şi acoperiş al lăcaşelor de cult a dominat mii de ani gândirea umană, deşi trecuseră de la vânat la alte îndeletniciri.

Parcelarea Pământului în dreptunghiuri era şi normal să ducă la apariţia unei noi geometrii şi unei noi religii: vânătorii se războiau de la vânat, noua ocupaţie impunea colaborarea între proprietarii de Pământuri şi atelaje, să se ajute între ei când li se strica plugul sau li se îmbolnăvea o vită. Aşadar, *creştinismul va fragmenta în mii de icoane lotul,*

Scanned with OKEN Scanner

zugrăvind mereu chipul fertilității pe ele, Maica Domnului cu pruncul în brațe. Deci, după cum nefavorabilă i-a fost ei pentru rod lumea, iată cât de minunat a rodit dacă a crezut în Dumnezeu, *așișderea și câmpul tău va rodi, omule, oricât de păcătos ești (doar din voi se compune lumea) și oricât de prost va fi timpul, numai să crezi în Dumnezeu.* Noua diviziune socială a muncii l-a îndepărtat atât de mult pe zeu de Pământeni încât nici muzica a milioane de turle nu l-a mai încântat să se reîntoarcă printre Pământeni.

Icoana, peste noapte, dispare în iezăr, creația nu poate porni decât din apă, așadar: „Domnul de-mi vedea/ N-avea ce făcea,/ Oameni că-mi chema,/ Pădurea tăia,/ Cărbuni că-mi făcea,/ Care încărca,/ În iezăr băga,/ apa de-mi sugea./ Și ce-mi mai făcea?/ Și iar că-mi pornea,/ Și iar poruncea,/ Șanțuri mari săpa,/ Iezeru-mi seca. Pe locul secat, nivelat în dreptunghi orizontal ca și icoana din adânc (deci se afla un totem, un însemn, un obiect sacru și nu un prunc la temelie) va începe zidirea, fiindcă mănăstirea ca să rodească în învățături avea în mod obligatoriu nevoie să pornească din apă și Pământ precum stejarul din legendele Putnei...

Ultimul text ne îngăduie să facem o paralelă între elementele primare ale antropogenezei și mitologiei tracogeților și viziunea cosmogonică a românilor – prin aceasta nu neglijăm influența latină, însă ea nu izbutește să restructureze motivele arhetipale, din contra, le dă ceva din strălucirea fastului roman. *Muzica, apa, Pământul, cerul* le regăsim aici cu denumiri schimbate, sugerându-ne prefacerea istorică a mediului uman. Negru-Vodă (Muzica, ideea, cuvântul) este în căutarea unui loc unic, identic cu sine, mai mult visat decât văzut, mai mult închipuit decât gândit (Forma unică) ascuns sub apă și în apă, ființând în veșnicia curgătoare (Oiagors, fluviu, râu, ezăr, matcă) care cu sprijinul lui Manole (Zamolxis, învățătura, modelul, lutul) va înfăptui (zămisli)

Scanned with OKEN Scanner

mânăstirea (Chitonul strălucitor) Curtea de Argeş, *operă de sinteză pur românească destinată întregii creştinătăţi din imperiul otoman pe care Protosul Athosului, Gavril, o numea „mai mică decât templul lui Solomon, mai mică decât Sfânta Sofia a lui Justinian, dar întrecându-le pe amândouă prin frumuseţea ei* (s.n.)"

După cum am arătat de mai multe ori, din chitonul strălucitor (oul) s-a născut zeul cu două chipuri: bărbatul şi femeia. Observăm că tragismul în zidirea Mânăstirii Argeşului se declanşează înainte de acţiune şi că el creşte odată cu acţiunea şi nu sfârşeşte odată cu ea, se prelungeşte dincolo de fapte şi oameni, anunţând o nouă geneză. Era în firea lucrurilor ca şi înaintaşii noştri să-şi imagineze diferite abateri ale evenimentelor din ordinea naturală a lumii. Aici Manole pentru a se realiza ca creator (zeu) este forţat de forma unică, nediferenţiată, inerentă şi amorfă (cărămida, varul, piatra, nisipul, etc.) să-şi jertfească a doua înfăţişare (Caplea, soţia, cunoscut fiind că Erosul a însemnat şi la români contopirea relaţiilor intime şi a energiilor vitale a două pasiuni individule într-un singur tot sau într-o corporalitate germinativă, îmbrăţişarea nefiind altceva decât îmbinarea opuşilor în sămânţă, doar în sărut femeia a fost egala bărbatului, după acea a fost supusa, sclava şi umbra lui: bărbatul a cutreierat lumea la munci şi războaie, precum soarele de la răsărit la apus, femeia a rămas acasă să crească plodurile, fiind stabilă şi rotindu-se în jurul lor ca Pământul cel nemişcător pentru tălpile lor; devenind în lunga istorie a umanităţii centrul familiei, amiaza făpturii cosmice). În plus, umanitatea a aspirat mereu la unitatea şi liniştea seminţei (de grâu, orez, meii etc.) care în scurta ei vieţuire pe Pământ nu trece prin patimile erotice ca să fie supusă caznelor economico-sociale dintre caste şi familii, se iubeşte în sine şi după ce este îngropată în Pământ rodeşte de la sine, nici vorbă de două sexe, afirmativ sau pozitiv al bărbatului devotat şi pasiv al femeii, aflate mereu într-o îndelungă

Scanned with OKEN Scanner

sfâşiere spre a-şi manifesta dominaţia pentru ca în mintea lui şi din trupul ei să se împlinească mânăstirea. Schematic, putem reda legenda astfel:

Zeul cu două chipuri ——— 1. Manole
2. Caplea sau Ana

şi în această stare ontică nu se întâmplă nimic, sămânţa este identică în sine şi pentru sine. Abia când cerul, Dumnezeu (lumina) îi aduce în somn visul, ia act într-o lume feerică de rostul lui în Univers şi pentru a-şi împlini menirea în existenţa vie este determinat de daimonul lăuntric, de preceptele naturii umanizate să-şi sacrifice iubirea şi fericirea individuală, *căci ele, fără creaţie, nu îşi au rostul pe Pământ.*

Cerul (lumina) acţionează asupra lui Manole, care îşi zideşte soţia. Din zbuciumul, durerea şi bocetul ei se întrupează frumuseţea mănăstirii (copilul, trup din trupul ei şi al lui Manole, va păstra peste timp taina naşterii). *Mânăstirea s-a născut din Ana, iar fântâna din Manole.* Oul strălucitor (mânăstirea, zidirea) dă naştere Zeului cu două chipuri, Ana (muzica, cântul, ritmul) şi Manole (apa, fântâna). Remarcăm că prin această construcţie se respectă elementele de originalitate, iar geneza este reluată în final, ceea ce dă baladei româneşti mai mult farmec.

Alte elemente, şi nu de ultimă importanţă, care fac să apară modificări în structura schemei propusă de noi, sunt cele de ordin moral, de respectare a secretului Codului etic, a adevărului şi a prieteniei – nimeni nu o poate opri din drumul ei implacabil pe Ana, nici natura, nici zidarii, fiindcă mai presus de vieţuire şi moarte este iubirea, jertfa prin iubire şi dăruire; aşa că în timp ce Erosul occidental de milenii se zbate să aducă lumea omului pe Pământ şi cel asiatic oferă omul drept ofrandă lumii pe Pământ, unul ducând la

Scanned with OKEN Scanner

geocentrism şi altul la heliocentrism antropologic, pierzând omul concret în filosofii abstracte, *Erosul românesc este născător de Om întru omenia omenirii.* Apoi trebuie să avem în vedere şi faptul că elementele sincronice, ce dau consistenţă şi durată baladei, sunt dublate de cele diacronice, care au avut menirea de a da noi veşminte verbale trăirii umane; această trăire, încadrându-se într-un anumit tipar, nu îşi pierde din prospeţimea actului subiectiv-uman. Se realizează, în aparenţă, o unitate dialectică dintre *timpul ascensional*, ce defineşte „materialismul spontan al vieţii cotidiene"(27 şi *timpul regresiv*, expresie a gândirii mitice, - acesta din urmă are menirea să „conserve formele culturii arhaice şi modul primitiv de viaţă în totalitatea lui, dând impresia de *static* (s.n.)"[28].

Întrucât cele două forme de timp au mai mult o valoare de apreciere istorică, nesurprinzând elementele psiho-afective ale fiecărui individ care se integrează mai mult sau mai puţin într-o comunitate umană şi nici raportul dintre om şi natură privit nu numai sub unghi economic, ci şi ca act de contemplaţie şi meditaţie, ca subiectivizarea inconştientă sau conştientă a naturii, *ni se pare mai potrivit să vedem în folclorul nostru un timp efemer* (care nu lasă urme prea de soi în cultura populară) *şi un timp veşnic* (care, întocmai ca o clepsidră deschisă cerne din natura umană, din fiecare om identic cu sine şi străbunii, acel ceva original şi durabil prin care se durează prin moarte dincolo de moarte). *Meşterul Manole, din creator-zeu, se reîntoarce în matricea originală (chitonul strălucitor) din care se va naşte iarăşi şi iarăşi, de câte ori vor bea apă trecătorii pe la mânăstire.*

Unii comentatori, ca Ioan Pogorilovschi, Paul Tutungiu, Paul Anghel, ş.a., dorind să găsească o filiaţie sau un liant între baladele Meşterul Manole şi Mioriţa, consideră că în *ambele balade este vorba de convertire a ritualului de nuntă în ritual de înmormântare, de ieşire pe Poarta Sărutului* (identificând

Scanned with OKEN Scanner

în mod aberant motivul brâncuşian cu motivul popular). Ei au pornit de la catrenul din Miorița „pe un picior de plai/ Pe o gură de rai/ Iată vin în cale,/ Se cobor la vale,/ care, prin idee, se aseamănă cu: „Pe Argeş în gios,/ Pe un mal frumos, Negru-Vodă trece/ Cu tovarăşi zece.../, de unde decurge clar că gura de rai nu-i altceva decât malul unui râu, nicidecum lăcaşul morţii fericite. De aici ne apare şi mai limpede sensul ontic, de un vitalism nostalgic, al testamentului ciobănelului: „Tu mioara mea/ Să te te-nduri de ea,/ Şi-i spune curat/ Că m-am însurat,/ Cu o fată de crai, pe o gură de rai.../" Reîntoarcerea în apă se face prin Pământ, prin malul înverzit şi plin de arbori solari, însoţit de o fată de crai (simbol al depărtării, al cerului, al frumosului ideal).

De pe o *gură de rai* a pornit în lume şi prin moarte ajunge pe aceeaşi gură de rai. Ni se pare că în Miorița, ca şi în Meşterul Manole, este o legătură organică dintre fiinţă şi nefiinţă, dintre natură şi om, dintre viaţă şi moarte şi reîntoarcerea ciobănelului pe gura de rai, *pe malul copilăriei* se face în speranţa instinctuală a regăsirii vremurilor ferice de altădată, nicidecum din dorinţa sceptică de a se topi în anorganic şi vegetal.

Această idee este şi mai pregnant conturată în Meşterul Manole, operă împlinită; fântâna în care el devine cea ce a fost iniţial, este simbolul vieţii şi al naşterii. În gândirea mitică şi în deosebi în cea tracă-dacică, apa este mereu asociată fecundităţii şi renaşterii şi nu trebuie să ne descumpănească faptul că prin felul lor de a vedea şi concepe lumea, atât ciobănelul (îndeletnicirea de păstor) cât şi Meşterul Manole (îndeletnicirea de meşter, constructor, arhitect) au aceeaşi ideaţie etnico-etică, ce degajă o măreţie morală şi spirituală de o rară frumuseţe. Nu este, credem întâmplător, că un sculptor de talia lui Constantin Brâncuşi, a voit să-l imortalizeze pe Spiru Haret în piatra unei fântâni, iar

Scanned with OKEN Scanner

modulii „Coloanei infinite" se succed într-o ascensiune de capete de copiii, abia înmugurite din chitonul strălucitor. Este de arătat că eroii celor două balade, după ce şi-au împlinit parţial menirea (Meşterul Manole după înălţarea mânăstirii ar fi putut să zidească alta şi mai frumoasă, iar ciobănelul moldovean ar fi făcut din oi multe şi cornute şi mai multe) *trec într-un timp iniţiatic*, ca şi cum în naşterea lor ar fi fost ceva greşit: moartea nu ne mai pare ca un sfârşit dezastruos, ci *ca o întoarcere în spaţiul originar pentru a repara eroarea iniţială, astfel ca fapta omului să dăinuie în conştiinţa posterioritătii.* Pe bun temei, Mircea Eliade observa: „Pretutindeni în civilizaţiile arhaice, androgenul e considerat tipul perfect de om (noi am surprins însuşirile zeului cu două chipuri la traco-geţi şi a Erosului la români)", iar mai departe, pentru a puncta un gând aparte, nota: „...românii îşi făceau datoria în istorie, însă nu o considerau ultimul judecător şi ultima valoare, aşa cum e considerată istoria în multe culturi occidentale. Dacă acestor culturi occidentale le iei istoria – ele dispar. Noi avem o protoistorie încă vie creatoare în folclor, avem un fel de spaţiu transistoric care ne ajută să supravieţuim chiar în momentele cele mai dramatice"[29]. Atât în sufletul Ciobănaşului cât şi în sufletul Meşterului Manole dăinuie nădejdea reîntoarcerii în lume, care transpare din resemnarea înţeleaptă în faţa destinului, întrucât pentru ei acest destin nu-i pedeapsă deoarece n-au greşit cu nimic în faţa lui, au fost şi sunt cinstiţi şi drepţi, ba, dimpotrivă, destinul a greşit cu ceva la naşterea lor şi îi ia la sine pentru a-i readuce în viaţă tot atât de înţelepţi şi de veşnici ca Zamolxis.

Între elementele naturii şi trăirile omului sunt legături atât de puternice, încât am putea spune că spaţiul mioritic nu redă numai matricea stilistică, dar şi *coordonata temporală ca o componentă intrinsecă a sistemului referenţial natură-om-istorie.* Din această cauză stările de agregare ale materiei şi varietatea

Scanned with OKEN Scanner

culorilor nu surprind devenirea lumii fizice, mai degrabă devenirea vârstelor şi trăirilor omului concret în natura umanizată: geografia spaţio-temporală subiectivându-se la maxim în etnic şi etic, astfel că întreaga noastră cultură populară este dominată de fapte şi opere care au existat şi vor exista întotdeauna, indiferent de direcţiile din care bate vântul.

Iată cum arată, schematic, în cele două cicluri fundamentale de datini cu implicaţii mitice, ritualice sau socio-macroanthropicie (de cosmicizare a existentului uman), ciclul legat de momentele existenţiale (timpul etern) şi ciclul obiceiurilor din timpul anului (timpul efemer). Noi ne vom ocupa în mod deosebit de ciclul existenţial (naşterea, nunta, moartea) fără a neglija momentele intermediare şi importanţa lor:

1. APA (marea, râul, norul) ——— PĂMÂNTUL (dealul, muntele) ——— CERUL (ploaia)

COPILĂRIA (adolescenţa), dorul – iubirea - Nunta; dorul, Renaşterea prin moarte

2. Moartea (ploaia) acţionează asupra dealului şi muntelui dând naştere râului (viaţa mai roditoare)

3. VIEŢUIREA (aburul-câmpia-adolescenţa) —— MOARTEA —— CERUL (NEMURIREA) (eterul, soarele, luna, atelele)

—— RÂUL(COPILĂRIA) (ceaţă-iubirea, dragostea de...) —— DORUL (OUL STRĂLUCITOR) (norul-nunta, muntele-vieţuirea)

Corespunzător acestor scheme cosmogonice, antropologice şi soterologice, care redau atât gândirea mitică a românilor, cât şi viziunea lor asupra lumii ca totalitatea în unitate, se vor desfăşura ephosul şi ethosul popular în ontophonia naturii umanizate:

Scanned with OKEN Scanner

Cântecul de leagăn ——Doina ———— Balada

Basmul ————————Cântul ———— Bocetul

Inițierea în viață ———Trăirea vieții —— Inițierea în viața veşnică

Copilăria ————————Maturitatea —— Copilăria eternă

Dacă întreaga creație populară românească s-ar aduna într-un tom imens, atotcuprinzător, s-ar constata că mitologia şi epopeea neamului nostru există ca o succesiune de evenimente şi fapte unite într-o originală viziune cosmică, sofianică şi stilistică. Faptul că astăzi creația populară ne apare disparată, nu omogenă precum vedele, împrăştiată pe o arie geografică extrem de întinsă, nu ne îngăduie să-i descoperim liantul ce i-a întărit de-a lungul secolelor osatură arhetipală, făcând-o şi mai misterioasă în vigoarea ei solară, - este timpul să înțelegem (oricât de deştepți ne credem noi, cei de formație scietistă şi rațională) că orice creație populară (îndeosebi cea de natură orală) nu se păstrează şi nu se conservă în volume sau muzee, ci în om şi prin om şi în consecință ea nu este o operă încheiată, se îmbogățeşte cu fiecare generație fără, însă, de a-şi pierde sâmburile somatic.

Dacă vom compara schema de la începutul acestui capitol cu schemele de mai sus, vom găsi că este o asemănare izbitoare între ele, deşi ultimele sunt deduse din poezia populară. Felul de a vedea lumea şi viața, credința că prin moarte omul îşi reia copilăria, i-a făcut pe daco-români să-şi păstreze etnicul în istorie, *învingând ca nimeni altul nedreptățile, tragediile şi greutățile de care până şi Sisif s-ar fi îngrozit.* De aceea un loc aparte ocupă „Dorul" în viața sufletească a românului, din el răsare infinitatea stărilor psihice şi prin el se face

Scanned with OKEN Scanner

legătura dintre ceea ce a fost, ceea ce este, ceea ce ar trebui să fie şi ceea ce va fi fiind.

Prin dor românul se individualiza, din această cauză el poate fi apreciat ca un fel de monadă, a cărei muzică pulsează între viaţă şi moarte în inima fiecăruia în clinchet de clopoţei. Dorul nu este altceva decât lumina oului strălucitor în care se luptă chinuitor apa şi pământul, fiinţa şi nefiinţa. Pe planul strict uman, dorul este neastâmpărul sufletului, visul de a retrăi ce s-a trăit altfel decât s-a crezut, visul de a se trăi ce nu s-a trăit conform gândului, visul de a se trăi ce nu s-a trăit dincolo de trăire, visul de a fi ce nu este, *că întotdeauna omul concret nu s-a văzut pe sine ca o împlinire desăvârşită a făpturii şi şi-a dorit să fie altfel de cum este,* fie în trecut, fie în viitor, fie într-o altă viaţă; nicicând nu şi-a luat chipul din apă sau oglindă drept model demn de urmat, ca inocentul Narcis. Sensul profund moral la dorului, puterea lui de a raporta trăirea la elementele cosmice, conturează şi mai deplin originalitatea spiritualităţii româneşti: „Cine n-are dor şi n-are/ îi ca apa de pe mare/ lină şi cu stâmpărare./ Dar şi eu trăiesc cu dor,/ ca şi apa de izvor/ şi n-am stâmpăr până mor/" sau „Ziua nor şi noaptea stele,/ eu petrec lumea cu jele./ Ziua nor şi noaptea nor,/ eu petrec lumea cu dor/" sau: „Suflă vântul, dor adună/ de la ţara mea cea bună./ Suflă vântul, dor aleargă/ de la ţara mea cea dragă/ Suflă vântul cucul cântă,/ vine-mi dor de l-a mea mândră" sau dorul erotic: „Bate vântul, iarba-o culcă/ Dorul badei mă usucă./ Bate vântul, iarba-o scoală/ dorul badei mă omoară./ Bate vântul, iarba creşte/ dorul badei mă topeşte/" sau: „Bate vântul, ploaia-mi curge -/ dorul puichei mă ajunge/ Bate vântul, iarba-mi creşte -/ dorul puichei mă topeşte./ Din cotro vântul mi-o bate/ tot mă frige şi mă arde/" sau: „Numai lin, dorule lin,/ hai la drum să ne pornim/ şi să nu mai poposim/ până-n satul meu din vale/ că ne-aşteaptă mândra-n cale;/ şi ne-aşteaptă de trei luni/ tot

Scanned with OKEN Scanner

cu post şi rugăciuni/" sau: „Numa'ncet, dorule, 'ncet/ pe la lunca din brădet,/ foaie verde-a inimii/ să n-audă vecinii,/ foaie verde de năgară/ că-am venit la mândra iară". Mai selectăm două exemple legate de cel două îndeletnici străvechi şi de bază ale noastre, păstoritul şi agricultura: „Cât e muntele de nalt,/ tot omătul s-a luat/ dar de la inima mea/ ce s-a pus nu se mai ia:/ că s-a pus al badei dor -/ nu se ia până ce mor;/ ce s-a pus nu se mai ia/ pân'nu-a lua badea/", apoi: „Când treci bade, pe la noi/ puneți clopote la boi/ şi-ți fă pleasnă de mătasă,/ să te aud, bade, din casă:/ de-oi fi moartă de beteagă,/ într-un cot m-oi ridica/ şi la maica m-oi ruga/ să-mi deschidă fereastra/ să mă uit la dumneata".

Dorul, ca trăire uman, este întotdeauna corelat cu elemente ale naturii, care se află între apă şi pământ, cum ar fi ceața, negura sau între munte şi cer, cum ar fi norul, luna , soarele, stelele ce accentuează mai puternic unitatea dintre om şi natură, cum ar fi: „De când badea mi s-a dus/ negura-n curte s-a pus,/ şi pe pari şi pe nuia,/ şi pe inimioara mea/" sau: „Ia-te, ia-te, neguriță,/ de pe deal, de pe costiță,/ de pe vârful muntelui,/ să văd coama murgului/ şi fata voinicului/" sau: „Satule, pe tine-i ceață,/ ori dorul badei se-aşează/" sau: „Peste toate satele/ e senin ca laptele/ numai peste satul meu/ s-a ridicat un nor greu/ Şi nici ninge, şi nici plouă,/ nici nu pică pic de rouă/".

În analiza dorului, noi credem că în timpuri preistorice, când era o unitate dual între om şi umbră, aceasta din urmă fiind şi ea însuflețită şi prefăcându-se în aripi când se vâna sau lupta, apoi retrăgându-se în corp precum melcul în cochilie şi împietrind sau zbuciumând viața: omul peşterilor făcea foc noaptea atât pentru a se păzi de fiare, cât şi pentru a-şi vedea şi îmbuna umbra, acest fapt a dus la apariția, mult mai târzie, al altor ego-ului, la ruptura dintre trup şi umbră datorită unor prefaceri sociale şi religioase puternice, cu toate acestea omul a continuat să

Scanned with OKEN Scanner

creadă în fiinţa lui dualã, văzând în femeia jumătatea trupului lui, dar acesta nu mai păstra decât foarte puţin din miracol, misterele şi puterile care-l înaripau pe om spre izbândă, aşadar nostalgia lui după umbră, deşi neînsufleţită, îl însoţeşte prin lume, devine incantaţie, lamentaţie, invocaţie, bocet.

Poate că întâia înstrăinare a omului de esenţa lui a început odată cu trecerea de la vânătoare la păstorit şi agricultură prin care şi-a pierdut sufletul umbrei, produsele muncii sale pornesc să se îndepărteze de el. Această stare se află în substanţa lirică a fiecăruia neam, însă ea a înflorit într-o policromie debordantă nemaiîntâlnită în ephosul românesc, aşa cuvintele dor, jale, urât, mândră şi expresia „cumpăna apelor" care în germană sună Wasseracheide şi în franceză sună partage d'eaux, ceea ce tradus întocmai înseamnă „despărţirea apelor" sunt neaoşe româneşti fiindcă au răsărit din natura umanizată de înaintaşii noştri.

Dorul, uneori, este cântat pentru el însuşi, nu ca stare fără obiect ci ca stare fără stare, ca o îngânare între trup şi suflet întru cernerea prin filtrul nervilor şi a inimii a unei trăiri de extaziere sau deprimare; flăcăii înainte de a intra în horă stau pe margine un timp pentru a se chiti (a se socoti) între cine şi cine să se lege.

Lucian Blaga, cercetând colecţiile noastre de poezie populară, caută o explicaţie, însă nu genetică, ci pur descriptivă a dorului, susţinând că: „Dorul e socotit când ca stare sufletească învârtoşată, ca o ipostazie, când ca o putere impersonală, care devastează şi subjugă, când ca o vrajă ce se mută, când ca o boală cosmică, ca un element invincibil al firei, ca un alter ego, ca o emanaţie materială-sufletească a individului"[30]. În tentaţia definirii specificităţii umane în lume, a fiinţei româneşti după ontologia lui Kierkegaard şi Heiddeger, de a considera că „neliniştea este adevărata atitudine faţă de viaţă, faţă de realitatea noastră personală"[31

Scanned with OKEN Scanner

şi că „angoasa este posibilul libertăţii" întocmai cum îngrijorarea şi disperarea sunt mai tragice decât moartea, pentru că aceasta înseamnă o clipă, în timp ce disperarea – un cumul incomensurabil de clipe ale „bolii-către moarte"[32]; „în disperare faptul de a muri se preschimbă continuu în a trăi"[33] şi că prin grijă omul se confruntă cu un câmp infinit de posibilităţi din care îl copleşesc puterea de a opta şi decide, irosindu-şi mereu împlinirea şi trăind într-o permanentă culpă, nelinişte în faţa sfârşitului imanent, deoarece acel ori-ori condiţional devine axiomă: „Nimeni nu poate despovăra pe altul de moartea sa"[34], unii filosofi ai culturii pun semnul egalităţii între disperare, îngrijorare şi dor.

Or, substanţa dorului se află în natura umanizată, ca stare psihică ontiphonică a unei vârste sau a unui timp, perioada de tranziţie dintre adolescenţă şi maturitate, dintre libertate şi nuntă (care înseamnă şi fericire, dar şi constrângere, integrarea în alte norme de convieţuire socială), dintre scop şi realizare, dintre fiinţă şi nefiinţă, dintre finit şi infinit, care se decantează de general şi abstract întru a fi trăire strict individuală, că: „Frunzuliţă merişor/ Măi bădiţă, bădişor,/ Nu-mi trimite atâta dor/ Şi pe vânturi şi pe soare/ Şi pe cald şi pe răcoare,/ Şi pe stele mărunţele/ Şi pe zbor de rândunele,/ Trimite-mi mai puţintel/ Şi vină şi tu cu el/".

Aşadar, dorul nu poate fi definit ca o stare de vid sufletesc sau ca o angoasă a insului întrucât el exprimă un înalt grad de subiectivizare, un raport de implicare a omului în univers şi în propria lume lăuntrică. Prin felul de a se manifesta şi exprima, dorul se găseşte între şi între, poate între copilărie şi între moarte, singur nu are fiinţă, el este ca un fel de muzică între fiinţă şi nefiinţă şi dacă toate câte sunt au însuşirea de a se reflecta în altceva decât în ceea ce sunt, tind să informeze divinul de existenţa lor, atunci dorul este

Scanned with OKEN Scanner

vibrația sufletului românesc la cea mai mare amplitudine, a cărui muzică mereu ne încântă și niciodată nu ne îmbată.

Dorul mai poate fi asemuit cu cavernala substanță a oului strălucitor, care iradiază prin porii cojii lumină dinspre anorganic, dinspre moarte spre viață că „Focului să nu-i zici foc, dar lumină" că de-i spui pe nume cei din prin părțile Botoșanilor, ți-o întorc peste gard cu: „foc la tătari, dar la noi lumină!"

Dorul este și o cunoaștere prin cânt și credință a lumii ca totalitate; el pornește de la un cod moral arhetipal peste care, uneori, istoria și păgânii trec perturbând desfășurarea firească a socialului fără a întina în esență sufletul bine-așezat în casa dorului, că „Recurgând la o comparație luată din viața pastorală, nu am exagera dacă am afirma că dorul se ține de român ca scaiul de lâna oaiei"[35].

2. Nunta – sinteză dialectică dintre etnos, ethos și eros

Putem vorbi, în cazul nunților care n-au suferit ajustări și regizări, de o expresie sensibilă a spiritualității dacice (avem în vedere sensurile și simbolurile ritualului de nuntă) și de o expresie vie a ordinii române, căci este o riguroasă cronologie a momentelor în care se desfășoară întregul ceremonial, încă Dimitrie Cantemir elogia nunta, fixându-i sensurile profunde în viața colectivității și în bunele obiceiuri de a imita vânătoarea fiarei, de a organiza întreceri de cai și simulări de războaie între oastea miresei și a mirelui.

„Însurătorile pentru români sunt un prilej de mari veselii, căci nunțile țin mai multe zile, și bencheturile nu contenesc. Obiceiurile sunt păzite cu rigurozitate de la moși strămoși în asemenea ceremonii de familii"[36]. Bogăția de fapte folclorice dispuse geometric pe palierele devenirii prin

Scanned with OKEN Scanner

nuntă, izvorâtă din aspiraţiile milenare ale neamului pentru împlinirea omului total al culturii carpato-dunărene, i-a stârnit şi admiraţia lui Ion Slavici, care scria: „După părerea românilor, *cea mai însemnată dintre ocaziunile la care oamenii se întâlnesc şi petrec împreună este nunta* (s.n.); s-ar putea dar scrie un codice întreg despre regulile de etichetă ale nunţilor româneşti. Între aceasta este şi poezia: sunt oraţiuni, felicitări, închinări şi invitaţiuni şi sunt afară de acesta, improvizările steriotipe, pline de haz care se fac de către vătafi, când se strigă cinstele şi se împart plăcintele”[37].

În ceea ce priveşte oraţiile de căsătorie, adică uro uxurem, Haşdeu susţine că sunt de origine română, iar S.Fl.Marian în monumentala lucrare „Nunta la români”, venind în nuanţarea punctului de vedere a lui I.C.Tacit, care emisese ipoteza că oraţiile trebuie să dateze chiar din Roma, apropiindu-se până la un punct oarecare de vechile Atelane (mici comedii jucate în antichitate de către tineri şi derivând de la orăşelul Atela), crede că şi „românii, ca şi toate celelalte popoare indo-europene, încă trebuie să fi avut oareşcari oraţii care vor fi fost uzitate numai la nunţi”[38].

Indiferent dacă sunt dacice, romane sau româneşti, ele au un substrat vechi, care începe cu: „Să le fie dăruită (mirelui şi miresei)/ Roua cerului de sus,/ Şi din grăsimea Pământului de jos/ Grâu, vin şi untdelemn/” pentru a nu stârni aducerea aminte a copilăriei fericite întru dezolarea tinerii perechi.

B.P.Haşdeu, în largile lui peregrinări prin ţară, a aflat de la un bătrân boier despre oraţii cu caracter politico-juridic, prilejuite de urcarea unui nou domn pe tronul ţării, de unde am dedus că în afara celor trei nunţi cunoscute de noi: Nunta de cununie, Nunta de argint şi Nunta de aur, în Moldova şi poate în toate ţinuturile locuite de români în cadrul Nunţii mari aveau loc două cununii: 1) cununia bărbatului cu femeia (a soarelui cu luna, a luminii cu Pământul, a voiniciei cu

Scanned with OKEN Scanner

frumuseţea, împlinindu-se Zamolxis ca om); 2) a doua cununie, care se consuma în a doua nuntă, fără a fi separată de prim, însă având un cu totul alt tâlc: *de căsătorie a bărbatului cu ţara, ogorul (tronul, jilţul capului familiei)*; în unele zone această a doua cununie prin procedeul mutatis-mutandis a devenit prin a doua nuntă un fel de sărbătoare şi *sfinţire de casă nouă sau de punere a mirelui de către popă să jure în altar pe ţărâna şi pomelnicul neamului că n-are să-i trădeze.* Oricum, numai în nunta românească au loc două căsătorii: 1) a tinereţii cu frumuseţea şi 2) când iubirea a dat roade, când cântecul de iertăciune a părinţilor: „Şi amândoi să trăiţi/ Să fiţi fericiţi/ Să faceţi ce voiţi/ Pământul să-l stăpâniţi/ Şi să vă înmulţiţi/ Ca nisipul mării/ Ca stelele cerului/ Că din viţă în viţă/ Şi din neam în neam/ Aşa s-a petrecut/" *atunci are loc a doua cununie cu Puterea, Tatăl devine Domn sau capul familiei, el conduce de acum ţara sau familia (Zamolxis, prin creaţie şi-a depăşit condiţia de om, a devenit rege şi zeu).*

Nunta reprezintă chintesenţa datinilor, obiceiurilor şi ritualurilor tradiţionale, deoarece „căsătoria nu se face la întâmplare, există legături prestabilite: tinerii participă la unele evenimente din viaţa socială a satului, la anumite munci executate în comun, la întrajutorare, la clăci, şezători, petreceri la hore. Cu ocazia Anului Nou, de exemplu, cetele de flăcăi care colindă din casă în casă, au urări anume pentru flăcăi de însurat şi fetele de măritat. În forme alegorice, în aceste urări se vorbeşte despre căsnicia fericită şi îndatoririle ce revin ambelor soţi în căsnicie"[39] şi după ce au trecut prin toate încercările (să ne amintim că în majoritatea basmelor, Făt-Frumos se luptă cu zmeii, cu el şi cu morile de vânt ca să ajungă la mireasa mult visată, deseori învinge, mai are şi eşecuri, mai şi moare, dar, aspiraţia lui erotică este atât de puternică încât imaginaţia poporului nu-l lasă să putrezească în hoit, îl spală cu apă vie şi apă moartă, îl repune pe picioare pentru a-l vârî din nou în luptă) cu obraz curat pot cere ci li

Scanned with OKEN Scanner

se cuvine, căci scopul final al oricărei căsătorii este: a) pe plan biologic şi social, de a contribui la perpetuarea etniei şi la prosperitatea comunităţii în care te-ai integrat prin nuntă; b) pe plan moral, de a nu contraveni bunul simţ şi regulile de bună comportare şi de a fi gata în orice împrejurare să-ţi jertfeşti avutul şi viaţa pentru apărarea libertăţii şi independenţei ţării şi neamului tău şi c) pe plan spiritual, de a îmbogăţi prin fapta şi gândul tău tezaurul cultural al colectivităţii în mijlocul căreia trăieşti şi munceşti.

Din cercetările de teren, rezultă că nunta la români nu-i un spectacol cum îşi închipuie cei care transpun pe scenă obiceiurile, dacă ar fi aşa „lumea ar fi împărţită în actori şi spectatori, ori una este teatrul şi alta viaţa, una este vişinul înflorit din livadă şi alta vişinul din poliesteri, ea este *nuntă nuntă* şi constituie un eveniment deosebit, nu atât pentru tinerii căsătoriţi care se unesc prin eros într-un cămin şi pentru părinţii acestora mândri de a-şi vedea odraslele rodind, cât şi pentru întregul sat, târg, orăşel sau cartier. Ei sunt în atenţia întregii colectivităţi din clipa când şi-au dat mâna (s-au logodit) şi până s-au mutat în casa nouă, la ridicarea căreia pun umărul toţi, *căci nunta este apogeul individual prin omenie*, în ea se verifică în ce măsură fiecare dintre noi este om de omenie, fiindcă „orice datorie de omenie este determinată ca valoare morală, ea are datoria de a respecta oamenii, *de a-i trata ca pe egali şi apropiaţi indiferent de apartenenţa rasială şi naţională, de a te dovedi om împotriva tuturor discriminărilor şi inechităţilor umane* (s.n.). Nu întâmplător valorile omeniei şi valenţele principiului omeniei s-au născut în mediul popular[40]. Nunta este expresia simbolică a relaţiilor interumane stabilite într-o existenţă umană, omogenă sau eterogenă, de participarea sau nonparticiparea oamenilor; prin ea ne dăm seama de unitatea şi tăria morală a micro şi macrostructurilor sociale: nunta şi înmormântarea pun capăt discordiei şi certurilor dintre indivizi şi familii, îi împacă şi se

Scanned with OKEN Scanner

iartă între ei în credința că pacea și vorba bună sunt mai de preț decât averea și ambiția deșartă.

Încă de la daci s-a încetățenit la români ca nunta să se serbeze după război, unde logodnicii și-au pus în valoare virtuțile militare că nu în zadar ei nu se cunună, nu numai cu mireasa aleasă de ei și de domnitor pentru măsura actelor de vitejie, ci și cu patria, fiindcă Patria nu e Pământul pe care trăim din întâmplare, *ci e Pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri.* Patria nu vine de la Pământ, nici din vreo lucrare a câmpului, nici din vreo abstracțiune, ci dintr-o noțiune concretă, de la pater, de la patres, din părinți, moși și strămoși. Părinții, moșii și strămoșii ne sunt patria noastră, ei care au vorbit aceeași limbă, care au avut același dor, aceleași suferințe și aceleași aspirațiuni..."[41], - că nu în glumă românii când mergeau la munci își luau armele cu ei, mereu trăiau în grija că iarăși și iarăși le atacă hotarele dușmanii lacomi de înavuțire prin jegmănire.

Totodată, revenind la ideea că nemurirea se învăța iar nunta reprezenta aplicarea în practică a celor studiate, ne aducem un plus de argumente prin folosirea descoperirilor făcute de către eminentul cercetător Nicolae T. Cernea asupra „Căluşarilor": a) acest joc este foarte vechi, omul postglaciar și-a creat și imaginat fel de fel de sisteme, cât mai practice, prin care să-și pregătească progeniturile în scopul perpetuării (pentru reușită, trebuia să fie sănătoși, altfel nu luau parte la inițiere, după cum nunta la români se face pentru cei sănătoși și puternici), b) Inițierea, un fel de instructaj colectiv, se făcea în două faze: 1) *inițierea primară* denumită și clanică sau puberală la care erau supuși copiii de ambele sexe între 10 și 14 ani și 2) *inițierea superioară sau tribală* prin care candidații treceau la conducerea vieții tribale; c) tinerii erau încazarmați într-un loc izolat de sat, în pădure sau munte și cât mai aproape de sursa de apă, locul era înconjurat fie cu gard, fie cu un șanț și aici erau ridicate

Scanned with OKEN Scanner

adăposturi, construcţii sezoniere, colibe, cabane, căsuţe din lemn. Tinerii erau supravegheaţi şi iniţiaţi de bătrânii clanului pe timp de vară (pe timp de iarnă, la daci, credem noi, şi dura 5 ani, dintre ei se alegea cel căruia după ce i se încredinţa mesajul ce trebuia rostit către zeu, *i se punea căluşul la gură pentru ca în lungul lui drum către Zamolxis să păstreze cu desăvârşire taina*: deci, erau puşi la încercare să meargă mult pe jos flămânzi, bând doar apă, nici vorbă de sacrificiu uman, de aruncare în suliţe întrucât fiece individ avea importanţă capitală pentru buna funcţionare a mecanismului social (este posibil ca dacii însăşi să fi inventat povestea cu jertfirea umană ca să înspăimânte pe străini), fiind supuşi unor riguroase discipline, unor probe fizice obositoare şi dureroase şi (credem noi) unor probe de memorie, de învăţarea a cerului, Pământului şi codului moral tradiţional).

Erau, de asemenea, *iniţiaţi să simuleze moartea, moartea simbolică* (dar şi moartea iluzorie de amăgire a adversarului) *pentru a renaşte fie într-un om nou, fie într-o viaţă nouă;* d) după ce tinerii parcurgeau iniţierea (clanică) şi misterele (la care erau admişi cei mai în vârstă, fie pe sexe, fie mixte) şi coborau în sat sau dave, *vorbind un limbaj nou şi având o comportare mai deosebită*; când părăseau campamentul li se interzicea sub ameninţarea cu moartea să privească înapoi (aşa cum n-are voie nici românul când pleacă la oaste şi nici mireasa când pleacă la casa mirelui şi nici voinicii din basme, pare a fi vorba despre fixarea unor deprinderi în memorie prin uitarea locului şi actului în şi prin care omul se deprinde de copilărie). După plecare, campamentului i se dădea foc şi doar amenajările care îl protejau se păstrau pentru a feri în continuare interiorul tabu-sacru de profanare, *aşa se explică de ce ne-au rămas atât de puţine urme arheologice despre cultura şi religia românilor până în secolul al X-lea.* La întoarcere, de bucurie, colectivitatea intră în sărbătoare în casa de oaspeţi, unde se cânta, fiindcă: „Muzica a inventat-o tracii căci Orfeu, despre

Scanned with OKEN Scanner

care se spune că a inventat muzica, era din Tracia. El a compus marşuri războinice, întărindu-le tracilor curajul întrucât erau foarte războinici. Căci îmbărbătarea, împingându-le căldura în adâncuri o făcea mai concentrată, drept care şi sunt ei violenţi şi războinici, tocmai prin forţa căldurii; iar talentaţi la dans sunt datorită priceperii lor în aruncarea sulițelor. Li este specific şi dansul piric, care este un dans de luptă, după cum spunea Poetul: „Merion, poate că eşti priceput şi la dans/"[42] şi în consecinţă, în vederea perpetuării etniei se căsătoreau tinerii cu tinerele iniţiate (şi în taina cuplării şi acum în unele sate din judeţul Vaslui se mai păstrează obiceiul ca băiatul să trăiască de probă cu fata la casa fetei iar dacă se potrivesc se căsătoresc. Unii, din motive necunoscute, fac şi copii şi o duc aşa până la adânci bătrâneţi când îi cunună popa cu forţa. Dintre cei chestionaţi de noi, majoritatea au răspuns că nu s–au cununat că aşa au crezut ei de cuviinţă, însă ni se pare verosimilă explicaţia bătrânului Ioan Mocanu, cititor în stele şi tălmăduitor de calendare vechi, că fata nu a fost la prima încercare, nu mai era între ale ei, de aceea nu s-au luat şi ei ca toţi oamenii, organizându-se petreceri şi dansuri, dar şi simulau lupte şi morţi simbolice.

Ritualul nunţii, desfăşurându-se alternativ când la casa socrilor mici, când la casa socrilor mari ne aminteşte de casa de oaspeţi înălţată de Zamolxis (pâinea, vinul, sarea, femeia) „spre a cinsti pe fruntaşii din oraşe şi, îndestulându-i, să le dea o învăţătură, potrivit căreia nici el, nici comesenii săi, nici cei care urmau să se nască neîncetat din ei n-aveau să se atingă, ci aveau să meargă în ţinutul unde, supravieţuiesc veşnic, vor avea parte de toate bunurile. Dar în timp ce făcea toate cele amintite şi spunea acestea, îşi pregătea o locuinţă subterană..."[43] care poate fi casa socrilor mari (lumina, înţelepciunea, abstinenţa şi curajul), din care va porni până la urmă familia spre o nouă viaţă.

Scanned with OKEN Scanner

Se pare că arhitectura populară, pentru a micşora distanţa dintre locuinţa miresei şi locuinţa mirelui, dintre casa de oaspeţi şi casa mare a împărţit ograda sau casa în două, o parte, de zi, unde se consumă momentele domestice ale vieţuirii şi o parte, de sărbătoare, în care se intră rar, fie pentru închinăciune, fie pentru consemnarea vreunui eveniment deosebit, pierzându-se în negura vremurilor ritul iniţial, însă venindu-ne în conştiinţă ca o matrice stilistică conturată adânc în subconştient de repetarea inconfundabilă a trăirii în natura umanizată. Oricât de departe va ajunge omul de soare şi stele, oriunde va ajunge în univers, firea lui se va găsi mereu între viaţa şi moarte prin nuntă, prin aspiraţia lui de înnuntire cu veşnicia, când îşi va pierde acest crez, se va pierde şi pe sine, trecând de la trăirea în înţelepciune la trăirea în moarte, ori pentru român, aflat între şi între, mereu va dăinui nunta cu bucuriile şi amărăciunile care vor înflori din ea.

Naşterea şi îndeosebi nunta reprezintă evenimente existenţiale, care repetă la nesfârşit genezele primare, dar prin felul concret de sărbătorire sunt deschizătoare de noi perspective şi speranţe pentru microgrupările sociale, aşadar „câte bordeie atâtea obiceie" nu „se permite decât un decupaj în vastul material folcloric pentru a prezenta tiparul sau şablonul pe care fantezia, aducerea-aminte şi improvizaţia îl împodobeşte pe durata de 6 zile în Nordul Bucovinei, Carpaţii de Nord, Maramureş, Ţara Ouaşului, unde se menţin şi azi elemente din *calendarul ritualic dacic, care avea 60 de săptămâni, toate având câte 6 zile*, în Oltenia, după cum zice bătrâna Maria Gh.Rogozea (96 ani): „În vremea mea nunta *ţinea o săptămână* (s.n.), ţinea opt zile" – sesizăm că pe vremea ei săptămâna era de opt zile şi aşa o fi fost că oamenii se mai conduceau încă după *„calendarul dacic civil care avea 47 de săptămâni din 6, 7 şi 8 zile, sau fiind împărţit în trei anotimpuri, vară-toamnă- iarnă din care 26 de săptămâni (13 + 13)*

Scanned with OKEN Scanner

de timp friguros şi rece"[44], deci nunta avea loc după culesul viilor sau iarna, iar în celelalte zone ale ţării dura câte 7 zile după datina şi calendarul creştin.

În prezent mai sunt zone unde se păstrează durata, dar peste tot, vorba bătrânei Rogozea: „Acu toată helea s-a schimbat; nu mai sunt la rândul lor. Acu face nunta aşa de parcă ar avea s-o facă *toată odată*. Nu s-alege nimic nici din coraj, nici de rânduială. Lumea de azi e mai iute" face aşa: *când începe să se şi termine*. Nici n-are răgaz să se veselească; nu ştii, nuntă-i sau altă petrecere! *Omu' să mântuie; nu ştiu unde tot fuge şi nu mai ajunge!?* Ce frumoasă era nunta pe vremea mea! Parcă era aşa de se bucura tot omu' şi tot locul cu florile şi holdele!"[45].

Iată, aşadar, columna pe care se zideşte nunta: 1) Magie, vrajă, cunoaştere (căutatul în fântână sau oglindă a ursitului sau ursitei, descântece de dragoste, vrăjirea prin obiecte totemice sau broaşte cu gura cusută şi panglică roşie de gât a celui (celei) îndrăgit (ă), cunoaşterea de la şezători, munci, babe, rude etc., aceasta ne îndreptăţeşte să susţinem că s-au încetăţenit în popor *de la iniţierea şi misterele dacice şi aşa vor rămâne încă mulţi ani;* astfel că de Anul Nou se ştie cine cu cine se ia, că „a lu'cutare i-a dat colac cu miere lui Gheorghe la capră", urmând ca în toamnă să se facă nuntă, 2) Peţitul, în frunte cu starostele cel mare, mai mulţi băietani îmbrăcaţi frumos, înarmaşi şi călări vin în iureş de undeva din afara satului şi pătrund în galop pe uliţe, ca şi cum ar urmări pe cineva. Se opresc la poarta fetei făcând gălăgie că nu li se dă drumul, tatăl fetei îi întreabă: „Dar ce umblaţi, ce căutaţi!?, la care starostele răspunde: „Ce umblăm/ Ce căutăm/ La nimeni n-avem/ Seamă să dăm.../ Că tânărul nostru împărat/ Gheorghe cel de toţi lăudat/ De dimineaţă s-a sculat/ Cu trâmbiţă a sunat/ Şi pe toţi ne-a adunat/ Şi la răsărit de soare/ am plecat la vânătoare.../ Şi am văzut munţii cu brazii/ Cerul cu stelele/ Vâlcelele cu viorelele/ Şi

Scanned with OKEN Scanner

am dat de o urmă de fiară (s.n.)/ Unii, ziseră că-i urmă de zână/ Să-i fie lui Gheorghe cunună.../ se mai găsiră alți vânători/ Mai cunoscători/ Şi ziseră că-i urmă de căprioară/ Să-i fie lui Gheorghe soțioară/ Şi văzurăm cum căprioara noastră/ Se prefăcu o floricică frumoasă/ Şi drăgăstoasă etc. etc./...)

Mai toate orațiile de pețire au acelaşi conținut, din care am desprins următoarele: a) mitul întrecerii dintre voinic şi gheonoaie sau smeoaică în fuga magică şi voinicească, „jucând rolurile vânătorilor de capete, adică învoindu-se ca cel vrednic să-l însemne pe celălalt în timpul competiției cu semnul crucii (şi acum în unele sate din Țara Ouaşului te înțeapă cu brişca dacă-ți pui mintea să beii cot la cot cu ei, adicălea să-i întreci), pentru a căpăta apoi dovada că are dreptul să-l decapiteze"[46] s-a metamorfozat în vânătoarea căprioarei pentru a o însemna cu iubirea, b) la cei vechi, însurătoarea era reprezentată ca o aventură eroică, dominând motivul fată sălbatică – zână - ciută- floare, portretul ei fiind redat în tuşele fecundității materne! „Fata sălbatică,/ La față groaznică:/ Lungi cosițele/ Îi bat călcâiele;/ Şi sprâncenele/ I-ajung genele:/ Iară brațele/ I-ascund țâțele".

După cum arată V.I.Propp în Rădăcinile istorice ale basmului fantastic: „Fata cea mută, care trăieşte în pădure este adeseori descoperită de fiul de împărat într-un copac. Ea e goală de obicei, îşi acoperă trupul cu părul ei lung şi aminteşte de o pasăre (gheonoaia din basmele noastre), purtând chiar uneori pene pe corp...Fata închisă în trunchi de copac, fata din copac reprezintă un motiv identic cu fata în sicriu, cu fata în stare de moarte temporară"[47]. Când am prezentat metodele de inițiere ale tinerilor şi tinerelor la daci, a reieşit că ei foloseau şi izolarea fetelor într-un lăcaş, dar nu le interziceau să iasă la soare sau să nu se plimbe în companement pentru evitarea raptului, ci pentru a se obişnui cu singurătatea, ştiut fiind că bărbații plecau la câmpie şi la

Scanned with OKEN Scanner

Dunăre să apere ţara de invazie, - fetele dace nu numai că erau bronzate dar se şi pricepeau de minune să scoată ochii duşmanului, şi prefigurarea fetei în fiară, căprioară, floare ne sugerează multele chipuri pe care le-a luat femeia în credinţa populară, nu în sensul înfăţişării, ci al sălbăticiei, ştiut fiind că aceasta era fertilă şi dădea puii viguroşi şi sensibili faţă de părinţi.

3) Logodna sau încredinţarea, la care se cheamă toate neamurile din partea mirelui, numai bărbaţi, şi alaiul pleacă spre casa fetei: se ţine morţiş ca numărul să fie fără soţ (aşa erau şi anotimpurile şi săptămânile la daci). După mai multe peripeţii, mirele intră în casă şi întreabă: „Unde-mi este floarea cea aleasă /Prea frumoasă-mpărătească!?" (la români este un timp al nunţilor, în care feericul, sublimul şi fantasticul din basme, uranicul şi selenarul din poeme coboară pe Pământ pentru cosmicizarea omului, iar acest proces de macranthropos-izare a individului şi de sacralizare a spaţiului se înfăptuieşte prin nuntă: *centru al lumii, locul mitic prin care trece Axis mundi*, aşa că între joi şi joi, miercuri, marţi (8, 7, 6 zile) mirii sunt împăraţi de-adevăratele: *este timpul promis de atâtea basme ale copilăriei şi de iniţierile şi misterele dacice în care mirii sunt centru universului, nunta constituind şi modelul lumii de înfăptuit*, - adevărata împărăţie, deci ceea ce promiteau creştinii că există doar în rai, *românii învăţaseră de la moşi-strămoşi că este pe Pământ şi prin nuntă învăţau lumea pe care trebuia să o înfăptuiască*, punând faţă în faţă existenţa concretă şi existenţa ideală, verosimilă deocamdată în nuntă, ei ştiau că în idealul lor sunt potenţe capabile de transformare în realitate, că nunta, fericirea supremă, nu a fost atinsă niciodată de colectivitate şi a rămas un gând fertil urmărit prin milenii: este tocmai farmecul onticului românesc întrucât „ceea ce este veşnic există mereu la fel, fără să se modifice vreodată"[48] ducând la plictis, dezumanizare şi uitare ca în genialul basm: „Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţă

Scanned with OKEN Scanner

fără de moarte" atingerea absolutului, a fericirii supreme, a nemuririi frânge, întocmai ca o viitură oarbă, podul trăirii dintre naştere şi moarte, dintre între şi între, omul contopindu-se fie într-un început fără de început, fie într-un sfârşit fără de sfârşit.

Strachina cu grâu în care se ascund o batistă şi un ban de aur de către naşi, învârtirea acestuia (în unele zone îi pun şi pe miri să se învârtă în loc) după care sunt puşi să caute în grâu obiectele ascunse, băiatul trebuie să scoată basmaua şi fata banul, are şi ea rosturile ei, magie cu adânci tâlcuri, care ne duce cu gândul: a) la matricea iniţială; b) la jumătatea oului strălucitor (nu s-au cunoscut, deci fiecare constituie o jumătate) în care se află rodul (grâul, viitori prunci), drumurile, îndepărtările (batista) şi statornicia, averea, tăria familiei (banul) – este posibil ca multe din ritualurilor şi riturile noastre să ascundă o învăţătură, niciodată natura umanizată nu ne-a fost transmisă de moşi şi strămoşi pe tavă, dacă nu am depune nişte eforturi deosebite să o descifrăm şi să o îmbogăţim şi ne-am reduce viaţa la un biologism gregar, viaţa nu şi-ar avea rost, ori românul rostindu-se a dat rost urmaşilor.

Pe muzică şi dans, se schimbă inelele cu: „Ineluş bătut de argint/ Amândoi v-aţi potrivit,/ Ineluş bătut de aramă/ amândoi sunteţi de o seamă/ Şi la stat şi la purtat/ Şi la dulce sărutat/ Şi la ochi şi la sprâncene/ Ca doi porumbei la pene./ Haideţi mergeţi amândoi/ Şi mâncaţi miere de soi/ Să vă iubiţi amândoi/ Şi tot doi şi numai doi/". Inelul fiind soarele, dar şi stupul (amintim că albinăritul a fost o îndeletnicire importantă la daco-români iar stupul era confecţionat în formă rotundă din tulpine de salcie bătrână sau mladă de răchită, iar prisăcarul, pentru a nu fi înţepat de albine, îşi punea pe cap o coroană – viitoarea coroniţă a elevilor – din flori şi pe faţă o năframă de in fin – viitoarea panglică a coroniţei – : această coroană care împăca şi pe

Scanned with OKEN Scanner

albine şi pe prisecar s-a stilizat prin abstractizare şi diminutivare în inel, soare şi bănuţ de ou în acelaşi timp). După logodnă sau încredinţare începe pregătirea nunţii: „Amu să pornim a face cele de trebuinţă!"

4) *Nunta propriu-zisă*, care exprimă comuniunea spirituală dintre oameni, bucuria de a fi părtaşi la marele ceremonial al iniţierii în Erosul terestru. Nunta are următoarele momente: a) *Pregătirea şi bărbieritul mirelui*, acestuia i se pune un şervet înflorat la gât, i se stropeşte faţa cu apă şi cu vin roşu (semne ale sănătăţii şi bucurie, în prezent, cândva apa era viaţa şi vinul roşu era iubirea, deci iubirea de viaţă, vieţuirea în curăţenie şi iubire). Deşi investigaţia noastră n-are caracter paleofolcloric sau paleosociologic, totuşi, suntem nevoiţi să arătăm că trăirea în pădure sau pe malul râului a dus atât la *spaţiul tărâmului* (piciorul de plai) cât şi la *domisticirea arborilor sălbatici*, căci „arborii totemizaţi au fost consideraţi când strămoşi consubstanţiali ai oamenilor, când rude emblematice de grade diferite indefinite în ierarhia umană...că printre arborii totemizaţi intră din flora locală aceia care alcătuiesc fondul arboricol carpatic: bradul înfăţişându-ni-se drept cel mai frecvent şi semnificativ totem arboricol de pe teritoriul ţării noastre[49]. În ritualurile magice, fetele pentru măritiş erau izolate în anumite zone de pădure tăinuite şi în timpul zilei, de la prânzul mare până la toaca mare, erau ascunse în scorbure de copac, nu ca să nu le fecundeze soarele cum presupune Propp, ci ca să capete suflet din sufletul arborelui-totem, să devină şi ele tot atât de rodnice precum copacii, pielea lor albă ca spuma apei curgătoare era cel mai curat lucru pe care-l vedea omul o singură dată în viaţa lui şi, deşi formele fecundităţii materne prindeau curburi excentrice, vânătorul nu renunţă: Fată sălbatică/ Mult mi-i groaznică/ Cu cosiţele/ Bat călcâiele/ Şi-ncă ţâţele/ Bat genunchele,/ Iar sprâncenele/ Bat umerile/ El că mi-o vedea/ Şi se

Scanned with OKEN Scanner

înspăimânta/ Câinii asmuțea,/ Vâna că-i pișca/" și după ce o prinde ea se arată frumoasă ca o zână. Așadar, toată natura este însuflețită, iubește, naște, moare, însă numai copacul este cel mai statornic, cel mai durabil, cel mai fecund, îl bate doar vântul (duhul zeității) și naște foarte multe fructe.

Triburile sălbatice de culegători de fructe nu puteau desconsidera această realitate și în dorința lor de a avea cât mai mulți copiii (și acum mai sunt triburi prin Africa unde femeia este izolată în pădure într-o cușcă mare de lemn legată de un copac, fiind hrănită din abundență să se îngrașe, de la șolduri în jos trupu-i devine un fel de coroană de pom fructifer, iar bărbatul este ținut în abstinență pentru a deveni cât mai slab, doar vânt-duhul vântului și după un timp sunt puși să se împerecheze) au pus femeia în inima copacului pentru a primi mană de la vântul solar. În reprezentarea matricei inițiale, geometria ei incizată pe vase sau sculptată pe pereți este identică cu ideograma arborelui cosmic sau cu silueta bradului totemic, trunchiul echilateral semnificând modul de a trăi și de a gândi a omului începător de natură umanizată.

Mirelui i se săpunește fața în timp ce i se cântă de către lăutari și prieteni cântecul mirelui bărbierit: „Mire, mire bucuros,/ să te facem mai frumos/ Rade-ți barba holteiască/ Și o ia pe cea bărbătească,/ Când erai holtei prin sat/ Aveai cal de încălecat/ Și trăsură de plimbat/ Pe la fetele din sat/". După ras, i se pune floarea de mire în piept, apoi se îmbrățișează cu toți flăcăii și își ia rămas bun, ca și cum ar pleca la altă viață nouă, la armată, la război, la zeul suprem, amintindu-ne de despărțirile tradiționale. Încalică pe cai/ și-n chiote, strigături, pocnete se pornesc: „Foicica bobului/ Sub seninul cerului/ Colo-n jos mai din josu/ La luncile soarelui/"; b) *aducerea bradului de nuntă.*

După cum am mai arătat lăcașele de cult, de inițiere și mistere erau ferite în pădure în care n-avea voie să calce

Scanned with OKEN Scanner

picior de om, aşa că ele însele erau sacre şi că datorită prefacerilor, acestea au fost reduse, cu timpul, la câte un arbore sacru, apoi la trunchiurile unor arbori monumentali, a arborilor care au suflet, care păstrează în ei ipostazele devenirii fetei mute până ajunge mireasă (la vorbă, la zeu, cuvântul fiind şi azi o raritate pe buzele fetelor învăţate în ale noastre).

Împotriva codrilor de brad, biserica bizantină şi ortodoxă au dus o luptă acerbă, distrugându-le şi dându-le foc, astfel că au fost transformate în cenuşă nu numai pădurile sacre, ci şi o întreagă cultură întemeiată pe nuntă şi lemn, dar n-au izbutit să ardă folclorul şi credinţa, căci: „Istoria feudală a poporului român consemnează urme din cultul arborelui, care au fost preluate, integrate şi asimilate de confesiunea oficială de stat, păstrând astfel în structura monumentelor săteşti mai noi ceva din simbolismul monumentelor mitologice arhaice”[50].

Dacă arborele de naştere semnifică înfrăţirea simbolică între noul născut şi un arbore tânăr ales din pădure, ba şi acum în unele sate din Moldova şi Oltenia (zone cercetate îndeosebi de noi) este obiceiul ca odată cu naşterea unui plod, tatăl să-i planteze un pom în spatele casei sau de al dărui pe noul născut în grija simbolică a unui arbore mitic, existând credinţa că în vârful arborelui era scrisă soarta copilului, înfrăţirea între om şi plantă ţinând de un străvechi rit natal al dendrolateriei locale, „după cum acest vârf creşte mândru, aşa trebuie să crească şi dubletul lui uman”[51], atunci arborele de nuntă este metamorfozat celui dintâi, a unirii omului cu femeia pe durata vieţuirii în natura umanizată. Naşterea se făcea prin durere iar bărbatul îngropa odată cu placenta la rădăcina vlăstarului de pom în Pământ şi sufletul luat de lehuză cât a stat în pântecul arborelui sacru, deci fata a primit prin gură duhul de germinare a regnului vegetal şi cosmic.

Scanned with OKEN Scanner

De aici marea ei tăcere după înnuntire, iar naşterea se întâmplă ca la arborii ale căror rădăcini izbucnesc în puieţi şi bărbatul crede că-i alină singurătatea trăită în inima copacului care irumpe acuma prin chinurile facerii; miezul fructului a avut întotdeauna două învelişuri, or pentru ca femeia să fie aptă să nască trebuia să stea în trunchiul copacului, care devenea înveliş la învelişul pruncului pe care trupul ei pornise să-l zămislească fără a fi trăit încă rutul uman, deci dacă nu reuşeşte ca prin îngroparea placentei la rădăcina pomului copilul să fie despovărat de sufletul vegetal întru a intra în sufletul uman, a nu mai fi mugur într-o ghindă, sau nucă sau con, ci om în existenţa socială, fiind rău, bolnav şi plângător că ursitele l-au predestinat nenorocirii. Atunci pruncul este dăruit unui brad (în unele părţi cireş sau nuc) înalt, tânăr şi minunat, mama îngenunchind, tata imitând un şuier de vânt, un fel de chemare a duhului pădurii sacre (se îngână: „Brade mării /Brad,/ Nu te mânia,/ Nu te înfoia,/ Rogu-mă brad ţie,/ Să-l primeşti pe.../ Făt să-ţi fie,/ Făt iubit/ Rupt din tine,/ Şi cât trăieşti/ Să-l ocroteşti/ De toate cele.../", amintindu-i că la tăierea ombilicului l-o scăldat în frunză de brad (opusă acestui rit de dăinuire, dăinuie încă vraja, uciderea duşmanului prin tăierea copacului acestuia, încercuirea cioatei în trei cercuri de şină de roată uzată şi lovirea cu securea în mijlocul cioatei până ţâşneşte sângele).

Aşa cum miezul roditor trebuie să se lumineze: „Că pe tine te-am scăldat/ În frunză de lemn de brad,/ În miere de flori de fag,/ Să fii la fetiţe drag.../" aşa şi pruncul: „Arborele fructifer ales ca arbore de naştere era udat un număr impar de zile, cu apa din scalda fătului, pentru ca astfel să se realizeze un schimb de valenţe între părţile intrate în relaţie mitică. De arborele de naştere era legat ombilicul tăiat cu un fir de lână înroşită. Tot în arborele de naştere se atârnă smocul de păr numit moţul fătului, în semn de comuniune fitogenetică"[52]. Arborii naşterii, nunţii şi morţii

Scanned with OKEN Scanner

ne arată drumul de pe orizontală pe verticală, *coloana care porneşte din vegetal prin om spre mineral şi din mineral în veşnicie, orice transcendenţă emerge dintr-o fărâmă spirituală: omul concret şi viu.*

Aducerea bradului (molidului, arbore sacru la daci) se făcea după ce mirele era gătit de marea sărbătoare; ritualul ne dezvăluie o veche tradiţie când *arborele semnifica virilitatea umană*, în dansul Căluşarii, Mutul (al doilea ca rang după vătaf) poartă un falus uriaş din lemn vopsit roşu, iar vătaful un steag pe care îl implântă în Pământ jucându-se în jurul lui în timp ce Mutul, la un moment, se desprinde din cerc şi o rupe la fugă printre oameni făcând diferite semne magice cu falusul pe deasupra femeilor sterpe şi a feciorilor, deci dominantă este *ideea fertilităţii din misterele lui Dionysos*, iar falusul cu puteri magice din mâna Mutului este un simulacru al steagului, el însuşi simulacru al arborelui sacru, în felul acesta se trece de la arborele sacru la steag, la stâlpul de lemn sau piatră în scobiturile căreia învăţase gestaţia fata, la coloana cerului concepută ca un suiuş din moduli în visare care se abstractizează dintr-un îndelung practicat ceremonial de fertilitate agrară în ideea de fertilitate, căci dacă „însemnul falic al Soarelui Fecundator, raportat la însemnul etic al Pământului-Mumă" se menţine la baza mitică în încercările oamenilor „de a forţa şi pe plan fantastic natura să producă după nevoile lor crescânde"(53, atunci şi brazii de nuntă sunt însemnul: a) a arborelui din care a fost alungată fata, ştiut fiind că dacii aveau practici ritualice care erau tabu, strict secrete, accesibile tinerilor numai după ce erau destul de mari să păstreze taina lor, aşadar ne este limpede că tânărul de însurătoare era iniţiat în ale germinaţiei trăind un timp în locuinţe subterane iar tânăra de măritiş în scorburi de copaci, stând aşa cum stau foetuşii în pântecele mame, or, pentru ca aici, în aceste pântece ale Pământului-Mamă şi ale Pădurii-Mamă, ei să înveţe lumea şi ca o creaţie a lor, să nu renască

Scanned with OKEN Scanner

într-o stare sau lume mai altfel, ci să se încarce de înţelepciune şi sensibilitatea necesară conceperii puiului de om şi b) *a bărbăţiei mirelui.*

Solul mirelui însoţit de alaiul băietanilor, dăruiesc miresei bradul (sau pomul) miresei cu: „ Bună dimineaţă,/ Bună dimineaţa, cinstiţi gospodari/ Tânărul nostru împărat/ De dimineaţă s-a sculat/ Şi întâlnindu-mă prin sat/ Tare m-a rugat/ Să vă aduc acest pom.../ la care mireasa şi fetele ei răspund: „Bine ai venit sănătos/ Ca un pom frumos.../ Bine–ai venit în astă casă/ Ca o ramură frumoasă!/. Solul fiind bine primit, zice iar: „Eu vă aduc acest pom vestit/ De-mpăratul nostru-mpodobit./ Să-l stăpâneşti voioasă/ Cinstită mireasă/ Cu toată casa sănătoasă./ Şi mi-a zis împăratul nostru,/ să fie în cinstea şi auzul vostru,/ Ca să-l înălţaţi/ Şi să-l implântaţi/ Sus pe vârf de munte/ Unde-s fete multe/ Ca ele să-l stropească/ Să nu se ofilească.../ aşa cum nedeile de la Târgul de fete din Carpaţii Orientali, feciorii îşi alegeau fetele preferate cărora le ziceau soţii şi împresurau un arbore ca semn de legământ prenuntal, „înainte de a începe hora se face tăcere, toţi stau rânduiţi după alegere, vătaful dă semnalul. Cercul se învârteşte o dată la stânga, apoi la dreapta şi pe urmă, într-un loc, lanţul se rupe, ca şi cum ar voi să *prindă pe cineva* (credem că-i vorba de duhul bun al arborelui). Merg cu toţii în paşi lini. Unde văd un arbore sau o mulţime de oameni, se duc acolo ca să-l poată împresura şi după ce este împresurat, se aproprie mai tare, atunci vătaful dă un semn şi, între urări de bucurie, se strică cercul. Fetele fug, sunt prinse de flăcăi, aduse din nou în horă, unde petrec până târziu, când se despart, după ce au ales un nou vătaf pentru anul ce vine"(54. Ori hora nu înconjoară orice arbore cum cred unii etnografi, *ci doar pe acei arbori care au fost cândva arbori de nuntă, plantaţi de fostele mirese şi udaţi de fetele mari.*

Locurile de desfăşurare a nedeilor făceau parte din pădurea sacră iar în vechime copacul sacru nu putea fi decât

Scanned with OKEN Scanner

acela care a fost plantat de mireasă în preziua pierderii fecioriei, pe nemâncate şi nevorbite, fiindu-i trupul şi cugetul curat, *că în curăţenie rezidă puterea germinativă a fiinţei*, sau plantat de tatăl unui copil născut prea devreme sau prea târziu întru a-i noroci zilele, sau plantat de preoţii şi magii obştii pentru o mai adâncă şi mai accesibilă înţelegere a spiritelor lumii înaltului.

Aceste plantări fiind dese, motivate de demografia şi evenimentele colectivităţilor, prin ani, muntele sau dealul era împădurit numai cu pomi sacri şi în consecinţă orice arbore (cu întâietate arborele plantat de o mireasă care în trăire a făcut prunci mulţi şi sănătoşi) din acel loc era sacru, *făcând parte din pădurea sacră.* Aşadar, nu este exclusă scobirea tainiţei în tulpina unui arbore secular sădit de o mireasă în jurul căreia s-a jucat hora mare şi hora mică cel puţin 13 generaţii (13x21=273 ani), aşa cum micul sanctuar circular (hora mică) din metropola dacică marchează, prin lespezile lui trecerea a treisprezece ani, în care să fi fost pusă să şadă logodnica tot timp de 13 săptămâni a câte 8 zile, deci un anotimp dacic (toamnă sau iarnă, împreună aceste anotimpuri aveau 26 de săptămâni), perioada de izolare a logodnicei urmărea şi o iniţiere în dor, în suferinţele erosului, în puterea de a fi departe de cel drag şi a şlefuirii încrederii prin resemnare, aşteptare şi speranţă.

Oamenii n-au învăţat numai bucuria, ci şi tristeţea, căci a trăi într-o perpetuă bucurie, simţurile şi sensibilitatea se tocesc până la dispariţia unor stări afective specific umane: mila şi jalea. Atât steagul Căluşarilor, cât şi bradul de nuntă sunt stâlpul central al calendarului dacic, fiindcă orice cod etnico-moral atât la popoarele primitive şi moderne cât şi la celea contemporane are o parte exoterică şi o parte ezoterică, deseori atât de criptică încât multe sensuri şi simboluri rămân inabordabile de mintea unui om.

Scanned with OKEN Scanner

În preajma Poienii Sibiului este o formă de prenuntă, unde feciorii de 14 ani şi fetele sortite în a ale fi soţii erau urcaţi în vârf de munte şi puşi să jure credinţă şi iubire în faţa unui brad, după care băietanul pleacă în transhumanţă cu turmele iar fata în vale la cele gospodăreşti. „Obligaţia asumată prin nunta la brad ţinea de legea comunităţii profesionale. Cei în cauză nu-şi puteau călca cuvântul decât sub efectul sancţiunii comunitare profesionale şi al oprobiului public”[54], care ne duce cu gândul la iniţierile dacice a puberilor şi ne deschide calea spre înţelegerea *logodnei ca un moment de durată în care se decantează sentimentele umane întru pură iubire capabilă să înflorească în familie*: de la educarea fetei din copacul sau pădurea sacră, după cum am arătat, la daco-români iniţierea se făcea fie toamna, fie iarna, dar cum mai toate nunţile se serbau toamna, înseamnă că iniţierea se făcea în timpul iernii.

Vara (21 săptămâni) şi toamna (13 săptămâni) se muncea pentru a aduna roadele necesare înnuntirii, binele şi frumosul străluceau odată cu albul virginal al zăpezilor, aşadar logodna se întindea timp de 7 ani (7+6=13 ani, de aici şi numărul impar al celor care însoţesc bradul, cifra şapte fiind şi la strămoşii noştri venerată şi preţuită atât pentru că nu dă naştere şi nici nu se naşte din înmulţirea cifrelor în interiorul decadei, - deci se atinge în sine de la sine şi pentru sine curăţenia, puritatea gândului întru a porni în altcineva, iubire trupească, - cât şi pentru manifestarea lui prin obiective şi fenomene cruciale: omul are şapte orificii, în luna a şaptea le cresc copiilor dinţii şi tot în a şaptea îi schimbă, iar universul avea şapte astre rătăcitoare după cum tot şapte sunt vocalele şi stâlpii înţelepciunii din viziunea cronologică a cosmosului) după ce fata îşi termina de ţesut şi cusut zestrea iar băiatul îşi satisfăcea stagiul militar, că şi în prezent se menţine mentalitatea că „o să-mi însor odorul după armată, să i se mai coacă minţile”.

Scanned with OKEN Scanner

Bradul de nuntă trebuia să fie de mărimea mirelui, atât ca înfăţişare cât şi ca vârstă, el fiind ales de cu seară de către flăcăi şi după ce i se cerea iertare, era tăiat şi adus la împodobit, ritual care se înfăptuieşte prin hore şi joc, din dans i se punea câte o floare sau podoabă întrucât dintre toate născocirile omului doar *muzica şi dansul au avut o forţă de revitalizare neobişnuite, datorită puterii lor magice se practicau încă din vremuri imemoriale de către toate colectivităţile umane, prin limbajul lor abstract şi figurativ îndepărta şi apropia în acelaşi timp omul de actul procreaţiei.*

După ce mireasa îl primea de la brădar, îl punea în ogradă şi în hora bradului se strecurau strigături ca: „Bradule, brăduţule/ Te jucăm drăguţule/ La casa miresii/ Şi-a împărătesii/ Ca să ţii tu parte/ Mirelui departe.../" şi comportarea nuntaşilor faţă de brad este tot timpul ca faţă de substituitul mirelui, bradul fiind simbolul legăturii exogamice dintre membrii unei comunităţi, transsimbolizarea soarelui din balada „Soarele şi Luna" se face în „brad verde aurit adică împodobit a strălucire"[56] amintind de cultul marei zeiţe trace Cotys, care începea prin tăierea unui pin, „trunchiul lui era înfăşurat în panglici de lână, era împodobit cu ghirlande de violete, fiindcă se credea că ele se născuseră din sângele lui Attis; se ataşa apoi la mijlocul trunchiului chipul unui tânăr, care-l înfăţişa"[57].

Oamenii ştiau din viaţa celorlalte vieţuitoare că împreunarea distruge întru a crea şi ca distrugerea să nu degenereze în sterilitate (actul sexual se transpunea în natură printr-o simbolistică destul de complicată şi încifrată, aşa că la găteala bradului, „mireasa ia o ţeavă cu arnici roşu şi ţinând de mână pe unul dintre cei doi flăcăi care au adus bradul, înfăşurându-l astfel cu arniciul ce se desfăşoară de pe ţeavă (simbolul consumării himeniului). Ea mai are în mână şi un măr (simbol al fecundiei, al fertilităţii, al oului strălucitor) pe care îl înfige în vârful bradului... se face apoi o horă în

Scanned with OKEN Scanner

jurul bradului, de către băieţii care au venit cu bradul şi cu fetele poftite de mireasă. După această horă, bradul este ţintuit de un pop al casei cu două, trei cuie, de obicei pe unul din cei doi care încadrează uşa principală a casei"[58]

Pe măsură ce ocupaţiile umane au progresat, s-a petrecut şi o transgresare de pe planul cosmogoniei mitice pe acel al teogoniei şi antropologiei mitice, astfel că de la simbolul pomului în care fata era mută în neolitic s-a ajuns la coloanele arborescente cu coroanele transformate în acoperişuri şi trunchiurilor în nişe sau scorburi în formă de socluri în care se ţineau obiecte de ale miresei sau în capele de lemn unde erau iniţiate şi însingurate viitoarele mirese, c-apoi vestalele să devină maici, călugăriţele retrase în capelele creştinismului, iar sacrul prefigurându-se în profan, în casa de lemn românească, ca mai târziu în feudalism, cu pătrunderea adâncă a culturii fierului şi a religiei monoteiste, groapa de iniţiere din vechime (încă din faza preglaciară după unii etnologi) în care băieţii şi fetele stăteau în poziţia ghemuită ca foetusul în pântecul matern, creşte sau se preschimbă în arbore sacru, în stâlp de piatră gol pe dinăuntru, în biserică şi în castel.

S-au schimbat atât materialele, cât şi însemnele geometrice, trecându-se de la cerc (oul iniţial sau dogmatic, obsedându-l până la moarte pe Brâncuşi, care printr-o amnezie a timpului său a avut prin amnezie revelaţia timpului arhetipal, piatra de amintire a străbunilor, aşa că: „Tot ceea ce este, a mai fost. Chiar şi ceea ce va fi, a mai fost. Demiurgul (Zamolxis) aduce iarăşi înapoi ce a fost...toate merge la un loc..."[59]) la triunghi (brad, formele romboidale nu sunt altceva decât o suită de triunghiuri şi de piramide miniaturale) şi de la acesta la dreptunghi, cilindru, prismă. (Coloana cerului de pe malul Răstoacei de lângă Focşani şi cea dintre Focşani şi Odobeşti sunt făcute din dreptunghiuri, iar coloana cerului de lângă comuna Lespezi, judeţul Bacău

Scanned with OKEN Scanner

este ridicată dintr-un înalt dreptunghi de lemn încrustat cu dreptunghiuri. Coloana infinită brâncuşiană îşi ia avântul din cerc şi printr-o simfonică înălţare pe nesfârşitul dreptunghi al modulilor trapezoidale izbuteşte să fie o sinteză geometrică de credinţe în Bine şi Frumos, nu doar o transpunere a gândirii arhaice româneşti).

Cu toate aceste prefaceri radicale în viaţa materială şi spirituală, omul şi-a păstrat motivul iniţial al modelului cosmogonic şi antropogonic, nici religia şi nici civilizaţia ultramodernă n-au izbutit să-l îndepărteze de esenţa sa, cel mult i-a tulburat-o sau mistificat-o, curăţenia din care s-a născut a rămas aspiraţia lui constantă, că: „Bradule, brăduţule/ Te jucăm drăguţule/ La casa miresei/ Şi-a împărătesei/ Ca să ţii tu parte/ Mirelui departe.../.

Arborele cosmic a rămas acelaşi, numai gândirea umană l-a împodobit sau schematizat după noi şi noi filosofii în dorinţa de a afla misterul osmozei dintre întuneric şi lumină, dintre bine şi rău căci între ce şi ce se derulează drumul devenirii fiinţei vii, bradul (natura existenţei pastorale) devine prin transmutare măr (natura existenţei agrare) iar în mărul de nuntă nu găsim numai mitul biblic, ci şi obiceiul românului de a adora florile de măr: „Dinaintea ăstor case/ Crescutu-mi-s/ Născutu-mi-s/ Doi meri/ Rotofei,/ Din tulpină-ntulpinaţi,/ La mijloc îndepărtaţi,/ La vârfuri împreunaţi,/ Pe sub meri cin'se plimbă?/ Se plimbă Ana/ Mări Ana/ Cu ochii ca mura,/ Şi se roagă-ntr-una/ Merilor fârtaţi/ Merilor întulpinaţi/ Merii mei, meruţii mei,/ Plecaţi-vă stâlpurile/ Să v-ajungă vârfurile/ Să culeg florile/ Că deseară-s nună mare/ Şi-mi pun florile în cărare.../"

În timpul peţitului, gazda aduce de două ori, fie pe o strachină unsă cu funingină, fie pe o bătrână mascată, în faţa grupului de vânători; aceştia protestează cu vehemenţă iar a treia oară li aduce fata-căprioară, aşadar în urma celor relatate, nunta se calchiază în următoarea structură: a)

Scanned with OKEN Scanner

căutarea soţiei care va fi găsită în fructul unui arbore şi preschimbarea ei în căprioară pentru a nu se lăsa prinsă, a nu fi înlumită, a nu fi fecundată, a nu fi domesticită; b) substituirea soţiei cu duhurile urâte şi rele ale pădurii, cu străina sau stafia şi c) uciderea sau alungarea străinei, a stafiei, şi căsătoria femeii-sămânţă-fruct-căprioară cu bărbatul împărat.

După ce bradul a fost sădit pe munte sau urcat pe casă se aude deodată mare larmă, chiote, muzică de tobe şi alămuri, pocnete de bice şi pistoale care vestesc sosirea mirelui, deci începe 4) *Nunta mare*, alaiul mirelui se opreşte în poartă, unde-s aşteptaţi de bătrânii satului, în frunte cu ruda cea mai în vârstă a neamurilor miresei, cărora vornicul le adresează prin temeneli demne, salutul: „Bună dimineaţa,/ Bună dimineaţa,/ Noi venim cu vorbă bună/ Cum e datina străbună/ Şi venim cu vorbă aleasă/ Să vă fim oaspeţi în casă/ Băutori de vin la masă/ Căutători de mireasă/ Şi venim cu cai voinici/ Să căutăm mândră pe-aici/ Mândră fată ca o floare/ Harnică şi muncitoare/ Şi-nchina-vom bucuroşi.../ Că ne-a dat flăcău frumos/ Plosca lui cu vin gustos/ De pe dealul gloduros/ Bei o ocă, te dă jos.../ De vi-s oaspeţii pe plac/ Rupeţi pâine şi colac/ Puneţi mese sub gutui/ Sub lumina cerului.../" la care tatăl miresei răspunde: „Dragi nuntaşi, ia poftiţi.../ Bine-veniţi la casa noastră să fiţi.../ Vă primim cu vorbă bună/ După datina străbună/ Bucuroşi vă stăm în cale/ *Cu vin, cu pâine şi cu sare*" (s.n.) (acest obicei de întâmpinare, daco-românii şi românii, în perioada medievală l-au folosit la primirea străinilor care ne treceau graniţa şi în caz că aveau gânduri bune erau ospătaţi ca la o masă de nuntă, dacă veneau însă cu gânduri rele, mai totdeauna erau trecuţi prin foc şi sabie iar capetele lor erau înfipte în ţepi la răscruci de drumuri). Mirele sărută mâinile înţelepţilor satului, ei îi ating a binecuvântare creştetul şi după aceea i se dă să guste din roadele Pământului.

Scanned with OKEN Scanner

Între timp, se face gătirea miresei: două fete îi țin oglinda (e posibil ca ele să fie soarele şi luna, iar oglinda lumina lor întru înnimbarea în sacru a chipului fecioarei, ea se vede acuma şi cum se vede acuma nu se mai vede niciodată, *statornicirea frumuseții ei în memorie este momentul de înălțare a terestrului la divin, zeiță și zână este acuma*, în oglindă, în cercul mitic, căci după ce frumusețea ei i s-a dezvăluit ei însăşi în toată splendoarea pe măsură ce gătitul se apropria de sfârşit, *ea are revelația strălucirii chipului ei întocmai ca chitonul strălucitor*, ovalul său este absorbit spre afară de razele haloului şi simte prin toate gândurile vibrația absolutului în augura împreunare dintre puritate (virginitate) şi frumusețea fizică. Chipul ei de zână din oglindă se oglindeşte în sufletul ei pentru veşnicie şi plânsetul ei este triumf şi regret, bucurie şi tristețe, cuvintele sunt searbăde în fața complexității stărilor sufleteşti, doar muzica poate să le tălmăcească şi i se cântă: „Taci mireasă nu mai plânge/ Că la maică-ta te-om duce/ Când o face plopul mere/ Şi răchita micşunele.../ Frunză verde lăcrămioară/ Tu mireasă surioară/ Du-te-n haină de mireasă/ La bărbatul-tău acasă/ Lasă mamă, lasă tată/ Că de-acum eşti măritată/ Lasă frați, lasă surori/ Lasă grădina cu flori/ Că tu singură-ai să fii/ O grădină de copii.../"-

Pe fondul de veselie, cânt şi joc se petrec momentele cele mai importante ale nunții mari: a) iertăciunea: mirele şi mireasa sunt aduşi de către staroste sau vornic în fața părinților băiatului şi fetei, mirii smeriți şi descoperiți ascultă ruga: „ascultați cinstiți nuntaşi/ Şi vecini împrejuraşi/ Aceste câteva cuvinte/ *Din străbuni orânduite* (s.n.)/ Că se roagă aceşti fii/ La frați şi la surioare/ La veri şi la verişoare/ la unchi şi la mătuşe/ Dar mai cu de ales/ La aceşti cinstiți părinți/ Ca şi pomii cei rodiți/ Ce dau roadă ramurilor/ Din răcorile rădăcinilor/ Să-i ierte, să-i blagoslovească/ Că nu sunt fii ca să crească/ Şi la părinți să nu greşească/ Că

Scanned with OKEN Scanner

părinții mult muncesc/ Până pre fiii lor cresc/ Și de toate relele îi feresc.../ Că de la moși, strămoși/ Așa-i rostul omului/ Pe fața Pământului/ Să trăiască, să crească/ Să se înmulțească/ Ca nisipul mării/ Ca iarba Pământului/ Ca frunza codrului/ Așa-i rostul omului/ Pe fața Pământului/ Să trăiască, să crească/ Să se înmulțească/ Ca nisipul mării/ Ca iarba Pământului/ Ca frunza codrului/" că: „Părinții doar toate lasă/ Și pe fii întemeiază/ Cu răbdare și iertare/ Și cu binecuvântare/ De-aceea să-i iertați/ Și să le urați/ Casă de granit/ Să fie gazde de găzduit/ Săracii de miluit/ Părinți de pomenit/"

Părinții le dau binecuvântarea cu: „Să fiți curați/ Și de noi iertați/ Vă iertăm și vă binecuvântăm!" (iertarea este condiționată de feciorie, în caz că mireasa nu este fată mare, nunta se întrerupe iar părinții ei sunt supuși să și-o care acasă într-o cotigă și să plătească despăgubiri. La români, *curățenia trupească trebuie să fie la fel și pentru mire cât și pentru mireasă – această regulă impune o comportare morală de asceză și seriozitate*).

După primirea felicitărilor, alaiul pornește către *momentul apoteotic al nunții*, omis din multe culegeri contemporane pe falsul motiv ateist că n-ar fi făcut parte din nuntă, că ar fi fost adăugat după creștinarea daco-românilor; b) *cununia religioasă și civilă,-încoronarea în jețul împărăției*, că în vechime popa era și primar și desprinderea puterii religioase de cea laică s-a făcut la noi foarte târziu, lăcașul sacru, *sanctuarul dacic sau biserica a fost și lăcaș civil în care se consemnau evenimentele existențiale ale comunității:* nașterea, căsătoria și moartea. Cu toate eforturile depuse de Vatican, Bizanț și Kiev, biserica nu a putut fi transformată doar în focar al învățăturii creștine întrucât oamenii Pământurilor noastre au fost, în mod dramatic, absorbiți de munci și războaie, nu aveau timp de lungi închinăciuni ca arabii, slavii, habsburgii, turcii și indienii fiindcă deseori plecau din nuntă la război, *Dumnezeu era pentru ei mai mult în inima și cugetul lor decât în*

Scanned with OKEN Scanner

sanctuare de granit. Biserica a rămas şi până în zilele noastre depozitara codului moral, a tradiţiilor daco-române şi a obiceiurilor comunităţii, căci, aşa cum observa şi Mircea Eliade, românii au laicizat biserica, transformând-o în primărie, şcoală, ba şi spital la nevoie. Chiar şi în vremurile dictaturii comuniste de crudă prigoană împotriva credincioşilor, *cununia religioasă s-a făcut în secret fiindcă nici o nuntă nu poate să fie nuntă fără a primi coroana divină şi mirul Sfintei Trinităţi*; „Creatura mundi est quasi qvidam liber in quo legitur Trinitas (Legitatea Trinităţii se regăseşte, într-o formă liberă, în toate creaţiile de pe Pământ), atunci este limpede că *nunta este creaţia cea mai desăvârşită a omului pe Pământ* în care se regăseşte în toată măreţia dumnezeirea.

Obiceiurile şi ritualurile vechi nu numai că nu au fost înlăturate din conştiinţa şi viaţa oamenilor, dar ele au pătruns atât de adânc în cultura religioasă încât nu trebuie să ne mire că jocul „Căluşarilor" a fost asimilat de biserică, popii punându-i în cele zece zile de la „Înălţarea la cer a lui Hristos şi sărbătoarea Rusaliilor să joace străbătând toate târgurile jucând şi sărind, în toată vremea aceasta ei nu dorm altundeva decât sub acoperişul bisericii şi zic că, dacă ar dormi într-alt loc, i-ar căzni de îndată strigoaicele"[60], nu numai că dorm, dar şi îşi exercită puterea taumaturgică prin dans şi descântec în spatele altarului, la întâiul răsărit de soare.

Întotdeauna dacii, romanii şi românii au avut lăcaşuri anume destinate serbării naşterii şi nunţii, morţii erau depuşi în încăperi aparte, chiar şi religia şi-a construit capele pentru slujba celor plecaţi dintre vii. Aşadar, fastul, solemnitatea, gravitatea şi grandoarea *Marelui lăcaş sacru trebuia să oficieze încoronarea tânărului pe tronul bărbatului şi a fetei pe tronul femeii şi încoronarea amândorora pe tronul împărăţiei lumeşti* prin blagoslovirea lor de către preotul comunităţii, *punându-le palmele cereşti unificatoare pe cap* iar această oficiere neobişnuită

Scanned with OKEN Scanner

li se cuvinea după suferinţele şi încercările la care fuseseră puşi în perioada iniţierii pubertine şi a trecerii prin moartea iniţiatică.

Coroanele, cândva din flori, mai târziu din piatră, aramă, fier, argint sau aur nu numai că sacralizau actul înunitirii, dar erau şi un fel de răsplată a actelor de abstinenţă, jertfă şi eroism înfăptuite de ei în microuniversul din chilia din stâncă şi din scorbura arborelui din pădurea sacră.

În sensul ei strict, iubirea, ca şi patriotismul şi credinţa sunt trei manifestări ale pasiunii umane, *în timp ce în iubire obiectul este prin excelenţă individual, în patriotism este etnic-naţional, în credinţă este universal*; spiritul trebuie să parcurgă cele trei stadii ale existenţei, individualul, particularul şi generalul nu prin categorii, axiome, teze şi dogme reci, rupte anapoda de corporalitate, ci prin trăirea omului viu în natura umanizată şi transcendentală şi *tocmai în cununie omul este omenit în universal.*

Alaiul care însoţeşte pe miri are în frunte călăreţii cu cai împodobiţi cu flori, panglici colorate şi zurgălăi, şi de o parte şi alta a drumului se înşiruie horă de băieţi pe partea miresei şi de fete pe partea mirelui, atât la ieşirea de pe poarta casei miresei cât şi la intrarea pe poarta bisericii (în unele zone plecarea la cununie se face separat, cele două alaiuri se întâlnesc în poarta primăriei unde se simulează o bătălie între băietani din tabăra miresei şi a mirelui, după care, învingătorilor li se dă răsplată).

Pe tot parcursul, în pas lent, aproape jucăuş, se strigă: „Bucură-te tu mireasă/ Că-i boga pe grindă-acasă/ Şi îi cioplită-n patru dungi/ Cât ţi-s spatele de lungi/ sau: „Ieşiţi fete din bordei/ Să vedeţi afară ce-i/ Şi vă suiţi pe gunoi/ C-om zâni şi după voi/ Cu caru'cu patru boi/ Peste-un an, or peste doi/" sau de către feciorii din partea mirelui: „Ieşi mireasă până-n prag/ Să-ţi vezi mirele sub steag/ Cum îi

Scanned with OKEN Scanner

scutură steagu'/ Şi-i cântă ceteraşu'/" sau: „Steagu-i roşu şi-ntruţat/ Mirele-mândru gătat/ Mirele-i roşu ca focu/ Nu ştiu cum i-a fost norocu'/ Mirele-i roşu ca para/ Nu ştiu cum i-o fi tigneala/" din care deducem cele două deveniri după căsătorie: mireasa devine femeie, iar mirele devine bărbat, ostaş sub steagul ţării, apărarea ei fiind condiţia esenţială în vederea prosperării şi rodirii familiei.

Până târziu încoace despărţirile sau divorţurile erau cea mai mare ruşine a comunităţii şi nu erau îngăduite de către sfatul satului decât în cazuri cu totul şi cu totul excepţionale, deci nu numai în credinţa ortodoxă trebuie căutată statornicia etnico-etică a românilor în spaţiul geografic moştenit de la daci, ci şi în statornicia familiei, în iubirea curată dintre bărbat şi femeie care nu-şi spurcau trupul înuntit cu străinele sau străinii în trecere vremelnică pe sub poalele Carpaţilor (şi în prezent sunt zone inaccesibile turiştilor, însă sacre şi deschise pentru băştinaşi).

Cununia, indiferent că se făcea în faţa celui mai bătrân om, a popii, a primarului sau a domnitorului, ea constituia jurământul de legământ pe veşnicie, trupurile şi sufletele le aparţineau unul altuia, bărbatul fiind bărbatul meu, femeia fiind femeia mea, deci nu poate fi vorba de dăruirea până la uitarea de sine a unuia altuia, altroismul în iubire trebuie să dea roade, mireasa la cel mult doi ani trebuie să aducă prunc pe lume, comunitatea, din buni-străbuni, avea mereu nevoie de fete frumoase şi flăcăi voinici că desele războaie de apărare răreau rândurile comunităţii.

Atât folclorul cât şi literatura cultă redau cununiile grăbite, în colectiv, a fetelor şi băieţilor de către Domnitor pentru a-i putea lua la oaste că ni erau deseori călcate hotarele: cei necununaţi, neînuntiţi, care nu şi-au iubit barem o singură dată mireasa, nu erau luaţi la război. Este posibil ca temeinicia familiei să fi fost dată şi de situaţia materială, bunii gospodari nu îşi fărmiţeau averea prin căsătorii, ci,

Scanned with OKEN Scanner

scutură steagu'/ Şi-i cântă ceteraşu'/" sau: „Steagu-i roşu şi-ntruţat/ Mirele-mândru gătat/ Mirele-i roşu ca focu/ Nu ştiu cum i-a fost norocu'/ Mirele-i roşu ca para/ Nu ştiu cum i-o fi tigneala/" din care deducem cele două deveniri după căsătorie: mireasa devine femeie, iar mirele devine bărbat, ostaş sub steagul ţării, apărarea ei fiind condiţia esenţială în vederea prosperării şi rodirii familiei.

Până târziu încoace despărţirile sau divorţurile erau cea mai mare ruşine a comunităţii şi nu erau îngăduite de către sfatul satului decât în cazuri cu totul şi cu totul excepţionale, deci nu numai în credinţa ortodoxă trebuie căutată statornicia etnico-etică a românilor în spaţiul geografic moştenit de la daci, ci şi în statornicia familiei, în iubirea curată dintre bărbat şi femeie care nu-şi spurcau trupul înuntit cu străinele sau străinii în trecere vremelnică pe sub poalele Carpaţilor (şi în prezent sunt zone inaccesibile turiştilor, însă sacre şi deschise pentru băştinaşi).

Cununia, indiferent că se făcea în faţa celui mai bătrân om, a popii, a primarului sau a domnitorului, ea constituia jurământul de legământ pe veşnicie, trupurile şi sufletele le aparţineau unul altuia, bărbatul fiind bărbatul meu, femeia fiind femeia mea, deci nu poate fi vorba de dăruirea până la uitarea de sine a unuia altuia, altroismul în iubire trebuie să dea roade, mireasa la cel mult doi ani trebuie să aducă prunc pe lume, comunitatea, din buni-străbuni, avea mereu nevoie de fete frumoase şi flăcăi voinici că desele războaie de apărare răreau rândurile comunităţii.

Atât folclorul cât şi literatura cultă redau cununiile grăbite, în colectiv, a fetelor şi băieţilor de către Domnitor pentru a-i putea lua la oaste că ni erau deseori călcate hotarele: cei necununaţi, neînuntiţi, care nu şi-au iubit barem o singură dată mireasa, nu erau luaţi la război. Este posibil ca temeinicia familiei să fi fost dată şi de situaţia materială, bunii gospodari nu îşi fărmiţeau averea prin căsătorii, ci,

Scanned with OKEN Scanner

dimpotrivă, o consolidau şi urmaşii nu aveau grija zilei de mâine, ştiau că li se asigură un domeniu de manifestare plenară a fiinţei. Viitorul era prefigurat în prezent iar ei erau educaţi să-şi câştige acest viitor prin muncă şi luptă fiindcă vorba lui Brâncuşi: „Ceea ce legi tu aici pe Pământ – se leagă şi în ceruri", cununia îl înalţă pe om atât în faţa comunităţii căreia aparţinea, cât şi a universului (divinului) spre care aspira: o căsătorie fără cununie este ca un fel de convieţuire în concubinaj, copii n-au tată, sunt născuţi din flori sau numai din femeie.

Atât la dus, cât şi la întors de la cununie, pruncii satului îi întâmpină în faţa porţilor şi la răscruci de drumuri cu cofe sau ciubere sau doniţe cu apă scoasă fie la răsăritul , fie la apusul Luceafărului de zi, din care gustă şi apoi le răstoarnă punând în locul apei fructe sau bani (este, credem, simbolul părăsirii apei, a râului, a copilăriei fără griji, înlocuind-o cu roadele câmpului şi a trupului şi mai poate fi vămuirea la vămile trecerii din iraţional în raţional). La întoarcere, mirii se ţin de mână fie direct, fie prin intermediul unei batiste, ei fiind conduşi de nun şu nănaşă, iar în urma lor vin druştele şi ceilalţi nuntaşi. În pragul casei, mirii sunt întâmpinaţi de un bătrân, care, dintr-un vas de argilă, aruncă asupra tinerii perechi grâu, aşa cum obişnuia plugarul când îşi semăna ogorul, zicând: „Noroc, noroc să aveţi/ câte boabe de grâu/ atâţia ani fericiţi să trăiţi/ şi coconi mulţi şi sănătoşi să dobândiţi/ holdă mare şi deasă,/ noroc şi pace în casă,/ grâu frumos ca la câmpie/ şi în casă bucurie" şi îi poftеşte cu: „Poftеşte preamărite împărate/ şi tu înălţată împărătească (s.n.) intraţi cu toţii în casă/ şi vă aşezaţi la masă./ Şi dumneavoastră oameni de omenie,/ poftiţi în casă, la nuntă şi la veselie/". Iată că din nou mirii sunt sinonimi cu împăratul şi împărăteasa din minunatele basme pe care le-au ascultat ei în copilărie, iată că, în sfârşit, lumea fabuloasă, idilică şi fantastică a fost atinsă de omul concret într-o natură

Scanned with OKEN Scanner

socială şi iată că ei sunt fiinţele de la care vor porni noi fapte, noi minuni întru bucuria şu uluiala urmaşilor.

Astfel, se păşeşte pragul momentului aniversar al nunţii, la: c) *masa mare*, care la începuturi a fost dispusă circular sau ovoidal, însă prin spargerea ovoidului ea a devenit un fel de U pe gura căruia iese viaţa din bucurie şi veselie, trupul nemaiîncătuşind sufletul, viaţa fiind asemuită unui mare ospăţ. În mai toate credinţele native, iar în concepţia daco-română viaţa şi moartea sunt Unul, de aceea nu are omul nevoie să învie, religia lui fiind Întregul şi ca urmare masa mare este serbarea nu numai a laicului zeificat, ci şi a universalului concretizat în roadele Pământului: pe discul solar sunt înşiruite câte puţin din toate celea ale muncii omeneşti, *la nuntă nimeni nu vine să se sature sau să se îmbete, ea este prilej de înfăţişare şi laudă a prieteniei şi omeniei.*

Masa la români n-a avut doar funcţia de *a astâmpăra foamea după muncă*, ci şi de adâncă pomenire a celor dragi plecaţi dintre noi, este obiectul în jurul căreia se adună întru reculegere cei în viaţă, păstrând tăcerea şi adâncind în sinea lor imaginea defunctului, *aşa că masa de pe câmp sau din casă este opusă Porţii, care separă viaţa de moarte, tărâmul de aici de tărâmul de dincolo, ea semnifică întâlnirea celor două lumi într-un act uman de o simplitate şi măreţie extraordinară.*

Românul obişnuieşte să prânzească sau să cineze cu morţii punându-le şi lor vase cu mâncare, deci nu va fi lacom şi hrăpăreţ, el se hrăneşte într-un ritual ancestral ca şi cum *ceea ce mănâncă ar face legătura dintre corporalitatea lui tranzitorie şi cosmosul statornic* şi obişnuia ca după ospăţ resturile (firmiturile) să le arunce în foc, căci tradiţia rezidă într-o natură umanizată consolidată şi de o viguroasă personanţă: „Tradiţia noastră e matca stilistică (pe care noi, din considerente metodologice şi euristice am înlocuit-o cu *conceptul de natură umanizată*), în stare binecuvântată ca stratul numelor. Mocnind uneori, neîntrerupt vie, ea se manifestă în

Scanned with OKEN Scanner

timp, deşi, măsurată cu orizontul nostru efemer, ea e mai presus de timp. Creatoare fiind, tradiţia aceasta a noastră, *are un caracter muzic şi nu muzial ca în apus (s.n.)*"[61], masa fiind şi un mod de a gândi prin străbuni, de a vedea lumea cum ar fi văzut-o ei în dorinţa expresă de a o modifica fără a-i răni sufletul sau a-i ciunti înfăţişarea.

Pe un fond de muzică lină, vorbire între şi între, zvâcnesc strigăturile: „Să trăiască mirele/ De la el i binele/ Să trăiască mireasa/ De la ea i dragostea/" sau: „Mireasă mirele tău/ La multe le pare rău/ Numai ţâie nu îţi pare/ C-ai un mire ca un soare/ Bine-i stă la cer cu lună/ Şi miresei cu cunună/" sau către nănaşi: „Să trăieşti nănaşă mare/ Mândră-i casa dumitale/ În fereşti cu flori domneşti/ Nănăşucă să trăieşti/ sau către paharnic: „P-aista l-oi be de sus/ Că mi drag cine l-o pus/ Păhăruţu-i cu ştirbătură/ Când îl pui la gură nu-i/ Gândeşti că-i a dracului./ Păhăruţ cu ştirbătură/ Când îl pun la gură cură/ Gândeşti că-i cu făcătură/" la care paharnicul răspunde: „Să trăieşti şi ia şi be/ Un pahar din mâna me/ Ie şi două ie şi trii/ C-amândoi nu ne-om sfădi/". În timp ce lăutarii cântă melodii de bătută şi s-au servit câteva feluri de mâncare, are loc oferirea de daruri sau schimbul de daruri sau comaşuri. Vine vornicul din partea mirelui şi zice, printre altelea: „Jupâniţă mireasă/ Ca o garoafă frumoasă/ Tânărul nostru împărat/ De când pe dumneata te-a aflat/ La mare grijă a intrat/ Toate oraşele le-a călcat/ Şi în Ţaringrad a umblat/ Veşminte de ţi-a aflat/ În corăbii le-a încărcat/ Şi încoace s-a-nturnat/ În corăbii le-a încărcat/ Şi încoace s-a-nturnat.../" dăruindu-i darul, după care îndată vornicul miresei aduce şi el daruri şi după ce mirii se sărută se continuă darea de daruri după gradul de rudenie şi puterea economică a fiecăruia, în orice caz nimeni nu se face de ruşine.

După jocul găinei, a cearşafului cu însemnele deflorării etc., mireasa, pe cântecul „Ia-ţi mireasă ziua bună",

Scanned with OKEN Scanner

îşi ia rămas bun de la părinţi şi prietene şi pleacă cu mirele la carele cu zestre. Se joacă zestrea miresei. Mireasa se urcă împreună cu naşa în carul din faţă. Mirele cu naşul merg pe jos sau călări, împreună cu cavalerii care îi însoţesc. Înainte de pornire careva strigă: „Colacul miresei!" Acesta este adus pe o tablă cu şervet de in frumos ornat. Nuna i-l pune pe cap, descântându-l. Mireasa îl ia şi-l rupe în patru: o bucată se aruncă înaintea carelor, a doua la dreapta, a treia la stânga iar a patra o păstrează mireasa, flăcăii bucurându-se când prind colacul, că îşi zic: *Aşa cum se adună lumea la colac, aşa să se adune bucuriile în casă.* Cei care au mai rămas în ograda miresei, aruncă cu firmituri de pâine după mireasă, ea nu are voie să se uite îndărăt.

Iată din nou motivul iniţiatic arhetipal, iar păstrarea şi *aruncarea bucăţilor de colac ne sugerează săgeata sacră*, rombul înscris în dreptunghi sau a prismelor în interiorul cilindrului şi ale momentelor esenţiale ale vieţuirii prin nemurire, căci să ne aducem mereu aminte că *cifra cinci* (1 = mireasa, oul strălucitor, potenţa germinativă; 2=drumul, fecundarea, împlinirea puterii germinative; 3=fericirea părinţilor în copil, copilăria veşnică în nemurirea transcendentală) *reprezintă inima perfecţiunii, sufletul Absolutului în concepţia mitică a popoarelor tracice.*

Ultimul moment al ceremonialului este *nunta mică* sau a doua nuntă care se face la casa mirelui sau la casa lor, având o dublă semnificaţie: a) *sărbătoare de casă nouă*, petrecere între prietenii intimi ai naşului, mirelui şi miresei şi b) *a doua căsătorie a mirelui cu tronul*, puterea, care poate fi hiara sau căprioara sau străina din logodnă. Deci, între femeie şi bărbat, deşi au fost luate cele mai severe măsuri, se interpune Fiinţa patriei sau Fiinţa gospodăriei sau Fiinţa familiei, deşi aceasta este în ei, se opune lor ca individualităţi în sine, *iubirea lor nu poate fi act de plăcere şi extaz trupesc, ci comuniune întru rodirea pentru ţară, ogradă, familie*: fericirea posedării de

Scanned with OKEN Scanner

dragul posedării a iubitului se destramă în casă nouă şi sub ochii îngăduitori şi de rară înţelegere a miresei are loc *cununia mirelui cu patria.* El este aşezat în jeţul din mijlocul odăii în care vor vieţui şi *flăcăii îi dau buzduganul sau toiagul puterii*, presurându-i mana Pământului pe creştet, după care mireasa îi sărută mâna, binecuvântându-l în casă nouă.

Aşadar, la români patria nu este doar un spaţiu etnogeografic sau ecologic, *ci mireasa veşnic mireasă pe care oricât vei încerca să o alungi din suflet mai tare te îndrăgosteşti de ea fiindcă nu te-ai cununat doar tu, biată făptură trecătoare, cu Ea, ci sute de generaţii şi de jurământul dintre ei şi Ea nu te poate dezlega decât moartea regresivă, de pierdere a identităţii tale în mocirla hadesului chior şi mut.*

Nunta la români nu este doar ocazia cea mai însemnată la care oamenii se întâlnesc şi petrec împreună ca la iarmaroc, *ci oglinda fidelă a stării materiale şi morale a neamului*; din ea porneşte naşterea şi moartea şi de aceea omul din popor crede tot atât de puternic în nuntă ca Hristos în Dumnezeu. Mai la toate popoarele este folosită nunta, *dar numai la români ea a devenit nu numai o tradiţie, ci şi o credinţă, ceremonialul de comuniune cu dumnezeirea.*

Iată, succint, din imensul material bibliografic şi de teren despre nuntă, concepţia şi viziunea despre nuntă a unei ţărănci din Drăguş-Făgăraşi care nu uită faptul esenţial că suntem o parte integrantă a lumii materiale obiectiv existente şi cognosciabile:

„*Tot lucru e la vremea lui!*" Omul are legea lui, trebuie să se însoare, că, iute, tot omu trebuie să aibă copii numai ăl de nu-i sămânţă...

Faci nuntă să fii în rând cu lumea...De nu faci nuntă, e om de râs, şi care-i de râs, june rămâne de râs toată viaţa.

Omu-i făcut să se ţie de omenie!

Scanned with OKEN Scanner

Dacă eşti de cinste când te însori, îţi porţi bucuros numele toată viaţa...O nuntă adevărată are omu-n viaţă, nunta vine ca o sărbătoare mare.

Nunta este cap de viaţă!

Ce-i ca nunta şi cununia? Tot cuprinsu dumitale se face bine şi-l stăpâneşti cu bucurie..."

Această viziune implică pe om nu doar într-un obicei şi o îndeletnicire moştenită, ci într-un univers moral care îi dau tăria şi curajul de a se perfecţiona, de a fi mai bun şi mai drept cu semenii.

3. Semnificaţii ale morţii în ethosul românesc

Nunta joacă un rol atât de important, încât până şi funerariile tinerilor necăsătoriţi *par a imita obiceiurile de nuntă, care se desfăşoară într-o atmosferă deprimantă*: „Da' ce nuntă am făcut/Că tu mergi la putrezit/ Da'ce fel de mire eşti/Nici nu râzi, nici nu vorbeşti,/ Cu druştele nu glumeşti/Vorniceii nu-i porneşti/". Nunta, dacă viaţa îşi urmează cursul firesc, se continuă în nunta de argint şi de aur. Trecerea din nuntă, de pe Pământ în Pământ şi nefiinţă pentru că tocmai acolo, din enigmaticul mineral, spiritul să poată contempla cerul precum amniosul copilăriei, se face lin, ca o alunecare de pe muntele îndelung întins spre şes: de aici impresia unor cercetători că pentru român, moartea reprezintă logodna cu natura, că inconştientul lui (vital) *transferă elemente ale ritualului de nuntă în ritualul de înmormântare şi că moartea semnifică pentru el dezintegrarea lui în univers sau integrarea lui în marea curgere a elementelor primordiale.*

Orice comunitate umană primitivă şi-a format un mod propriu a de a filosofa, constituindu-se într-o viziune integratoare a opuşilor: bărbat-femeie, sus-jos, înalt-adânc, întuneric-lumină, sfârşit-nesfârşit, iubire-ură, viaţă-moarte,

Scanned with OKEN Scanner

bine-rău şi frumos-urât, care prin mitologie, structuri literare folclorice de la doină la basm a pus în evidenţă geniul poporului român, concepţia lui unitară asupra universului. Folclorul, a selectat durabilul din devenirea istorică, socială, economică şi politică devenind un predominator mediu spiritual de existenţă translucidă, decantatoare a notelor originale din înţelepciunea densă şi austeră a poporului. Aşadar, continuăm să dezvăluim faţetele ascunse ale folclorului, căci după cum nota Eminescu (vezi Ms-ul 2257) „E păcat că românii au apucat de-a vedea în basm numai basmul, în obicei numai obiceiul, în formă numai forma, în formulă numai formula. Formula nu e decât manifestaţiunea palpabilă, *simţită a unei idei oarecare*. Ce face d.e. istoricul cu mitul? Îl lasă cum e or îl citează mecanic în compendiul său de istorie, pentru a face din el jucării mnemotehnice pentru copii? Nimic mai puţin decât asta. El caută spiritul, ideea acelor forme, care ca atare sunt minciuni, şi arată că mitul nu e decât un simbol, hieroglifiat, care nu e de ajuns că ai văzut-o, că-i ţii minte forma şi că poţi s-o imiţi în zugrăveala pe hârtie – ci aceasta trebuie *citită şi înţeleasă* (s.n.). Trecând la obiceiuri, e iarăşi sigur că ele *numai în degenerare devin simple formalităţi*. Privite, ele sunt *expresiunea exterioară a unui profund simţământ sau a unei profunde idei interne*".

Încercarea noastră de a păşi pe căile investigate de marii înaintaşi, ne-a dus atât la adânca citire întru înţelegere, cât şi la matca, simţămintele şi ideile lăuntrice ale eposului şi ethosului popular de la care au pornit spiritualitatea românească, înflorind în creatorii anonimi şi în personalităţi de geniu ca Eminescu, Creangă, Sadoveanu, Enescu, Conta, Blaga, Eliade, Brâncuşi, Palady şi atâţi alţii.

Dacă în marele culturi ale lumii *Absolutul s-a identificat cu dumnezeu, folclorul nostru a distilat tot ce trăirea omului concret a zămislit din dor de mai înalt şi mai pur, asemuind Absolutul cu Nemurirea*. Nu negăm şi nici nu elogiem conceptele-axă ale

Scanned with OKEN Scanner

filosofiilor şi religiilor popoarelor asiatice, europene şi africane cu care strămoşii au fost în contact şi în dialog şi nici nu exagerăm meritele filosofiei orale româneşti, însă mult timp omul nu s-a acceptat pe sine şi aşa cum Nietzsche profetiza: „Când omul se va accepta pe sine însuşi va fi în stare să ridice cu sine întreaga lume", ori acest lucru nu s-a întâmpla în ansamblul omenirii, *doar românii s-au acceptat, văzând în lume potenţele perfectibilităţii şi au sugerat mereu semenilor lor că prin omenie, individul se făureşte în personalitate distinctă a Universului.*

La popoarele ultracivilizate, omul este atât de singur încât deseori se pierde pe sine în lumea eterogenă, eclectică, robotizată, standardizată şi fără orizont, eforturile lui disperate de a se regăsi, nu numai ca fiinţă spirituală, ci şi corporală (are impresia că el nu este altceva decât o umbră a maşinilor) îl duc la depersonalizare, la dispersarea conştiinţei, la abolie şi fanatism, *ori românul se găseşte pe sine în nuntă, aici el este identic cu sine şi cu divinitatea*, de aici el porneşte în natura umanizată spre a-i da şi mai multă autenticitate.

Virilitatea spiritului românesc nu este risipită anapoda în sisteme filosofice supraîncărcate cu concepte abstracte, reci şi copleşitoare în faţa cărora omul concret (finit în spaţiu şi timp) se simte tot atât de neputincios ca şi în faţa unei fete Morgana, ea s-a focalizat în chitonul strălucitor cu două gălbenuşe, palat de nuntă şi cavou, făurindu-şi făgaşul său prin credinţa în Nemurirea omului, viu şi creator de omenie precum firul de izvor prin granitul muntelui, urmele sale s-au manifestat înverzând în gură de rai: îndeletnicirile milenare ale românilor nu sunt altceva decât *semne tulburătoare ale naturii umanizate, viaţa lor n-a fost şi nu este decât un şir de minuni în faţa cărora s-a extaziat deoarece acestea erau opera mâinilor şi cugetului lui*, fiindcă reală nu e forma exterioară a lucrurilor, ci esenţa lor după ce li s-a dat chip nou, găsirea bucuriei curate în uluială şi joacă, *aşa că între a fi mereu copil şi a fi mort e de preferat ca omul*

Scanned with OKEN Scanner

să se încânte pe sine precum pruncul de desemnele năsucului său pe sticla geamului.

Dacă oul inițial era palat de nuntă și cavou, moartea, când viața curgea normal între malurile sale, era privită nu ca o catastrofă, ci ca o necesitate biologică, o trecere firească din organic în anorganic pentru a nu se altera spiritul și ca omul să fie conștient de sine până în ultima clipă; nici într-o creație populară moartea nu este apreciată ca o necesitate de purificare demografică sau de selectare din interiorul speciei a celor puternici și inteligenți dintre indivizii comunității sau ca o vocație distructivă a omului înclinat spre rău care vede în semenul său dușmanul său ipotetic, *moartea este drumul fără întoarcere pe care suntem datori să ne îndreptăm.*

Dacă „Viața este un fenomen biologic de esență materială, deocamdată necunoscut, care înglobează, sub un aspect depășit și subordonat, fenomene chimice, fizice și mecanice, dar se distinge de acestea și se manifestă numai în cadrul materiei vii a cărei natură nu este deplin încă elucidată”[62] sau că viața „constă dintr-o lungă linie, reprezentată de întreaga evoluție a materiei, de la apariția vieții pe Pământ până în zilele noastre și care cuprinde, astfel, toate organismele, de la cele mai evoluate plante și animale, inclusiv omul”[63] sau „Viața este ansamblu de fenomene energetice pe care le manifestă anumite proteine, în special acelea de a se organiza sub formă de celulă sau grup de celule ce constituie organismul capabil de a se multiplica, de a se perpetua indefinit, dacă condițiile mediului îi rămân favorabile”[64], atunci despre moarte știm mai puțin, afirmăm că este un monument al vieții sau o trecere de la complex la simplu, însă ne menținem în aceeași cușcă epistemologică a gândirii umane fiindcă „toți trăim într-o colivie foarte strâmtă, în spiritul epocii noastre, în care avem foarte puțină libertate de mișcare. *Dacă în epoci diferite oamenii au gândit în feluri diferite, aceasta s-a datorat nu faptului că s-a lărgit*

Scanned with OKEN Scanner

colivia, ci că s-a mişcat din loc"(65 şi în răsărit de nou ev, dotaţi cu tehnici la care nici nu visa Galilei, pătrundem din ce în ce mai mult din exterior în interior fenomenele naturii iar în măsura în care le descifrăm tainele aflăm noi şi noi aspecte inaccesibile cunoaşterii noastre de parcă mereu kantianul lucru în sine ne-ar sta în duşmănie râzând mefistofelic că încă nu ne-am convins că *spiritul uman cu cât ştie mai mult tot atât dacă nu chiar mai mult ştie că nu ştie întrucât soluţionarea unei probleme generează noi probleme*, situaţie veşnic paradoxală generată de opoziţia dintre materie şi spirit. Ştim însă cu certitudine că materia este, că din ea a apărut undeva în Univers, într-un loc privilegiat de forţele cosmice, *viaţa şi că naşterea ei este cel mai mare miracol de care nu se va sătura nicicând omul, singura fiinţă adânc cugetătoare.* Observaţia şi experienţa cotidiană l-a dus pe om la ideea că suportul viului este un sistem material care se opune spontan procesului de erodare şi de ordonare, de atingere a echilibrului dintre energia inerţială şi energia exterioară, care înseamnă moarte prin însuşirea de a se elibera de surplusul de entropie, de a se hrăni cu ordine şi a se opune dezordinării, adică să se menţină în viaţă, căci atunci când corpul suferă de frig el trebuie hrănit cu căldură, iar când munca l-a epuizat trebuie să doarmă, somnul fiind un fel de moarte întremătoare.

Românii, ca toate fiinţele gânditoare ale planetei, nu au trăit toată viaţa în mod gregar şi nici nu şi-au acceptat condiţiile naturale ca pe un datum implacabil, ci au căutat prin forţa braţelor şi tăria minţii să schimbe ceva în firea lucrurilor, îmblânzindu-le şi preschimbându-le din vrăşmaşe în prietene sau tovarăşe de bucurie şi suferinţă. Dezvoltarea tehnică, religioasă şi social-economică n-a dus numai la regândirea rostului în univers, la ce este şi cum este el între toate cele vieţuitoare, ci şi la regândirea puterii spiritului lui generat de o corporalitate limitată spaţio-temporal în comparaţie cu eternitatea, infinitatea şi absolutul.

Scanned with OKEN Scanner

Filosofia n-a fost doar apanajul castelor care au folosit scrisul, ea a fost şi a rămas însuşirea esenţială a omului trăitor în viaţa originală fiindcă *numai cel care se trăieşte pe sine într-o etnie bine organizată poate avea dragoste de înţelepciune, dorinţa de a cunoaşte universalul şi de a clădi din fapte eminamente morale edificii întru lungă dăinuire pentru ca atunci când va fi să nu mai fie să se regăsească pe sine la temelia vieţii urmaşilor* iar dacă dintr-o dorinţă de sistematizare gânditorii greci pornesc de a face distincţie dintre filosofie şi ştiinţă, iar Hekataios (sec. VI î.e.n.), istoric şi geograf din Milet introduce spiritul critic în sfera cunoaşterii, demitizând, scrutând îndepărtările cu corabia sau cu gândul şi aşezând la nord de Greci în configuraţia lumii desemnată de el pe o întindere imensă pe Hyperboreii, strămoşii noştri, aceasta ne îndreptăţeşte şi mai mult să susţinem că noi am avut dintotdeauna o concepţie proprie asupra vieţii şi a morţii.

Din marele corpus folcloric am dedus că dacii, daco-romanii şi mai târziu românii sunt o *etnie de cultură orală foarte fecundă în care întreaga experienţă şi creaţie a colectivităţii trebuia reţinută, memorată de fiecare individ*, iar acesta reţinea din întreg (Cod, Învăţătură, Doctrină) *cât putea la părţile uitate sau omise adăuga el, completa prin imaginaţie şi invenţie.* Aşadar, viziunea lor dezghiocată de grăunţele de aur ale limbii, nu arată ca un cilindru sau con roşu, însângerat, ci ca o coloană pură, incandescentă, împrăştietoare de lumină şi linişte, a cărei măreţie nu striveşte sau umileşte pe om, dimpotrivă, îi dă o stare de mirare, exaltare şi inspiraţie la suişul: Infinit – Nemurie – Naştere – Copilărie – Nuntă – Omenie – Vieţuire – Moarte - Moarte întru Nemurire - Nemurire - Copilărie veşnică şi ferice pe care-l redăm grafic după modelul extras din obiceiuri, tradiţii, balade, basme şi poveşti:

Reintrarea în oul strălucitor, copilăria veşnică, iar această viziune în arta populară s-a materializat în forma romboidală care se identifică foarte bine cu arborele sacru,

Scanned with OKEN Scanner

cu troiţele, cu colonadele caselor ţărăneşti şi cu coloana cerului.

Nemurirea (Piciorul de plai, spaţiul tărâmului în urcuş, pe malul râului în sus, pe cărarea fără urmă în iarbă şi flori sau pe râu în barcă în efort sisific spre sanctuar, spre soare şi lună. ——— Nunta iniţiatică capăt de drum al fericirii şi purităţii copilăriei

Nesfârşitul substanţial ——— apa+Pământ+aerul ——— Naşterea din oul pe verticală (matricea maternă

Nemurirea (Gura de rai, spaţiul tărâmului) în coborâş, întoarcerea în laic, terestru şi veşnic Pământean, lăsând urme pe gura de rai. ——— Nunta simbolică capăt de drum al fericirii Pământeşti

---

Vieţuirea prin muncă, creaţie, educare a urmaşilor în spiritul Codului că: „Cine îşi uită neam şi ţară/Ca frunza de vânt să piară".

——— Nunta, cununia dintre bărbat şi femeie, triumful celor două gălbenuşe ale oului strălucitor, împerecherea, iubirea trupească şi morală. ——— Moartea fizică

Trăirea în amintirea celor dragi

Copilăria veşnică cuprinde în sine naşterea întrucât ea nu mai are loc, este ca infinitate în membrana ovoidă. Modulul se constituie din: 1) oul pe verticală, care sub vraja muzicii, a poeziei dă naştere copiilor, a principiilor opuse, lumină şi întuneric, bărbat şi femeie; 2) oul pe orizontala de

Scanned with OKEN Scanner

sus a nemuririi, cu vârful spre înainte, fiind împins de creştere spre nunta iniţiatică, de cunoaştere a fetei şi băiatului şi odată stagnată creşterea va avea loc înflorirea; 3) nunta, contopirea prin eros, concentrarea oului în esenţă, iradiind în toate punctele cardinale lumină; 4) oul cu vârful stăpungând Pământul, moartea, adâncirea în întuneric şi umed pentru ca; 5) oul pe orizontală de jos a nemuririi, cu vârful îndreptat spre început, nunta simbolică, se credea că tinerii morţi neînlumiţi vor rodi în adânc precum seminţele, de aceea li se făcea nunţi ca şi cum ar fi fost în viaţă, nu din teamă că se vor întoarce printre vii în strigoi, această credinţă este de sorginte creştină; 6) *intrarea în oul strălucitor, copilăria veşnică în care cele două gălbenuşe sunt identice, nediferenţiate, însăşi forma oului este incertă, cu polii indefiniţi*, ceea ce ne duce cu gândul la ideea că: „Pretutindeni în civilizaţiile arhaice, androginul e considerat tipul perfect al omului. Gnosticii afirmă că nu te poţi desăvârşi dacă nu realizezi condiţia androginică, dacă nu actualizezi în tine pe primordialul Adam...Omul se reîntoarce la primordial, la o stare nedeterminată pre-formală; o stare *totală*, informă, nedespicată de atribute şi polarizări...De fapt, însă, această „regresiune" are un înţeles mai adânc, metafizic. Este cel dintâi pas către reintegrarea spiritului în condiţia lui primordială, reintegrare formulată uneori în termeni mitici, alteori în termeni teologici. Se ghiceşte aici o sete de suprimare a condiţiei umane – aceeaşi sete care face pe misticii creştini să se desăvârşească până la pierderea în divinitate, saù pe asceţii indieni să depăşească prin orice mijloc condiţia umană, devenind impasibili şi detaşaţi, asemenea pietrelor. Gândindu-ne bine, e tulburător să constaţi că în milenii diferite, în continente diferite, în religii diferite – oameni au fost întotdeauna însetaţi de desăvârşire şi n-au conceput această desăvârşire decât prin suprimarea condiţiei umane"[66].

Scanned with OKEN Scanner

Românii n-au suprimat condiția umană, ci au extras din ea ceea ce li s-a părut lor mai semnificativ, mai dulce şi ferice: copilăria – vârsta în care jocul, scalda, hoinăreala este cea mai plăcută bucurie a vieții. Modulul arhaic a fost stilizat la maximum atât de către creatori populari cât şi de către sculptori ca Brâncuşi, Anghel, Paciurea, *astfel că cele şase stadii şi poziții ale oului strălucitor s-au topit în puncte, muchii şi cercuri că nu le mai putem bănui decât cu închipuire*a, doar locul din care se înalță troițele sau coloanele cerului păstrează săpate în jur un al doilea oval, sugerându-ne: 1) naşterea tulpinei arborelui sacru din seminția inițială; 2) *reintrarea vieții prin moarte în copilăria veşnică.*

Acest model extras dintr-o viziune filosofică vitalistă a folclorului nostru, s-ar preta la o multitudine de interpretări, în funcție de poziția sus-jos, înainte-înapoi, în față-în spate, dreapta-stânga dacă este aşezat, dar noi îl vom pune doar pe verticală pe axa adânc-înalt întru a arăta că el sugerează: 1) Arborele sacru cu înmugurirea, înflorirea, polenizarea (nunta), coacerea şi desprinderea de pe ram a fructului; putrezirea cărnii şi eliberarea seminței (nunta simbolică) şi rătăcirea seminței purtate de vânt pe Pământ până va găsi loc prielnic de rodire (deseori seminţele puteau trăi secole fără să germineze, viața exista ca veşnică potențialitate); 2) Timpul cu cele patru anotimpuri, primăvara, vara, toamna şi iarna (perioada de purificare întru a intra în a doua copilărie, părerea că dacă flora renaşte şi omul poate să renască *în a vieții o primăvară ferice şi fără capăt*) şi 3) *Marele chiton strălucitor, atoatecuprinzător, în care sălăşluieşte nunta, soarele şi luna*, bărbatul şi femeia pe care Brâncuşi şi Ion Barbu l-au bănuit, cântându-l cu o forță plastică şi poetică nemaiîntâlnită în nici o cultură.

O asemenea viziune clădită pe principii structural-funcționale în care accentul cade pe virtualități mai mult decât pe actualități, de trăire a vieții diferențiat, însă în cadrul

Scanned with OKEN Scanner

codului etnico-moral al comunității, de pregătire pentru moarte a individului prin acte esențiale și durabile în conștiința posterității, dar și de pregătire pentru a reveni la o nouă viață, nu prin anabioză mistică, îndelungă supunere și rugăciune, *ci prin acțiune și meditație catalizatoare în natura umanizată*, nu putea să piară. Dimpotrivă cu o forță nebănuită în alte spiritualități, ea a extrapolat trecutul glorios în prezent și viitor, *a anticipat că ceea ce a fost Dacia va fi în curând România*, oprind timpul material anaerobic în plămânii munților.

Lumea a fost și este cea în care trăim iar în caz că *ne este potrivnică până la a ne fi lehamite de viață*, românul nu și-a pus ștreangul de gât – nici o creație orală nu preamărește sinuciderea –*a îndurat*, introducând aprecierea graduală în interiorul categoriilor morale, știind că răul nu poate fi nimicit fiind în mod necesar fratele binelui, dar din multitudinea înfățișărilor pe care le ia, omul trebuie să aleagă între și între, Brâncoveanu avea de ales între abjurarea de credința strămoșească și masacrarea familiei lui. Prin moarte, omul arhaic n-a înțeles dispariția definitivă a ființei, el a crezut că omul, precum sămânța arborelui sau rădăcina ierburilor sau hibernarea ursului sau iernarea în adâncuri a peștilor, va reveni între vii după un timp, *doar nu era omul cu nimic mai prejos decât plantele și animalele.* Plecând de la această idee a eternei reîntoarceri extrasă de omul preistoric din experiența zilnică, preoții și filosofii au dezvoltat o suprastructură iluzorie și abstractă, care nici până astăzi n-a putut să-l clintească pe omul din popor din gândul și datina străbună.

Dacă „Nu există nici un fenomen al naturii sau al vieții umane care să nu se lase semnificat mitic”[67] iar dacă „Ceea ce ne spune mitul prin simboluri nu poate fi redus la o expunere prin concepte”[68] înseamnă că *trebuie să ne ridicăm de la concept la simbolul mitic printr-un al treilea sistem de semnalizare* sau prin categoriile spontaneității blagiene, ceea ce ne-ar

Scanned with OKEN Scanner

duce în orizontul misterului, la eficiența și persuasiunea inconștientului în cultura anomină, care, indiferent de capacitatea noastră de a o reda în raționamente logice sau ilogice, conține în sine un semnificat și un desemnificat, un mesaj decodificat și codificat, un accesibil și un neaccesibil auditorului sau spectatorului sau dansatorului, *deoarece creația este un act sacru de reintegrare a omului în Tot, în Universal, în Nemurire și în acest Tot concret este natura umanizată prin jocul copiilor, creșterea leagănului și al scrânciobului în extensiune întru realizarea unei tensiuni secrete, a unui surâs lăuntric.*

Rolul funerar al arborelui cosmic se comunica în etapa mortem ca brad al mortului și în etapa post-mortem ca un pom de pomană, al cărui fructe potolea setea și foamea trecătorului, trezindu-i gândul asupra proprii deveniri. Este, în general, surprins în etnografia românească obiceiul de a se pune pe mormântul unui flăcău un brad împodobit cu beteală, panglici, fructe și obiecte intime care i-au aparținut, aceasta semnificând „dublul vegetal al mortului, arborele cu care acesta se presupune că a fost înfrățit sau îngemânat la naștere sau căruia i-a fost încredințată soarta după naștere. Dar bradul se mai pune și la mormântul unui tânăr neînsurat, pentru a simboliza căsătoria cu care în mod normal trebuia să se însoțească înainte de a muri pentru *a intra și ca mort în rândul oamenilor.*(s.n.). Și, în fine, bradul era uneori îngropat într-un coșciug, în locul celui care a murit departe de ai săi, pentru a suplini astfel o absență ce ar fi putut provoca nenorociri comunității familiale și sătești”[69].

Comuniunea dintre om și arbore era atât de puternică încât acesta din urmă putea să-l substituie, ajungându-se, în unele zone, la reprezentarea mirelui de către unul din prietenii lui, acesta fiind un fel de alter-ego care învingea timiditățile și deschidea drum liber spre inima miresei, iar nunta însemnând apogeul fericirii de care trebuia să se bucure fiece tânăr și-n caz că moartea îl secera prematur, el

Scanned with OKEN Scanner

aparţinea în continuare comunităţii, care era obligată să-l nuntească în colinde, cai năzdrăvani şi druşte pe sub brazi mirifici, arar noaptea glas să deaţ frunzişului veşted prin bocet: „Duce-te...(numele) duce/ La ăl brad siecenat/ die văr vărfurat/ Die poalie-mpolat,/ Cu vîru pre şieriu/ Cu poala pre mări/ Jos la rădăcină/ Ieste scaun de odihnă/.

Aşadar, individul aparţinea în totalitate comunităţii iar el participa la toate bucuriile şi necazurile acesteia, căutând prin îndemânarea, inteligenţa şi forţa sa să dea mai multă consistenţă naturii umanizate şi de aceea în perioada de creştere el era o nădejde, simboliza împlinirea tuturor aspiraţiilor lor îngenuncheate sau oprimate, astfel că în Bucovina şi în Ardealul de Nord se mai practică datina de înhumare cu preot şi alai a unui brad tot aşa de înalt şi arătos ca tânărul mort prin locuri neumblate, „în vârful bradului se pune o căciulă cu manşetă de blană; două ramuri se bagă pe mânicile unei cămăşi ţesute cu flori; trunchiul bradului este petrecut pe cracul unui iţar – este încins cu un brâu roşu; astfel înveşmântat, este aşezat în sicriu şi în locul care corespunde pieptului se pune o icoană"[70]. Ritul funerar al bradului redă aceeaşi gândire primitivă a frăţiei indisolubile dintre om şi arborele vieţii şi de înlocuire reciprocă, arborele înălţându-se spre culmele astrale şi afundându-se prin rădăcină până în inima adâncului întru mai deplină iluminare asupra tuturor celor văzute şi nevăzute.

În unele cazuri, alături de tânărul mort este îngropat bradul, dublul vegetal al logodnicei sau fetei cu care urma să se însoare, deci nu orice brad din pădure era folosit cum crede Sim. Fl. Marian, care publică şi acest dubios bocet: „Voinice, voinice,/ Nu-mi place, nu-mi place,/ Ce nevastă-mi ai!/ Naltă minunată,/ Naltă şi subţire/ Crescută-n pădure/ Tăiată-n secure./ Voinice, voinice,/ Nu-mi place, nu, nu/ Cu ce-i îmbrăcată/ Cu haină uscată!/ Voinice, voinice,/ Nu-mi place, nu, nu!/ Cu ce-i învăluită/ Cu

Scanned with OKEN Scanner

frunză-ncreţită!"[71]. În Oltenia lui Brâncuşi persistă legenda simbolică a arborilor îmbrăţişaţi, aceasta arătându-ne că atunci când dintr-o tânără pereche de îndrăgostiţi, moartea răpea pe unul dintre ei înaintea căsătoriei, cel rămas în viaţă sădea pe mormântul dispărutului doi arbori alipiţi pe care îi uda din izvor neîncepuţ şi din bocet până când aceştia în creştere îşi împleteau cununile într-o ingenuă sărutare.

Pentru interpretarea noastră, *nunta constituie miezul, focarul din care pornesc naşterea, nunta iniţiatică, nunta simbolică şi moartea şi pentru ca ea să capete profunzime terestro-axiologică trebuie ca logodnicii să vieţuiască pe tărâmul de sus al nemuririi în moartea iniţiatică şi pe tărâmul de jos al nemuririi, imitând ritul trecerii în moarte prin nunta simbolică.* Nu rareori, în basme, Făt-Frumos moare pentru ca spălat cu apă vie şi apă moarte să fie revitalizat cu forţe şi însuşiri nebănuite, deci el nu primeşte o viaţă nouă, dacă ar fi aşa el n-ar mai fi el, ci primeşte în trupu-i de Pământean câte ceva din tăriile cerului şi adâncului pentru a putea duce povara mitrei îngânând: „Cântă cucul lângă noi/Şi ne iubim pe zăvoi,/ Să fi murit amândoi.../, subliniind tristeţea despărţirii reale.

Din oul strălucitor cu două gălbenuşe nediferenţiate se nasc bărbatul şi femeia întru o sublimă, erotică şi topitoare îmbrăţişare a înnuntirii, astfel că prin acest sărut primordial perechea se învăluie prin rochia miresei într-o nouă membrană, îndepărtându-se într-o aură de singurătate sacră de imediatul înconjurător, devenind începutul şi sfârşitul, iradiind lumină peste morţi şi liniştitoare umbră peste vii. Romulus Vulcănescu remarcă în cercetarea însemnelor funerare din Oltenia că se fixau 5 însemne funerare, ţăruşul, stâlpul, sulița, troița şi crucea, arătând că fiecare însemn îndeplinea o funcţiune apotropaică, „ţăruşul marca prezenţa mortului în mormânt, stâlpul marca hotărnicia mormântului între lumea de aici şi aceea de dincolo, sulița marca ascensiunea sufletului la cer, troița marca simbolul solar şi

Scanned with OKEN Scanner

podoaba artistică a mormântului, iar crucea, semnul religiei mortului"[72].

Dar din lucrările referitoare la înmormântarea la români şi din cercetările din teren, noi am tras o altă concluzie, mai în consens cu devenirea istorică şi cu gândul iniţial al ritualurilor funebre, cum că erau şase însemne, în ordinea: 1) arbustul sacru, 2) sulița, cu vârful îndreptat spre cer întru a îmblânzi zeitatea, 3) ţăruşul, sugera îmblânzirea animalelor şi atragerea lor spre iarba verde pentru a fi prinse, 4) stâlpul, reazimul casei, semn că insul fusese important în familie, poate însurat şi înuntit, vin urmaşii să-i plângă la căpătâi şi când îl pomenesc strâng stâlpul în braţe în a-şi ostoi dorul după el, 5) troița simboliza lumina morţii, soarele după apus, la care trebuia să vină familia şi neamurile pentru a-i cere sfat, întârziind în meditație pe banca de sub ea. Acest însemn aşezat şi la casa mortului, la fântâni, la poartă, la răscruci de drumuri, la poduri şi pe uliţele mult umblate ale satului tăinuia durabilitatea unor credinţe şi devenirea profesională a comunităţilor umane şi 6) crucea, ea ne vorbeşte despre amalgamarea îndeletnicirilor şi a populaţiilor, a claselor sociale şi a limbilor în care etniile diferite nu mai puteau fi stăpânite şi orientate în muncă decât prin morala religioasă unică, de egalitate a oamenilor în faţa lui Dumnezeu.

Putem, prin reducţie, să restrângem semnificaţiile particulare ale fiecărui însemn la bradul de nuntă sau la stâlpul ceresc care a durat multă vreme ca altar şi sanctuar al unei străvechi mitologii uranice, fără a cădea în păcatul identificării obiceiurilor de nuntă cu cele de înmormântare: nunta simbolică, funerară cum o mai numesc unii, nu înseamnă un *amestec electic de obiceiuri de nuntă şi de înmormântare, ea exprimă o cununie pe planul transcendentalului*, împodobirea bradului fiind făcută de opt fete, îmbrăcate în negru şi cu părul despletit, curgându-le pe spate în fuioare de raze, având

Scanned with OKEN Scanner

capul încins cu panglică neagră şi purtând ca brăţare câte un colac, iar alaiul de înmormântare sunt druşte, vornicei, nuni etc., pregătiţi anume pentru acest ritual de căsătorie a omului cu vegetalul *în credinţa că astfel: va fi înlumit întru altfel de rodire decât cea Pământească.*

Şi în plus, ceea ce trebuie să fie înţeles, încă nu s-a înţeles, însă presupunem că flăcăul mort nu este înuntit nici cu dublul său vegetal, nici cu bradul împodobit ca simbol a căsătoriei, desemnând doar comuniunea dintre miri, *ci cu arborele în care este sechestrată logodnica pentru iniţiere. Ea se găseşte ghemuită în scorbură în a deslusi tainele protejării featusului şi ale naşterii, iar el este închis în sicriul dintr-un trunchi de brad întru a se iniţia în trecerea dintr-o lume în alta şi nunta funerară este o prăbuşire meteoritică a nunţii de iniţiere din cer în adânc fără a gusta fărâmă de pâine, de sare şi de vin din nunta Pământească,* aşa că nicăieri nu fie mâhnire: „Vă mulţumesc fecioraşi/ Care mi-aţi adus buhaşi/ L-aţi tăiat şi l-aţi adus/ Sus pe casă mi l-aţi pus,/ Şi voi fete mi-l gătaţi/ Şi de aicea mă plecaţi,/ Şi voi fete mi-l tomniţi/ Şi de-aicea mă porniţi.../ Nu fi tată supărat/ C-am murit neînsurat/ Mireasa mea-i lângă lună,/ M-aşteaptă cu voie bună;/ Mireasa mea-i lângă stele,/ M-aşteaptă cu mare jele.../" *Nunta mortului porneşte din moarte spre focarul nunta adevărată, iar nunta de iniţiere porneşte din copilărie spre focarul nuntă adevărată, drumurile lor nu pot fi nici într-un fel identificate fiindcă vin din direcţii opuse, unul dinspre nefiinţă şi altul dinspre fiinţă întru a se confunda în contrariile de bine şi rău ale vieţuirii.*

Jocurile de nuntă sunt un imn de largă desfăşurare adus plenitudinei vieţii în timp ce jocurile de priveghi, bazate pe anecdotic, şotie şi evocare îşi au cu totul alt tâlc, mai cu seamă prin jocul babei şi al moşneagului, imitând actul sexual, sugerând nu atât perpetuarea, *cât putinţa omului de a rodi sau răsări din Pământ, moartea fiind doar o stare de veghe pasivă.* Ea este o trecere din cunoscut şi obişnuit în necunoscut iniţial, în muzicala magmă a oului lucitor sau din efemer şi

Scanned with OKEN Scanner

perfect în perfect şi absolut. Dacă la indieni Nirvana este identică în sine şi prin sine cu Repaosul total, cu liniştea pură, la români moartea este umanizarea cerului şi adâncului şi prin aceasta din apa înaltului şi a afundului se va naşte întruna viaţă, că aşa cum cu aleasă mândrie nota Mircea Eliade în articolul *Scriu în limba în care visez*: „...noi avem o protoistorie încă vie şi creatoare de folclor, avem un fel de spaţiu transistoric, care ne ajută să supravieţuim chiar în momentele cele mai dramatice", la care am adăuga că mai avem şi o *spiritualitate creatoare de eroi şi gând curat.*

Noi, pornind şi de la corolarul blagian care ne arată că „Copilăria este inima tuturor vârstelor", am ajuns la Ideea că Fiinţa este una cu Copilăria şi că făptura umană se naşte întru Nemurire, *moartea biologică nefiind altceva decât transsubstanţializarea Copilăriei pure; însuşi Iisus Hristos moare ca fiu al omului pentru a deveni Fiul Domnului, Pruncul fără vârstă al Universului*, singurul îndreptăţit să judece atât cele ce au fost, sunt şi vor fi, cât şi pe cele ce n-au fost, nu sunt şi nu vor fi. Adâncind cunoaşterea prin mit, revelaţie şi intuiţie, putem susţine cu îndreptăţire că la daco-români Zamolxis a fost întâia copilărie a lui Iisus Hristos, *că prin copilăria etnică a lui Zamolxis s-a putut ajunge la Copilăria universală.*

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL V

NEMURIREA SAU DRUMUL SPRE OMUL DEPLIN DIN NATURA UMANIZATĂ

Sistemul tradiției nu este doar păstrătorul unui cod funcțional, el trebuie să conțină în sine, precum și gena, potențialitatea de autoreproducere în viitoarele modalități de convieţuire economico-sociale și în felul de manifestare demiurgică a personalității etnice; așadar, tradiția nu preia zbaterea, confruntarea dintre vechi și nou, ci fructul acesteia, depozitându-l pentru totdeauna în conștiința colectivității. Confruntarea dintre vechi și nou are o durată limitată istoricește, pe când rezultatul, dacă se mulează pe arborele tradiției, este mai presus de istorie, devine component al veșniciei.

Noi am căutat să descoperim acel modus vivendi în lume a românilor, felul de a fi, gândi și trăi al anumitor oameni în contact cu Universul, acele însușiri sufletești unice pe care fiecare om le-a moștenit printr-un inextricabil proces de îmbinări genetice de la strămoși și părinți, din care să reconstruim codul spiritual din marea carte de învățături ale înaintașilor. În ultimă instanță, fondul ideatic autentic, specific, sănătos, mereu tânăr al culturii noastre, fiindcă fără *o conștiință etnică și o credință morală mobilizatoare, orice comunitate umană este supusă destrămării și distrugerii în timp, ori traco-dacii-*

Scanned with OKEN Scanner

românii au fost şi sunt una din cele mai puternice şi mai fecunde etnii din lume.

Oare de ce grecii se mândreau că sunt greci, de ce izraeliţii se credeau singurii aleşi ai lui Dumnezeu, de ce Spartacus, fiind sclav se mândrea cu originea lui tracă!? Să fi fost dintr-un orgoliu îngust şi egocenetrist sau din motive temeinice!? Credem că orice individ intrat într-o comunitate umană nouă este înclinat să compare tot ce află şi descoperă cu tot ce cunoaşte, *este în firea conştiinţei umane de a raporta la un sistem referenţial noul pentru a-i putea pătrunde pe cale subiectivă semnificaţiile, să se mândrească sau să se ruşineze de ai lui,* fiindcă omul aparţine satului sau davei sau polisului sau ţării, vorbea în pustie Epictet că este cetăţean al lumii.

Soldatul trac de sub zidurile Potidei nu se sfieşte să-şi laude neamul, ridicându-i osanale şi criticându-i pe greci că n-au ajuns la înţelegerea întregului, a multiplului în unul, a generalului în individual. Nu cumva, referindu-se la vindecarea trupului ca Tot, el face o discretă aluzie la fărâmiţarea statală a grecilor şi la războaiele dintre ei!? Ni se pare că da, întrucât ştim că la scurt timp după aceasta, în fruntea unei uniuni tribale traco-geto-dacică se afla Dromichaites (secolul IV î.e.n., iar cucerirea vestitei cetăţi avusese loc la 419 î.e.n.).

Citim în „Strategemata" lui Polyainos: „...Dromichaites căzu asupra lor (a macedonenilor) şi nimici pe Lisimah şi pe toţi cei care se aflau cu el. Cei care au căzut împreună cu Lisimah au fost în număr de o sută de mii..."[1]. Ne putem închipui că Dromichaites se afla în frunte, nu a unei uniuni tribale oarecare, ci a unui stat destul de puternic politic, economic şi religios capabil să înfrunte cu sorţi de izbândă orice duşman. Faptul că deja de pe atunci comunităţile geto-dacice aveau conştiinţa etnicităţii lor comune, ne duce cu gândul la ideea lui Vasile Pârvan, cum că

Scanned with OKEN Scanner

dacii au avut o zeitate unică, „fiind monoteişti, prin căsătorii, familiile şi triburile se înrudeau între ele, mai cu seamă că limba şi obiceiurile li erau comune (s.n.)”[2]

Dacă n-ar fi existat o conştiinţă etnică şi moralo-religioasă comună şi n-ar fi fost împământenite raporturile frăţeşti de conlucrare între triburi, cu toate progresele înregistrate în viaţa economică, i-ar fi fost aproape imposibil lui Burebista să înfăptuiască unul dintre cele mai mari şi mai puternice state din istoria antică. Strabon ne spune: „...Lăsând la o parte *trecutul îndepărtat al geţilor* (s.n.), întâmplările din vremea noastră sunt următoarele: ajungând în fruntea neamului său, care *era istovit de războaie dese* (s.n.) getul Burebista l-a înălţat atât de mult prin *exerciţii* (s.n.) abţinerea de la vin şi ascultare faţă de porunci, încât, în câţiva ani, a făurit un stat puternic şi a supus geţilor cea mai mare parte din populaţiile vecine. Ba, încă a ajuns să fie temut şi de romani...Spre a ţine în ascultare poporul el şi-a luat ajutor pe Deceneu care rătăcise multă vreme prin Egipt, învăţând acolo unele semne de prorocire, mulţumită căreia susţinea că tălmăceşte voinţa zeilor... ca o dovadă pentru ascultarea ce-i dădeau (geţii), este şi faptul că ei s-au lăsat înduplecaţi să taie viţa de vie şi să trăiască fără vin...”[3], iar în scrierea lui Columella, găsim: „Apoi oile, nu numai că-i sătura pe ţărani prin belşugul brânzei şi al laptelui, ci acoperă şi mesele bogaţilor cu mâncăruri numeroase şi plăcute, iar unor neamuri lipsite de grâu le procură toată hrana, de aceea cei mai mulţi dintre nomazi şi geţi se numesc „băutori de lapte...”[4].

Dacă Strabon lasă la o parte trecutul îndepărtat al geţilor, revine cinstea cercetătorilor contemporani ca, investigând modul de viaţă şi cultura populară, să recompună trecutul pentru a lumina cum se cuvine prezentul şi viitorul. Pe lângă faptul că cele două texte ne arată starea spirituală a îndeletnicirilor omeneşti, ele sugerează următoarele idei: 1)

Scanned with OKEN Scanner

geţii aveau o protoistorie şi o istorie; 2) geţii aveau o patrie comună; erau de mii de ani pe un anumit teritoriu, ocupându-se cu agricultura, păstoritul, meşteşugurile şi comerţul; 3) geto-dacii au purtat numeroase războaie de întregire şi apărare şi 4) Burebista i-a înălţat prin *exerciţii.*

La baza acestor exerciţii a stat o învăţătură morală, filosofică, politică de care ţineau seama bătrânii, preoţii şi conducătorii militari când îi *iniţiau pe copii şi adolescenţi în viaţă şi mit şi pe adulţi în arta muncii sacre, a războiului şi a meditaţiei.* Credinţa în roadele nemuririi transcendentale prin săvârşirea laturilor ei terestre şi umane, i-au făcut să pună în centrul universului omul, născut din zeu şi egalul zeului.

Sunt complet eronate ipotezele practicării sacrificiului uman şi a morţii ritualice susţinute de Th. Speranţa şi recent de Nicolae Boboc în dorinţa lor năstruşnică de a găsi influenţe străine în cultura dacică şi a explica motivul morţii din Mioriţa. Că este aşa, ne-o arată şi faptul că grecii, egiptenii, mai târziu romanii şi-au dispreţuit atât de mult semenii lipsiţi de o stare materială, încât i-au transformat în sclavi, în unelte de muncă, distracţie şi supliciu. Prosperitatea acestor popoare s-a datorat în cea mai mare măsură muncii sclavilor. Şi, deşi încă din secolele IV-III î.e.n., davele cunosc o deosebită prosperitate, ducând la dezvoltarea puternică a forţelor de producţie, ce au generat modificări substanţiale în relaţiile de producţie, nu putem vorbi despre un mod de producţie sclavagist pe teritoriul ţării noastre nici în perioada de mare avânt economic şi cultural din preajma războaielor cu Traian. Era, se pare, următoarea stratificare socială, cu o mare mobilitate scalară: 1) Casta preoţilor şi a bătrânilor înţelepţi, care se ocupau de religie şi de educarea generaţiilor, în deosebi a copiilor şi a tinerilor; ei propăvăduiau învăţarea moştenită şi o adaptau nevoilor sociale noi după îndelungi acte de chibzuinţă şi sfătoşenie; 2) Casta nobililor (tarabostes sau pileaţi) din rândul cărora se alegea regele şi conducătorii

Scanned with OKEN Scanner

de oşti, ei se ocupau cu bunul mers al treburilor statale interne şi externe şi de armată; 3) Casta dregătorilor (copilati sau comati), care făceau legătura între cele două caste şi popor pe timp de pace, iar în timp de război se ocupau cu aprovizionarea şi administrarea militară şi 4) poporul, care era liber, se îndeletnicea cu diferite meserii în funcţie de poziţia geografică unde se aflau aşezările şi de sursele de materii prime; el nu se supunea decât poruncilor sfatului oraşului şi în cazuri excepţionale, regelui şi preotului suprem. Trecerea dintr-o castă în alta era posibilă (deci ele nu erau închise ca la indieni, egipteni, persani sau romani pe considerente de avere sau rudenie de sânge) şi în mod deosebit când cineva se evidenţia prin hărnicie, virtute, înţelepciune sau eroism în război; acest procedeu s-a încetăţenit atât de mult încât el era o datină şi pe timpul marilor domnitori Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul şi Alexandru Ioan Cuza.

Am insistat asupra acestui aspect pentru a sublinia că trecerea de la un mod de producţie la altul este cauzată de avântul forţelor de producţie, dar aceasta se înfăptuieşte şi sub înrâurirea unei învăţături preexistente; după cum n-ar fi fost posibilă trecerea de la epoca scolastică la renaştere fără filosofia greco-romană, însuşită şi folosită cu har de către oamenii liberi, tot aşa, credem, că n-ar fi posibilă trecerea de la comuna primitivă la statul unitar dacic, fără o mitologie sau învăţătură catalizatoare.

Unificarea seminţiilor semeţe geto-dacice într-un stat puternic, care urmărea apărarea teritoriilor şi a populaţiilor din nordul Dunării de invazia romană a fost posibilă datorită existenţei unor formaţiuni politice bine închegate, care îşi aveau monedă proprie. Dacii au pus bazele unui stat radical deosebit de statul sclavagist, conducându-se după preceptele egalitarismului primitiv, *al unei echităţi diferenţiate dintre membrii societăţii*, însă fiecare om era stăpân pe soarta lui, nu era la

Scanned with OKEN Scanner

cheremul marii nobilimi, *el nu se supunea decât propriilor lor scopuri, părinților și sfatului comunității; era, înainte de orice, stăpân pe viața lui, putea să practice meseria care îi plăcea și putea să se stabilească unde vroia printre ai lui.*

Preceptele moral-religioase care stăteau la baza acestui mare și nobil stat a generat în rândul protipendadei romane *invidia pentru viața lui austeră conform naturii și teama ca nu cumva sclavii și popoarele înrobite să ia model învățătura dacilor și să se revolte.* Protipendada romană nu putea uita (doar pe lângă luxul trupesc practica și luxul intelectual, delectându-se cu teogoniile și poemele tragico-erotice) că tracul Orpheu inoculase în gândirea politeistă a Greciei doctrina unei zeități unice, a egalității naturale între enoriașii cultului lui Dionysos și deci a renunțării la sacrificiu uman pentru prea multele altare cu jertfelnic.

Înălțarea prin exerciții și prin înfăptuirea legilor sacre a dacilor întru-un timp relativ scurt, ne arată că este vorba doar de o repetiție generală în vederea atingerii unui scop comun și că fiecare dintre ei poseda, aproape genetic, ca pe un fel de exoni, categoriile abisale, matricea stilistică și modelul învățăturii și că fuseseră inițiați în familie și în comuniunea tribală căreia aparțineau. Iată ce ne împărtășește Iordanes: „El (Deceneu) observând că ei sunt din fire deștepți, i-a instruit în științele fizice, făcându-i să trăiască conform legilor naturii; transcriind aceste legi, ele se păstrează până astăzi sub numele de belagines”[5]. Aceste belagines aveau o circulație orală concentrate în mituri și proverbe și desfășurate în ample narațiuni zoomorfe și antropomorfe sub formă de basme și povești care se spuneau la gura sobei sau la hanurile de la răscrucea drumuirilor sau la șezători sau la priveghi. Deceneu nu le scrie, fiind influențat de mitologia egipteană și de filosofia poetică a lui Orpheu și Pytagora, ci le transpune din vorbe în

Scanned with OKEN Scanner

om, modelându-l precum apa şi cântul pe oul strălucitor şi îndemnându-l să trăiască viaţa în fapte bune.

După cum am mai arătat, din Chiton se naşte Pan, zeul cu două chipuri „care este rânduitorul tuturor lucrurilor şi al întregului univers”[6]. Iată cum această cosmogonie devine pilonul ontosului social: în fruntea statului se află regele şi preotul, însă acesta este sfetnic, învăţat, poet şi proroc, întrecându-l în ale ştiinţei vieţuirii pe rege, dar regele îl întrece în bărbăţie, curaj şi împlinire prin fapte umane a dorinţei zeului. Regele se ocupă cu precădere de educaţia trupului (pentru muncă, iubire şi luptă), iar preotul se preocupă cu precădere de educaţia sufletului (pentru trăirea după principiile nemuririi). Omul este o fiinţă unitară, de aceea procesul formării şi desăvârşirii lui se desfăşoară ca un întreg, în care regele şi preotul sunt obligatoriu implicaţi, un vag răsunet a acestui constante etice ne vine în ecou de bucium din Miorița, *când cei doi fraţi mai mari (regele şi preotul) vor să-i facă legea celui mic trecându-l prin moartea iniţiatică pentru a renaşte întru înnuntire.* Poate că la origine, oul strălucitor a fost rotund, asemuit soarelui de andezit de la Sarmizegetusa Regia, normal ar fi fost ca din el să se nască fiinţă identică în sine cu sine, nu cu două înfăţişări: zeu şi om, bărbat şi femeie, luminos şi întunecos. Întrucât din Unul s-a desprins Multiplul, forma rotundă a suferit o modificare, ascuţindu-se la un pol şi turtindu-se la celălalt pol.

De aceea, prin ontosul social dacii încercau să recreeze ontosul cosmic în aşa fel că după moarte *omul să se simtă în veşnicie ca la el acasă.* Regele nu era numai un bun conducător, el semnifica şi trăinicia etnică într-o anumită spaţialitate, iar marele preot nu era numai un bun dascăl, el semnifica şi veşnicia omului în univers. Regele împlinea poruncile pământului fără a-şi părăsi vreodată ţara (să ne amintim de refuzul repetat al lui Decebal de a merge pentru tratative la romani chiar şi atunci când Domiţian voise să-l

Scanned with OKEN Scanner

încoroneze rege al tuturor seminţiilor traco-geto-dacice şi al tuturor popoarelor vecine). Marele preot călătorea nu pentru a admira albastrul nisipurilor sahariene pe nimbul soarelui din apus, ci pentru a verifica durabilitatea învăţăturii dacilor şi pentru a asimila valorile spirituale ale altor popoare, care credea el că le vor fi de trebuinţă odată şi odată. (Zamolxis, în Grecia şi Asia Mică, iar Deceneu în Egipt şi Asia Mică). Regele se preocupa de conservarea etnicului prin învăţătura tradiţională şi marele preot de conservarea etnicului prin însuşirea de noi şi durabile cunoştinţe. Şi unul şi altul respectau codul arhetipal, însă ştiau să încorporeze, într-un mod original, în gândirea lor, tot ce era valoros pentru ei de la celelalte popoare ale lumii.

Numai o populaţie cu o conştiinţă etnică ridicată este în stare să renunţe la o serie de bunuri zămislite prin trudă şi sudoare, care le-ar fi dat bucurii şi plăceri deosebite dacă le-ar fi folosit. Nefolosirea aurului şi argintului în podoabe şi vestimentaţie, deşi era din abundenţă pe timpul lui Dromichete şi distrugerea viţei de vie, aliment mai consistent decât vinul nu era altul pe atunci, nu aveau numai un rost politic, moral şi militar, dar şi unul economic, de făurire a unor rezerve cât mai mari şi de renunţare la beţie şi la orgiile dionysiace, care ţineau săptămâni în şir ostoind puterea de muncă şi luptă a bărbatului.

Aşadar, nu-i nimic surprinzător în faptul că prin reiniţierea în morala şi religia strămoşilor, românul autentic nu numai că se manifestă plenar în comunitate, dar şi urmăreşte concretizarea unui ideal social, devansând existentul prin fapta sau aspiraţia lui. Din haosul social sau din tiranie nu se poate ieşi decât prin forţa spirituală a omului de curaj şi de talent.

Scanned with OKEN Scanner

1. Valențele eroico-patriotice ale libertății omului făuritor de omenie

Dacă triada realitate-ideal-libertate este intrinsecă ființei umane ca generalitate, împlinirea ei se desfășoară din individualitate în individualitate, generând felul de a fi și de a visa a unei etnii. Pentru daco-români și români realitatea a fost deseori tragică, ce ar fi dus la disperare, resemnare și nihilism pe mulți alți, însă ei au știut ca din mormintele celor pierduți în luptă și din lacrimile părinților să înalțe un viitor, o adevărată clepsidră de raze pe deșertul prezentului. *Idealul lor n-a pornit de la o realitate imediată continuând-o în aspirație, ci de la una trecută, îndepărtată chiar*, în care visul și libertatea se împleteau armonios, cum ar fi epocile de glorie ale dacilor, ale lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza etc.

Între ceea ce există și ceea ce trebuie să fie n-a fost o continuitate firească, din contra, o ruptură dramatică din care spiritul românesc a știut să iasă aruncând veritabile punți de aur peste prăpastia prezentului, unind malurile trecutului și ale viitorului printr-o credință de nestrămutat în menirea nobilă a românului pe pământ. Nici o înfrângere și nici o oprimare și nici o cotropire a țării nu l-au dus la fatalism, cum au încercat imperiile vecine, ci l-au mobilizat și mai mult puterile lăuntrice în idealul lui și din sângele celor uciși și din bocetele bătrânelor și-a extras sevele demiurgice ale nădejdii în izbânda sa în istorie. Observația lui Petru Rareș că: „Pe noi, moldovenii ne-a fost așezat dumnezeu așa, că, de voim să trăim, să învățăm să murim" (s.n.) a avut întotdeauna valoare de normă morală pentru toți cei care se numeau români. Așadar, idealul național a reprezentat: „expresia cea mai înaltă a tendințelor de mărire și înălțare ale unui neam în limitele întinderii sale etnice și geografice" și poporul și-a dezlănțuit până la jertfa de sine energiile ascunse „atunci

Scanned with OKEN Scanner

când a fost chemat să lupte pentru o idee mântuitoare, el a luptat cu un entuziasm, cu o jertfire de sine şi cu o străduinţă cum puţine alte neamuri mai stau pildă în scurgerea vremurilor"[7]. Rolul hotărâtor în întărirea sentimentului de unitate naţională etnică i-a revenit culturii şi-n deosebi culturii populare, adevăratul soare dătător de viaţă, sănătate şi speranţă al unui neam.

Românii au preluat ca pe ceva sacru de la daci o învăţătură, o tradiţie, un testament în care sunt cuprinse criptic şi explicit acele valori spirituale ce alcătuiesc nivelul fundamental al oricărei morale: binele, datoria, libertatea, echitatea, omenia, cinstea şi responsabilitatea. Aşa se explică obiceiul existent şi astăzi în Bucovina ca un sfat format din bătrânii înţelepţi să judece pe cei care au comis abateri de la codul moral arhetipal în care lumea se integrează organic.

Noi, din vastul material documentar parcurs, am dedus că la români, universul este privit cu un ochi de copil şi trăirea lumii este un joc în care se creează spontan valori şi din care se ajunge în moarte ca într-o copilărie absolut ludică: omul se raportează mereu la univers, mişcarea lui terestră urmează mişcarea astrelor, el până ajunge soarele în prânz, trebuie să străbată un anumit drum. Omul arhaic cunoaşte mai puţin intimitatea materiei, însă se ştie prunc al universului înconjurător şi se raportează mereu la luminile şi constelaţiile acestuia, primind inconştient, din raza lor, măreţia actului împlinit pe arealul lui, ori omul modern a miniaturizat universul, micşorându-l la nivelul molecular: înainte, dacă voia să afle cât e ora, ridica fruntea la cer şi în ochii şi în făptura lui se revărsa infinitul cu toate minunăţiile sau misterele lui, acuma îşi priveşte ceasul cu cuarţ şi în afară de cifre şi mâna lui obosită nu mai află nimic.

Această diferenţiere în înţelegerea spaţio-temporalităţii nu numai că-l deosebeşte antropologic, ci, în vreme ce primul se integra armonic în diversitatea lumii

Scanned with OKEN Scanner

cosmice, al doilea se autoexpulzează din ea, reducând-o sub trăirile sale senzorial-afective sau ucigând-o cu raționalismul lui rece şi atotcunoscător. Pentru omul arhaic *însăşi moartea este un joc*, un fel de a se copilări dincolo de cerul înstelat fiindcă timpul există în sine ca veşnică durată; spaima de nefiinţă a apărut odată cu segmentarea spaţială şi cantitativă a timpului, soarele sau luna sau stelele nu mai răsar şi apun şi iar răsar şi apun într-o perpetuă rotire pe boltă precum viaţa omului, ci sunt minute şi secunde din rotirea minutarelor pe un minuscul cadran şi mereu individul se află în criză de timp, criză ce se accentuează printr-o goană scelerată de a recupera timpul şi în această goană, individul-om nu numai că nu recuperează timpul, dar şi este azvârlit în afara timpului devenind de prisos înainte de a îmbătrâni.

Paradoxul timpului nu-i altceva decât contradicţia dintre trăirea autentică şi trăirea falsă, pe care strămoşii noştri îl rezolvau într-un mod naiv, dar plăcut şi eficient, ţesându-i întreaga viaţă pe canavaua inocenţei, voioşiei şi visării deoarece „Timpul istoric începe numai după diferenţierea omenirii în popoare. Mitologia apare, aşadar, pentru istorie ca un „gata-făcut", ca un ce aparţinând trecutului... *Nu istoria unui popor hotărăşte mitologia acestuia, ci mitologia unui popor hotărăşte istoria unui popor.(s.n.)*. În preistorie vârsta „adoptivă" a oamenilor, a colectivităţii, este copilăria; în istorie vârsta adoptivă este maturitatea"[8].

Această aserţiune ne sugerează că preistoria şi protoistoria au generat istoria, dar aceasta nu devine o componenţă structurală a omului decât în momentul în care fructele ei se desprind de coajă şi miez picurându-şi seminţele în tradiţie. Matricea stilistică, la care se referă mereu Lucian Blaga în opera sa filosofică, nu este un datum al Marelui Anonim, ci un cod axiomatizat genetic datorită convieţuirii milenare a strămoşilor în aria geografică existentă.

Scanned with OKEN Scanner

Istoria nu duce spre un apogeu-limită sau la apusul civilizaţiei ca în gândirea primitivă a popoarelor vecine, *ea tinde spre monada iniţială deschisă definitiv spre lumea de vis şi basm al copilăriei.* Aşa, spre exemplu, din studiul toponimilor şi hidronimilor din zona Braşovului de către Crina Călin şi Florin Olteanu rezultă că: a) denumirea de Kronstadt dată Braşovului provine de la kronos, zeul timpului iar după cum afirmă istoricul antic Mnaseas acest zeu în mitologia geto-dacilor corespundea lui Zamolxis; b) strămoşii noştri, având o credinţă uraniană, înălţau altare, temple, oracole şi zigurate pe piscurile cele mai înalte ale munţilor întru cinstirea şi adorarea zeului, aşa se justifică numele muntelui Tâmpa (care provine de la tempus, temporis) pe care s-au identificat urmele unei cetăţi dacice şi c) şarpele, simbolul lui Zamolxis, împreună cu soarele se găsesc şi astăzi încrustate pe porţile scheienilor. Din aceste relicve arheologice, toponimice şi altele *s-a putut deduce originea geto-dacică a Junilor braşoveni*, din care am făcut şi noi parte cândva.

Ne referim la acest obicei, deşi sunt şi multe altele, întrucât el este înrudit cu *jocul Căluşarii, cu Nunta de iniţiere, Nunta simbolică şi Mioriţa din care am extras nodulii cosmici ai ontosului românesc şi am susţinut polifonia geometrică în arhitectura filosofică a melosului popular*, căci triunghiul echilateral din cauza preaplinului de substanţă îşi pierde rigiditatea laturilor şi devine cerc luminos precum soarele sau luna sau pântecul gravidei, iar acesta, după zămislirea luminii sau a pruncului slăbeşte în romb sau pătrat sau dreptunghi întru o nouă îngemânare cu apa şi erosul.

Obiceiul este legat de săptămâna luminată şi ţine de la Duminica Paştilor până la Duminica Tomii iar din ampla şi diversa lui desfăşurare, reţinem următoarele: 1) Cântecul, jocul şi poezia se îmbină cu trecerea fiecărui june prin mai multe încercări, îndeosebi aruncarea buzduganului, probă de bărbăţie pentru însurătoare dar şi pentru luptă; 2) Merg pe

Scanned with OKEN Scanner

Coasta Prundului şi la venire ca şi la plecare joacă şi se ospătează cu multe feluri de plăcinte şi băuturi la masa „Junilor". „Această masă constă dintr-un şanţ săpat în pământ, care cuprinde o bucată de loc de 3-5 metri pătraţi, *în formă de elipsă* (s.n.) pe care se pune mâncarea. Mesenii se aşează pe marginile şanţului cu picioarele în el. Astfel de mese, pe care le-am pomenit, acoperite cu iarbă şi muşchi, se găsesc şi pe Coasta Prundului şi pe „Între chetre" şi pe „Sub Tâmpa" locuri în care îi vom vedea pe „Juni" mergând în celelalte zile ale săptămânii Paştilor"[9].

Asupra simbolisticii mesei la români s-au oprit prea puţin cercetătorii, de aceea este absolut necesar să arătăm că ea a avut de-a lungul timpului următoarele rosturi: a) loc de ospătare; b) loc de meditaţie şi reculegere; c) loc de omenire a rudelor şi străinilor; d) loc de pomenire şi aducere aminte; e) loc de comuniune familiară, de rudenie şi comunitate întru benchetuire, înveselire şi petrecere cu ocazia nunţilor, botezelor şi onomasticilor; f) loc de prăznuire şi g) loc de afundare în tristeţe, tăcere şi îngândurare, *astfel că forma mesei varia de la un rit la altul, însă predominantă fiind forma rotundă sau ovală sau elipsoidală ce se integra în ovoidul primordial.* Forma mesei conţinea în sine misterul vital al comuniunii dintre om şi dumnezeire.

Şanţul în care îşi ţineau picioarele junii este plin cu *apă, ea curge din naştere în nuntă, bătrâneţe şi moarte trecându-i ca individualităţi din repaos în devenire, în pură trecere din substanţă în nemurire.* Aşadar, şi masa junilor este plină de încărcături simbolice, din bunurile ei se înfruptă toţi cei prezenţă, comunicându-se în aceeaşi credinţă etnico-morală; 3)Jocul „ţuţele", fetele ce împodobesc cu ghirlande de flori (presine) pe tinerii şi caii acestora, precum şi hora junilor în cerc de la stânga la dreapta sugerează *ideea precreştină a timpului circular* mişcându-se din naştere spre renaştere din fiece punct al universului mereu deschis spre închidere, coroana şi nimbul

Scanned with OKEN Scanner

lunii, iar brazii aduşi din pădure şi depuşi la casele fetelor este ex semn de viitoare peţire; 4) Măscăriciul „Juniorilor", om mai văratec şi cu mască pe obraz care face lumea să râdă pare să fie asemuitor cu Mutul din jocul Căluşarii, care reprezintă şi pe Priapul romanilor care, cu „scârbavnicul lui mădular", cum îl denumeşte Pravila de la Govora, stârneşte groază în orătăniile din curţile romane şi fiorii fecundităţii în matroanele lascive ale Romei decadente, iar la daci, în femeile fără copii. După cum scrie cercetătorul Nicolae T.Cernea: „Falusul priapic sau Inhonestul mădular", cum îl descrie revoltat scriitorul creştin Fer. Augustin, venerat ca zeu, purta la populaţiile neolatine denumirea de Mutinus sau Mutunus. De unde şi numele mutului din Căluşarii noştri. În scrierile lui Tertulian, zeul fecundităţii este denumit Futinus sau Futunus, de unde s-a derivat şi numele sfântului catolic Foutin, cinstit în Franţa mai ales de femeile sterile.

Interesant că acest sfânt creştin era reprezentat la început cu o beldie sau prăjină înaltă împodobită la capăt cu flori, care, după noi, nu simbolizează altceva decât steagul Căluşarilor. În „jocul Junilor" şi în „Căluşarii" se regăsesc elemente atât dacice, cât şi romane dovedind continuitatea obiceiurilor în spaţiul carpato-danubian; 5) „Joia după masă, Junii merg „Sub poalele Dosului" (Sub Tâmpa), loc unde petrec cu mâncare şi băutură, îşi joacă hora şi aruncă buzduganul. Seara ei se adună la armaşul mic acasă, care le dă o masă. *Aici are loc aruncătura în ţol.* (s.n.). Ţolul sau straiul este o solidă cergă braşoveancă. Junii apucă de colţuri şi unul din ei e trântit în ea, mai de voie, mai de silă, săltat şi aruncat de trei ori în aer şi prins din nou în ţol. Astfel, sunt aruncaţi toţi Junii. Tot joi seara, are loc şi îngroparea vătafului, care se petrece în chipul următor: Vătaful este legat pe o scară, după ce s-a pus mai întâi pe ea o cergă ca să nu-l roadă prea tare lemnul. Scara e luată pe umăr de către patru juni...În cântece şi bocete, cu alai mare, vătaful e purtat pe străzi cu opriri pe

Scanned with OKEN Scanner

la cârciumi. Dacă plouă, îl ţin sub streşini să pice pe el, zicând: „să-l înmoaie că a fost prea aspru". Către zorii zilei, îl duc în sfârşit la locul numit „Podul Dracului", e lăsat uneori, să lunece tot legat de scară, până în fundul văii fără apă. Este dezlegat şi încep jocul numit căţeaua; la comanda unuia, toţi se dezbracă cât mai repede până la brâu, iar cei care întârzie sunt bătuţi cu curelele până ce reuşesc şi ei să rămână goi. După aceasta începe o sarabandă nebună în jurul unui anumit loc. Jocul căţeaua îl regăsim în jocurile de priveghi, când sorţii cad pe un anumit flăcău şi este legat la ochi şi bătut la fund cu curelele de către ceilalţi până ghiceşte pe unul dintre ei"[10].

Intenţionat am dat integral textul eminentului etnolog român I. Muşulea pentru a corecta o mare eroare strecurată în istoria dacilor de către marele Herodot, *arătând că aceştia trimeteau sol la zeu pe unul dintre cei mai destoinici tineri, aruncându-l în trei ţepe pentru a fi săgetat de moarte*, ori el cunoştea obiceiurile dacilor din auzite, *în fapt este vorba de aruncarea în ţol de trei ori când mesagerul cădea printre săgeţi pe o cergă de iarbă.* Nu-i nimic ciudat în drumul mortului-viu supus unor vicisitudini pe scara de lemn – viitoare năsălie – întru a se putea uşura trecerea lui din terestru în astral, căci îngroparea lui nu-i altceva decât întoarcerea la origini şi renaşterea odată cu natura.

Moartea simbolică nu este doar un caz izolat în credinţa lui Zamolxis şi cultul lui Dionysos căci era practicată şi în Egiptul antic, unde faraonii, la fiecare început de an, se prefăceau că mor, se îngropau şi renăşteau mai puternici şi mai viguroşi, ca să nu mai amintim de sacerdoţii indieni care stau peste zece zile îngropaţi întru a se purifica şi că traco-geto-dacii fac parte din marea familie a indo-europenilor. Jocul „Junilor Braşovului" este legat de serbările de an nou, începea la 1 martie a primăverii şi a semănatului. Şi în „Căluşarii", jocul începe şi se termină într-un loc cât mai

Scanned with OKEN Scanner

ferit, mai ascuns, la hotare sau în pădure sau la o margine şi acest loc trebuie să fie cât mai aproape de o apă şi aşa cum arăta Nicolae T. Cernea: „La baza ritului principal din iniţierile puberale primitive stă ideea morţii simbolice, din care iniţiatorul trebuie să treacă, pentru a se transforma dintr-o stare (nenorocită), în alta (fericită), într-un om cu atribute alese. Ei bine, moartea simulată e practicată şi de Căluşari: la Boureni (Dolj), vătaful îşi flutură steagul deasupra capului unui căluşar care, astfel vizat, începe să joace tot mai frenetic, mai agitat, până ce ameţit de dans, „cade jos mort"...Morţii din Căluşul de la Boureni sunt scoşi din joc, şi, ca să-şi revină din moarte, sunt frecaţi cu oţet şi usturoi. *Odată înviaţi, căluşarii reintră în joc* (s.n.)". Dimitrie Cantemir prezintă Căluşarii ca un joc de ceată, alcătuit din numerele fără soţ 7,9,11 şi jocul lor ţine zece zile, timp în care ei vindecă pe bolnavi sau luptă. Cetele se bat între ele, cele învinse sunt supuse timp de nouă ani celor biruitoare. Junii Braşovului, Căluşarii din Moldova şi Căluşarii din Oltenia şi Muntenia au foarte multe elemente comune pe care le găsim *sintetizate în colinda şi balada Mioriţa într-o sintagmă de o rară strălucire estetică.*

Locul unde merg românii în ziua de miercuri (cea mai importantă din ritual, amintim de zilele faste şi nefaste la daci) impresionează prin sălbăticia lui: este împrejmuit de cinci stânci enorme, două pe fiecare latură a intrării, iar alte trei mai în fund şi între ele vâjii pârâul „valea cu apă", iar în stânga şi în dreapta sunt coaste acoperite cu iarbă. Aşadar şi în Junii Braşovului ca şi în Căluşarii şi Mioriţa se caută un loc îndepărtat de lume, ascuns chiar, pentru a se împlini moartea simbolică a vătafului şi nu a oricărui june, deci este vorba de trecerea prin moartea simulată a unui rege sau conducător de oşti sau a unui om de vază în comunitate. Istoricul ceh Pič apropie serbarea Ieşire la „Intre chetre" din Jocul junilor cu alte serbări ale românilor care au loc tot pe dealuri, cum ar fi

Scanned with OKEN Scanner

„Târgul de fete" de pe Găina, cele de pe Ceahlău, de la Sinaia şi Bihor. Julius Teutsch arată şi el că Junii „Trebuie priviţi ca un rest din epoca păgână, o străveche serbare de primăvară, care serbează reînvierea naturii, învingerea soarelui asupra asprimii şi gerului iernii, începutul vieţii noi; părerea că serbarea trebuie considerată ca un cult religios precreştin, e confirmată şi de împrejurarea că ea se petrece tot timpul pe dealuri, un obicei cunoscut încă de la traci"[11].

Identificăm şi aici motivul mioritic al morţii, *care în Miorița se petrece ipotetic într-o poiană din vârful muntelui.* Aşadar, în Miorița este vorba de o moarte iniţiatică, de o joacă sobră, de un fel de petrecere întru trecerea cuiva în altă vârstă ca şi moartea simbolică din jocurile tot atât de răspândite ca şi colinda şi balada pe teritoriile locuite de daci, daco-romani şi români; 6) Jocul „Junii Braşovului" are la bază întovărăşirea feciorilor din toate satele româneşti care se formează pentru serbările satului, hore, baluri, carnavaluri, serbările de iarnă, paparude, etc. Şi astăzi la multe comunităţi primitive se face distincţia, nu după avere ca în prezent la popoarele moderne, ci după vârstă, existând o clasă a copiilor, alta a feciorilor, alta a însurăţeilor şi ultima a moşnegilor. Fazele de tranziţie de la o vârstă la alta coincid unei anumite iniţieri, *iar punctul de trecere se consemna fie printr-o moarte iniţiatică, fie prin una simbolică semnificând moartea unei vârste şi naşterea alteia, mai lungi şi mai fertile.* Nu-i nimic greşit în omologarea vârstelor cu anotimpurile, pentru daci, copilăria se identifică în primăvara, fecioria şi bărbăţia în vară iar bătrâneţea în iarnă; odată cu generalizarea calendarului roman, daco-românii şi îndeosebi românii, identifică vârsta deplinei maturităţi cu toamna, când se umple ograda de prunci şi de roade.

Fecioria se consideră şi se comportă ca o unitate distinctă, avându-şi codul ei destul de sever în reglementarea raportului dintre feciori şi fete, în alegerea conducătorilor şi în trecerea prin încercări fizice şi morale, îndeosebi proba de

Scanned with OKEN Scanner

curaj notifica poziția în alai, cum ar fi aducerea pe timp de noapte pîclită dintr-o fundătură de pădure a unui purcel de mistreț. La sărbătorile deosebite ale anului, feciorii își aleg vătaful, sau craiul, sau starețul sau judecătorul și la Paști. Deseori se nimerește în această funcție să fie feciorul ieșit cel dintâi la plug, este condus la râu și aruncat în apă, rit de călire și fructificare. În Miorița, ciobănașul este trimis la râu după apă tocmai în vederea unei încercări de solidificare masculină, fiindcă „fecioria reglementează trei forme ale vieții sociale a flăcăilor: dragostea (participarea la horă și raporturile ci fetele), raporturile de cult cu vechile puteri ale naturii și purtarea de arme”[12]. Dacă în Schei și în alte zone era obiceiul aruncării în apă a fetelor de măritat, astăzi se mai păstrează în Ardeal și Bucovina datina ca în lunea Paștilor, dimineața, feciorii să ia o găleată de apă neîncepută și să intre în casele cu fete mari să le ude pe îndelete, iar în Oltenia și Moldova, băietanii pândesc fetele când ies din casă le prind și le duc la fântână sau râu, unde le udă cum se cade, ele nu se mânie fiindcă știu că *udatul înseamnă măritiș*. Dacă tinerii sunt aruncați în țol spre cer pentru a primi proba de bărbăție de la forțele astrelor luminoase, fetele sunt scăldate sau udate întru a primi puterea de germinație a apei și a solului. Numai după trecerea prin aceste încercări ei sunt apți pentru iubirea trupească.

Lumina și apa purifică și fortifică substanța corporală într-atât încât își autodepășește inerția germinând viața, continuându-se în marea devenire a universului. Și în Miorița, oaia năzdrăvană își îmbie ciobănașul prin: „Drăguțule bace!/ Dă-ți oile-ncoace/ La negru zăvoi/ Că-i iarba de noi/ Și umbra de voi/, de unde se putea ajunge ușor la apă, știut fiind că zăvoaiele sunt brăzdate de izvoare, locul din care să-i asculte vestea tristă dar și din care să o poată uda întru a și-o ursi mireasă, *fiindcă era năzdrăvană și-n ephosul*

românesc, deseori sub înfăţişarea unui animal se ascunde o zână sau un Făt-Frumos.

Udatul fetelor se mai practică şi în jocul paparudelor, când e secetă şi se crede că prin aruncarea unei ulcele de apă peste o faţă bălaie şi prin spargerea ei de hornul de pe acoperiş se va rupe vrana cerului şi se va slobozi ploaia. Totodată, copiii dau târcoale paparudelor şi când nu-s atente rup de pe ele fire de boz aruncându-le pe case, obicei pe care-l regăsim în „Jocul junilor" când se întorc acasă dintre „Dintre chetre", călăreţii, pe drum pierd de la gâtul cailor, de pe mâini şi de pe pălărie ghirlandele de flori, cine le găseşte le aruncă pe casă zicând că aşa este bine.

Şi aceste două obiceiuri ne duc cu gândul la aruncarea cu săgeţi către soare de către daci, dar şi de azvârlirea în ţepi a solului către zeu fiindcă îngroparea vătafului şi a mutului în jocul Căluşarii are loc în timpul serbării şi se petrece la modul simbolic, fiind însoţit de o parte din alai, care-l urcă în vârful muntelui, în pădurea sacră sau la sanctuarul zeului, unde era lăsat, ca-ntr-o singurătate deplină şi-ntr-o stare aparte de catarsis să spună dorinţele alor lui şi să primească răspunsul zeului suprem, ca în întâia, dar de regulă a treia dimineaţă, să coboare în cetate (întoarcerea era condiţionată de gravitatea şi repeziciunea evenimentului ce urma să se petreacă în viaţa neamului, aşa se explică deseori înlocuirea solului cu şoimi dresaţi, mult cântatele păsări măiastre din basm), unde era aşteptat de preot şi de rege şi după ce îşi termina povestea despre tălmăcirile date de zeu dorinţelor lor de a învinge în război, de a-şi înmulţi vitele, oile, stupii şi cerealele era scos din palat şi condus în mulţimea care îl aştepta pentru a-l arunca din nou de trei ori în cer, c-apoi să-l arunce în apă (râul abundent din preajma cetăţii) pentru: a) să uite tâlcurile vocii zeului, care rămâneau secrete, ştiute numai de preot şi rege; b) să se spele de cele extrapământeşti devenind din nou omul cetăţii şi c) să fie bun de luptă sau

Scanned with OKEN Scanner

însurătoare. După destrămarea regatului dacic de către romani, dacii liberi au convertit datina morții simbolice a solului în îngroparea iernii, grăbirea venirii primăverii şi retragerea în meditație a bătrânilor înțelepți în locuri ferite de ochiul ager şi sprinten al feciorilor purtători de arme).

Printr-o corelare dialectică a unor elemente aparent disparate de gândire, comportament şi trăire din etnografie şi folclor am dedus că încă din timpurile imemoriale strămoşii noştri aveau un statut moral modelator de valori ale cărui norme şi principii s-au transformat în datini şi reguli de convieţuire şi comportament mai convingătoare şi mai severe decât toate regulile juridice emise în timp. Din cele arătate vedem cum se prefigurează ontosul moral românesc din vechime şi până în prezent:

Zamolxis (zeu şi rege)

Zamolxis – zeu (Deceneu), Zamolxis – rege (Burebista)

Deceneu + Burebista = Învăţătura (Nemurirea) care însuşită şi aplicată duce la vieţuirea în rost, iar rostirea vieţii exultă o mândrie etnică aparte întru particularizarea în universul social a omului. Din viaţă se ajunge, dacă faptele sunt pe măsura fiinţei etnice, nu în moarte, ci în copilăria eternă, adică la Zamolxis, întregul.

Presupunem că originea indo-europeană, a cărei intimitate se structurează genetic într-o altă logică decât a asiaticilor şi africanilor, cât şi numeroasele invazii sângeroase ale populaţiilor preistorice şi istorice le-au determinat pe căpeteniile traco-geto-dacilor să-i convingă pe cei mulţi că luptând să-şi apere comunitatea, chiar dacă vor cădea în război, ei se vor naşte a doua oară având o copilărie veşnică, lipsită de griji sau vor trăi pe tărâmul celălalt fericiţi ca în pântecul matern sau ca în oul primordial, zămislit de apă întru naşterea omului.

Scanned with OKEN Scanner

Ovoidul, interpretat printr-o deosebită forță plastică de Constantin Brâncuşi în *Primul țipăt (Noul născut), Sculptură pentru orbi, Începutul lumii, Muza adormită, Domnişoara Pogany*, ne sugerează o țeastă omenească în care scâncesc cuburile pitagoreice voalate în membrana liniştii eleiate ale căror energie mitică se identifică prin transsubstanțializarea cu Ideea absolută sau Dumnezeu din care toate răsar şi în care toate apun, fără a fi, cum exagerat crede Tretie Paleologul, „explozia primordială a universului, expansiunea sa metagalactică în clipa zero a timpului, fiind un sincronism cu ipotezele oamenilor de ştiință", *deoarece oul rămâne miracolul tuturor miracolelor de care nu te poți apropia prin extaz întru a ți se revela lăuntrul ființei, ci doar prin simț curat şi uluială căci el este însăşi forma ochiului tău şi lumina lui vine din lumina ta dacă ai suflet bun şi spirit neîntinat.*

În credința, superstițiile şi basmele poporane, oul este generatorul de viață, conținând în sine tăcerea materiei izolate de nemărginitul neant şi țipătul pruncului, al cărui cap, când va atinge vârsta înțelepciunii va fi înnimbat de lumina cojii oului născător, astfel că oamenii şi sfinții nu dăruiesc lumină, ci primesc, soarele din jurul calotei lor nu-i altceva decât *gălbenuşul inițial.* El nu poate prefigura ciclul vieții şi nici nu poate fi „Palt de nuntă şi cavou" decât la modul poeticului, ori pentru omul patriarhal, a cărui ființă este în permanent contact cu natura vie, *oul a fost şi a rămas cel din care a provenit viața* deşi fecunditatea primordială şi cea de toate zilele se unesc în ou şi oul este pentru el începutul lumii.

Artur Gorovei se întreabă derutat: „Cum s-ar explica în starea de astăzi a cercetărilor, existența unei aceleiaşi credințe, a unui aceluiaşi obicei, la popoare aşa îndepărtate unele de altele în spațiu şi care niciodată n-au venit în atingere? Cum am putea să precizăm: unde şi când s-a înroşit

Scanned with OKEN Scanner

primul ou?"[13]. Ori important este semnificația ritualică a vopsirii oulelor şi cultul primar al oului originar. Poporul daco-român face parte dintre acele popoare ale căror mitologii au avut ca *geneză naşterea macro-cosmosului fizic şi social dintr-un ou mitic.* Răspândirea motivului oului cosmic la români în multe basme, cântece, descântece etc. ne obligă să arătăm că la început oul a fost zămislit de apă sub vraja cântului luminos al codrului, c-apoi, orice ou să fie un revelator de viață, fiind tabu pentru daci oule păsărilor sălbatice: nimeni, ca şi acum de altfel pentru anumite specii (turturica, barza, pupăza, rândunica, prepelița, ciocârlia, privighetoarea), nu avea voie să atingă sau să distrugă cuiburile din copaci, de pe pomi sau de pe acoperişuri.

În mentalitatea rurală, oul naşte atât păsări bune cât şi rele, capabile să cutreiere tărâmul de dincolo (adâncul) şi de dincoace (înaltul) mai accesibil omului prin văz şi în consecință creația populară ne arată că: a) Pasărea măiastră, îndeosebi în basm, pe lângă funcția de călăuză a inițiaților spre tărâmul realizărilor lor (nunta) şi de a veghea trecerea oamenilor în lumea albă a morților (bufnița de pe cruci), are menirea de a fi paza şi ajutorul *omului aflat la răscruce.* Spre exemplu, în povestea „Pajura şi Voinicul cu bobul de mazăre în frunte", culeasă de noi în satul Mânzați din județul Vaslui de la Constantin Popovici, după ce Voinicul este surprins de zmeu pe zidurile palatului din adânc, unde era încuiată iubita lui, şi hăcuit ca „frunza cea verde de bostan pentru rațe, ba şi zdrobită cu nisip", pajura, în timp, face rost de apă vie şi apă moartă şi după ce picurată asupra Voinicului, acesta înviind, zice: „Doamne, ce somn lung am dormit!" Înzecit cu forțe herculiene de apa vie şi de sfatul pajurei, Voinicul îl ucide pe căpcăun, îşi salvează ibovnica şi întorşi acasă fac o nuntă de pomină.

Din narațiune desprindem ideea că *moartea inițiatică este o stare tranzitorie*, rămânând în conştiința omului nu ca o

Scanned with OKEN Scanner

amnezie caracteristică eroilor homerieni, ci ca un somn adânc, ori ştiut este că în somn au loc visurile şi prefacerile lente ale fiinţei. Este limpede că în majoritatea creaţiilor populare, *nunta trece prin moarte, dar nunta are loc după ce tărâmul întunericului a fost lăsat în urmă iar logodnicii au trecut printr-o perioadă de purificare*; iar prin această teză, logic argumentată, ne deosebim de Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Ovidiu Papadima, Ion Pogorilovschi, Mihai Coman, Nicolae Boboc, care au pus în mişcare *ideea amăgitoare a înnuntirii cu moartea ca o datină străveche românească.* Şi în Miorița, ca în întregul folclor care abordează diada viață-moarte, se discută în limbajul hermetico-metaforic despre moartea inițiatică, ea fiind un moment de cotitură în soarta individului, aşadar nici gând de nuntă sau o nuntă-înmormântare sau nuntă postumă, fiindcă ritualurilor de la cele trei nunți erau complet deosebite.

Pasărea măiastră, lainică, Lend, Andilandi au puterea: 1) de a ajuta pe om la împlinirea proiectelor lui ambiţioase cu rezonanţă în posterioritate. „Pasărea măiastră", culeasă de Petru Ispirescu, ne povesteşte că un împărat credincios voieşte să ducă la bun sfârşit o minunăţie de mănăstire, dar nu-şi poate împlini visul întrucât turnul, peste noapte, se dărâmă mereu. Ca şi în epopeea „Meşterul Manole", visează că dacă aduce cineva pasărea măiastră de pe tărâmul celălalt, zidirea se va împlini. Cei trei fii ai împăratului pleacă după ea, fratele cel mic ia colivia cu pasărea măiastră din palatul zmeilor şi o aduc acasă; pusă în cuibul din turn, acesta nu se mai surpă; 2) de a lega şi dezlega vrăjile. După cum comentează Marian, Burada, Şeineanu, etc., ursitoarele aveau năravul să participe la naşterea pruncilor şi că acestea (numite şi iele şi rusalii) ar fi fost cândva roabele lui Alexandru Macedon şi ar fi băut din apa vie dăruită de împărat eroului Ivant şi ar fi căpătat şi ele nemurirea; ele se pot întrupa din aer în păsări bune şi rele, care să-l norocească sau nenorocească pe om prin descântece; 3) de a cânta mai

Scanned with OKEN Scanner

frumos decât toate muzicile pământeşti, ele fiind un fel de chintesenţă a muzicii sferelor celestre spre a vindeca omul de inimă neagră şi a-l bucura la restrişte şi 4) de a ghici trecutul, viitorul şi de a tălmăci stările de echivoc ale omului.

Haşdeu compară românescul Anilanhi cu albanezul Delanduşe, delandise cu rîndunica, a cărui nume vine dintr-un prototip trac, Lend. Privind cu atenţie sculpturile lui Constantin Brâncuşi intitulate Maiastra (1910, 1912, 1915, etc.) observăm că au aripi lungi şi puternice, piept vânjos, cap de vultur cu cioc întredeschis a cânt erotic ameninţător – ceea ce ne îngăduie să spunem că în ea s-au topit în aliaj nemuritor calităţile vulturului, şoimului, pajurei, corbului şi uliului.

Pasărea Lend şi păsările în văzduh ale remarcabilului nostru creator, simbolizând zborul pur, pornit ca o străfulgerare din materie pentru a lumina hăul din înalt, pleacă din pasărea-mesager şi rândunică, a cărui cuib sub streaşina casei este socotit sfânt şi m-a surprins plăcut când în satul Rânzeşti (comuna Fălciu) în veranda unei familii de ingineri agronomi, am descoperit un cuib făcut pe becul electric, pe care nu-l mai aprindea nimeni când ieşea noaptea afară.

Aşadar, în basmul românesc arhetipul de pasăre măiastră nu-i creaţia imaginaţiei pure, el porneşte de la realitatea înnobilată de gândirea nativă cu virtuţii şi vicii supranaturale pentru ca povestirea să-şi atingă scopul formativ şi informativ. Între oul mitic, naşterea lumii şi pasărea fabuloasă este o interacţiune dialectică; să ne amintim că nu zadarnic Brâncuşi, care în candela meditaţiei şi muncii a decantat sub focul sincerităţii tot ce e valoros în folclorul românesc, şi-a întitulat o parte din opere pe o axă tematică mitică: 1) Oul (sculptură pentru orbi, fiindcă nimeni nu poate vedea ce este înăuntru, doar simţurile tactile pot să-i trezească aducerile aminte despre vremurile ancestrale); 2)

Scanned with OKEN Scanner

Maiastra, născută din oul primordial; 3) Noul născut (formă ovoidală cu o mică spargere făcută de pui prin găoace, primul ţipăt); 4) Pasărea în zbor, poartă vestea naşterii de pe pământ în cerurile toate ca şi cum ar buciuma în singurătatea astrelor că s-a ivit omul în lume; 5) Prometeu, bărbatul ajuns la maturitate şi pentru a se înunti trebuie să treacă printr-o încercare-minune, aducerea focului sacru şi în această faptă temerară, el însuşi s-a preschimbat într-un soare concav, sugerând efortul sisific; 6) Domnişoara Pogany, senzualismul primar şi iubire întru rod – o lună trecută, precum Cumințenia pământului şi plină de ispitele Geiei, mâinile ei lungi pot să-l ia pe Prometeu de pe cer şi să-l iubească până la sugrumare (aşadar, din nou soarele şi luna, însă umanizaţi prin abstractizarea corporalităţii vulgare) şi 7) Coloana infinită, zvâcnetul sărutului pur către divinitate, bucuria de a fi dincolo de moarte. Observăm că în punctele 4 şi 7 ovoidul se alungeşte pe verticală, fără a deveni linie euclidiană, menţinându-şi miezul plin întru a degaja noi combustii vitale din înalt spre mai înalt, *căci nemurirea rezidă în fiinţă şi în mod aparte în om.* Din corelarea elementelor etnografice, coregrafice, folclorice, psihoetnice cu câteva din motivele brâncuşiene, am refăcut o altă schemă din originală viziune antropocosmică a daco-românilor şi românilor:

1. Tărâmul uranic (sus în vârf de munte) → Moartea iniţiatică
2. Tărâmul terestru → Naşterea → Copilărie → Logodna NUNTA → Moartea (copilăria veşnică)
3. Tărâmul teluric (jos în groapă) → Moartea simbolică

Considerând cele trei tărâmuri într-un tunel existenţial, rezultă:

Scanned with OKEN Scanner

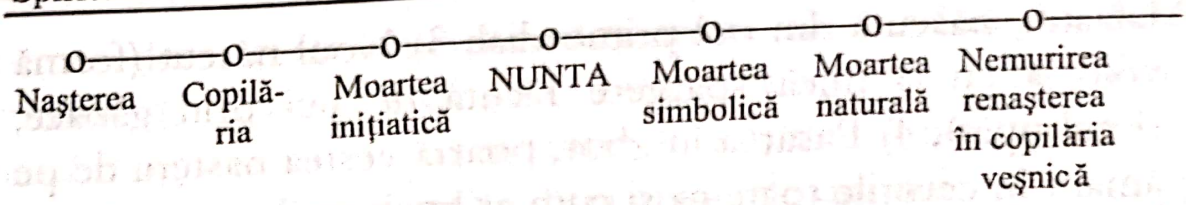

Din aceste motive existenţiale, care coincid cu cele şapte planete cunoscute pe atunci, plus că în *orfism cifra şapte era formată din triada analoagă faptului de a fi neînvins şi de neepuizat până la capăt şi din tetradă, izvor al naturii eterne*, fiindcă înseşi corpurile noastre conţin patru elemente (apă, pământ, aer, căldură) s-au întrupat gândul şi imaginaţia românului.

Poate că aşa s-a format şi evoluat matricea spiritualităţii româneşti:

1. Mister ⟶ 1. Doina, colina Mioriţa
2. Mit ⟶ 2. Balada Meşterul Manole, etc.
3. Cântec magic ⟶ 3. Cântul, strigătura, oraţia de nuntă
4. Bocet ⟶ 4. Bocetul, cântecul de înmormântare
5. Pilda ⟶ 5. Proverbul, ghicitoarea.
6. Belagines ⟶ 6. Basmul, cimilitura în dodii
7. Descântec ⟶ 7. Descântecul

Creaţia populară românească are o diversitate exemplară, din care, s-ar părea, pe măsură ce o cunoşti, că n-ai să mai poţi ieşi precum Dedal din Labirint fără firul Ariadnei şi n-am fi dus la bun sfârşit cercetarea noastră dacă nu aveam revelaţia că peste tot străluce soarele acţiunii umane, *că însăşi matricea stilistică este transformarea activităţilor umane în deprinderi bine asimilate de instinct şi subconştient: praxis-ul românesc are dimensiuni axiologice, demiurgice şi patriotice precise şi severe, din muncă, creaţie şi jertfă nu rezultă numai binele şi frumosul, ci şi măreţia faptei exemplare, căci omul din popor care ajută pe aproapele său, ca şi eroul legendar Făt-frumos, se simte înrudit cu zeii.*

Despre miraculoasa lume a tracilor s-a scris mult, deşi cercetările se găsesc încă la început şi nu avem un punct de

Scanned with OKEN Scanner

vedere comun al savanților privind unitatea ei culturală. În „Istoria Românilor" de Constantin C. Giurăscu şi Dinu C. Giurăscu citim: „Tracii se învecinau cu următoarele mari grupe etnice: spre est cu cimerienii – care, însă, după unii cercetători ar fi fost tot traci – şi, dincolo de ei, cu sciții, aceştia din urmă erau iranieni, avându-şi deci originea în podişul Iranului (Persia de altădată), spre nord-vest cu germanii şi cu celții, iar în Panonia cu ilirii...înspre sud vecini cu tracii erau grecii". După părerea unanimă a lingviştilor, *traca, daca şi ilira erau asemănătoare ca lexic şi structură gramaticală.*

Inscripția tracă de pe inelul descoperit la Ezerovo în sud-estul Bulgariei a fost tălmăcită de Adrian Bucurescu, dând la iveală o fascinantă asemănare a versurilor în ritm cu „Miorița". Textul sună astfel:

„Rolis Tenean
Erner til teani
Skor Raze – adomean
Til ezviita
Mine Razilta".

Prezența relevantă a diftongului „ea", specific limbii române ne face să credem că l-am moştenit din graiul geto-dacilor. Poezia a fost tradusă astfel: „Rolis, ia un inel la tine ca să o iubeşti pe Raze! La el te vei uita dar şi mai mult (te vei uita) la Raze!"

Adrian Bucurescu crede că este un mic descântec de dragoste, că Roze ar putea fi prima poetă getă atestată, că tracii erau mari iubitori de poezie şi muzică (însuşi Ovidiu a compus versuri în limba geților) iar ritmul versurilor sugerează vremurile glorioase ale strămoşilor noştri: „Pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai/" însă *nu remarcă prezența în strofă a acelui steriotip din basmele noastre „la soare te puteai uita, dar la ea, ba"* (sugerând superioritatea frumuseții umane în comparație cu astrele) şi nici faptul că dăinuie şi astăzi în tradiția noastră ca în *clipa plecării flăcăilor la armată, ei să*

Scanned with OKEN Scanner

primească un cadou-simbol din partea fetelor, drept garanție a cuminteniei lor întru păstrarea fecioriei.

Muzicalitatea unei poezii nu-i întâmplătoare, ea se găsește într-o strânsă legătura cu motivul cântat și ne comunică starea psihică a creatorului, intonațiile inimii, pornind de la sonurile triumfale, calde și duioase și până la sfâșierea sufletului în lamentațiile disperate ale bocetului. Și dacă agatârșii cântau Legile Bellagines, așa cum brahmanii cântau Mahabarara, aceasta ne arată că pe lângă funcția mnemotehnică, ele contribuiau la pregătirea morală, socială, politică și profesională a omului în consens cu tradiționalele legi ale pământului.

Orice filosofie, în accepțiunea de meditație întru acțiune, își concentrează enormul demers într-o sumă sau chiar într-un singur precept și dacă Hippias crede că idealul comportării umane este: „Să-ți fii suficient ție însuți" iar atunci proverbul românesc: „Să-ți prisosești ție însuți" ne dezvăluie izvorul tăriei ființei, numai așa poți să-l omenești pe străin, sărman, sărac, oropsit.

Pentru a-ți fi de prisos, este nevoie să o dovedești prin fapte bune, chemând la masa ta pe cei care îți trec prin fața porții sau a câmpului pentru a putea și tu să mănânci, încă și astăzi mai este obiceiul ca să nu înceapă prânzul capul familiei până când masa nu le este onorată de o persoană străină, pe care o omenesc cu bucate alese și îndemnuri; vorbele au o menire aparte, sunt rostite rar dar cu mare încărcătură alegorică. *Masa reprezenta locul unde se gândea eternitatea* că nu în van tracii spuneau că zeii lor au ochi albaștri și părul roșu, cu devenirea în privire și soarele pe cap, tăria gândului lor zguduia totul.

Trebuie să ai o voință și o credință de granit ca să vezi în tine însuți doar un moment al făpturii etnice, jertfindu-te pentru ea cu aceeași grabă cu care săruți o fată din goana calului, căci „Pentru acela care în tot ce aduc

Scanned with OKEN Scanner

valurile lumii vede numai binele, care pune la baza tuturor faptelor sale raţiunea, căruia puţin îi pasă de timpul ce i s-a dat spre a contempla universul, *moartea nu există*"[14].

Din polisemantica şi ezoteria simbolurilor specifice culturilor arhaice, rezultă că filosofia codificată a dacilor s-a cristalizat într-o înţelepciune populară originală cu valoare proprie în cultura universală. La români, înţelepciunea a avut şi are două sensuri majore: a) de a învăţa pe om (îndeosebi tânăr) să acţioneze, nu să vorbească (facere docet philosophia, non dicere) şi b) înţeleptul este pedagogul neamului omenesc, humani generis paedagogum. În filosofia populară, *acţiunea este decisivă*, nu teoria, *fiindcă libertatea reprezintă puterea de a acţiona în conştiinţă de cauză*, de a nu întâmpina în spaţiul tău etnico-geografic opreliştea adversă a străinului, - *între sclavie şi moarte, e de preferat moartea.* Dominaţia maghiară în Transilvania a fost o acceptare provizorie, *de reîmprospătare a energiilor şi voinţelor epuizate de desele războaie, care, îndată maturizate, au izbucnit mereu în revolte, răscoale şi războaie civile, ducând la victoria finală din anul 1918.*

Mulţi denigratori ai neamului nostru, ale căror nume nu merită pronunţat, au pornit de la cunoscuta lucrare a lui Zenon din Cition: „Despre pasiuni" care a vehiculat cu multă pompă pe la curţile imperiale din secolele XV-XVIII şi în care sunt descrise cele patru genuri de pasiuni: durerea, frica, pofta şi plăcerea. Aplicând, neştiinţific, preceptele stoicismului populaţiilor de etnie latină, în special a românilor, au susţinut că: 1) românii au pasiunea durerii, a slugărniciei, sclaviei, a resemnării, a supunerii, plăcerea de a fi bătuţi, înjosiţi şi umiliţi; 2) românilor li este frică de moarte, de aici laşitatea, fuga de bătălie, acceptarea cu uşurinţă a stăpânilor străini mai puternici; 3) românii sunt necumpătaţi în faţa plăcerilor lumeşti, sunt lacomi la mâncare, beţivi, hoţi, ahtiaţi după bunurile altora şi 4) românii sunt de un hedonism exacerbat, fiind robii plăcerilor trupeşti şi erotice.

Scanned with OKEN Scanner

În sprijinul acestor delaţiuni, veneau cu citate trunchiate din context din basmele şi scrierile neinspirate ale unor gânditori români. Din Miorița au tras concluzia eronată că *românul se resemnează şi în faţa morţii, o primeşte cu seninătate, fiindcă nu este capabil să iasă din aporia existenţială.* Peste turta lor au mai tras cenuşă, din eroare, şi câţiva savanţi români, care, neînţelegând *semnificaţia plânsului când se năştea un nou prunc şi semnificaţia râsului când murea cineva la daci*, au susţinut că pentru strămoşii noştri viaţa era atât de rea încât nu merita trăită, *fapt dezis de cultura înfloritoare pe care au transmis-o urmaşilor.*

Pentru a dezvălui orizonturile largi ale preceptului: „Suntem nemuritori" sau „Sunt nemuritor" cu mai mare forţă de umanizare a cosmosului decât cartezianul: „Cuget, deci exist!" sau hegelianul „Tot ceea ce este raţional există", ne vom apleca cu aleasă detaşare de cele omeneşti asupra colindei şi baladei *Miorița*, epopeei *Meşterul Manole*, odiseei *Tinereţă fără bătrîneţă şi viaţă fără de moarte*, basmelor *Fata-n grădina de aur, Miron şi frumoasa fără trup, Călin nebunul şi Harap alb,* în intenţia expresă de a demonstra continuitatea unei spiritualităţi de elevată ţinută intelectuală, care a înrâurit pe marii creatori ai neamului românesc: Mihai Eminescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, George Enescu şi Constantin Brâncuşi.

Arealul de formare şi răspândire a creaţiei populare corespunde cu spaţiul etnic dacic, daco-roman şi român în care misterul şi miticul degajă nu un eroism solidar, ci activ şi fondator avându-l în centru pe eroul-strămoş, din viţa nobilă a împăratului Făt-Frumos şi zâna Ileana Cosânzeana; aşadar, în devenirea lui, eroismul întrupează valoarea morală supremă a vieţii, consumându-se într-un act eroic pentru a lumina cu suflul geniului întreaga umanitate viitoare: atât mitologia cât şi istoria noastră sunt pline de modele pilduitoare, iar eroismul naţiunii, în primul război mondial, a

Scanned with OKEN Scanner

fost magistral surprins de Vasile Pârvan în: „Faţa cea mai aspră a marelui război, învăţătura cea mai crudă a lui, a fost cererea jertfei supreme. Nu eroismul pe câmpul de luptă, ci martirul milioanelor de oameni în şanţurile cu sânge, ori în colibele cu lacrimi, răbdarea mucenicilor bărbaţi, femei, copii a hotărât de biruinţă"[15]. Nu a fost numai eroismul datoriei poporului român faţă de valorile perene ale umanităţii, ci şi eroismul convingerii filosofice în dreptul său sacru de a se împlini ca naţiune.

Conştiinţa de neam, sentimentul dreptăţii şi libertăţii ale dacilor, iată cum vor răbufni în cuvintele lui Menumorut (nume dac) către Usubuu şi Velec, trimişii ducelui Arpad: „Spuneţi lui Arpad, ducele Ungariei, *stăpânul vostru* (s.n.), că-i suntem datori, ca prieten unui prieten, cu toate ce-i sunt de trebuinţă, fiind el *om străin* (s.n.) şi ducând lipsă de multe. Iar pământul pe care l-a cerut *bunăvoinţei noastre* (s.n.) nu i-l vom da niciodată, *câtă vreme vom trăi* (s.n.). Socotim lucru nevrednic că ducele Salanus i-a dat o ţară aşa de mare, fie cum se spune, din dragoste, fie de frică, aşa cum se tăgăduieşte. *Noi însă nici din dragoste, nici din frică nu-i dăm nici o palmă de pământ* (s.n.), deşi ne-a spus că are un drept asupra lui. Şi nu ne tulbură cu vorbe ca acelea trimise, că e coborât din neamului regelui Attila, cel ce era numit „biciul lui Dumnezeu". Chiar dacă acela a răpit cu sila pământul acesta de la strămoşul meu, acuma, însă, *nimeni nu poate să-l mai smulgă din mâinile mele*" (s.n.)[16]

Despre comportamentul steriotip, componentă a tradiţiei morale, noi am amintit doar, fără a-l defini în termeni riguroşi; este vorba de acel fel de a fi, în orice împrejurare istorică, a omului care poartă în spate şi în conştiinţă tezaurului spiritual al neamului lui; nici într-o sferă a culturii, tradiţia nu are o influenţă atât de covârşitoare ca în morală, fiindcă morala nu-şi poate făuri idealuri şi modele plecând de la imaginativ, ea are nevoie de o realitate, de un

Scanned with OKEN Scanner

cod interuman, de fiinţe vii, concrete, care trăiesc şi visează într-o natură umanizată.

Subliniem din nou că pentru noi tradiţia are un înţeles mai adânc, nu o reducem la vechi şi nici la ceea ce s-a decantat din vechi, - ea este o realitate pururi vie, rădăcina apriorică a unui popor, ceea ce îi asigură durabilitate şi existenţă naţională în marele prefaceri ale istoriei universale. Tradiţia reprezintă codul filogenetic etnic şi etic al unui popor, prin el îşi pune sufletul în lumina omenirii. Ştim că după tulburătoarea victorie a lui Dromichete asupra lui Lisimach, care căzu prizonier împreună cu o armată de 100.000 de ostaşi, regele dac nu numai că nu i-a luat capul regelui macedonian, dar i-a făcut şi o deosebită primire în Helis (capitala geto-dacilor), unde i-a oferit un somptuos ospăţ, contrastând izbitor cu masa modestă a generalilor daci. În timpul petrecerii, Dromichete îl mustră pe Lisimach că şi-a părăsit strălucitorul regat pentru un loc „unde o oaste străină nu poate decât să se prăpădească", după cum ne descrie Diodor Sicilianul.

Pledoarea lui Menumorut se deosebeşte doar prin formă; *conţinutul emoţional şi ideatic este aproape identic.* Atitudinea lui faţă de acaparatori este asemănătoare: „Nimeni nu poate să-l mai smulgă din mâinile mele" (pământul), după cum „o oaste străină nu poate decât să se prăpădească pe acel loc"

Observăm o anumită mândrie patriotică atât la Dromichete cât şi la Menumorut, însoţită de o hotărâre nestrămutată de a-şi apăra ţara în faţa oricărui duşman, nelăsându-se copleşiţi de superioritatea lui militară întrucât ştiau că de partea lor este dreptatea, ei erau pe pământurile Daciei de când lumea, în vreme ce macedonenii şi ungurii erau străini.

Străinii, dacă veneau în Dacia sau România cu gânduri paşnice, erau primiţi cu prietenie, dacă nu, erau

Scanned with OKEN Scanner

alungaţi şi nu arareori erau scurtaţi de capete. Eroismul implică o viaţă austeră şi de puternică dăruire comunităţii, aşa că toate viciile şi păcatele înşirate în săbii deasupra capului poporului român nu-s decât injurii sau vorbe de ocară scornite de pseudosavanţi şi duşmanii omului. Vom mai da un exemplu al persistenţei comportamentului stereotip din care se vădesc arhetipurile morale traco-getice; ne reamintim că în cosmogonia tracilor apa este principiul primordial, din ea se naşte viaţa, eroismul, gloria, libertatea şi victoria şi de aceea în strategia şi tactica militară a românilor, în caz că inamicul era copleşitor de numeric, oştile autohtone evacuau satele şi davele, otrăvind fântânile şi râurile. Duşmanul era hărţuit din păduri şi rătăcea în căutare de apă şi hrană. Când inamicul prezenta semne de epuizare, se aruncau asupra lui, nimicindu-l: *faţă de cotropitori, români n-au avut nici un fel de milă*, aşa că ne umplu inimile de bucurie vorbele lui Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Vlad Ţepeş şi ale altor domni prin care se mândresc că i-a trecut prin ascuţişul săbiilor pe turci, tătari, leşi şi unguri că n-au voit pacea şi au încercat să ne îngenuncheze.

De aceea nu-i de mirare că în existenţa sa milenară, poporul român şi-a stropit cu sânge fiecare palmă de pământ, apărându-l de invadatori iar când şi-a pierdut vremelnic părţi din ţară, n-a disperat, ci a aşteptat, a răbdat şi a luptat pentru reîntregirea fiinţei naţionale. Pe bună dreptate, Eminescu arăta: „Cine va avea să facă istoria unei epoci sau a unui mişcământ oarecare, înainte de toate va trebui să facă a se simţi legea *continuităţii* (s.n.) acestui mişcământ”[17] căci continuitatea vieţii morale este legată obligatoriu de continuitatea vieţii etnice; numai un popor care este conştient de locul şi menirea sa în lume poate să-şi conserve şi să-şi îmbogăţească tradiţia.

Scanned with OKEN Scanner

2. Funcția vitală a inițierii pentru osmoza dintre om și natură.

Pe măsură ce pătrundem mai adânc în cultura veche, ne apropiem de marele descoperiri ale epocii contemporane, pentru că este limpede pentru oricine că în timp ce cultura scrisă se păstra doar în cărți și în școli, cultura orală avea un caracter cinetic, transmițându-se din tată în fiu, din generație în generație și la înflorirea ei își aducea fiecare aportul după puterea lui afectivă și spirituală. Cultura românească a dat o deosebită atenție unor obiceiuri, îndeletniciri și norme ce în graiul poporului se numeau legile pământului. Astfel de obiceiuri „legau formele trecutului cu exigențele viitorului, asigurându-se continuitatea de dezvoltare, ferind de sărituri și de întreruperi aventuroase și înăuntru și în afară"[18].

Din preceptul „Suntem nemuritori!" a decurs o atitudine superioară față de întâmplător și trecător, punându-se în centrul existenței umane nunta, *moment de încoronare a omului în podoabele zeilor și de trecere a făpturii în ființa care își prisosește sieși*, deci este nevoie să se reverse prin erotism în rod. Pentru ca nunta să aibă loc, trebuie ca logodnicii și în mod aparte mirele să treacă prin mai multe încercări. Întreaga doctrină a nemuririi are la bază inițierea, învățarea și încercarea, că și astăzi când feciorii sunt subapreciați de părinți sau fete, zic: „Hai încearcă-mă!" și că toate năpastele și suferințele la care este supus omul nu sunt decât încercări. Forța de abstractizare a formei din gândirea antică și-a pus cu pregnanță amprenta atât în artă, cât și în morală, regula nu ni se dictează, ci ni se sugerează dintr-un noian de întâmplări omenești, urmând ca noi să o deducem și să ne o însușim. Viața se petrece aici, pe pământ iar faptele ei tind prin conținutul moral *către tărâmul de sus sau de jos al nemuririi, inaccesibile omului de rând, dar accesibile eroului*, omului apt să-și părăsească trăirea domestică întru a trece prin primejdie și

Scanned with OKEN Scanner

moarte pentru a se cunoaşte pe sine în raport cu divinul şi diabolicul, umanizând lumina şi întunericul. Configurat într-o schemă, motivul dendolatric al bradului sau pomului sacru sau viziunea universului în folclor, arată:

1. Tărâmul de sus → Miorița (Moartea inițiatică) → Fata din grădina de aur (Logodna)
2. Lumea → Majoritatea basmelor (Naşterea, copilăria) → Călin Nebunul (NUNTA) → Tinereță fără bătrîneță... (Moartea-moarte) → Meşterul Manole (Nemurirea, Copilăria veşnică)
3. Tărâmul de jos → Basmele cu trezirea din somnul cel lung (Moartea simbolică) → Miorița şi Miron şi frumoasa fără trup (Nunta simbolică)

Deci, ne putem imagina uşor un modul trapezoidal cu vârful deschis în Nemurire în interiorul căruia este închis un alt modul al cărui *rost coboară şi urcă din moartea inițiatică şi moartea simbolică în moartea-moarte*, dezvăluindu-ne două mistere: 1) în interioritatea vieţuirii întru nemurire se consumă individul care a trăit fără a rodi şi 2) cel care vrea să devină nemuritor trebuie să spargă prin fapte eroice platoşa morţii.

Explicând schema de mai sus, putem spune: a) Eroul din „Tinereță fără bătrîneță" va descoperi că trăind în afara oricăror griji este nefericit, că în *fericirea lui este nefericirea etnică, că s-a înlumit cu zâna cea mică fără a primi iertăciunea părinţilor şi fără a se înunti aşa cum cere datina*, moartea lui apare ca un fel de pedeapsă; b) Ciobănaşul din „Miorița" *n-a trecut prin moartea inițiatică*, pentru ca aceasta să aibă loc era nevoie de invocarea unui motiv; dacii îi lăsau anume pe novici să comită o greşeală mai gravă pentru care să-i pedepsească sever, bătându-i până la leşin ca să-şi uite copilăria şi să înţeleagă că

Scanned with OKEN Scanner

prin căsătorie se obligă şi faţă de comunitate; c) nemurirea pentru fiinţele trecătoare este piere, aşa pentru fata de împărat, care renunţă la logodna cu zmău şi se mărită cu feciorul de împărat, Florin; d) *Pentru ca nunta să aibă loc, eroul trece printr-o suită de încercări, aşa Călin*; e) Meşterul Manole îşi zideşte soţia întru a se pregăti prin *creaţie pentru nunta simbolică*: moartea femeii semnificând izbânda creaţiei, *trecerea pruncului din pântec în chitonul strălucitor, în mânăstire,* împlinindu-l pe Manole în zeitate; f) Spaţialitatea timpului în Zori-de-ziuă. De-cu-seară, Amiază şi Miezul nopţii ca în Călin nebunul are menirea de a grada tensiunea narării în drumul spre scopul final, NUNTA şi g) *Iubirea în afara nunţii este himerică*, dragostea damnată a lui Miron pentru frumoasa fără trup *nu poate fi vindecată nici de moartea simbolică, aşadar el va fi sortit unei morţi oarecare.*

Dacă Făt-Frumos reprezintă chintesenţa celor mai alese însuşiri ale poporului nostru, acelea care înfrâng timpul în drumul sau încercările sale de a statornici binele şi omenia pe pământ, iar Ileana Cosânzeana, zâna cea frumoasă şi harnică, mireasă care va împodobi palatul cu nurii şi râsul ei cristalin, atunci fericirea omului trebuie să atingă un punct de referinţă: nunta. Din practica unor popoare, numărarea anilor începea de la naşterea unei mari personalităţi (Buddha, Mahomed, Hristos, Confucius) sau de la aşa-zisa facere a lumii. La daco-români aceasta se făcea de la nunta regelui şi astăzi majoritatea ţăranilor, când vor să spună ceva deosebit încep cu: „acu cinci ani de la căsătoria mea sau acu 20 de la nunta mea s-a întâmplat...”.În basmele în care Făt-Frumos se naşte din lacrimă este vorba de o naştere miraculoasă dintr-o lacrimă a Maicii-Domnului, având loc substituirea seminţei arborelui sacru din basmele mai vechi.

Atât în Tinereţă fără bătrîneţă, cât şi în Călin nebunul, timpul se derulează în avans faţă de evenimente, de aceea el este oprit fie prin materializarea lui în frumuseţea absolută a

Scanned with OKEN Scanner

zânelor, iradiind de iubire şi bunătate, fie că-i personificat în oameni cu nume ca Miezu-Nopţii sau Zori-de-ziuă şi legaţi cot la cot de câte un copac pentru a se opri curgerea lui precipitată. Centrul focalizator al creaţiei populare este nunta, între ea pendulează existenţa omului de pe un tărâm pe altul, înfăptuind binele întru a-l găsi semenii lui căci omul în faţa binelui simte o rară încântare care-i umple trupul de sentimentul armoniei, ca în faţa unui lan de grâu frumos. Ori în mare parte din operele supuse analizei nunta fie că este prea îndepărtată, stârnind o stare de elevată îngrijorare şi temeri sumbre, ori este neînfăptuită apăsând conştiinţa eroului ca un fel de blestem patern; tocmai contradicţiile iscate pe coordonatele existenţiale duc la o mare diversitate de motive formate pe arhetipul primordial prezentat de noi.

După îndelungi meditaţii asupra Mioriţei şi a minunatelor gânduri scrise despre ea de către O. Densuşianu, D.Caracostea, C. Brăiloiu, Lucian Blaga, Ion Muşulea, Dan Botta, Mircea Eliade şi Adrian Fochi m-am simţit obligat să mă retrag în mine însumi pentru a căuta în genealogia neamului meu, păstori din tată în fiu colindând cu turmele munţii şi câmpiile şi râurile moştenite de la străbuni, pe acel ciobănaş dintre noi care şi-a slobozit sufletul în cânt iar într-un târziu l-am găsit viu şi nevătămat, îmbrăcat în straie de sărbătoare, aşteptându-l în poarta casei părinteşti mireasa pentru a se porni la cununie.

Marii filosofi ai culturii au trecut şi ei prin „inhibiţia la care te supune strălucirea enigmatică a operei de excepţie şi prin densitatea confuză, intenţionat hermetic -am zice noi, a ideilor, care ne pot oferi sugestii folositoare pentru corecta receptare a cântului". Deoarece împărtăşim o bună parte din opiniile lui Adrian Fochi, le vom reda succint în a uşura drumul nostru: a) ca mai toate capodoperele şi Mioriţa este înconjurată de un larg cerc de umbră şi tăcere, mărindu-i misterul şi demnitatea artistică, fiind cel mai răspândit cântec

Scanned with OKEN Scanner

la români; b) Miorița e cântec bătrânesc, adică narativ în zonele exterioare ale Carpaților și e colindă în Transilvania, versurile din Transilvania sunt mai arhaice și mai aproape de momentul de geneză; c) În Moldova, Muntenia și Oltenia drama se petrece în conștiința omului, oaia năzdrăvană fiind un alter-ego al personajului. Dezbaterea are loc între instinctul de conservare și acceptarea senină și înțeleaptă a inevitabilului în ordinea naturală, - deci nici vorbă de resemnare și fatalism. Păcat că marele folclorist n-a sesizat și a *doua ipostază a oaiei năzdrăvane, de mireasă prezumtivă;* oare nu toate orațiile de nuntă vorbesc de vânătoarea unei căprioare, a unei cerboaice, a unei fiare care se ascunde în casa socrilor mici preschimbându-se în fecioară!? Oare nu se obișnuiește și acum ca la ieșirea pe poartă a unui mort tânăr să se dea în poartă o mioară ca să-i fie de mireasă pe lumea cealaltă!? Oare nu sunt atâtea basme în care animalele se preschimbă, fiind scăpate de vrajă, în fecioare și zâne!?; d) Atât în colindă, cât și în baladă, ciobănașul este nelumit, neînnuntit iar după moarte ar putea primejdui liniștea societății, - de aceea se operează o substituție a ritualului de nuntă în cadrul celui funerar. La primirea vestei despre intenția celorlalți doi ciobani de a-l ucide, ciobănașul, nu se resemnează, el duce gândul mioarei mai departe, spunând „Și de-ar fi să mor" (care ne sugerează că el se va lupta, însă din bătălie este posibil să iasă înfrânt, căci nu întotdeauna Binele iese victorios în confruntarea cu Răul în viziunea populară). Prin urmare, *testamentul este ultima alternativă, iar nunta cosmică este o închipuire de alinare a durerii maicii lui, nicidecum o nuntă mortuară;* e) Miorița este un cântec bătrânesc, deci se cântă și *se joacă,* am complet noi. Din intenția lui G. Călinescu de a elogia balada, scriind: „extraordinara valoare, uneori, a textului poetic, care ridică fantezia noastră în zone ideologice și emotive atât de înalte...încât execuția melodică apare superfluă și fastidioasă"[19] a rezultat închiderea drumului de

Scanned with OKEN Scanner

acces înspre adevărata perspectivă a artei orale, deoarece cântecul popular nu există în mod concret şi real decât în momentul cântării şi interpretării pentru a putea vedea ce aparţine tradiţiei şi ce inovaţiei, ce aparţine subiectului model şi ce aparţine stilului oral supraindividual.

Pentru noi, Miorița, precum „Căluşarii", „Junii Braşovului", „Serbarea fetelor de pe muntele Găina" şi „Jienii" este un ritual complet legat de venirea primăverii care în vechime se începea cu această colindă obiceiurile de anul nou, fiind cântată şi jucată de ţîngăi pe la apusul soarelui, urmând ca noaptea să se dezlănţuie flăcăii în pluguşoare şi mascaţi, din aceste alaiuri erau excluşi însurăţeii şi bătrânii; f) Miorița este o creaţie generală românească, angajând stilul oral românesc, care este unul singur pentru tot poporul nostru şi că cele patru episoade numite convenţional: cadru epic iniţial, Oaia năzdrăvană, testamentul ciobanului şi maica bătrână au o înlănţuire mitică, realul şi fantasticul interferându-se mereu pentru a crea o policromie caleidoscopică de reverie, încântare şi îngânare, topind în cânt pe cântăreţ şi pe ascultător că nu degeaba credeau *dacii că din vraja doinei peste ape s-a născut primul ţipăt al omului.* Aşa că: „Miorița este măsura noastră morală, cântarul etic al spiritului nostru şi trebuie să ne apropiem de ea cu tot respectul pe care-l pretinde subiectul, cu toată demnitatea noastră spirituală, cu însăţi seninătatea solemnă a protagonistului din cântec"[20].

În ultimii douăzeci de ani s-au mai cules vreo 300 de variante noi, ajungându-se la 1200 de piese, ceea ce dovedeşte că nu este vorba de un cântec oarecare, mai mult sau mai puţin poetic, ci de un fenomen artistic viu, productiv, atingând nişte zone profunde şi poate încă obscure ale etnopsihologiei româneşti. *Este vorba de un omor proiectat şi de situaţia de nelumit al tânărului ameninţat cu moartea,* facem precizarea că în cânt aflăm despre intenţia celor doi

Scanned with OKEN Scanner

ciobani de la oaia năzdrăvană, ei nu se exprimă nici într-un fel.

Poemul este astfel construit încât ne lasă *între şi între*, o incertitudine sufletească ne răvăşeşte fiinţa întru a afla dacă a fost omorât ori nu, suntem de partea ciobănaşului şi îi ascultăm uluiţi testamentul-avertismente, fiind mereu de partea lui şi când să-l îmbărbătăm, cântul ia sfârşit lăsându-ne să gândim atât *posibilul cât şi imposibilul, atât dăinuirea cât şi moartea*, căci în însăţi corporalitatea noastră stă Ideea pură.

Mioriţa nu problematizează prin cânt moartea, cum şi de ce a apărut ea în lume, şi nici semnificaţia omului în viaţă, de a te agăţa cu desperare de tentaţiile ei sau de a înţelege în profunzime consolatoare necesitatea acelei „communis hominum condiţio", ci cântă dilema între şi între fiindcă chiar pământul cu piscurile lui sfredelite în cer şi cu afundurile lui prăbuşite în hău se găseşte între înălţare şi între prăbuşire, între cert şi incert şi însuşi cel neprihănit trebuie să treacă printr-o încercare grea, fatală poate, pentru a-şi înlumi făptura fizică; nunta îl zeifică pe om, însă în ultima noapte mirii îşi pierd curăţenia trupească devenind oameni ca toţi Adamii, care trudesc, asudă şi suduie. Din copilăria fără griji, când omul îşi este sieşi suficient, găsind în scalda din râuri perpetuă purificare pentru ca să poată învăţa cum se cuvine tainele lumii, în loc să se identifice cu zeitatea cea veşnică luminoasă, păşeşte în nuntă din înălţimea căreia se prăbuşeşte în omenesc şi cotidian, în îngrijorarea de zi cu zi.

Pentru noi, în opoziţie cu tezele lui Mircea Eliade, D. Caracostea şi Adrian Fochi, în Mioriţa nu-i vorba despre moarte, *ci despre ciobănaşul aflat între şi între,* adică găsindu-se într-o situaţie dilematică: de a i se întrerupe în mod brutal şi absurd firul devenirii întru omenesc şi nuntă, capăt al unei vârste plină de încercări, aşa că el vede moartea ca o încercare mai deosebită la care se aştepta întru a trece vămile ei. Fenomenul „mors immatura" sau „mors praematura"

Scanned with OKEN Scanner

(„Nu sfârşitul vieţii e dureros, de vreme ce asta-i soarta fiecăruia, ci moartea timpurie şi înaintea părinţilor; nu moartea în sine este dureroasă, ci numai cea prematură”[21]) dedus din versurile funerare ale vechilor greci aşezaţi pe malul stâng al Pontului, nu a contaminat colinda şi balada noastră, căci aşa cum spune marele Vasile Pârvan, „Odată cu moartea şi orăşeanul şi ţăranul din Dacia, socot orice bucurie, orice desfătare încheiată. Viaţa e totul. Moartea nici măcar durere nu e (s.n.)”.

Din descrierea nunţii la români de către D. Cantemir, rezultă că pentru cucerirea miresei se purtau adevărate bătălii între cetele de feciori. Şi în prezent în Oaş se mai omoară flăcăii între ei pentru cea mai frumoasă dintre fete. Nu-i nimic primitiv în aceasta, având în vedere că grecii şi alţi vecini de ai noştri purtau războaie crâncene pentru câte o Elenă din Troia, destul de bătrână în comparaţie cu Cosânzenile bălăioare şi oacheşe din Transilvania, aşa că iluminarea artistică a genialului creator plasează dezbaterea de ideii, dramatică şi prevestitoare de furtuni metafizice, între cioban şi logodnica acestuia preschimbată în mioară năzdrăvană şi între cioban şi viitorii lui ucigaşi din închipuirea lui, *de aici primirea veştii morţii cu o anume detaşare de sinele imediat fiindcă îl aştepta moartea iniţiatică, încercarea supremă a fiinţei lui pregătită să înfrunte orice întru a se uni cu cea aleasă de el şi neamul lui.*

El nu se ascunde, nici nu fuge, nici nu se vaită şi nici nu se caină fiindcă singura soluţie (dacă dăm crezare ideii că balada se străduie să facă suportabilă moartea ca idee trăită) în faţa forţei superioare şi brutale era cântecul. Le-a cântat testamentul pentru a-i deruta, în credinţă că ei îşi vor schimba intenţia sau îi va veni în sprijin întâmplarea, dacă este aşa, atunci *Testamentul este una dintre acelea minciuni frumoase şi fermecătoare de care este plin folclorul nostru*: trebuia să inventeze ceva care să impresioneze atât de mult pe răuvoitori încât

Scanned with OKEN Scanner

aceştia să amâne, dacă nu chiar să renunţe, la fapta lor nesăbuită.

Şi astăzi românii sunt neîntrecuţi în a inventa poveşti; naratorul fiind în captivitate, el foloseşte tehnica iniţierii în amânarea morţii a celor care au pus stăpânire peste el, elogiază moartea prin înnuntirea lui cu cosmosul pentru a-i înspăimânta, în sensul că dacă-l ucid, *el o să fie mai fericit decât ei*, trezind o nouă invidie şi punându-i într-o încurcătură, *aşa că de nu-l lasă să se înlumească cu fata de maior (om mare) el se va însura cu fata de crai*, - deci nu pentru căsătoria pământească trebuie să-l pizmuiască, ci pentru căsătoria cealaltă, simbolică, aşa că le-a pus gândul între şi între, domolindu-le pornirile instinctuale; de aceea în puţine variante ciobănaşul este omorât. Cei doi ciobani nu-şi pun în fapt intenţia, fiindu-le frică de ameninţarea discret-aluzivă din testament, al însurării lui „C-o fată de crai/ Pe gură de rai,/ de unde ar putea veni însoţit de oştile socrului întru a-i pedepsi.

Are perfectă dreptate A. Fochi că în Transilvania motivul mioritic este mai vechi deoarece aici a fost centrul dacismului şi a românismului, influenţând puternic populaţia românească din zonele învecinate şi continuând să iradieze credinţa în unitatea teritorială a tuturor românilor chiar şi în condiţiile vitrege, când a fost ruptă în mod barbar din fiinţa poporului român. Iată că în variantele din Hălmagiu şi Tisa Păragine se spune: „Merg trei păcurari/ Pe munţii cei mari/. Doi se voroveau/ Pe-unul să-l omoare./ Dar el de-auzea?/ Şi astfel grăia:/ iar voi fraţii mei,/ Ce vă sfătuiţi/ Să mă omorâţi?/ sau: „Pe munţii cei mari/ Ioai domnul, ai doamne,/ Merg trei păcurari,/ toţi trei frăţişori.../, aceasta ne duce cu gândul la cei trei feciori de împărat, la certurile dintre ei, şi la faptul că dacă era omorât cel mic, urma să fie omorât sau cel mare sau cel mijlociu, rămânând unul dintre ei, - poate tocmai înfrângerea triadei, nu numai că nu întrona armonia, dar ducea şi la grăbirea frângerii diadei şi întronării

Scanned with OKEN Scanner

la putere a Unului, nebănuindu-se care dintre cei doi se vor înnunti cu fata de maior, nicăieri în basm o mireasă nu are în acelaşi timp doi miri.

Dacă în motivul biblic apare opoziția dintre Abel şi Cain iar Cain îl ucide pe Abel pentru a-i lua turma şi, ca să-l îmbuneze pe Dumnezeu, arde pe jertfelnic mai mulți berbeci şi juncani decât Abel şi în Miorița apare lupta în interiorul aceleiaşi îndeletniciri, *nu atât pentru turmă* (cum încearcă unele variante să deruleze anapoda firul narațiunii întru a încifra şi mai mult mitul), *cât pentru fata cea mai frumoasă, fiică de om din neam*, care se găseşte în munți la sanctuarul de inițiere în ale căsătoriei şi care, încălcând interdicția nearătării la față, îl părăseşte venind la fântână după apă, destăinuindu-le alegerea făcută deja de ea.

Ei făcuseră inițierea cu un an-doi mai devreme, ştiau că ea se găseşte în acompaniament, dar fiecare spera că la sfârşitul toamnei când va coborî cu oile în vale, să fie alesul ei. Aşa că: „S-aude, s-aude,/ Pe-un picior de munte,/ Trei păcurărei/ Cu trei turme de oi/. Pe acolea trecea/ Fata de maior/ cu galben boier,/ Cei doi o-ntrebat:/- care ție-ți place?/ Cel mai mititel,/ Că-i mai frumuşel/ Şi-i mai străinel/ (sens de timid); brîuțu glaben sugerează că-i a măritiş iar opțiunea ei e limpede pentru ea, dar ciobănelul nici nu bănuie măcar *de ce este ales tocmai el* (cu toate că aflăm dintr-o altă variantă şi când vor să-l omoare, „Joi de către seară" – zi nefastă la daci), credem că cei doi o întreabă în nădejdea că ea îl va alege pe unul dintre ei. El propune să le dea turma sau puşca, *dar ei refuză fiindcă cel ales de față trebuia ucis*. De ce!? *Fata se arată numai celor doi ca viitoare mireasă, după care dispare, metamorfozându-se în oaia năzdrăvană.*

Miorița este o parte din cântecele de inițiere pe care le învățau cântând, dansând şi trăind textul (simularea morții) tinerii daci şi români fiind puşi în situații morale dificile, dilematice, ca în cazul când *vor muri în război înainte de a avea*

Scanned with OKEN Scanner

parte de nunta de pe pământ, vor avea parte de nunta simbolică de pe lumea cealaltă: ei învățau și moartea ca să vadă cum este nunta, fericirea, în adânc, - deci lăcașul subteran, chilia sau pagoda și în perioada creștinismului, mănăstirea.

Testamentul are ceva din felul de disimulări țărănești la care vor fi atenți cu deosebire Ion Creangă și Marin Preda – sub haina simplității, a credulității chiar, ascunzându-se deseori o puternică personalitate pentru a îmbia la meditație pe cei porniți spre crimă; este o prezentare intenționat excesiv fantastică și feerică a morții lui tocmai pentru a-i intimida și a le abate gândul agresor din imediata vecinătate pe făgașul miraculosului și îndepărtarea cosmică pentru a câștiga timp și poziție spațială favorabilă, că: „românul te ia cu vorba până trece lotca".

Dacă ne aplecăm asupra Mioriței ca întreg, ivit din murmur de fluiere și îngânat de om în cânt, descânt, colindă, bocet, doină, poemă de învățăminte întru celea ce sunt și nu sunt, atunci putem susține: 1) locul acțiunii, a încercării existențiale a ciobănașului se desfășoară: „Pe un picior de plai,/ pe o gură de rai"; mai explicit pe partea dinspre apus a muntelui, deci *se trecuseră de poienele sacre din pădurea sacră*, unde era templul sau scaunul zeului suprem. Erau în partea dinspre apus a muntelui, toamna, pe unde se întorceau acasă la iernat. Junii din Scheii Brașovului fac inițierea în luna septembrie, trecând prin porțile raiului de la poalele munților și urcând spre templele din vârf, iar fetele sunt duse la troița Mușicoiului, ale cărei porți sunt străjuite de brazi, unde duc viața de fată-copac. *Se găseau în perimetrul în care trebuia pregătită moartea inițiatică*;2) Ciobănașul este membrul cel mai tânăr al unei familii, sau neam, sau confrerii de aceea i se va spune frate, văr, fârtate, frate de cruce, străinel (în sensul de novice); el urmează să fie pus la ultima încercare, moartea de inițiere care constă într-o serie de probe dificile, reale sau simbolice în funcție de practicile timpului, știut fiind că

Scanned with OKEN Scanner

omorul simbolic şi îngropatul în centrul stânei fiind acoperit cu gluga (nu cu pământ) era practicat de cei vechi. „Orice iniţiere începe prin coborârea în pântecele pământului (peştera, grota, groapă) şi abia această experienţă îi conferă omului înţelegerea locului său în lume"

Anticii şi la fel şi dacii considerau ordinea universului în formă de sferă sau oval; una din probele de iniţiere era aflarea direcţiei N-S pentru a se stabili centrul cercului sau a elipsei, circumscrierea acestora în triunghiul echilateral, axa N-S împărţindu-l în două triunghiuri dreptunghice, *simbolizând cele două feţe ale zeului născut din ou.* La daci, groapa sau casa subterană era sacră şi se găsea în anumite peşteri din munte, în lipsa ei, neofitul era aşezat într-o văgăună din inima unei dumbrăvi sau păduri fiind învelit cu sarica. În mijlocul gropii se înălţa un brad sau o săgeată, sugerând unitatea dintre matricea femeii şi falusul bărbatului întru naştere, înnuntirea lor cosmică în natură, înaintea împlinirii lor ca act biologic, aşa că pe forma ovoidală se înscriu însăţi ciclurile devenirii umane:

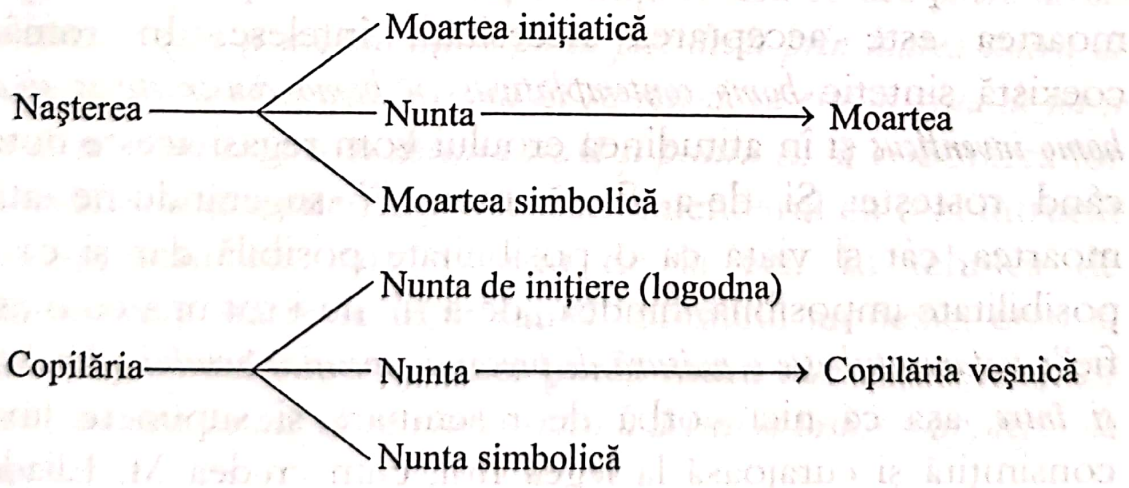

Nunta adevărată se găseşte în centru cercului din care ţâşneşte într-un vitalism primordial săgeata, coloana unificatoare a pământului şi cerului, a zeiţei Geia cu zeul Zamolxis, *a apei cu lumina întru germinarea oului născător de fiinţă;*

Scanned with OKEN Scanner

ea se tăinuieşte în substanţă şi odată trăită, îl pune pe om în faţa propriului destin diurn: trecerea lui din fiinţă în nefiinţă prin muncă, descendenţi şi creaţie. Nunta îl preamăreşte ca individualitate pentru a-l dărui în totalitate comunităţii; aşa că şi acuma mi-aduc aminte de jocurile din copilărie când o făceam pe mortul ca să mă ia de mire vreo pruncă de-a vecinilor cu care mă jucam în livada de meri din spatele casei.

Credem că în tradiţia noastră existau în mod distinct nu numai *moartea iniţiatică şi logodna, ci şi moartea simbolică şi nunta simbolică*, cel care se întorcea glorios din lumea lui Hades, era sărbătorit şi cununat a doua oară cu multă pompă. *Alternanţele moarte iniţiatică-logodnă-nuntă şi nuntă-moarte simbolică-nuntă simbolică au stat la baza întregii gândiri mitice,* cu un accent aparte pe prima deoarece aceasta avea prin excelenţă un caracter formativ, de înarmare a tinerilor cu normele severe şi riguroase ale vieţii.

Doar o lectură superficială a densului poem filosofic ne poate îngădui să afirmăm că ciobanul întâmpină moartea cu o simplitate firească, înconjurând-o cu poezie sau că moartea este acceptarea necesităţii înţelese. În român coexistă sintetic *homo contemplativus cu homo constructivus şi cu homo inventicus* şi în atitudinea eroului vom regăsi aceste note, când rosteşte: Şi de-a fi să mor.../" sugerându-ne atât moartea, cât şi viaţa ca o posibilitate posibilă dar şi ca o posibilitate imposibilă, fiindcă „de-a fi" nu-i tot una cu o „să fie": *testamentul este o măsură de precauţie specifică omului aflat între şi între*, aşa că nici vorbă de resemnare şi supunere liber consimţită şi curajoasă la legea firii, cum credea M. Eliade, Ciobănaşul nu se mânie şi nu se revoltă întrucât trăieşte într-o stare de echivoc, de îndoială: „Oiţă bârsană,/ De eşti năzdrăvană/" aşa că vestea ei poate fi veridică sau nu.

Pentru colinda Miorița, avându-se în vedere că în obiceiurile de Anul Nou care premerg Pluguşorul şi

Scanned with OKEN Scanner

Semănatul, este limpede că se discută într-un limbaj ermetic de o elevată valoare artistică despre moartea inițiatică, de trecere a unui an vechi într-un an nou și ținând seama că la daci ciclul anilor se grupau din 13 în 13, este vorba de trecerea primului ciclu, *adică de intrarea lui 13 în Unul.*

După tăierea viței de vie de către ei însuși, distrugerea sanctuarelor și a lăcașelor de cult și inițiere de către romani și popoarele migratoare, dacii și românii au continuat să consemneze timpul pe vârstele bărbatului născut în pragul dintre vechiul și noul an; așadar până la 13 ani era puber, până la 26 era tânăr, bun de înnuntit, până la 39 era matur, apt de creație și de bun conducător de oști, până la 52 era bun de rege, maturitatea deplinei raționalități și de la 52 de ani în sus, era bătrânețea, propăvăduirea învățăturii și pătrunderea în misterele lumii. Ziua, care se adăuga, după 13 ani, consemna atât corecția calendarului cât și trecerea într-o nouă perioadă de viață și aceasta *se făcea numai pe bărbații născuți în noaptea anului nou*, ciobănașul era cel mic, deci abia al treilea se născuse la cumpăna dintre vechiul și noul an și după socoteala celor doi frați se împliniseră 13 ani și *era nevoie de corecția zilei și aceasta nu se putea face decât prin luarea ținerii de minte, astfel ca el să creadă, când își va reveni, că este în ziua de joi și nu de miercuri și acea zi devenea reală și pentru ei*: la coborârea lor din nunți, toți oamenii își corectau calendarul cu o zi întrucât așa spuneau cei care veneau de la zei. În tehnica de producere a stării de leșin sau a somnului amnezic, erau și cazuri când cel supus probei putea muri; *ciobănașul știa și își spune dorința, în caz că va muri pentru a deveni el însuși timp, reper de viețuire.*

Așa cum ne arată cele mai recente cercetări, pe micul sanctuar circular de la Sarmisegetusa scurgerea a 13 ani înseamnă marcarea a 4747 de zile, iar pe cercul B de la marele sanctuar circular, scurgerea a 13 ani înseamnă marcare a 13 x 360 =4680 zile; din care rezultă două sisteme

Scanned with OKEN Scanner

de măsurare a timpului, un calendar laic şi unul sacru. Măsurarea în „Mioriţa" se face după calindarul vechi, deci rezultă: a) iniţierea începe la vârsta de 12 ani; b) pregătirile pentru viaţă şi logodna durau 13 ani; c) Nunta avea loc la 26 de ani ai băiatului; d) după alţi 13 ani, remarcându-se în muncă şi război, devenea comandant de oşti sau rege peste anumite comunităţi tribale, - se pare că însuşi Meşterul Manole era în preajma vârstei de 39 de ani, apt a devenit el însuşi Domn după ce şi-a dovedit marea măiestrie în construcţia paşnică; domnul Negru-Vodă îi coboară schelele ca să nu mai zidească altă mănăstire întru a avea pretenţie la tron; e) după un alt ciclu de 13 ani, omul devenea preot sau înţelept: atingând vârsta de 52 de ani, jumătatea secolului dacic, calindarul sacru nu marcă numai date cronologice, ci şi anumite învăţături specifice – *partea esenţială din trăirea umană consumată, condensată într-un semn sau parabolă: ciobănaşul se găsea la sfârşitul unui secol şi începutul unui alt secol, deci el trebuia să treacă prin moartea iniţiatică întru a învăţa ştiinţa rămasă de la înaintaşi,* nici în prezent nu toţi bărbaţii sau toate femeile ştiu pe de rost tezaurul folcloric al comunei sau zonei, ci numai anumiţi inşi, care s-au născut cu acest har „din moşi-strămoşi" cum spun ei. În evaluarea Nemuririi, multisecolul de 2275 ani era cela care primea corecţiile, astfel că după un ciclul de 13 multisecole s-ar fi făcut încă o corecţie de o zi, timpul calendaristic ajungând în consens cu cel astronomic.

A înşira că în poemă, moartea este nuntă, că ciobănaşul prezintă un grandios alai nupţial şi că îşi aşteaptă cu bucurie sfârşitul în intenţia de a fi consens cu părerea lui Herodot că tracii primeau cu bucurie moartea, neştiind că nu-i vorba de orice fel de moarte, ci doar de moartea eroică, în război, în lupta pentru o cauză dreaptă, nu facem decât să ne îndepărtăm de esenţă şi să identificăm nonexistenţa cu existenţa: „Omorât de semenii săi, el îşi întrerupe existenţa socială, dar dobândeşte un mod de a fi, prin integrarea în

Scanned with OKEN Scanner

ciclurile vieţii cosmice. Ciobanul mioritic nu încetează să existe, schimbând însă un mod individual de a fi cu o modalitate cosmică de a vieţui"[22].

Nimeni n-a luat în considerare până în prezent starea psihică în care se găsea ciobănaşul, deşi poporul a făcut şi face deosebirile respective prin gradarea temperaturii naraţiunii şi prin nuanţarea portretului; el se găsea între lumit şi nelumit, între inocenţa defulată de maturizarea sexuală consfinţită prin logodnă şi patima trupească după mireasă. S-ar părea că datorită stării erotice sau de dor în care se găsea autorul Mioriţei, ciobănaşul, el îşi imaginează în prima parte cadrul natural prin detaşarea de sine, c-apoi să treacă de la epic la liric, implicându-se direct într-o viziune atotcuprinzătoare, - în gândirea poetică arhaică totul este important şi semnificativ, aşa că nici vorbă de împlinirea morţii în realitate, care este adaos al cercetătorilor şi nici eliminarea motivului „mamei bătrâne" din text comis tot de unii cercetători.

Păstorul mioritic este un personaj românesc, aflat în faţa unei situaţii reale de viaţă, care a devenit un simbol prin care ni se dezvăluie un mesaj ceremonial într-o lume feerică, aşa că şi în colindă el glăsuieşte: „O dragi frăţiorii mei,/ De s-a-ntâmpla să mor eu/ Nu mă îngropaţi în temeteu,/ Nici în verde ţintirim,/ C-acolo voi fi străin,/ Ci-n staulul oilor,/ În jocuţu mieilor/". Încă odată, reiese că este vorba de o trecere printr-o încercare crucială şi că creatorul popular nu-l va sacrifica pe erou nici în baladă, *moartea lui rămâne între intenţia celor doi şi închipuirea noastră şi este firesc să fie aşa întrucât în majoritatea textelor spuse cu prilejul Anului Nou se foloseşte echivocul*, aluzia şi ghicitoarea; după cum poporul n-a fost obişnuit să ia nimic de-a gata din viaţă fără o faptă isteaţă, tot aşa şi în creaţia lui spirituală el nu-ţi dă mură-n gură, *te pune în încurcătură întru a te strălumina şi prin gândul tău.*

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a căpăta şi mai multă consistenţă ideea noastră privind poemul Mioriţa că este o componentă de bază a cântecelor de iniţiere, vom relua o serie de rituri prezente la nuntă şi moarte şi îndeosebi pe cele despre feciorii apropiaţi de vârsta mirelui. Dacă mirele este mortul şi mireasa este bradul sau mândra cuvioasă sau frumoasa fără trup, la ceremonialul cărora participă elemente naturale (brazii, stihiile, fiica vântului), elementele sociale (cimitirul, pământul din ţarină, ograda, prispa, troiţa, biserica) şi elementele mitologice (zâne, sora soarelui, sora pământului, mândra crăiasă) atunci nunta apare ca trecere din viaţă în natură. Moartea prematură la cei vechi însemna că zeul a răpit mirele şi pentru ca această nedreptate să nu aibă loc se practica furtul miresei ca nu cumva să fie şi ea furată de boală din comunitate. Aşadar, mortul nu mai trece prin nunta adevărată.

Redând prin sinusoidele blagiene suiş-coborâş, specifice spaţiului mioritic de pe cele trei tărâmuri, imaginea humanofonică, bine şlefuită şi abstractizată, va arăta:

1. Elemente mitologice → Moartea iniţiatică (Logodna) →Nunta iniţiatică
2. Elemente socio-umane → Naşterea → Copilăria veşnică → Nunta → Moartea
3. Elemente naturale → Nunta simbolică → Moartea ritualică Priveghiu

După cum se observă, prin dispariţia prematură a tânărului (flăcăului) ordinea firească a vieţii va fi atât de sălbatic încălcată încât realul tradiţional va suferi o puternică cutremurare astfel că nunta devine „ideal pierdut în noapte", vis stins în nemărginire. Folosindu-ne de notele enumerate putem desena un modul, ce pleacă din Naştere şi se reîntoarce în Copilăria veşnică sau un baltag sau un ou cu un singur gălbenuş, ce ne sugerează că ascendenţa pură spre logodnă este frântă brusc de curmarea tragică a zilelor, dând

Scanned with OKEN Scanner

naştere la o iraţională perturbare a cosmogoniei antropologice, - deci ciobănaşul se găsea în drumul spre atingerea miticului pentru a se putea desăvârşi în profanul-uman ca personalitate a unei anumite comunităţi, înnuntindu-se cu fiica celui priceput în meşteşugul vieţii. Sărmanul, se prăbuşeşte din astral în moarte şi din cântul mirific al logodnei în bocetul îngânat al priveghiului, - NUNTA rămânând steaua îndepărtată spre care s-a zbuciumat muncind, învăţând şi visând şi vis negru ar rămâne dacă nu s-ar reîntoarce din lumea de dincolo în copilăria veşnică a neamului său.

La o cercetare atentă, schema ne duce cu gândul la toporişca cu două custuri, care, la înaintaşi, *o parte semnifica viaţa, iar alta moartea, la baltag şi la oul cu un singur gălbenuş cu coaja încă necalcifiată* pe care pasărea măiastră a călcat în graba ei de a vesti prin cânt opera sa, nebănuind că şi-o striveşte cu propriile picioare.

Mentalitatea poporului n-a acceptat niciodată moartea ca miez al devenirii teleologice şi nici nu a identificat-o din raţiuni empirice cu NUNTA ADEVĂRATĂ, ci din punctul în care tânărul neînlumit şi-a curmat sau i-au curmat zilele l-a dus mai departe în punctul de înnuntire în credinţa că şi el precum seminţele va rodi în pământ şi va reveni într-o ipostază mai norocoasă în lumea lui ludică de dintotdeauna (în unele variante motivul omorului este tocmai hotărârea ciobănaşului de a se însura, care nu are nimic comun cu aşa-zisele prescripţii ritualice specifice ciobăniei, care impuneau abstinenţa sexuală şi contractul marital; ci este vorba de alegerea lui, cine anume vroia el să-i fie mireasă!? Cea sorocită de părinţi şi neamuri sau cea aleasă de el!?)

După cum arată Mircea Eliade, Romulus Vulcănescu şi Ion Muşulea, în cultura arhaică, logodnele se făceau de către părinţi fără ca să li se ceară consimţământul copiilor:

Scanned with OKEN Scanner

aceste căsătorii perimtorii aveau menirea să cultive etnia, poziția economică și politică a familiilor respective. Ori, după noi, *fiecare text arhetipal are la origine un singur creator.* Opera lui, mai apoi, va fi șlefuită, îmbogățită sau denaturată de ephosul popular în decursul timpului: pe motivele colindei Miorița s-au înfiripat balade, basme, cântece, bocete, coroane, troițe, covoare, bisericuțe de lemn, etc. El, ciobănașul, le-a cântat cântecul celor doi pentru a-i afla jalea erotică, îmbolnăvirea din dragoste – și astăzi, în Ardeal se mai spune despre feciorii îndrăgostiți contrar regulilor, că s-au bolânzit din pricina Floarei Afloarei – înseamnă că el fusese logodit contrar voinței lui.

Poate tocmai acest conflict bine mascat să fie sursa tragismului său lăcătuit, decât să se însoare cu cine vor alții (părinții și frații) mai bine moartea. Înainte, a te opune căsătoriei prestabilite, era foarte grav, ducea la lupte încleștate între familii și neamuri, lupte care puteau degenera în distrugerea comunității, - așadar, mai bine îl omoară ei pe el pentru a nu distruge comunitatea de munte. În plus, era socotită o mare greșeală să te însori cu o fată din flori, fără tată, sau cu una din neam sărac și de aceea el face apel la maică-sa ca să-i înlesnească alegerea, adică între fata pe care nu o iubește, aleasă de comunitate și fata pe care o iubește, aleasă de el, dar nu-i este accesibilă prin zidul ridicat de familie între ei, așa că aflându-se între ori-ori și nedându-i-se nici un sorți de a opta ca sine, atunci el preferă să se însoare cu a treia fată, moartea, dispariția lui în neființă devenind sinonimă cu jalea apăsătoare, angoasa tuturor, fiindcă nici unul dintre cei mari n-a avut parte de o asemenea nuntă și nimeni dintre cei în formare să nu viseze la o asemenea cununie: *testamentul lui este un blestem deghizat în colindă-bocet.* Și acum în țara moților se mai întâlnesc cazuri de feciori care preferă să se sinucidă decât să facă plăcere părinților, fraților, rudelor, de a se însura cu fete neîndrăgite de ei.

Scanned with OKEN Scanner

Această interpretare este în consens cu transformările socio-umane şi ne dovedeşte încă odată în plus, că Miorița reprezintă o filosofie a vieții şi o atitudine a omului față de vechi şi nou, încercând să integreze şi să revoluționeze codul comunității în aspirațiile lui de iubire, de frumos şi de bine. Dacă în cultura greacă, romană, germană şi slavă cel ce nu dădea ascultare vocii neamului era aspru pedepsit, dacii şi românii ridică destinul lui dilematic în sfera transcendentală întru străluminarea urmaşilor, ciobănaşul rămânând mereu între flacăra comorilor din profunzimile codrului şi lumina zenitală a Stelei Polare, *într-un asemenea spațiu nu este moarte şi nici viață, există nădejdea pururi izbăvitoare şi întremătoare.*

Nemurirea porneşte din natura socio-umană, pendulând mereu între natural şi mitic, între spațiul areal şi spațiul imaginar, desfăşurându-se într-o ondulație universală; datorită perturbării devenirii ființei prin curmarea bruscă sau brutală a zilelor unui tânăr (gândirea artistică a poporului îl leagă de o îndeletnicire concretă şi grea, supusă vitregii vremii şi singurătății astrale, oieritul, tocmai pentru a produce impresii afective deosebite în conştiința şi psihologia auditorului) punctele cardinale ale firescului sunt deslocate din rădăcini precum copacii seculari de potopul apelor: nunta rămâne o oază într-un mare pustiu în spațiul socio-afectiv al comunității şi pentru a nu avea urmări nefaste asupra mersului normal al vieții, se optează (ca şi cum feciorul ar fi trecut prin timp până la vârsta de a fi rege şi moartea lui este o moarte simbolică), *pentru nunta simbolică, celebrându-se nunta şi nu înmormântarea.*

Funerariile de înmormântare nu mai au loc după ceremonialul pentru cei în vârstă, ele se limitează doar la câteva însemne (este o nuntă înainte de vreme, intempestivă, nedorită, şi ea este lipsită de pom, de cununie şi de ceteraşi, deşi mortul este considerat mire, mireasa fiind, cel mai ades sora soarelui sau a vântului), - *aceasta ne arată încă odată revolta*

Scanned with OKEN Scanner

oamenilor pe zeul suprem, care le-a răpit pe cel drag în contratimp, ba în unele zone ale țării zeul era chiar blestemat ca în eminesciana „Rugăciunea unui dac" iar mortul nu mai era însoțit cu ritualul cerut de obiceiul pământului: vieţuitoarea aleasă de zeitate pentru jertfelnic nu-i cel mai gras berbec din turmă, pe care să-l împodobească şi să-l însoţească în vârful muntelui cu cântece de fluiere ca odată ajunşi la altarul de sacrificare, să-l înconjoare în hore şi chiote ca preotul să-l înjunghie şi cu sângele prohodit să le umezească fruntea, *ci este unul dintre cei mai aleşi fii ai neamului, care prin vieţuire ar fi putut el însuşi deveni zeu.*

Dacă naşterea este venirea unei fiinţe din apă şi ou spre lumea nelumită, şi dacă moartea este părăsirea lumii înlumite în nefiinţă, atunci nunta înseamnă desăvârşirea fiinţei în iubire; poporul a făcut o distincţie netă între nuntă şi moarte şi având în vedere întâmplarea, *a scos moartea celui nelumit în afara ontosului social şi natural şi în locul nunţii a pus nunta simbolică sau cosmică, îngroparea nefiind altceva decât cununia în adânc pentru a germina, pe când înmormântarea are alt sens.*

După parcurgerea colindelor, variantelor baladei şi a bogatului material dedicat Mioriţei, de la cei mai vechi cercetători şi până la cei mai noi, am expus punctul nostru de vedere prin care redăm sensul filosofico-artistic al poemei şi atitudinea faţă de viaţă a ciobănaşului aflat într-o aporie existenţială. Indiferent dacă sunt fraţi, fraţi de cruce, veri sau străini: „Umbla trei fraţi frăţiori" sau „Tăţ tri frăţişori/ Unu-i mai micuţu/ Şi doi mai mărişori/ sau „Şi toţi trei îs verişori" sau „Cei nouă ciobani,/ Tot din Poienari,/ Toţi sunt veri-primari;/ Sunt buni verişori,/ Din nouă surori/", pe care îi regăsim în „Meşterul Manole" în „Nouă meşteri mari/ calfi şi zidari.../" sau „Cei ciobănei, tustrei verişori/ Că-s din trei surori:/ unu-i ungurean/ unu-i moldovean/ şi unu-i vrâncean/" sau străini („Numai unu-i străinel/ Ca o lună de inel/" sau „Doi îs frăţişori/ Unu-i strănăşăl/" sau „Este un

Scanned with OKEN Scanner

păcurari/ Şi doi lotri mari" sau „Da cel ungurean/ şi cu cel vrâncean/ pe cel moldovean, ei mi s-o grăit/ mi s-o dămolit,/ ca să mi-l omoare/ în apus de soare/" cântul redă într-o fastuoasă şi aleasă limbă demnă de rugile preoţilor antici devenirea individului concret întru fiinţă, zbuciumul ciobănaşului fiind sinonim cu *zbuciumul umanităţii aflată mereu între supravieţuire şi moarte, între fericire şi suferinţă.*

Chiar dacă este pusă în discuţie moartea iniţiatică sau moartea reală, cel neînlumit, printr-o aparentă atitudine contemplativ pasivă, se revoltă într-un testament-blestem, fiindcă moartea nu numai că nu este intrinsecă făpturii lui pure, dar îi este atât de străină încât nici nu-l poate atinge: el şi fără chipul întreg de om are să atingă absolutul într-o nuntă ideală, de basm întru a stârni invidia celora care i-au luat zilele.

Este arbitrară interpretarea dată de Th.D.Speranţia, H.Sanielevici şi Mircea Eliade ciobănaşului străinel, fiind sacrificat pentru ca oile să dea mieii mulţi, ca în mitul despre Lityerses, bastardul regelui frigian Midas, care cu ocazia secerişului ospăta pe orice străin trecător pe acolo, îl lega în snop, îi tăia capul şi apoi împroşca ogorul cu sângele lui (frigienii erau traci trecuţi dincolo de Helespont); *teză în totală opoziţie cu orfismul, religia dacică şi fondul ideatic al baladei.*

Poema dezbate destinul omului aflat între şi între, nu dă o dezlegare optimistă sau pesimistă nodului gordian, dimpotrivă, îl complică în intenţia expresă de a ne pune pe gânduri, *căci prin îngândurare omul îşi este sieşi de prisos şi se revarsă în altul sau în altele decât celea care se petrec sub ochi.* Naşterea, botezul, copilăria, moartea iniţiatică, logodna, nunta iniţiatică, Nunta, moartea simbolică, nunta simbolică, nunta de argint şi de aur şi moartea erau momente distincte cu riturile şi obiceiurile lor, care, în timp, fie că s-au suprapus, fie că s-au eludat stârnind nedumeriri şi interpretări hazardante. Aşa că nu ne surprinde că până şi Mircea

Scanned with OKEN Scanner

Bibescu, care l-a avut mentor pe Vasile Pârvan, scrie: „înmormântarea feciorilor şi fetelor ia, din ceremonialul nunţii, toate riturile ei, pentru că tinerii mor la vârsta când omul îşi caută soţul sau soţia, sunt consideraţi că s-au îndrăgostit de moarte. De aceea li se pune înainte...pomul nupţial"(23. În sprijinul opiniei noastre, a transferării nunţii simbolice în locul morţii, vine I. Muşulea: „Feciorii îs duşi la groapă de feciori, ori fete, fetele-s despletite şi legate cu petele (panglici). Tocmesc ceteraş, ca la nuntă – da numai de jele zîc. Când intră în biserică cu prapurele – în drum e joc cu feciori. După ce-ngroapă, joacă, la altă casă, nu unde o fost mortu. Ăla care moare holtei e fericit, că n-are nici un păcat. Îl îngroapă fain de tăt. Aduc ceteraş, joc după ce-l îngroapă, la casa lor feciori cu fete, ca la horă, aşa-i obliceriu. Îl îmbracă frumos. Înainte ar fi mers şi o fată...chiar ca la nuntă, nu rămâne nimic după el să fi supărare, merg cu voie bună", iar în Oltenia: „Când un flăcău moare neînsurat, îl însoţeşte până la groapă o fată îmbrăcată în haine de mireasă, socotindu-se ca soţia lui pe lumea cealaltă" şi în Moldova: „Fetei mari i se face mire unui din feciorii cu care a stat mai mult de vorbă. Li se face ambilor haine de mire şi mireasă, li se pune nănaş. La biserică îi cunună pe amândoi şi le pune un inel în degete. Dacă e mort un flăcău, i se caută o mireasă şi la fel îi dă de pomană o vacă sau un viţel şi îi cunună. Îi duce cu muzică până la poarta bisericii"(24, *texte care dovedesc nu atât originea etnografică a imaginii morţii-nuntă din Miorița, cât substituirea morţii cu nunta simbolică făcută de daci întru a apropia pe cel dispărut de rosturile omeneşti: copilăria veşnică.*

În decursul vremii, deosebirea dintre nuntă şi înmormântare s-a şters, însă ne-au rămas multe mărturii şi cele patru fotografii făcute de Constantin Brăiloiu la Săbăreni-Ilfov în 26 august 1937, care reprezintă: a) Cununiile pe prispă, b) Scoaterea moartei din casă în îmbrăcăminte de mireasă; c) alaiul de înmormântare,

Scanned with OKEN Scanner

cununiile în urma bradului şi d) Coborârea în groapă, acuma se vede mai bine îmbrăcămintea de mireasă.

Din aceste poze putem deduce noi argumente în favoarea tezei noastre: 1) cununiile de pe prispă conţin *logodna şi nunta iniţiatică şi de întoarcerea din companiament* şi 2) cununiile în urma bradului semnifică *nunta simbolică, după ce s-a trecut prin moartea simbolică* (ritualică, de simulare) pentru a prinde din vigoarea pământului şi a arborelui sacru; întoarcere acasă se petrecea cu alai, pompă şi zarvă, abia după ce era depus în odaia de oaspeţi. Îşi revenea şi era gătit ca mire. În cazul tinerilor neprihăniţi, ritualul nunţii simbolice pornea de pe prispa casei spre malul gropii, aşadar se sărbătorea nunta simbolică ca şi cum ei ar fi trecut prin toate celelalte rituri, urmând să vină cât mai curând acasă din lunga-i călătorie a germinării.

Dacă multe jocuri de copii sunt depozitarele de expresie ale unor perioade de mult apuse (scrânciobul ca şi leagănul cu funii ale copiilor reprezintă urmele unui ritual magic al muncilor agricole, avântarea în înălţime având harul să stimuleze creşterea în putere şi mărime a cerealelor; jocul cu mingea şi ciocănitul de ouă ar uşura urcarea soarelui pe cer: „Ieşi soare din închisoare/ De-ncălzeşte oase goale/") şi dacă în ele se revarsă adeseori răsunetul vieţii celor mari, atunci este o motivaţie a faptului că din *obiceiurile de nuntă şi de înmormântare au fost cel mai mult imitate cele legate de moarte*, copiii având o adevărată predilecţie pentru jocurile care reprezintă îngroparea, aşa că se prefac că sunt morţi, sunt aduşi la biserica zidită de ei; de-a groapa cu furnica, de-a pantofii mortului şi toate aceste jocuri sunt însoţite de formule poetice ritmate, cântate într-un fel de recital dramatic, cum sunt îngânate descântecele, *atât acestea, cât şi cele de la priveghi sunt jocuri specifice copilăriei, un fel de reţinere a mortului în copilăria veşnică.*

Scanned with OKEN Scanner

Groapa, văgăuna, viroaga în credința populară nu sunt totuna cu locul de ducere a ființei în neființă, a descompunerii organicului în anorganic, ele reprezentau sălaşul de purificare într-o nouă germinare, căci omul din sămînță vine şi în sămînță trebuie să se întoarcă şi de aceea cercul şi coloana erau adulate şi sanctificate, fiindcă semnificau figurativ organele genitale ale omului, aşa se explică de ce numele jocului de-a țurca, răspîndit în toată țara, i s-a schimbat numele în Bărăgan şi în Dobrogea în drechea deoarece cuvîntul „țurcă" este omonim organului genital feminin pe acele meleaguri.

În unele variante, păcurarii sunt pe munte şi vorbesc de zile sfinte („Trei păcurari sunt pe munte/ Lerui Doamne/ Şi vorbesc de zile sfinte/" sau Trei păcurăraşi pe munte/ Vorbesc de zile sfinte,/) deci este posibil ca acestea să fie cele ale echinocțiului de primăvară, când urcau turmele la munte, dar puteau fi tot atât de bine zilele echinocțiului de toamnă (între 21 martie şi 23 septembrie) cât şi solstițiu de iarnă, după cum spune o colindă: „Colo-n sus la munte/ Neaua-i d-un genunchi,/ Colo-n jos la vale/ Neaua-i şi mai mare/ Este un păcurari/ Şi doi lotri mari/ şi dacă corelăm perioada de 21 martie cu perioada 22 decembrie, *ziua cea mai lungă cu noaptea cea mai lungă* şi că se aflau între două zăpezi, nu se putea ieşi din companiamentul de inițiere, atunci putem merge cu gândul până la soarele de andezit, pe care sunt trasate 10 raze, echivalentul în timp a anului dacic, al celor 10 sfere, al cifrei zece capabilă să primească pe cei dinaintea sa, întrerupându-l în cerc şi în coloană.

Chiar numele Decebal sugerează pe Cel ce primeşte lumina fiind stăpân peste zece piscuri de munte. Putem spune că şi Miorița este reluarea în alt timp a mitului jertfei printr-un simulacru al jertfei umane, când era trimis zeul suprem unul dintre aleşii comunității, aceasta avea loc din

Scanned with OKEN Scanner

cinci în cinci ani în săptămânile de opt zile, neobişnuite prin sacralitatea lor, dându-se serbări în cinstea zeilor prin cântece sau vaite acompaniate la chimvale; la daci „Slujbele religioase aveau loc în monumente care erau în formă rotundă, aveau temple rotunde, cu pietre aşezate în cercuri concentrice, la mijlocul cărora se afla vatra focului sacru sub cerul descoperit"[26]. Cercul şi săgeata au o încărcătură general-umană, fabulând despre naştere şi despre reîntoarcerea omului ca fiinţă în matricea iniţială, *aşa că ciobanii sunt atât într-un spaţiu sacral, cât şi într-un timp de răscruce*: cel mic şi drag trebuie să fie supus morţii iniţiatice, încercare grea şi costisitoare fiindcă trebuie să se împlinească într-un spaţiu şi într-un timp unde, de obicei, au loc serbările de toamnă, de laudă a recoltelor şi strugurilor, aşa cum ne arată serbările de pe muntele Găina şi Călineasa.

Este atestat de cercetările arheologice şi istoriografice că după terminarea iniţierii tinerilor în ale căsătoriei aveau loc un fel de petreceri a băietanilor în preajma fetelor iniţiate mai devreme şi că acolo sus, se făceau logodne şi mai ales ale tinerilor înţeleşi încă înainte de a urca la munte, se fac cunoştinţe între feciori şi fete din care rezultă şi câte o căsătorie, însă cununia se celebrează cu toată cuviinţa în sat. După terminarea învoielilor, au loc multe nunţi între moţeni, - aşadar din toamnă şi până în primăvară, nunţile adevărate având loc numai iarna. Fetele de măritat şi astăzi merg pe muntele Găina gătite în haine de sărbătoare ca să primească, ca în vremea veche, *darul de nuntă, frumosul ou de aur din care pornesc lumea cu bucuriile ei şi nunta cu pruncii.*

Pentru a-i face legea (în sfat sau sobor) ciobănaşul este trimis să întoarcă oile sau să aducă apă ca să iasă din perimetrul sanctuarului şi să pătrundă în cela al necunoscutului; ieşirea din spaţiul sacralizat şi să pătrundă în spaţiul laic şi prin aceasta mărind rivalitatea din colindă de la fata de maior la turma de oi din baladă, turmă în care se afla

Scanned with OKEN Scanner

oaia năzdrăvană. În colinda din Uric-Hațeg, se spune: Grăi cel mai mare/ Cătră cel mai mic:/- Rămâi, frate,- aici/ Că eu mă mai duc,/ Că eu mi-am iubit/ Sora Soarelui/ Ş–a pământului./ Grăi cel mai mic:/ Rămâi, frate,- aici/ Că eu mă mai duc,/ Că eu mi-am iubit/ Tot naintea ta/ Sora soarelui/ Ş-a pământului/".

Dacă luăm în seamă că tracii, la naşterea copilului, îi dădeau vârsta pe care trebuia să o trăiască, din care se scădea mereu în aşa fel ca la moarte să aibă vârsta zero, *să se întoarcă în oul strălucitor, este clar că cel mic a iubit înainte fiindcă el pentru noi este mai mare decât cel mare.* Sora soarelui şi a pământului, pare a fi hierogamia dintre tânărul păstor şi a lumii mireasă, elementele cosmosului participând din plin alături de protagonişti, ori ea nu personifică simbioza moarte-nuntă, ci mireasa din nunta simbolică făurită de interferența imaginară a ondulației mării celei mari cu chipul soarelui în apă, frumoasa fără trup a visurilor omului aşezat pe patul de moarte din moartea ritualică.

După trecerea prin moartea inițiatică, urma obligatoriu logodna şi nunta, pomenite, însă excluse din colindă şi baladă, dar păstrate în toată splendoarea lor feerică de către basm, cum ar fi Călin Nebunul, unde cei doi frați i-au tăiat picioarele în somn (trecerea prin încercare) şi l-au părăsit în pădurea de aur. Existența unui vechi substrat mitologic în osatura poemei este ilustrat şi de îndemnul la înveselire din „Colinda păcurariului" din părțile Ardealului: „-Şi vă înveseliți voi,/ Ceşti doi veri primari,/ Că noi vă-nchinămu/ D-alba-i sănătate"/ sau: „-Şi te veseleşte/ Acest streinel,/ Noi s-o închinăm/ D-alba-i sănătate./", mărind şi mai mult sorții de înțelegere a conflictului dintre ciobani, nu prin prisma economicului, ci prin prisma moralului, *de a-l trece pe cel mai mic prin legea strămoşească a omorului inițiatic pentru a putea fi înuntit.*

Scanned with OKEN Scanner

Alegerea felului morții diferă de la zonă la zonă; o ciudată impresie ne-a produs-o strofa: „Oile le-o înturnat,/ Lui grea lege i-o picat;/ Să-l împuşte, ori să-l taie,/ Ori să-l puie-n trei fârtaie,/ Să-l taie or să-l împuşte,/ Or să-l puie-n trei ţăpuşte/" punându-ne într-o mare încurcătură, deşi cifra trei are dedesubturile ei criptice în magia populară. Ni s-a părut că pe orizontală prezintă o derulare de unități, monada (1) *naşterea*, diada (1+1) *nunta* şi triada (diada +1, la sfîrşit) *moartea, dar şi naşterea, care ne apar din apă născătoare de ou născător de zeu cu două chipuri.* Pe verticală, se înalță din nunta ritualică (tărâmul natural), nunta mare întru frumoasă vieţuire şi nunta inițiatică (tărâmul mitologic) sau mai clar exprimat, *moartea reală se află între moartea inițiatică şi moartea ritualică*, peste ele dăinuind ca o imensă aripă de pajură nemurirea, ale cărei picioare de barză sunt adâncite în mâlurile adâncului umed întru a-şi înălța a mândrie fruntea dincolo de cerurile înnourate. El optează „să-l puie-n trei ţăpuşte", care desemnează: a) triunghiul magic înscris în cerc şi b) începutul, mijlocul şi sfârşitul nu mai pot fi separați, fiind redați prin puncte...*însemnând pomul sacru sau vârful săgeții divine şi cele trei săgeți printre care urma să fi aruncat în apa din râu.*

O altă interpretare priveşte vina ciobanului, omisă din texte, dar dedusă oarecum aiurea de o serie de interpreți ca Romulus Vulcănescu, Ion Popescu-Sireteanu, Nicolae Boboc prin prisma judecății pastorale, în jurul căreia gravitează elementele episodice ale acțiunii judecării, ori dacă înlăturăm negura de pe texte vom vedea că singura lui infracțiunea nu putea fi alta decât *îndrăgostirea.* Varianta din Lupoaica-Craca-Zalău, prin cele trei repetiții – rugă de a nu fi omorât, încheiată în: „Pe mine mă omorâți/ Şi pe mine mă-ngropați/ În strunguța oilor/ În jocul mieilor/", pare mai mult un descântec de dezlegare de dor sau inimă neagră sau de înstrăinare sau de îngândurare, *el însuşi fiind conştient de boala lui acceptă moartea inițiatică, condiționând îngroparea în strunguța*

Scanned with OKEN Scanner

oilor, pe aici treceau ele la muls. Mai dăinuie şi acum în jocul „Căluşarii" şi „Nedeile" şi în superstiţii, credinţa că dacă peste cel bolnav trec animale sau vrăjitori sau dansatori se vindecă.

Ciobănaşul era bolnav, se găsea într-o stare de anxietate puberală care precede îndrăgostirea şi cucerirea pas cu pas a independenţii de sub tutela parintală, *acest proces echivalând cu a doua naştere*, cum spunea cândva J.J.Rousseau, aşa că el se găsea într-o clipă de detaşare, de adâncă interiorizare a omului în faza de trecere de la pubertate la adolescenţă, *când se înamora devenea abătut şi inactiv, întristat şi indiferent faţă de viaţă.*

Fraţii vor să-l vadă activ, să muncească şi îi fac legea prin care să-l scape de pasivitate. În acest caz, *facerea legii nu era altceva decât o treaptă din învăţătura Nemuririi şi prin moartea iniţiatică, descântece şi înfricoşări el scapă de dorul după fata cu care era logodit înainte de a pleca cu turmele*, ceilalţi doi poate erau însuraţi. El fiind cel mai tânăr şi mai harnic, mai iute de picior a întorna oile zăpăuge, ei fiind ocupaţi cu căratul burdufelor de brânză pe catâri, era musai nevoie să-l vindece de flacăra amorului, „Căci dorul îl ardea ca focul/ De nu-l mai putea ţine locul/".

Chiar şi în cazul acestei interpretări psihologice, *moartea iniţiatică apare ca un moment de purificare a făpturii concret-umane*: prin moartea simulată corpul trecea din haoma în soma, ca la vechii indieni şi individul devenea „omul cel mai frumos din toată lumea corporală, cu trup strălucitor şi nemuritor, nepieritor"[26].

Pentru a extinde aria de investigaţie, putem susţine că „Miorița", ca toate creaţiile şlefuite de popor în timp în care mitul iniţial, chiar o întâmplare reală consumată într-un spaţiu carpatin şi un timp fără timp, s-a substanţializat prin spiritualizare şi poetizare, dând naştere la o cântare uşor de îngânat de sufletul omului în sărbătoare şi la filosofie

Scanned with OKEN Scanner

ezoterică pe care spiritul se încrâncenează să o aducă la limanul de sus, unde plutesc abstracțiunile pure şi reci. În cultura noastră a existat şi forme străvechi de religie, de la arborele sacru la bradul, fagul sau mărul sfânt, aşadar când colinda spune: „-Iar voi fraților,/ De mi-ț d-omorî/ Să mă şi-ngropați/ La lină fântână/ La fagul cel mare/ La mijloc de cale/", adică între fântână şi fag, între naştere şi nuntă, inițierea fetei făcându-se şi în scorburi bătrâne de fag, deci el era în drum spre nunta reală şi era nevoie de inițiere.

Prin cele arătate ne detaşăm categoric de cei care susțin moartea sacrificială, a împăcării cu destinul, sperând că prin moartea lui oile vor da mai mult lapte şi vor avea mai mulți mei (Nici într-o variantă nu ni se sugerează aşa ceva), fiindcă tracii depăşiseră de mult această fază, nu în zadar nu s-a descoperit nici un jertfelnic uman în cetățile dacice şi daco-romane, iar Orpheu şi Musaois, gânditori traci inițiați în misterele lui Dionysos, au propăvăduit abținerea de la crimă şi de la carne, aceasta arătând că ei aveau o prețuire aparte pentru om.

Ipoteza morții sacrificiale cade definitiv şi devine *veridică teza morții simbolice întru adâncă rodire sau întru nouă naştere*, că în antichitate oamenii credeau cu tărie că *în mormânt omul continuă să trăiască*, încât nu uitau să îngroape odată cu el şi unelte, vase, merinde, arme. Rupând din istorie şi datină doar anumite obiceiuri, Pomponius Mela a scris în grabă: „La triburile trace, înmormântările sunt prilej de sărbătoare şi le cinstesc ca pe nişte lucruri sfinte, prin cânt şi joc", nebănuind câte interpretări eronate va genera, fiindcă el nu a avut, ca şi Solinus şi Herodot acces la preceptele şi tainele învățăturii Nemuririi. Moartea adevărată era jeluită prin bocete şi cântece triste, pe când morțile de inițiere şi simbolice şi prefigurările înmormântărilor tinerilor neînnuntiți din înmormântări obişnuite în nunți simbolice

Scanned with OKEN Scanner

erau sărbătorite prin cânt şi joc, întreceri de călăreţi şi aruncarea de săgeţi şi ulcele în cer.

Sacrificiile umane nu sunt generale şi tocmai lipsa lor din zamolxism i-a făcut pe prizonierii şi pe nomazi să adere la religia dacilor, care n-au practicat sclavajul. Ceea ce ne-a rămas din impresionanta incintă sacră de la Sarmizegethusa-Regia ne dovedeşte că: a) *mesagerul trimis la Zamolxis nu era ucis*, altfel nu s-ar mai fi primit niciodată răspunsul, *el trecea printr-o moarte iniţiatică pentru a se purifica*; b) ei se făceau că-l ucid întru ofrandă pe cel ales de zeu, aruncându-l în fluviu şi c) în anumite zile ale anului, conform cărţilor lor de legi cântate întru a fi bine învăţate, se sacrificau berbeci, porci, tauri, curcani ale căror sânge se aduna în vase de lut sacre şi se împroşca pe câmp, se turna la rădăcina pomilor sau se uda blana oilor şi vitelor. Şi astăzi, *ca un substituit, de Sfântul Gheorghe, la înţărcarea meilor se boiereşte cu roşu şoldul mioarelor întru a da lapte mult.*

Dacă în „Miorița" se caută drumul cel mai greu şi cel mai sigur spre nunta din natura umanizată, în „Meşterul Manole" omul s-a împlinit în terestru, nunta l-a fericit printr-o mireasă în corpul căreia se zbate sămânţa coapselor sale şi ar putea trăi mult şi bine pe pământ dacă nu i-ar încolţi în cap ideea să-şi zidească femeia, ca şi ea, cea care a înconjurat în beznă şi tăcere sămânţa şoldurilor lui, să fie înconjurată în coaja gândurilor lui; aici se pune cu o rară îndrăzneală problema opoziţiei dintre femeie şi bărbat, dintre ceea ce îi poate oferi nunta şi ceea ce îi ia omului nunta, fiindcă nunta este chintesenţa afectivă a tuturor contrariilor umane, a ordinii şi a haosului universal.

Oricât s-a străduit gândirea primitivă şi populară să unifice cele două contrarii feminin-masculin în ceva consistent şi durabil, mai mult a adâncit prăpastia, căci *iubirea trupească îl îndepărtează pe om de creaţie, iar creaţia îl smulge din rădăcini propulsându-l în universal sau într-o lume fără determinaţii.*

Scanned with OKEN Scanner

Neagoe Basarab, ştiindu-i faima de meşter, îl onorează cu zidirea, dar îl şi obligă să i-o gate într-un timp scurt. Ceea ce meşterii ridicau ziua, noaptea se surpa: „domnitorul îi ameninţă cu moartea, înfricoşaţi, primesc cu supoşenie zisa: „Cere zidul o muiere/Ca să fie întemeiere/". Toţi îşi anunţă nevestele să nu vină la ei, numai Manole, nu. Oare nu ştia de trădare sau în forul lui lăuntric urmărea tocmai zidirea corporalităţii iubirii terestre întru a străluci în iubirea divină!?

Nu cumva mireasa sufletului lui statornicită pe viaţă în închipuirea lui aurie a suferit o stranie schimbare la trup şi chip prin însărcinarea Anei şi pentru a nu suferi însăşi conştiinţa demiurgică o deformare fizică şi-a zis că o salvează de efemer şi banal, chiar dacă era în vogă părerea alchimistă că o zidire nu poate avea trăinicie dacă nu se săvârşeşte îngroparea umbrei unui om la temelie, ba unii mistici susţineau că este bine să se prindă în amurg vreun prunc ce dă târcoale şantierului şi să fie zidit la întâiul cântat de cocoş, când diavolii dispar de pe pământ.

Mitul se încifrează într-o baladă de o extremă simplitate pentru spiritul meditativ, din stufărişul căreia se degajă tristeţea potopitoare a Anei şi mereu trecere a lui Manole din Nefiinţă în Fiinţă, curgând în izvorul fântânii: *dumnezeirea s-a născut din geamătul femeii şi prăbuşirea întru înălţare a omului ei*, ceea ce a distrus cu sânge rece Manole în ale vieţuirii n-a fost un act gratuit de a impresiona omul din om, ci *jertfa Fiinţei umane pentru triumful Iubirii eterne, că zădarnică este făptura ta dacă nu-i iubire în lume şi loc de închinăciune pe pământ.* Dacă Sfântul Augustin adânceşte prăpastia prin contrastul intangenţial dintre divin şi laic, ceea ce l-a mâhnit adânc pe I.Kant, punându-l pe om în centrul universului, ca *singura sensibilitate continuatoare de veşnicie*, spiritul românesc s-a concentrat în „Meşterul Manole" asupra tragediei existenţiale a ontosului uman: *dacă suntem, cum putem fi pentru a dăinui*!?

Scanned with OKEN Scanner

Prin ce acte ne putem depăşi făptura biologică întru a intra în conştiinţa neamului şi implicit a umanităţii!? Viaţa fără de moarte nu se poate dobândi numai prin nuntă, ea presupune şi alte încercări ale omului, dovezi ale puterii lui de a domina vremea vremuitoare. Forţa morală din Miorița rezultă din interpretarea extraordinar de nuanţată a devenirii întru împământenirii, *trecerii prin moartea din vârful muntelui, unde zeitatea este în natură*, panteismul cadrului cosmic este presupus arhaic ca şi nunta, de n-ar fi avut credinţa în dumnezeul comunităţii lui şi-ar fi pierdut nădejdea în nuntă şi tot testamentul lui s-ar rezumat la lucruri banale şi terestre. Din Meşterul Manole decurge setea funciară a omului împământenit de a deveni întru durată, de a fi nu doar o simplă trecere printre vieţuitoare, *ci de a rămâne o prezenţă vie în posteritate; nunta rămânând doar bolta vieţii pământeşti, pe când Nemurirea este totul în lume. Ciobănaşul îşi doreşte ceea ce n-a avut, Manole nu-şi mai vrea ceea ce are, este împătimat de absolut iar Făt-Frumos din „Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţă fără de moarte" nu îşi doreşte ceea ce n-a vrut, nici ceea ce are, el vrea de la început totul, Nemurirea, în care devenirea nu mai există deloc.*

Ca toate creaţiile deosebite, fie populare, fie filosofico-sistematice, cele trei capodopere pornesc de la o frământare lăuntrică, de la o interogaţie insolubilă întru a defini natura vieţii, întru a afla ce gust are moartea, între ele zburând mereu trăirea eroică pentru a ţese nivelul existenţial peren al universului. Opoziţia constantă dintre logos şi mythos are valoare de convingere, în interiorul gândului, fapticul este obiectiv, prin el logosul se diferenţiază şi capătă o consistenţă spirituală, ambiguitatea şi disparitatea mitului dând tocmai acel farmec de rară autenticitate poveştii fiindcă „nici un moment al mitului considerat separat nu este adevărat, ci doar mitul în întregimea lui"[27].

Şi aşa cum arăta Gillo Dorfles, „fiecare mit prezintă o dublă, sau multiplă valoare de semnificaţie, din două motive:

Scanned with OKEN Scanner

1) acela propriu naturii sale de *a ascunde şi a dezvălui în acelaşi timp* (s.n.); întrucât, dacă ar exista doar o interpretare, mitul şi-ar pierde o bună parte din eficacitate; 2) deoarece a doua semnificaţie îşi poate face apariţia doar când prima a decăzut din cauză trecerii efective a mentalităţii umane de la o stare de conştiinţă încă iraţională (mitică, imagistică, mitopoietică) la una raţională, logică, istorică etc."(28, cu toate că pentru noi *mitul reprezintă o armonie dintre gând şi trăire şi ambiguitatea lui nu poate fi depăşită decât după îndelungi meditaţii asupra devenirii socio-umane, a înţelegerii secretelor tăinuite în el întru conservarea etniei unei comunităţi.*

Dacă în limbajul simbolic al creştinismului până şi pietrele din zidurile bisericii vorbesc figurativ despre credincioşii uniţi prin cimentul caritătii, coloanele sugerându-i pe apostoli, sacristia identificându-se cu pântecele Fecioarei, unde Iisus şi-a îmbrăcat haina carnală, de ce n-am accepta că *orice lăcaş de cult înălţat de domnitori, inclusiv mânăstirea Argeş, simboliza victoria neamului unit într-o credinţă moralo-etnică*: pentru un singur eveniment deosebit nu se înălţa decât un singur monument, *el singur concentra în sine bucuria izbânzii*, aşa că răspunsul lui Manole la întrebarea domnului: „-Voi, meşteri zidari,/ Zece meşteri mari,/ Spuneţi-mi cu drept,/ Cu mâna la piept,/ De aveţi meşterie/ Ca să-mi faceţi mie/ Altă monastire/ Pentru pomenire,/ Mult mai luminoasă/ Şi mult mai frumoasă/ Află că noi ştim/ Oricând să zidim/ Altă monăstire/ Pentru pomenire,/ Mult mai luminoasă/ Şi mult mai frumoasă!" n-a constituit numai *o sfidare a Domnitorului, ci şi o desconsiderare a evenimentului în cinstea căruia se zidise mânăstirea ca lăcaş de pomenire a celor dispăruţi.*

Pomenirea străbunilor a fost şi a rămas una din tradiţiile prin care generaţiile prezente leagă firul istoriei de viitor, prin aceasta nu susţinem că românii au fost bisericoşi prin negarea panotologiei şi a înlocuirii teologiei cu autologia, ci arătăm în consens cu devenirea istorică şi

Scanned with OKEN Scanner

realităţile din teren că românii au avut o credinţă şi au şi astăzi un crez al lor, nu-şi reduc viaţa la a mânca, a bea şi a se înmulţi; *ei sunt moştenitorii învăţăturii despre Nemurire şi au misiunea morală de-a străluminа Pământul în omenia omului ca singura valoare autentică a Universului.*

Aşadar, moartea nu este un act creator, ci unul întâmplător, survenit după împlinirea creaţiei; până şi cea zidită, în iubirea ei nețărmurită a devoţiunii, mai speră în salvare strigându-şi soţul. Mircea Eliade şi Lucian Blaga au ajuns la părerea că prin moarte eroii din cele două balade depăşesc caducitatea condiţiei umane prin transcendere din contingent în eternitate; or, noi, printr-o îndelungă aplecare asupra întregii creaţii populare, am arătat că *eroii se găsesc între şi între, între moartea iniţiatică şi nuntă (ciobănaşul) şi între creaţie şi moartea simbolică (Manole)*, depăşindu-şi condiţia prin înfăptuiri eroice: a) primul, creând epopeea Mioriţa; b) al doilea, înălţând într-o veşnică aducere aminte mânăstirea Argeş.

3.Trecerea timpului în veşnicie prin munca creatoare de valori perene

Meşterul Manole nu se mai găseşte „pe o gură de rai", ci „pe un mal frumos (gândul ne poate duce şi la schimbarea îndeletnicirilor, de la păstorit şi agricultură, la agricultură şi meşteşuguri, viaţa de câmpie având nevoie de altfel de arhitecţi) şi are de ales, când vede că ursitele nu-i sunt favorabile, între fericirea în vieţuirea conform naturii sociale şi creaţia prin efort deosebit şi de durată, nu antinomia dintre viaţă şi opera de artă l-o tensionat până la autojertfire, *ci credinţa că el este în stare să ridice un mai minunat lăcaş de pomenire a celora din neamul lui, pentru ca generaţiile care vor veni, amintindu-şi de ei, îşi amintesc de el.*

Scanned with OKEN Scanner

Într-un capitol precedent, am arătat că mânăstirea se ridică pe ruinele altui lăcaş de cult de pe fundul unei ape de pe malul unei alte ape curgătoare (râul Argeş) ca în final Manole să se transfigureze apodictic în fântână, fluiditatea apei nu redă trecerea heraclitiană într-o dinamică de schimbare temporară, *ci naşterea Fiinţei întru deplină dăruire în cosmos* – din apă se rotunjeşte oul şi ca el să se împlinească în mânăstire (zeitate) are nevoie de mâinile omului care îşi este sieşi de prisos şi se poate dărui sincer şi dezinteresat, fără a sfida, în final, ceea ce el a înfăptuit.

Ori, Manole, odată terminată mânăstirea, prin jertfirea iubirii îşi aduce aminte că este om şi că poate să mai încerce o nouă odisee constructivă, deşi armonia vieţii originare cu taina Totului trecuseră transfigurate printre mâinile lui, decantându-le într-un simbol de o rară frumuseţe morală. Balada începe printr-o taină, nu se spune temeiul pentru care Domnitorul s-a pornit să înalţe mânăstirea, însă reiese din dorinţa lui de a afla: „Un zid învechit/ Şi neisprăvit/ De mult părăsit?/, care adăpostea în el o concepţie arhitectonică şi o învăţătură moralo-religioasă ce urmau să fie repuse în lumină, continuând să arate pe lângă faptele de vitejie ale înaintaşilor şi faptele sale: ctitorie în temelia căreia se găsesc toţi morţii neamului întru izbăvirea ţării de lighioanele barbare şi păgâne, iar în înfăţişare, frumoasă şi luminoasă pentru a sugera puterea prezentă a poporului.

Tragedia omului, mitul ni-o înfăţişează poematic întru a-l căina şi lăuda în ritmica ceasurilor diurne şi nocturne sau ritmica zodiacală; nu tristeţea trebuie să ne copleşească, ci îngândurarea când citim balada sau suntem în preajma bisericii, însuşi Brâncuşi ne destăinuie că şi-a conceput „Coloana infinitului" ca pe o succesiune de noduli din capete de tineri neînlumiţi, *a căror credinţă în iubire n-a putut fi distrusă nici de moarte.*

Scanned with OKEN Scanner

Sunt puerile interpretările celor două mituri prin defularea lor de divin sau prin opoziția dintre om şi zeu, neglijându-se că fiecare *mit este o proiecție ideologică a unui rit existent pe o anumită treaptă a evoluției umane* şi dacă ritul s-a pierdut în avalanşa de istorie şi tehnică, nu ne îngăduie nimeni să deplasăm mitologia în filosofia ateistă, cum scrie cu multă seninătate George Popa: „dacă în Miorița este vorba de ignorarea zeilor, în Meşterul Manole este vorba de un univers golit de dumnezeire, dar al cărui principiu, absolutul, a fost egalat de om prin înfăptuirea operei de artă desăvârşită"[29]. Oare nu-i la mintea cocoşului să-l credem pe Manole, care ne spune că poate să facă o mânăstire şi mai aleasă!?

Oricât de înverşunați am fi împotriva religiei, nu putem şterge cu buretele din mitologia şi din creația populară motivele panteismului generator de viață nouă şi ale moralei creştine de egalizare a oamenilor în fața lui Dumnezeu, chit că nedreptatea s-a perpetuat până în zilele noastre; nu nunta cosmică în sine îl salvează de moarte pe erou, ci credința în menirea sa pământească, *el însuşi va învia precum Iisus Hristos.* Noi n-am avut timp şi îngăduință să sfidăm cerul prin panteoane şi catedrale gotice, însă printre două războaie, găseam răgazul necesar întru ridicarea unui sanctuar de pomenire şi închinăciune. În comparație cu alte lăcaşe de cult, mânăstirea Argeşului este doar o regină a nopții, însă ea străluceşte în conştiința poporului român prin tragismul poveştii ei.

În concepția poporului nostru, *omul se îngrijorează asupra proprii lui desăvârşiri*, el urmăreşte printr-o încordare psihică şi fizică să-şi mobilizeze faptele şi visele dintr-o imagine închipuită într-o plăsmuire concretă, chiar dacă va fi nevoit să aştepte secole: istoria l-a învățat să lupte, să rabde şi să spere. Bună parte din arhetipurile culturii populare s-au conservat în mai multe genuri artistice, aşa că Nemurirea din

Scanned with OKEN Scanner

cele două balade o regăsim sistematizată într-un organon cum este: „Tinereță fără bătrîneță şi viață fără de moarte".

Şi dacă „folosirea cromatismului în cosmologie reprezintă un mod ezoteric de a scrie istoria materiei, culoarea corespunde la felurite stadii de condensare a ei"[30] nu trebuie să căutăm originea denominațiunii fotice din basmul românesc tocmai în Asia, pe motivul că Adi-Buddha se realizează în cer prin cinci Buddha supremi, degenerări ale splendorii esențiale prin lumină, când mai la îndemână ne stau variantele „Mioriței", în care portretizarea este făcută astfel: „Perişorii lui/ Pana corbului,/ Mustăcioara lui,/ Spicul grâului,/ Feţişoara lui/ Spuma laptelui/ Ochişorii lui/ Mura Câmpului/", aşadar, păr negru, mustață galben-roşcată, față albă şi ochi verzi, cele patru culori au funcția de a simboliza cele patru anotimpuri ale anului, după cum urmează: primăvara prin verde, vara prin galben, toamna prin negru şi iarna prin alb, *aşa că nu-i exclus ca ciobănaşul să fi reprezentat noul an într-un alai de flăcăi*, ştiută fiind confruntarea dintre el şi anul vechi în teatrul popular.

Sigur este că în mitologia daco-română, împărații nu domneau numai peste o lume, ci şi peste un timp, puterea lor fiind direct proporțională cu apropierea şi îndepărtarea Soarelui de pământ sau ciclul solar (11 ani). Lumina şi timpul sunt părtaşe la împlinirea umanului, de aceea ele vor căpăta dimensiunile suprareale în basme şi îndeosebi în basmul ființei „Tinereță fără bătrâneță şi viață fără de moarte" despre care scrie uimit Constantin Noica: „Este o atât de reuşită cumpănire între extremi, în el, este apoi o atât de riguroasă afirmare ontologică – şi cum se va vedea, o afirmare a ființei adevărate, nu a celeia instituită într-o vană zonă de veşnicie, - este, în sfârşit, o atât de fericită expresie, încât o clipă rămâi, în fața lui, ca în fața unui dar nesperat al culturii noastre folclorice adus umanității"[31].

Scanned with OKEN Scanner

Întrucât interpretarea noastră diferă de a marelui filosof, mă simt obligat să arăt că nu este un „dar nesperat al culturii folclorice", întrucât tot ea a dăruit spiritualității europene „Fata în grădina de aur", „Miron și frumoasa fără corp", „Harap Alb", *care de asemenea au o încărcătură afectivo-filosofică de o distinsă și distinctă luminozitate*, din care și-au luat zborul spre nemărginire capodoperele lui Eminescu și Creangă.

Dintr-o aleasă prețuire a operei de pionierat în descifrarea mitologiei noastre, întreprinsă cu multă cutezanță de C. Noica, voi reda decodificarea sa: 1) este singurul basm românesc care nu se încheie în chip fericit, exprimând direct plinătatea, măsura și adevărul a ceea ce se poate numi ființă, 2) toți ne dorim să intrăm într-o devenire întru devenire, „într-o veșnică, reînnoită pubertate", căci „singurul sens al vieții este viața", cum spune și Goethe, 3) motivul inițial, a promite copilului o zână ca să înceteze din plâns, care revine adesea în basmele noastre, nu figurează în nici una din colecțiile străine, pruncul nu tace și refuză să se nască chiar și când i se promite fete de împărat; *el tace și se naște după ce primește promisiunea că va primi tinerețe veșnică*, 4) în drumul spre Tinerețe fără bătrânețe, el este ispitit să recadă în ordinea din care s-a desprins, 5) Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte este o zână, celelalte două surori erau determinațiile ei, ca în raportul dintre particular și general și 6) După ce a trecut din făptură în ființă, Făt-Frumos se vrea din nou om și odată ajuns om, Ființa rămâne sieși suficientă, în timp ce el aleargă după amintiri, trecut și moarte.

Dacă și în cazul basmului, ținând seama de străvechi mituri în haină nouă căci „însăși limba e doar o mitologie moartă, în ea s-a păstrat în diferențieri abstracte și formale ceea ce mitologia păstrează în diferențieri încă vii și concrete" cum sugestiv se exprimă Schelling, *atunci și simbolica sacră a numerelor este un alt element de interpretare, fiind*

Scanned with OKEN Scanner

pusă în legătură cu curentele inițiatice și misterosofice ale traco-geților; cifra trei era armonia dintre naștere, nuntă și moarte, anotimpurile și sufletul, iar cifra opt renașterea prin unificarea tetradelor, a celor două scaune de aur hărăzite zeului și omului, pe unul șade în ceruri părintele atoateștiutor, pe altul omul îngândurat în a intra în legătură cu înaltul, de aici axa universului ca o infinitate de 8, de renaștere din apa șerpuitoare a râurilor.

Povestea reprezintă convertirea unui mit în limba vie a poporului din secolele XII-XVI, însă conținutul lui se referă la o etapă istorică de mult depășită: a) bătrânul înțelept n-ascultă de porunca împăratului să vină la palat, spunând că cine are trebuință, să vie la dânsul, deci *nu era doar un simplu vraci* care să lecuiască femeile sterpe, *el este un prezicător*, arătându-le că n-or să aibă parte de Făt-Frumos: *destinul celui dorit și închipuit fusese demult prestabilit,* el ar fi rămas ca o virtualitate în vis dacă nu ar fi fost în acea împărăție elixirul înțelepciunii; b) din leacul luat de cei doi, împărăteasa s-a simțit însărcinată, însă și *pruncul se puse pe plâns înainte de ceasul nașterii;* oul strălucitor din pântecul matern îl înspăimânta prin lipsa sufocantă de viitor, - de aceea se plângea și se bătea de toate pietrele adâncului: numai promisiunea tatălui de a-i da , când o veni în lumea umanizată, tinerețea veșnică, îl îmbunează.

De aici noi ne desprindem de interpretarea ilustrului gânditor, care pornind pe urmele lui Goethe, Hegel și Heidegger pune o ordine formală în natura umană, a ființării Ființei prin tripticul devenirii de la individual prin particular la general, *ori izvoarele antice și căutările noastre dovedesc că în ethosul românesc se pornește de la întreg întru însănătoșirea părții, de la conștiința colectivă la cea individuală întru deplina afirmare a omului ca om,* că pe bun temei Olahus îl întreba pe Erasmus într-o scrisoare: „Dar nu înțeleg pre bine, cum poți fi fericit și cum te poți bucura că ești sănătos, câtă vreme trăiești departe de

Scanned with OKEN Scanner

patrie, sub cer străin. Alții se străduiesc să-și împodobească patria cu virtutea și înțelepciunea cu care sunt înzestrați..."[32].

Dincolo de destinele părinților, Făt-Frumos se împlinește în aparență, în fapt între promisiunea lui taică-su și ceea ce trăiește el este o mare diferență, mereu este un ceva inaccesibil, căci dacă ar fi fost în împărăție tinerețe fără bătrînețe, n-ar fi avut nici o opreliște, totul ar fi trebuit să-i fie îngăduit, inclusiv latura ezoterică a Nemuririi. Promisiunea părintelui nu este vorbă nesăbuită aruncată în vânt, nici azi părintele nu și-ar îngădui să-și mintă odrasla, chiar de l-ai arde cu focul, ea are o consistență în viață, că nu poți dărui ceva ce nu-i nici trăit, nici gândit, odată ceva închipuit el începe să fie, conștiința umană poetico-mitică operează cu judecăți ipotetice, chiar și parapsihicul există în reprezentări, paradisul, neantul, iadul, infinitul căpătând trăsături specific umane.

Darul promis era în memoria părintelui ca un licăr de vers din memoria străbună, îl bănuia făptura lui imperială; c) de la o vreme el devine galeș, trist și dus pe gânduri, iar când *împlini 15 ani ceru să i se dea ce i se făgăduise la naștere*; el este îndrăgostit de himerele închipuirii, e momentul când sufletul adolescentului încolțește dorul după o fecioară, tulburându-i viața fizică și psihică, visează la o mireasă nedefinită corporal de închipuirea lui, cu însușiri fantastice și dacă împăratul nu-i poate da făgăduinței o realitate, întrucât nemurirea nu era o făptură, ci era o trăire nemijlocită a celuia dornic să-și depășească condiția de om necopt, el pleacă.

Calul răpciugos, bubos și slab pare a fi unul și același Ducipal încălicat de taică-su când a fost la vânătoarea miresei-căprioară, războindu-se amarnic cu ceilalți feciori de împărați pentru a o cuceri. Persistă în basmul românesc ideea cum că binele și răul se ascund sub urât și rău în măsura în care Făt-Frumos nu *depășește granițele unui anumit tărâm, dincolo sau la hotarul dintre împărății sălășluiește dușmănia.* Sfatul calului

Scanned with OKEN Scanner

de a „ceri de la tată tău paloşul, arcul , tolba cu săgeţile şi hainele ce le purta el când era flăcău" şi pe el de a-l îngriji cu mâna lui şase săptămâni, ne arată că în popor fiecare vârstă îşi avea veşmintele ei, *de un respect aparte se bucurau hainele de feciorie şi armele purtate la serbările tinerilor,* acestea se transmiteau din generaţie în generaţie, constituind încă un motiv în plus de a se mândri al celui care le purta; aceste costume se păstrează şi astăzi în sipete sau lădiţe până când băiatul ajunge la vârsta tatălui; d) la plecare, toată curtea era plină de jale şi-l rugau să renunţe la călătorie, observăm că dacă solul trimis la zeu era însoţit de un alai vesel până în preajma pădurii sacre, *aici veselia devine jale întrucât nu mai este certitudinea întoarcerii de la zeu cu darurile învăţăturii,* - era un drum printre tărâme, care şi începe de la un capăt de câmpie unde erau o mulţime de oase. În scurta lui călătorie însoţit de oşteni şi prieteni o străvezie tristeţe se cerne printre ei, fiindcă ştiau că orice *plecare în lume întru a te înlumi prin Absolut poate să fie fatală;* toate doinele şi cântecele de dor pun omul în situaţii dilematice mai vechi, ceea ce trăieşte el i s-o mai întâmplat şi altora, deşi are, deci, aprioric, experienţa celor păţite de alţii el nu a putut să se ferească de aceeaşi păţanie: de a merge în solie la zeul suprem, numai că la capătul atâtor încercări şi căutări nu dă de absolutul râvnit, ci de zâne, însă acestea trăiau în lăcaşul sacru, imaginat şi de taică-su, căci şi *puterea de a ne închipui o moştenim, reînchipuirea ne apropie de absolut* (lăcaşurile sfinte ale geto-dacilor erau îngrijite de vestale).

Şi aici se pune cu o acuitate dramatică *problema lăcaşului în care omul este zeificat prin cununie pentru a rostui viaţa lui şi a urmaşilor pe pământ;* nunta fiind armonia deplină în eros şi ca iubirea să nu capete sensurile adulaţiei platonice a frumosului, ea trebuie să primească dezlegare de la cer şi de la pământeni în a se învârteji din rotund, în ou şi în prunc. Din comuniunea carnală a contrariilor în *rod şi-n trecere;* or, după distrugerile romane şi barbare, lăcaşul de cununie s-a

Scanned with OKEN Scanner

păstrat doar în memorie şi dacă ciobănaşul îl râvneşte, Meşterul Manole îl reconstruieşte, Făt Frumos îl redescoperă în toată splendoarea lui aşa cum se păstra în conştiinţa neamului său, dar fiindcă nu mai cununase pe nimeni se preschimbase într-un palat al divinităţilor înconjurat de sălbăticiile primare;

e) cele trei încercări nu sunt ca şi trei blesteme, ele sunt graduale şi au scopul de a verifica voinicia, voinţa şi puterea de abţinere; el îi luă un picior cu săgeata Ghionoaiei întrucât ea fusese fiinţă omenească dar prin botez rămăsese cu o parte a trupului vulnerabilă din care învingătorul îşi luă drept gaj un picior, se credea că nu numai lighioanele fabuloase au darul de a-şi reface trupul ciopârţit, ci chiar şi oamenii (năravul de a convinge prostimea că duşmanul a fost învins prin prezentarea publică a unui cap de om l-o practicat până şi împăratul Traian), el ştie că trebuie să treacă prin mai multe încercări, chiar şi în întrecerile de călărie, dacii trebuiau să îndeplinească cel puţin cele trei probe, aruncarea şi prinderea buzduganului din zbor, halcaua (aruncarea printr-un cerc de fier a geridului din goana calului şi să-l şi prindă din urmă) şi luarea capului cu daca unui manechin uman din galopul calului, astfel cu tot înscrisul cu sângele dat, Ghionoaia caută să-l amăgească precum babele din sat pe câte un băietan cu o fată frumoasă deochiată, deşi tânjea şi trupul îi ardea după femeie, *el îşi învinge poftele trupului întrucât ştie din străbuni că pentru a fi mire adevărat pentru cea aleasă el trebuie să rămână fecior, castitatea era reciprocă.*

Atât Ghionoaia, cât şi Scorpia, surori fiind, dar de rele ce au fost, blestemul părinţilor le-a ajuns deoarece şi acuma amândouă urmăresc să-şi fure pământul una de la alta; *blestemul la români a fost filtrat din incantaţiile războinice ale daco-romanilor şi se apreciază că fărădelegea cea mai mare este răpirea pământului,* aşa că ele îşi merită soarta de înleghionire de care scap după ce suferă o umanizare prin durere. Făt-Frumos,

Scanned with OKEN Scanner

după ce străbate trei câmpii, ajunge la o pădure în care sălbăticiunea însăşi ameninţa calea lui, revenim şi arătăm iarăşi că este vorba de un lăcaş de cult vechi, construit în munte sau pădure, bine ascuns de omul de rând şi de duşmani şi că preotesele se îndeletniceau cu îmblânzirea fiarelor, de din vale de castel curgea râul sacru.

Palatul trebuia să fie palat, nu putea fi substituit cu o colibă frumoasă întrucât el nu era un loc de adăpost sau cămin, *era un sanctuar în care se trăia nemurirea ca întreg*, cele trei surori întruchipând: cea mică, *durata*, celelalte două, *vieţuirea în timpul neamului*, ele se pot stinge înainte sau odată sau mai târziu una faţă de alta, însă nu pot fi în veşnicie căci iubirea dintre sora lor mică şi Făt-Frumos le ofileşte sau le însingurează şi mai mult în singurătate, *ele sunt singure faţă de cineva anume, înainte erau singure faţă de singurătate şi nemurirea era uşor suportabilă;* f) basmul ne spune clar că „*el se însoţi cu fata cea mică şi după însoţire,* îi deteră voie să meargă prin toate locurile de prin prejur, numai pe o vale nu", *nici vorbă de luna de miere şi de mirele pământesc, fiindcă însoţirea, nu-i căsătorie,* nu numai în toate basmele româneşti nunta este redată în detaliu, dar s-au păstrat şi până astăzi în unele zone ale ţării ca băiatul să doarmă mai multe nopţi la fată, *se însoţesc şi dacă nu se potrivesc, nunta nu are loc;* uneori aceste însoţiri durează, fac copii, sunt ca şi căsătoriţi, fără ca nunta să aibă loc.

Făt-Frumos se iniţia în ale căsătoriei dar după cum nici lui nu i se îngăduia să calce în Valea Plângerii, tot aşa nu-i este îngăduit nici astăzi mirelui să intre în odaia de zestre a fetei care poate să-l tulbure, să-l deruteze şi să-l întârâte în a-şi dori mireasa înainte de cununie; singura deosebire între omul erou şi omul obişnuit este că primul n-a avut parte de *încoronarea prin nuntă*, ca aceasta să fi avut loc trebuiau îndeplinite cel puţin două condiţii: 1) *să aibă loc logodna şi schimbul de inele* şi 2) *să primească iertăciunea şi încuviinţarea părinţilor.* El era de mai multe zile cu ele, ele erau de mii de

Scanned with OKEN Scanner

ani cu el, timpul în fericire pentru el este extrem de scurt, pentru ele extrem de lung, aşa că pentru a refi ceea ce a fost – fecior – avea nevoie de o perioadă de repurificare şi reiniţiere pentru a putea face cale întoarsă la părinţi; *trecerea lui prin beatitudinea fără griji, a iubirii întru gratuită iubire îl duc la amnezie, nu numai timpul dispare, ci absolut tot ce era fiinţialmente legat de sine, aşa că anamnezia vine întru a se redescoperi pe sine în dorul de tată-su,* şi g) moartea îl pălmuieşte că şi-a irosit tinereţea concretă, prin care ar fi atins nunta (dacă s-ar fi supus rigorilor codului moral, ca băietanul din Miorița sau ca Manole) or, în iubirea lui iraţională cu „Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţa fără de moarte" *şi-a găsit pieirea nu numai el, ci însăşi ea; moartea este un fel de moarte a ei prin acest om, care în rătăcirea lui după desăvârşire a rămas nedesăvârşit,* - cu ce ar fi putut să o îmbuneze când din el nu mai rămăsese decât un trup de ruină, deci îşi dă duhul în chichiţa din lada din beci (observăm că după vieţuirea în palate, se întoarce în casa subterană întru a se purifica şi a deveni sămânţă).

Basmul reprezintă un analogon din modele negative ale învăţării nemuririi, o pildă a ceea ce poate să fie învăţătura pentru cel rătăcit în viaţă: *între viaţa lui din copilărie şi căutarea din beci se interpune un pustiu, ca şi cum fiinţa lui n-ar fi avut tinereţă şi nici nu a avut fiindcă n-a trecut prin nuntă şi creaţie,* n-a muncit efectiv la nimic.

După ce am interpretat partea explicită a mitului, ne vom strădui să decodificăm încifrările, sprijinindu-ne pe cercetările interdisciplinare ale creaţiei populare: a) basmul este anterior, după opinia noastră, baladelor „Miorița" şi „Meşterul Manole" şi aici este vorba de un vechi lăcaş de cult, despre care împăratul are ştiinţă, însă nu-l bănuie pe unde este: ştie numai că în el se învaţă meşteşugul Nemuririi; b) atât „Meşterul Manole", cât şi basmul apar în aceeaşi zonă etnografică şi se caută ruinele bisericii sau lăcaşul Nemuririi; reconstituirea de către Domn a mănăstirii are drept scop

Scanned with OKEN Scanner

reînvățarea nemuririi, meşteşug şi credință care se cam pierduse în ierarhiile sociale mai bine diferențiate economic, are loc trecerea de la satul mixt la oraşe profilate îndeosebi pe meşteşuguri şi comerț. Nemurirea propriu-zisă a lui Făt-Frumos se consumă în perioada celei mai mari diviziuni sociale, de trecere de la agricultură la industrie, de la sat la oraş, de la contemplație şi acțiune la acțiune şi contemplație, ori el era un om de omenie într-o lume străină, oraşele profane i-au înnegurat chipul şi gândul, el fiind om într-o natură altfel umanizată, *noua lume îl îmbătrâneşte;* calul nefiind rațional, păstrează aceeaşi putere şi prospețime de a se reîntoarce pe unde au venit fără teama că va păți ceva, - în aparență, moartea este în locul de naştere, întreg drumul lui la întoarcere este o moarte, fiindcă el nu este integrat în codul viețuirii şi în consecință dorul lui de cei de acasă nu-l poate duce la copilăria veşnică (n-a viețuit în natura umanizată de ai lui). Accesul la copilăria eternă îl au ciobănaşul şi Manole, *ei au atins prin propria lor trăire desăvârşirea;* c) cele trei surori nu sunt fețe ale Ființei cum crede C. Noica, ci simbolizează cele trei anotimpuri la daci şi români, vara (21 săptămâni), iarna şi toamna (fiecare câte 13 săptămâni) şi dacă în viața poporului nostru poarta îndeplineşte rolul unei făpturi magice, veghind asupra tuturor actelor capitale ale insului, cele trei porți ale lui Făt-Frumos *ne arată că se iese şi se intră dintr-o lume în alta,* omul se găseşte în cumpănă, poarta este între şi între, existența este ca realitate nediferențiată, abia prin umanizarea ei dincoace sau dincolo de poartă, devine natură umanizată; existența umană la români este natura umanizată în sensul că actele omului nu s-au manifestat într-o opoziție tragică dintre natură şi om, omul a căutat să modifice natura ținând cont de legile şi firea ei, actul transformator a fost în firea lucrurilor.

Scanned with OKEN Scanner

Aşadar, natura prin umanizare nu a fost distrusă, ci înnobilată, ori cele vechi nu numai că se schimbaseră de nu le mai cunoşteai, ci însuşi spaţiul şi timpul erau altcum. Se poate ca Tinereţea fără bătrâneţe să fie tot acasă, în împărăţia lui taică-su şi căutarea lui din Valea Plângerii să fie o căutare din exterioritate în interioritate, *în esenţa ultimă a lucrurilor din care purced naşterea şi moartea, însăşi moartea ţine să moară întru o nouă naştere,* fiindcă însăşi destinul ei a fost abătut din drumul ei de vieţuirea lui îndelungă în deşertăciune, în concubinaj, - *nici vorbă de nuntă,*- ceea ce căutase el şi găsise nu era tocmai promisiunea lui taică-su, fiindcă împăratul nu-i dă nici un amănunt despre Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţă fără de moarte, iar el, fiind copt pentru împreunare, nu găseşte ceea ce a gândit taică-su, ci ceea ce simţurile şi sentimentele lui doreau; el s-a însoţit cu zâna cea mică fără ca vornicii să-i ureze: „Cum s-a năvădit urzeala/ Cu beteala/, Aşa să se năvădească/ Mirii unul cu altul.../".

El ieşea adesea la vânat, căuta fiara, căprioara pentru nuntă şi în loc de ea dădu de iepure, amintindu-i de fuga lui de acasă şi după cum nunta se află între naştere şi moarte, tot aşa vara se găseşte între iarnă şi toamnă. Timpul rece era mai mare decât timpul cald, cele două fete împreună erau mai mari decât cea mică, ea fiind însăşi nemurirea, verdeaţa, peisajul cald, codrul şi la mai toate popoarele antice timpul veşnic era o succesiune imensă, dar finită de ani, vremea uitată nu o fi tocmai 2275 de ani!?

Oricum, în basm, oprirea timpului se face în vară, în tinereţea veşnică, în iubirea sub protecţia soarelui, deci din curgător şi perisabil, timpul se ateţporalizează în spaţiul floral. Este bine să ne amintim că la străvechii indieni un ciclu de 1000 mahayuga, reprezintă $432x10^{10}$ ani omeneşti fiind numită „kalpa" şi ea marca durata unei creaţii, o zi din viaţa lui Brahma, *iar la traco-daci 5x13x2275 valora în ani*

Scanned with OKEN Scanner

omeneşti o zi din nemurirea lui Zamolxis, echivalentul timpului cât şezuse Făt-Frumos în iubire, de unde şi marele prefaceri la întoarcerea lui acasă; d) dacă în gândirea mitică era posibilă căsătoria între tânăr şi plantă sau fată şi plantă sau pom, ba la unele popoare întâi au loc logodne şi căsătorii încă din fragedă copilărie cu pomii totem, comuniunea dintre bărbat şi femeie fiind un fel de apoteoză a căsătoriilor simbolice, iată că mintea românească *înfăptuieşte împreunarea dintre om şi un anumit anotimp (vara),* care fiind trăită într-o natură neutră duce la *căsătoria dintre om şi timp;* de la acel îndemn înţelept de aşteptare „ai să te însori cu timpul" la „ai să te cununi cu timpul" (Romulus Vulcănescu ne arată că o fată care naşte de fecioară era înnuntită cu un arbore în Oltenia, iar în Munţii Apuseni dacă o fată mare rămânea însărcinată, două femeii mai în vârstă o luau şi o duceau la un gard sau la o salcă, cununând-o; noi înşine am descoperit în judeţul Vaslui obiceiul căsătoriei de probă care dacă nu se oficia, fata şi băiatul respectiv puteau să se căsătorească cu oricine, însă pierzându-şi curăţenia trupească nu mai aveau dreptul la nuntă cu cununie, ci doar la o petrecere) *până la căsătoria cu timpul nu-i decât un pas.*

Această legătură nu poate rodi şi în consecinţă nunta n-are loc, fiindcă iniţierea de germinare nu o trecuse decât el, fata (timpul) neavând vârstă, deşi are naştere că altfel nu se numea cea mică, deci ea vine din iarnă fără o iniţiere, fără o mare taină şi trăieşte într-o vară continuă ca o corolă pururi înflorită pe care nici o gânganie nu o poate poleniza. Dacă astronomia ne-a ajutat să transformăm neantul în secole, ani, zile şi clipe pentru ca timpul să poată fi confruntat mai uşor în istoria şi viaţa omenească, mitul a făurit înveşnicirea omului într-un paradis pururi verde şi luminos, unde iubirea îşi este sieşi suficientă şi nu mai tinde să devină altceva, e) Făt-Frumos se născuse într-o zi fastă, nu numai egiptenii prin faraoni şi preoţi, dar şi sacerdoţii străvechii Rome

Scanned with OKEN Scanner

păstrau secrete zilele faste şi nefaste; desacralizarea calendarului s-a produs foarte târziu şi în „Egiptul antic, alături de calendarul solar uzual, a persistat şi un calendar lunar folosit pentru fixarea sărbătorilor religioase”[33], aşa că şi dacii şi daco-romanii au avut două calendare.

El împlinise vârsta de 15 ani într-o zi nefastă şi plecarea se făcu marţi, joi sau sâmbătă. Nimeni până în prezent n-a avut inspiraţia să-şi pună *problema rostului cifrelor în basmele noastre* şi mai cu seamă în această capodoperă a geniului popular în care vuiesc perlele spiritualităţii româneşti şi pe care avem datoria a le da la lumină spre mândria neamului. Iată cum arată drumul lui de la taică-su la Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţă fără de moarte: 1) pleacă de acasă a treia zi de dimineaţă, toată curtea şi toată împărăţia era plină de jale, era într-o marţi sau duminică, *sigur era o zi de întâi.* Şi în prezent, plecarea la armată se făcea cel târziu în trei zile de la primirea ordinului de chemare, aşadar este o zi plină = 1 zi, 2) apucând către răsărit s-a dus trei zile şi trei nopţi, până ce ajunsese la o câmpie întinsă, deci = 3 zile pline, 3) călătoria cu însoţitori durează tot trei zile, deci 3 zile pline, 4) o zi se odihni pe moşia Gheonoaiei, deci =1 zi plină, 5) după lupta cu Gheonoaia cea rea, ospăţul dură trei zile, deci =3 zile pline, 7) drumul până la câmpia frumoasă cu iarba pălită se făcu în trei zile, deci = 3 zile pline, 8) înainte de a lupta cu Scorpia se odihneşte o zi, deci= 1 zi plină, 9) după ce o învinge şi pe Scorpie, are loc un ospăţ de trei zile, deci =3 zile pline, 10) pregătirea de drum pentru a treia şi ultima încercare, dură 3 zile, deci =3 zile pline, 11) şi după ce se mai duseră 3 zile, „ajunseră la un câmp numai de flori, şi unde era numai primăvară, deci =3 zile pline, 12) „după ce se odihniră vreo două zile”, se pregătiră de asaltul final, deci = 2 zile pline şi 13) lăsarea în jos la scara palatului avu loc spre seară, când se dădea de mâncare fiarelor pădurii, deci =1 zi. Timpul lui este fragmentat astfel:

Scanned with OKEN Scanner

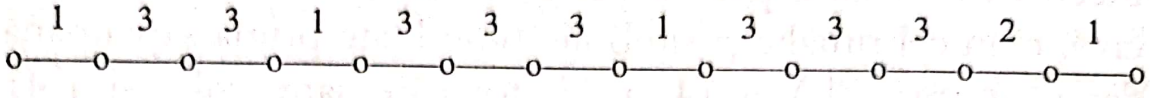

Din care rezultă o lună din 30 de zile, cu trei săptămâni a câte 7 zile şi o săptămână de 8 zile, se pare că a plecat într-o zi de întâi, să fi fost, după descriere, *începutul lui iulie şi a ajuns la întâiu august.*

Această comensurare a timpului ne sugerează: a) iniţierile şi pregătirile lui de drum şi de vânătoare ne arată că el pleca în împieţire (şi acum se mai obişnuieşte ca cei de însurat să fie conduşi până dincolo de sat, până la hotar, b) împieţirea se făcea de cu vară; nu-i o coincidenţă întâmplătoare între numărul de zile cât a ţine nunta (8 zile, pe vechi, acuma la oraş durează câteva ore) şi ultima săptămână, preludiu al nunţii, fiindcă cifra doi simbolizează soarele şi luna, cununia, tamburii de la sanctuarul drept de la Sarmisegetusa Regia au diametru de 2 metri însemnând împlinirea prin iubire, c) gradarea timpului în 13 momente distincte ne arată că luna respectivă trebuia să primească o corecţie de o zi, ne aflăm la sfârşitul unui ciclu de 13 ani; micul sanctuar marchează trecerea a 13 ani solari, anii fiind de câte 364, 366 şi 367 zile, călătoria lui are loc într-un an de 365 de zile (dacii şi daco-românii în asemenea ani nu făceau nunţi, de aici şi marea îngrijorare a părinţilor la plecarea lui); d) cele trei intervale ale anului dacic erau legate de perioada de vegetaţie a viţei de vie de la plânsul de primăvară şi până la căderea ultimilor frunze, ştiut fiind că viţa de vie se cultiva încă cu 3000 de ani î.e.n. iar cele trei zâne reprezentând anotimpurile, *una în a fi mireasă şi două în a-i ţine oglinda la gătială;* e) marele sanctuar de la Orăştie confirmă că acesta nu era accesibil tuturor, transmiterea datelor astronomice şi astrologice celor tineri nu se făcea decât aluziv, hiperbolic ca ei mai mult să le deducă decât să le pătrundă taina şi luna de

Scanned with OKEN Scanner

încercări a eroului pare a prefigura nu în calendarul clasic civil, ci în cel ritualic şi simbolic fiind luate prima săptămână din an (şapte zile), a 14, a 27 (tot câte şapte zile) şi a 41 săptămână (8 zile); un an ritualic avea 360 de zile în sanctuarul mare din care fantezia lui hommo faber a făurit o sinteză a anotimpurilor, a 41-a săptămână fiind şi ultima săptămână a anului după cele trei rotaţii complete (de câte 13 săptămâni în sanctuarul mic), rezultă că fiecare ciclu de 13 ani era corectat cu o zi, deci dacă luăm 14+13 =27 şi 27 + 13 = 40, însă se aplică corecţia de o zi şi se ajunge în al 41-lea, *deci nou început de ciclu şi în interiorul anului, a 41-a săptămână era prielnică nunţii.*

Nemurirea nu era decât un multiplu de secole dacice (de câte 104 ani şi în noul calendar de câte 91 ani şi *după scurgerea a 2275 de ani era necesară o corecţie cu o zi a calendarului din Marele sanctuar*, deci începea o nouă Nemurire). Atât a durat, se pare Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţă fără de moarte la care se adaugă o zi, care nu fusese trăită ca zi, consemnând nemişcarea şi din această nemişcare pornea o nouă nemurire, *se năştea lumea a doua oară pentru a făuri a doua nemurire* (timpul calendaristic ajunge în raport cu timpul astronomic la o diferenţă de doar 36 de secunde); f) frumuseţea emblematică a unor perechi imposibile, absurde chiar, din folclorul nostru prin cupluri din care unul iese viu şi altul mort, întregul, oul strălucitor, androgenul despărţit de vieţuire în bărbat şi femeie, care printr-o îmbrăţişare mitică să dea naştere la om, chintesenţă de viaţă şi moarte, a stârnit admiraţie şi derută, cu toate că multe din basme ne spun că nu iesă nimic bun din perechile: mort-nemort, bărbat-tinereţă veşnică, pământean-zână.

În basmul „Tinereţă fără bătrâneţă şi viaţă fără de moarte", nemurirea este plictisitoare deoarece trăirea nu duce nicăierea, ca şi iubirea trupească a celor doi, de altfel, şi de aceea determinarea veşniciei nu se poate face prin moarte,

Scanned with OKEN Scanner

aşa cum zicea C.Noica după Heidegger, că moartea este a fiecăruia şi nu generică, ci prin rostuirea omului în univers, *a trăit pentru, nu întru*, -Făt-Frumos nu-i de râvnit, ci de compătimit, că a plecat de acasă tânăr şi s-a întors mai bătrân decât timpul cu mâna goală, fără nici un semn al vitejiei şi eroismului lui pentru aşezarea lui în conştiinţa posterităţii.

Mioriţa este un fragment dintr-o epopee mitologică, nu ştim absolut nimic ce s-a întâmplat de-adevăratele cu ciobănaşul după trecerea prin moartea iniţiatică, poate şi prin nunta cosmică, însă el ne reapare ca fiul cel mai mic din basme. Probabil că ethosul popular se săturase să-l tot încerce, să-l tot omoare, să-l tot învie pe cel mic, care reprezintă începutul, mijlocul şi sfârşitul (cele trei anotimpuri, cele trei astre sacre, cele trei feţe ale puterii divine, pământeşti, diabolice). Ori, Făt-Frumos odată iniţiat în codul neamului, pleacă în căutarea Nemuririi, aceasta nu se mai află nici într-o aşezare umană (împărăţie) întru a stârni îngrijorarea fraţilor buni sau de cruce şi nici părinţii nu mai au puterea să-i impună logodna cu fata aleasă de ei. După îndelunga trăire în fericire, moartea lui pare a fi cea dorită de fiecare om din popor, dar nu este aşa, fiindcă el s-a lumit prin împreunarea cu zâna Tinereţă fără bătrîneţă şi viaţă fără de moarte încălcând una dintre cele mai severe norme ale neamului său: *să nu te culci cu mireasa decât după ce te-au iertat ai tăi şi te-ai cununat.* Făt-Frumos a uitat legea pământului şi odată cu uitarea s-a uitat pe sine într-un paradis al desfătărilor gratuite.

Ciobănaşul n-are parte de iubirea trupească, însă prin nunta cosmică închipuită dă un sens profund uman universului, pe când fiul de împărat iubeşte fără a rodi tot ce este mai frumos şi mai durabil în lume şi de aceea moartea lui este o *prăbuşire în neființă.*

Tocmai cele două extreme atinse de fiul nelumit dar înnuntit al omului şi fiul prealumit, dar neînnuntit al

Scanned with OKEN Scanner

împăratului încearcă să le ilumineze Meşterul Manole printr-o creaţie unificatoare a cerului cu pământul, a apei înaltului cu apa adâncului printr-o mânăstire născătoare de porunci, *care să le fie sanctuar, cunună, leagăn şi* nicicând mormânt. În efortul lui de creaţie a uitat şi el ca şi ei, de el însuşi, găsindu-şi moartea într-o laudă de sine necugetată. În aparenţă, toţi trei îşi găsesc sfârşitul dintr-o culpă (gravitatea ei este în funcţie de mentalitatea epocilor şi de puterea de fabulaţie a creatorului popular): 1) ciobănaşul pentru că a mânat oile îndărăt, ca să nu ajungă acasă unde-l aştepta căsătoria cu fata nedorită de el, 2) fiul de împărat fiindcă n-a ascultat porunca părinţilor şi s-a dus în lume de unde nu s-a întors cu mireasa la iertăciune şi 3) Meşterul Manole pentru că a îndrăznit să se laude în faţa Domnului în loc să se închine. În realitate, creaţia populară i-a transformat în oameni-simbol, oameni-ideal, oameni-model spre care să tindă generaţiile viitoare, fiindcă „fiinţa însăţi este înţelepciunea, aşa cum nu poţi fi tu însuţi decât fiind înţelept”[34]. Ceasul nostru istoric a sosit de mult în propria natură umanizată cu atâtea jertfe de înaintaşi, nu ne rămâne decât să ne iniţiem în codul moral şi religios al nemuririi numai aşa „cultura, gândirea şi religia vor putea fi ţinute în afara contingenţelor politice”, care, prin minciuni şi dogme satanice curmă drumul omului spre dumnezeire.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VI

DOMINANȚELE MORALO-SPIRITUALE ALE POPORULUI ROMÂN

Rostirea românească a pornit de la semn şi s-a diversificat prin cuvânt, artă, muzică, obiceiuri şi ritualuri acoperind o arie întinsă din existența umană în centrul căreia a stat şi stă omul cu noima şi visurile lui. Fiecare popor, indiferent de mărime, *posedă un fel al lui de a fi, de a gândi, de a munci şi de a vedea lumea în care trăieşte şi în toate câte au fost şi sunt este o raţiune şi o ordine.*

Cercetarea noastră pluridisciplinară a creației populare a avut drept ultim scop să pună în relief, pe bază de argumente ştiinţifice, însuşirile spiritualității morale ale poporului român prin care el şi-a dovedit unicitatea în lume dăinuind nu printr-un miracol al supraviețuirii, ci printr-o constantă *credință în puterea omului de a triumfa, căci i-a fost dat românului să fie deseori învins, însă niciodată supus.* Patru însuşiri moralo-psihice constituie orologiul originalității ființei româneşti: 1) omenia, întotdeauna să-l omeneşti pe om şi niciodată să nu-l umileşti sau să-l înjoseşti; 2) patriotismul ardent, dus deseori până la jertfa de sine, fiindcă „omul fără patrie, ca un copil fără mamă, de aceea nu te depărta de țara ta"; 3) prețuirea precum lumina ochilor a libertății, singura stare natural-socială în care poate fiinţa omul, familia, neamul, poporul; valorile în societate trebuie să se sprijine pe

legea universală a libertății. Pentru menținerea ei sau pentru recucerirea ei, în cazul că a fost pierdută, românii își dau cu drag și viața, că „decât o viață cioară, mai bine o zi șoim!" și 4) *credința de neclintit în Nemurire, în Dumnezeul lor, în religia, în legile și drepturile lor*, din această credință nu i-a putut zdruncina nici o nouă religie, ideologie sau doctrină filosofică; *ei s-au voit înainte de a fi oameni ai lumii să fie oameni ai neamului lor.*

Din practicarea acestor virtuți, natura s-a umanizat iar omul, modificând mediul ambiant, s-a modificat și îmbogățit pe sine, îndeletnicirile de baștină dându-i o anumită înfățișare fizică și sufletească, făcându-l să fie: a) *voinic și frumos*; b) *iubitor al strămoșilor și copiilor*, cel care n-avea o casă de copiii era socotit ca un om care nu-i nimic de capul lui; c) *prețuitor al muncii*, furtul era socotit rușinea cea mai mare, chiar și astăzi în multe localități oamenii se ajută între ei, se împrumută, însă n-ar folosi în ruptul capului un obiect străin fără consimțământul proprietarului, d) *înțelept și cumpătat*, căci „Cuvântul întâi să-l ciopleşti, apoi să-l arăți" și „Lăcomia strică omenia", că nu gratuit scria în 1921, spaniolul Roman de Basterra: „Nicăieri altunde nu am găsit ceva comparabil cu majestatea elegantă și simplă și cu pecetea arhaică pe care o respiră omul din popor, băștinașul de viță veche este tăcut, însă deîndată își dezvăluie agerimea minții dacă intri în vorbă cu el; *trăsătura care te impresionează cel mai mult este bunul lui simț înnăscut și care se dezvăluie în folosirea cuvintelor cuminte"*, e) este de *un optimism meditativ-rațional*, întâi îl bate gândul și după aceea trece la faptă; este încrezător în izbânda neamului lui, chiar dacă uneori individul este zdrobit de tăvălugul istoriei, f) este *duios și nostalgic*, îi este dor și iar dor, dor după dor; g) *mare iubitor de natură, dreptate și pace*, dă de la dânsul numai să fie lăsat în pace fiindcă prețuiește viața pașnică, dar nu-ți dă ce nu se cuvine să-i ceri: pământul, muierea și arma; h) este *făuritor de fericire prin trăirea în comunitatea lui*, prin nuntă, prin

Scanned with OKEN Scanner

urmaşi şi prin ajutorarea celora nevoiaşi sau la necaz, i) *mare amator de cântec şi joc*, însă la ospeţe nu-şi pierde cumpătul în băutură şi bucate, j) *este bun şi viteaz*, faptele lui de arme au stârnit admiraţia până şi duşmanilor; k) este *inventiv şi creator*, doreşte cu fervoare să lase urme pe pământ, căci cine n-a săpat o fântână, n-a ridicat un gard şi n-a făcut un prunc nu merită numele de om; l) *are o rezistenţă neobişnuită*, ştie cum şi cât să îndure şi să aştepte; m) *este şiret*, deseori se preface că este ceea ce nu este pentru a câştiga timp şi pentru a-şi găsi mijloacele de apărare sau de atac, o face pe prostul şi vestite sunt în acest sens personajele legendare Tândală şi Pâcală; n) *se îndoieşte*, pune sub semnul întrebării tot ceea ce nu-i făcut sau verificat de el; o) are un deosebit *spirit de observaţie şi ingeniozitate* şi p) este *strângător şi darnic.*

Faţă de At. Joja, care enumeră următoarele note componente: „raţionalismul lato senso, sentimentul viu al naturii, melancolia doinei, umor şi vacitate, sentiment naţional adânc, dar sobru, însoţit de un spirit de măsură şi înţelegere concretă a situaţiilor şi refuzul misticismului”[1], precizând că aceste însuşiri le găsim şi la alte popoare, dar importantă este totalitatea lor, acel complex spiritual care formează specificul poporului român, *noi am pus în lumină natura umanizată etnic prin credinţă, muncă şi creaţie şi din particularităţile psiho-spirituale ale omului concret implicat în momentele cruciale ale vieţii sociale am extras însuşirile preponderent specifice poporului nostru, însuşiri care se nuanţează într-un veritabil atlas axiologic al culturii româneşti.*

Totodată, am deschis o fereastră de stele prin bezna minerală, vegetală şi social-politică depusă de Fiinţa etnică prin care se poate face o interpretare firească a ontosului antropologic românesc, *dezvăluind cititorilor că soarele nostru abia acum se arată la orizont din hăurile de beznă şi zbucium al omenirii.*

Fie ca umila noastră cărăruie prin pădure să dea curaj generaţiilor tinere în a se afunda cu temeritate şi înţelepciune

Scanned with OKEN Scanner

spre adâncimile în care se găseşte tăinuită comoara Nemuririi, ale cărei flăcări policrome eu doar le-am văzut cu simţurile minţii mele schimnicindu-mă îndelung în mine însumi. Drum bun la pădure!

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

INTRODUCERE

1. Nicolae Bălcescu, Opere, vol.I, Ed.Academiei, Buc., 1953, p.108.
2. Kant, Critica raţiunii pure, Ed. Ştiinţifică, Buc., 1972, pag. XXV.
3. David, Introducere în filosofie, Ed. Academiei, R.S.R., Buc, 1977, pag. 32.
4. Mircea Eliade, La sacre et le profane?, Paris, Ed.Gallimard, 1965, pag. 82.
5. Ioan Grigoraş, Principii de etică socială, Ed.Ştiinţifică, Buc., 1974, pag. 62, 69.
6. Romulus Vulcănescu, Coloana cerului, Ed. Academiei, Buc., 1972, pag. 182.
7. Mircea Eliade, Aspecte du mythe, Paris, Ed. Gallimard, 1963, pag. 15, 29.
8. Petru Ursachi, Poetică folclorică, Ed. Junimea, Iaşi, 1976, pag. 45.
9. Vasile Frăteanu, Critica gîndirii mitice, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, pag. 60, 61, 62.
10. Dionisie Petcu, Conceptul de etnic, Ed.Ştiinţifică şi enciclopedică, Buc., 1980, pag. 210-211.

CAPITOLUL I
PROCESUALITATEA FORMĂRII ŞI DEZVOLTĂRII CONŞTIINŢEI ETNICO-ETICE LA ROMÂNI

1. Ioan Grigoraş, Principii de etică socială, Buc., Ed. Ştiinţifică, 1974, pag. 7.
2. Ioan Grigoraş, Idem, pag. 7
3. Bromlea, Les recherches etnographiques en U.R.S.S., în „Sciences sociales", nr.2, 1973.
4. Emilio Willems, Dictionnaire de sociologie, Paris, Librairie Marcel Riviere et C-ie, 1970.
5. Claude Lévi-Strauss, Revue internationale des sciences sociales, nr.4, 1971, pag. 661.
6. Robert et Monique Gessain, L'Antropologie, în L'Hommei reces ei moeurs, sub direcţia lui A. Sevoi-Gourhan, Paris, 1957, pag. 4540.
7. G.W. Hegel, Prelegeri de istoria filosofiei, Buc., Ed. Academiei, 1968, pag. 57.
8. G.W.Hegel, Idem, pag. 79-.

Scanned with OKEN Scanner

9. G. W. Hegel, Idem, pag. 74.
10. S. Freud, Totem et tabou, Paris, Payot, 1970, pag. 180.
11. Dionisie Petcu, Conceptul de etnic, Ed, Ştiinţifică şi enciclopedică, Buc., 1980, pag. 30.
12. O. Spengller, La déclin de l'Occident, Paris, Gallimard, 1948, pag. 64.
13. L. Blaga, Fiinţa istorică, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, pag. 77.
14. L. Blaga, Trilogia culturii, Ed. Pentru literatură universală, Buc., 1969, pag. 327-342.
15. Dionisie Petcu, Ibidem, pag. 30-31.
16. Lucian Blaga, Ibidem, pag. 30-31.
17. Emile Durkheim, De la division la travail social, P.U.F., Paris, 1960, pag. 46.
18. Guy Héraud, L'Europe des ethnies, Presses d'Europe, Paris, 1963, pag. 23.
19. Karl Marx, Critica criticii economiei politice, vol.I, Ed. Politică, Buc., 1972, pag. 196.
20. Karl Marx, Opere, vol.3, Ed. Politică, Buc., 1958, pag. 39.
21. Tache Papahagi, Mic dicţionar folcloric, Ed. Minerva, Buc., 1979, pag. 8.
22. Sfântul Augustin, Confesiunile sfântului Augustin, Ed. Casa şcolilor, Buc., 1938, pag. 11-12.
23. Georg Lukács, Ontologia existenţei sociale, Ed. Politică, Buc., 1975, pag. 279.
24. Lucian Blaga, Discobol, E.S.P.L.A., Buc., 1945, pag. 15.
25. Gillo Dorfles, Estetica mitului, Ed. Univers, Buc., 1975, pag. 97.
26. Ricoeur Paul, Herenéutique et reflexion, Ed. Enrico Costilli, Roma, pag.24.
27. G. Ivănescu, Istoria limbii române, Ed. Junimea, Iaşi, 1980, pag. 177.
28. Petre Ursachi, Poetica folclorică, Ed. Junimea, Iaşi, 1976, pag. 12.
29. Ruth Benedict, Paterns of Culture, Cambridge, 1961, pag.19.

CAPITOLUL II
CONSIDERAŢII GENERALE ASUPRA CADRULUI SOCIAL ŞI ECONOMIC DE FORMARE ŞI DEZVOLTARE A POPORULUI ROMÂN

1. G. Ivănescu, Istoria limbii române, Ed. Juminea, Iaşi, 1980, pag.188.
2. G. Ivănescu, Idem, pag.189.
3. Rainer Maria Rilke, Wie der alte Timoftei soriged starb, în Geschichte von der lieben Goot, Insel-Verlag, Leipsig, 1932, pag. 64.
4. Ioan Grigoraş, Etica, curs litografiat, Univ. „Al. I. Cuza" Iaşi, 1972, pag.5.
5. x x x , Creşterea populaţiei mondiale în viitor (1958) şi Anuarul demografic (1964), New-York, editate de O.N.U.
6. K. Marx, Fr.Engels, Scrisori despre „Capitalul", E.S.P.L.A., 1955, pag.36.

Scanned with OKEN Scanner

7. Dimitrie Gusti, Considerațiuni asupra unui sistem sociologic, etic și politic, Ed. Saraga, Buc., 1938, pag. 8-9, 30-31.
8. H.H. Stahal, Sociologia satului devălmaș românesc, Ed.Șaraga, Buc., 1939, pag. 45.
9. Lucian Blaga, Ființa istorică, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, pag.53.
10. Lucian Blaga, Idem, pag.60.
11. Lucian Blaga, Trilogia culturii, Ed. Pentru literatură universală, Buc., 1969, pag. 363-264.
12. Lucian Blaga, Idem, pag. 265.
13. Lucian Blaga, Ființa istorică, pag 61.

CAPITOLUL III
MORALA, RELIGIA ȘI ARTA LA ROMÂNI. CATEGORIILE DE BINE-FRUMOS ȘI RĂU-URÂT ÎN CONCEPȚIA POPULARĂ

1. B.P.Hașdeu, Scrieri istorice, Ed. Cartea Românească, Buc., 1980, pag. 164.
2. Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei, Ed. Minerva, Buc., 1973, pag.77.
3. Dimitrie Drăghicescu, Din psihologia poporului român, Ed. Fundația regală, Buc., 1907, pag. 446, 488, 507.
4. Simion Mehedinți, Poporul, Ed. Viața românească, Buc., 1921, pag. 116-117.
5. Dimitrie Drăghicescu, Ibidem, pag. 608-509.
6. Paul Hazard, Criza conștiinței europene, Buc., Ed. Univers, pag. 391.
7. Tudor Cătineanu, Elemente de etică, vol.I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, pag. 141-142.
8. Ioan Grigoraș, Binele și răul, Ed. Junimea, Iași, 1971, pag.109.
9. Rabindranath Tagore, Sadhana, Calea desăvîrșirii, Buc., Ed. Cultura Națională, 1940, pag. 47.
10. Iosif Constantin Drăgan, Idealuri și destine, Ed. Cartea Românească, Buc., 1977, pag.288.
11. Lucian Blaga, Trilogia Culturii, Ed. Pentru literatură universală, Buc., 1969, pag. 293.
12. Livi Russu, Sensul existenței în poezia populară română, Ed. Casa școlilor, 1940, pag. 52.

CAPITOLUL IV
SENSUL VIEȚII ȘI A MORȚII LA ROMÂNI

1. Diogenes Laertios, Despre Viețele și doctrinele filosofilor, Ed. Academiei, Buc., 1963, cartea I-a, paragraful IV.

Scanned with OKEN Scanner

2. Simina şi Constantin Noica, Fragmentele presocraticilor, vol.I, Ed. Junimea, Iaşi, 1974, pag.38.
3. Platon, Opere, vol.I, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Buc., 1975, pag.184 – 185.
4. Marsahall Mc'Luhan, Galaxia Gutenberg, Ed Politică, Buc., 1976, pag.26.
5. Simina şi Constantin Noica, Ibidem, pag.42.
6. Fr. Nietzche, Werke Klassiker Ausgabe, Band I-VIII, Alfred Kröner Verlog, Leipzig, f.a. Band VII, pag. 198-199.
7. S.A.Tokarev, Religia în istoria popoarelor lumii, Ed. Politică, Buc., 1976, pag. 408.
8. Mircea Eliade, Istoria credinţelor şi ideilor religioase, vol. I, Ed. Academiei, Buc., 1981, pag.465.
9. Mircea Eliade, Mythes, reves et mystères, Ed. Gallimard, Paris, 1957, pag.13.
10. Vasile Pârvan, Getica, Ed.Academiei, Buc., 1983, pag.12.
11. I Vegetius, De rerum militari, volI, Ed. Academiei, Buc., 1963, pag.28.
12. Oswald Spengler, Der Untergang des Abdenlandes, München, C.R.Beck, I-II, Band, 1929-1930, laster Band, pag.142.
13. Gh. Muşu, Din mitologia tracilor, Ed. Cartea Românească, Buc., 1982, pag.106-107.
14. Prophyrius, Viaţa lui Pytagora, Ed. Casa şcolilor, Buc., 1938, pag.XIV.
15. Gh. Muşu, Ibidem, pag.30-31.
16. Herodot, Historiae, vol. IV, Ed. Academiei, Buc., 1963, pag.23-24.
17. Erwin Rohde, Psyche, vol. II, Ed. Academiei, Buc., 1965, pag.28.
18. Lucia Dumitrescu-Codreanu, De la Sidif la Prometeu, Ed. Politică, Buc., pag.65.
19. Plutarh, Vieţele paralele, Ed. Academiei, Buc., 1966, pag.18.
20. Gh. Muşu, Ibidem, pag.98-99.
21. S. Fl. Marian, Nunta la români, Ed. Casa şcolilor, Buc., 1890, pag.10.
22. F. Dostoievschi, Opere, vol. IV, Ed. Pentru literatură universală, Buc., pag. 154-155.
23. Albert Camus, Caiete, Ed. Univers, Buc., 1971, pag.253.
24. Fr. Nietzche, Ibidem, pag. 16,13.
25. Iosif Constantin Drăgan, Noi, tracii, Ed. Scisul românesc, Craiova, 1976, pag.140.
26. Martin Heidegger, Die Frage nach der Technik, în Vorträge unde Auf. Sätze, Gunter neske Pfullingen, 1954, pag. 33.
27. Georg Lukács, Estetica, Ed. Politica, Buc., 1970, pag.158.
28. Mircea Eliade, La myte de l'éternel retour, Ed. Gallimard, Paris, pag.5-19.
29. Mircea Eliade, De la Zamolxis á Gengis-khan, Ed. Gallimard, Paris, 1964, pag.15-16.
30. Lucian Blaga, Trilogia culturii, pag. 219.
31. Sörin Kierkegard, Traite de désespoir, Ed. Gallimard, Paris, 1932, pag.32.
32. Lucia Dumitrescu-Codreanu, Ibidem, pag.45.

Scanned with OKEN Scanner

33. Sörin Kierkegard, Ibidem, pag.71.
34. Martin Heidegger, Ibidem, pag.71.
35. Tache Papahagi, Poezia lirică populară, Ed. pentru literatură, Buc., 1968, pag.20.
36. Vasile Alecsandri, Poezii populare, Ed. pentru literatură, Buc., 1968, pag.20.
37. Ion Slavici, Amintiri, Ed. pentru literatură, Buc., 1967, pag.26.
38. S. Fl. Marian, Nunta la români, Ed. Viața românească, Buc., 1800, pag.490.
39. M. Pop, Sensul unei solemnități tradiționale, „Scînteia", 24.XI.1966.
40. Ioan Grigoraș, Principii de etică socială, pag. 128-129.
41. B. St. Delavrancea, Scrieri politice, Ed. Politică, Buc., 1976, pag.26.
42. David, Introducere în filosofie, pag. 151.
43. Mircea Eliade, Ibidem, pag. 133-134.
44. Șerban Bobancu, ș.a., Clendarul de la Sarmisegetusa Regia, Ed. Academiei, Buc., 1980, pag.62.
45. H. H. Stahal, ș.a., Studii de folclor și literatură, Ed. pentru literatură, Buc., 1967, pag.130.
46. Petru Ursachi, Poetică folclorică, pag.54.
47. V. I. Propp, Rădăcinile istorice ale basmului fantastic, Ed. Univers, Buc., 1975, pag. 307.
48. David, Ibidem, pag. 59.
49. Romulus Vulcănescu, Coloana cerului, Ed. Academiei, Buc., 1972, pag. 11-14.
50. Romulus Vulcănescu, Idem, pag. 151.
51. Romulus Vulcănescu, Idem, pag. 53.
52. Romulus Vulcănescu, Idem, pag.56.
53. Romulus Vulcănescu, Idem, pag. 106.
54. George Vîlsan, Pămînt românesc, Ed. Scrisul românesc, Buc., 1940, pag.70.
55. H.H. Stahl, Folclorul și arta populară românească, Ed. Academiei, Buc., 1968, pag.45.
56. Romulus Vulcănescu, Ibidem, pag. 62.
57. Gh. Mușu, Ibidem, pag.106-107.
58. Mihail Vulpescu, O nuntă păgînă în comuna Lupșanii (Ialomița), în vol. Cîntecul popular românesc, Tiparul Oltenia, 1930, pag. 223.
59. Const. Zărnescu, Aforismele și textele lui Brâncuși, Ed. Scrisul românesc, 1980, pag.202.
60. Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei, pag. 236.
61. Lucian Blaga, Trilogia culturii, pag. 223-224.
62. E. Macovschi, Definițiile vieții, Ed. albatros, Buc., 1980, pag.51-53.
63. A.I. Oparin, Das Leben sein Natur Herkunit und Entwicklung, G. Fischer, Jena, 1963, pag.7.
64. Manuila, ș.a., Dictionaire francais de medicine et bilogie, Masson, Paris, 1972, t.III, pag. 1151.

Scanned with OKEN Scanner

65. Szetz Györgyi, Pledoarie pentru viață, Ed. Politică, Buc., 1981, pag.155.
66. Mircea Eliade, Mitul Reintegrării, Ed. Casa școlilor, 1942, pag. 88-89.
67. E. Cassirere, Was ist der Mensch, W. Kohlhammer, Stuttgart, 1960, pag. 92.
68. Roger Garaude, Marxismul secolului XX, Ed. Politică, Buc., 1969, pag.176.
69. D. Ștefănescu, Cu privire la stema Țării Românești, în „Studii și cercetări de numismatică", vol.I, Buc., 1957, pag.378.
70. D. Ștefănescu, Idem, pag. 379.
71. S. Fl. Marian, Bradul la poporul român, în „ Albina Carpaților", IV. Sibiu, oct. 1879-sept. 1880, pag. 89.
72. Romulus Vulcănescu, Ibidem, pag. 180.

CAPITOLUL V
NEMURIREA SAU DRUMUL SPRE OMUL DEPLIN DIN NATURA UMANIZATĂ

1. Polyainos, Culegerea de texte pentru Istoria României, vol.I, Ed. didactică și pedagogică, Buc., 1977, pag.11.
2. Vasile Pârvan, Getica, o preistorie a Daciei, Ed. Academiei, Buc., 1926, pag. 79-80.
3. Strabon, Geografia, citat după „Culegerea de texte pentru Istoria României", vol. I, pag. 13.
4. Columella, Despre agricultură, citat după „ Culegerea de texte pentru Istoria României", vol. I, pag.14.
5. Iordanes, Getica, citat după „ Culegerea de texte pentru Istoria Românilor", vol. I, pag. 12.
6. Simina și Constantin Noica, Ibidem, pag.38.
7. V. Pârvan, Scrieri, Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1981, pag.127.
8. Lucian Blaga, Ființa istorică, pag. 53-54.
9. Muşulea, Cercetări etnografice și de folclor, vol.II, Ed. Minerva, Buc., 1972, pag. 50.
10. Muşulea, Idem, paf. 55-56.
11. Iulius Teutsch, citat după I. Muşulea, pag. 60.
12. Muşulea, Idem, pag. 50.
13. Arthur Gorovei, Oule de Paşti, Ed. Albina, Buc., 1937, pag.11.
14. Marc Aureliu, Meditațiile, pag. 119.
15. Vasile Pârvan, Eroii de ieri și de azi, Arhiva Pârvan, Biblioteca Academiei, Buc.
16. Ștefan Pascu, ș.a., Culegere de texte pentru Istoria României, vol. I, Ed. didactică, Buc., 1977, pag.29.
17. Mihai Eminescu, Scrieri politice și literare, Ed. pentru literatură și artă, Buc., 1968, pag.39.

Scanned with OKEN Scanner

18. Adrian Fochi, Gînduri despre Miorița, revista „Convorbiri literare", Iași, nr. 12/1985, pag. 13.
19. G. Călinescu, Istoria literaturii, compendiu, Ed. Academiei, Buc., 1964, pag. 200.
20. Adrian Fochi, Ibidem, pag. 13.
21. D. M. Pippidi, Simbolul palmelor înălțate pe o stelă din Tomis, în Studii de istoria religiilor, Buc., 1969, pag. 209.
22. Mihai Coman, Izvoare mitice, Ed. Cartea românească, Buc., 1980, pag. 235.
23. Marta Bibescu, Izvor Le pays de saules, Ed. Gallimard, Paris, 1923, pag. 198.
24. Muşulea, Ibidem, pag. 34-35.
25. P. P. Panaitescu, Introducere în istoria culturii româneşti, Ed. ştiinţifică, Buc., 1964, pag. 22.
26. Gh. Muşu, Din mitologia tracilor, pag. 65.
27. Gillo Dorfles, Estetica mitului, pag. 74.
28. Gillo Dorfles, Idem, pag. 78.
29. George Popa, Spațiul poetic eminescian, Ed. Junimea, Iaşi, 1982, pag. 202.
30. G. Călinescu, Estetica Basmului, Ed. pentru literatură, Buc., 1965, pag.222.
31. Constantin Noica, Sentimentul românesc al ființei, pag. 112.
32. Nicolaus Olahus, Corespondență cu umaniştii batavi şi flamanzi, Ed. Academiei, Buc., 1976, pag. 16.
33. C. Daniel, Civilizația Egiptului antic. Ed. Sport-turism, Buc., 1976, pag. 16.
34. Octavian Nistor, ş.a., Filosofia antică, antologie, vol. II, Ed. Minerva, Buc., 1975, pag. 101.

CAPITOLUL VI
DOMINANTELE MORALO-SPIRITUALE ALE POPORULUI ROMÂN

1. Joja, Filosofie şi cultură, Ed. Minerva, Buc., 1978, pag. 193, 202.

Cuprins

INTRODUCERE 5

CAPITOLUL I
PROCESUALITATEA FORMĂRII ŞI DEZVOLTĂRII CONŞTIINŢEI ETNICO-ETICE LA ROMÂNI 23

CAPITOLUL II
CONSIDERAŢII GENERALE ASUPRA CADRULUI SOCIAL ŞI ECONOMIC DE FORMARE ŞI DEZVOLTARE A POPORULUI ROMÂN 51

CAPITOLUL III
MORALA ŞI ARTA LA ROMÂNI. CATEGORIILE DE BINE-FRUMOS ŞI RĂU-URÂT ÎN CONCEPŢIA POPULARĂ 71

CAPITOLUL IV
SENSUL VIEŢII ŞI AL MORŢII LA ROMÂNI 105
1 Devenirea întru decantarea făpturii în fiinţa morală 121
2. Nunta – sinteză dialectică dintre etnos, ethos şi eros 155
3. Semnificaţii ale morţii în ethosul românesc 189

CAPITOLUL V
NEMURIREA SAU DRUMUL SPRE OMUL DEPLIN DIN NATURA UMANIZATĂ 205
1. Valenţele eroico-patriotice ale libertăţii omului făuritor de omenie 213
2. Funcţia vitală a iniţierii pentru osmoza dintre om şi natură. 238
3. Trecerea timpului în veşnicie prin munca creatoare de valori perene 272

CAPITOLUL VI
DOMINANŢELE MORALO-SPIRITUALE ALE POPORULUI ROMÂN 291

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 295

Scanned with OKEN Scanner